៕ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស៕

ខុទ្ទកនិកាយេ

នេត្តិប្បករណបាឡិ

១. សង្គហវារោ

យំ លោកោ បូជយតេ, សលោកបាលោ សទា នមស្សតិ ច;
តស្សេត សាសនវរំ, វិទូហិ ញេយ្យំ នរវរស្ស៕

ទ្វាទស បទានិ សុត្តំ, តំ សព្ពំ ព្យញ្ជនញ្ច អត្ថោ ច;
តំ វិញ្ញេយ្យំ ឧភយំ, កោ អត្ថោ ព្យញ្ជនំ កតមំ៕

សោឡសហារា នេត្តិ [នេត្តី (ក.)], បញ្ចនយា សាសនស្ស បរិយេដ្ឋិ;
អដ្ឋារសមូលបទា, មហកច្ចានេន [មហាកច្ចានេន (សី.)] និទ្ទិដ្ឋា៕

ហារា ព្យញ្ជនវិចយោ, សុត្តស្ស នយា តយោ ច សុត្តត្ថោ;
ឧភយំ បរិគ្គហីតំ, វុច្ចតិ សុត្តំ យថាសុត្តំ៕

យា ចេវ ទេសនា យញ្ច, ទេសិតំ ឧភយមេវ វិញ្ញេយ្យំ;
តត្រាយមានុបុព្ពី, នវវិធសុត្តន្តបរិយេដ្ឋីតិ៕

សង្គហវារោ៕

២. ឧទ្ទេសវារោ

១. តត្ថ កតមេ សោឡស ហារា? ទេសនា វិចយោ យុត្តិ បទដ្ឋានោ លក្ខណោ ចតុព្យូហោ អាវដ្ដោ វិភត្តិ បរិវត្តនោ វេវចនោ បញ្ញត្តិ ឱតរណោ សោធនោ អធិដ្ឋានោ បរិក្ខារោ សមារោបនោ ឥតិ។

តស្សុទ្ទានុគីតិ

ទេសនា វិចយោ យុត្តិ, បទដ្ឋានោ ច លក្ខណោ;
ចតុព្យូហោ ច អាវដ្ដោ, វិភត្តិ បរិវត្តនោ។

វេវចនោ ច បញ្ញត្តិ, ឱតរណោ ច សោធនោ;
អធិដ្ឋានោ បរិក្ខារោ, សមារោបនោ សោឡសោ [សោឡស (សី.)]។

ឯតេ សោឡស ហារា, បកិត្តិតា អត្ថតោ អសំកិណ្ណា;
ឯតេសញ្ចេវ ភវតិ, វិត្ថារតយា នយវិភត្តីតិ។

២. តត្ថ កតមេ បញ្ច នយា? នន្ទិយាវដ្ដោ តិបុក្ខលោ សីហវិក្កីឡិតោ ទិសាលោចនោ អង្កុសោ ឥតិ។

តស្សុទ្ទានុគីតិ

បឋមោ នន្ទិយាវដ្ដោ, ទុតិយោ ច តិបុក្ខលោ;
សីហវិក្កីឡិតោ នាម, តតិយោ នយលញ្ជកោ [នយលញ្ឆកោ (សី.)]។

ទិសាលោចនមាហំសុ , ចតុត្ថំ នយមុត្តមំ;
បញ្ចមោ អង្កុសោ នាម, សព្ពេ បញ្ច នយា គតាតិ។

៣. តត្ថ កតមានិ អដ្ឋារស មូលបទានិ? នវ បទានិ កុសលានិ នវ បទានិ អកុសលានិ។ តត្ថ កតមានិ នវ បទានិ អកុសលានិ, តណ្ហា អវិជ្ជា លោភោ ទោសោ មោហោ សុភសញ្ញា សុខសញ្ញា និច្ចសញ្ញា អត្តសញ្ញាតិ, ឥមានិ នវ បទានិ អកុសលានិ, យត្ថ សព្ពោ អកុសលបក្ខោ សង្គហំ សមោសរណំ គច្ឆតិ។

តត្ថ កតមានិ នវ បទានិ កុសលានិ? សមថោ វិបស្សនា អលោភោ អទោសោ អមោហោ អសុភសញ្ញា ទុក្ខសញ្ញា អនិច្ចសញ្ញា អនត្តសញ្ញាតិ, ឥមានិ នវ បទានិ កុសលានិ, យត្ថ សព្ពោ កុសលបក្ខោ សង្គហំ សមោសរណំ គច្ឆតិ។

តត្រិទំ ឧទ្ទានំ

តណ្ហា ច អវិជ្ជាបិ ច, លោភោ ទោសោ តថេវ មោហោ ច;
ចតុរោ ច វិបល្លាសា, កិលេសភូមី នវ បទានិ។

សមថោ ច វិបស្សនា ច, កុសលានិ ច យានិ តីណិ មូលានិ;
ចតុរោ សតិបដ្ឋានា, ឥន្ទ្រិយភូមី នវ បទានិ។

នវហិ ច បទេហិ កុសលា, នវហិ ច យុជ្ជន្តិ អកុសលបក្ខា;
ឯតេ ខោ មូលបទា, ភវន្តិ អដ្ឋារស បទានីតិ។

ឧទ្ទេសវារោ។

៣. និទ្ទេសវារោ

៤. តត្ថ សង្ខេបតោ នេត្តិ កិត្តិតា។

ហារសង្ខេបោ

១. អស្សាទាទីនវតា , និស្សរណម្បិ ច ផលំ ឧបាយោ ច;
អាណត្តី ច ភគវតោ, យោគីនំ **ទេសនាហារោ**។

២. យំ បុច្ឆិតញ្ច វិស្សជ្ជិតញ្ច, សុត្តស្ស យា ច អនុគីតិ;
សុត្តស្ស យោ បវិចយោ, ហារោ **វិចយោ**តិ និទ្ទិដ្ឋោ។

៣. សព្ពេសំ ហារានំ, យា ភូមី យោ ច គោចរោ តេសំ;
យុត្តាយុត្តបរិក្ខា, ហារោ **យុត្តី**តិ និទ្ទិដ្ឋោ។

៤. ធម្មំ ទេសេតិ ជិនោ, តស្ស ច ធម្មស្ស យំ បទដ្ឋានំ;
ឥតិ យាវ សព្ពធម្មា, ឯសោ ហារោ **បទដ្ឋានោ**។

៥. វុត្តម្ហិ ឯកធម្មេ, យេ ធម្មា ឯកលក្ខណា កេចិ;
វុត្តា ភវន្តិ សព្ពេ, សោ ហារោ **លក្ខណោ** នាម។

៦. នេរុត្តមធិប្បាយោ, ព្យញ្ជនមថ ទេសនានិទានញ្ច;
បុព្ពាបរានុសន្ធី, ឯសោ ហារោ **ចតុព្យូហោ**។

៧. ឯកម្ហិ បទដ្ឋានេ, បរិយេសតិ សេសកំ បទដ្ឋានំ;
អាវដ្ដតិ បដិបក្ខេ, **អាវដ្ដោ** នាម សោ ហារោ។

៨. ធម្មញ្ច បទដ្ឋានំ, ភូមិញ្ច វិភជ្ជតេ អយំ ហារោ;
សាធារណេ អសាធារណេ ច នេយ្យោ **វិភត្តី**តិ។

៩. កុសលាកុសលេ ធម្មេ, និទ្ទិដ្ឋេ ភាវិតេ បហីនេ ច;
បរិវត្តតិ បដិបក្ខេ, ហារោ **បរិវត្តនោ** នាម។

១០. វេវចនានិ ពហូនិ តុ, សុត្តេ វុត្តានិ ឯកធម្មស្ស;
យោ ជានាតិ សុត្តវិទូ, **វេវចនោ** នាម សោ ហារោ។

១១. ឯកំ ភគវា ធម្មំ, បញ្ញត្តីហិ វិវិធាហិ ទេសេតិ;
សោ អាការោ ញេយ្យោ, **បញ្ញត្តី** នាម ហារោតិ។

១២. យោ ច បដិច្ចុប្បាទោ, ឥន្ទ្រិយខន្ធា ច ធាតុ អាយតនា;
ឯតេហិ ឱតរតិ យោ, **ឱតរណោ** នាម សោ ហារោ។

១៣. វិស្សជ្ជិតម្ហិ បញ្ហេ, គាថាយំ បុច្ឆិតាយមារព្ភ;
សុទ្ធាសុទ្ធបរិក្ខា, ហារោ សោ **សោធនោ** នាម។

១៤. ឯកត្តតាយ ធម្មា, យេបិ ច វេមត្តតាយ និទ្ទិដ្ឋា;
តេន វិកប្បយិតព្ពា, ឯសោ ហារោ **អធិដ្ឋានោ**។

១៥. យេ ធម្មា យំ ធម្មំ, ជនយន្តិប្បច្ចយា បរម្បរតោ;
ហេតុមវកឌ្ឍយិត្វា, ឯសោ ហារោ **បរិក្ខារោ**។

១៦. យេ ធម្មា យំ មូលា, យេ ចេកត្ថា បកាសិតា មុនិនា;
តេ សមរោបយិតព្ពា, ឯស **សមារោបនោ** ហារោ។

នយសង្ខេបោ

១៧. គណ្ហញ្ច អវិជ្ជម្បិ ច, សមថេន វិបស្សនា យោ នេតិ;
សច្ចេហិ យោជយិត្វា, អយំ នយោ **នន្ទិយាវដ្ដោ**។

១៨. យោ អកុសលេ សមូលេហិ, នេតិ កុសលេ ច កុសលមូលេហិ;
ភូតំ តថំ អវិតថំ, **តិបុក្ខលំ** តំ នយំ អាហុ។

១៩. យោ នេតិ វិបល្លាសេហិ, កិលេសេ ឥន្ទ្រិយេហិ សទ្ធម្មេ;
ឯតំ នយំ នយវិទូ, **សីហវិក្កីឡិតំ** អាហុ។

២០. វេយ្យាករណេសុ ហិ យេ, កុសលាកុសលា តហិំ តហិំ វុត្តា;
មនសា វោលោកយតេ, តំ ខុ **ទិសាលោចនំ** អាហុ។

២១. ឱលោកេត្វា ទិសលោចនេន, ឧក្ខិបិយ យំ សមានេតិ;
សព្ពេ កុសលាកុសលេ, អយំ នយោ **អង្កុសោ** នាម។

២២. សោឡស ហារា បឋមំ, ទិសលោចនតោ [ទិសលោចនេន (ក.)] ទិសា វិលោកេត្វា;
សង្ខិបិយ អង្កុសេន ហិ, នយេហិ តីហិ និទ្ទិសេ សុត្តំ។

ទ្វាទសបទ

២៣. អក្ខរំ បទំ ព្យញ្ជនំ, និរុត្តិ តថេវ និទ្ទេសោ;
អាការឆដ្ឋវចនំ, ឯត្តាវ ព្យញ្ជនំ សព្ពំ។

២៤. សង្កាសនា បកាសនា, វិវរណា វិភជនុត្តានីកម្មបញ្ញត្តិ;
ឯតេហិ ឆហិ បទេហិ, អត្ថោ កម្មញ្ច និទ្ទិដ្ឋំ។

២៥. តីណិ ច នយា អនូនា, អត្ថស្ស ច ឆប្បទានិ គណិតានិ;
នវហិ បទេហិ ភគវតោ, វចនស្សត្ថោ សមាយុត្តោ។

២៦. អត្ថស្ស នវប្បទានិ, ព្យញ្ជនបរិយេដ្ឋិយា ចតុព្ពីស;
ឧភយំ សង្កលយិត្វា [សង្ខេបយតោ (ក.)], តេត្តីសា ឯត្តិកា នេត្តីតិ។

និទ្ទេសវារោ។

៤. បដិនិទ្ទេសវារោ

១. ទេសនាហារវិភង្គោ

៥. តត្ថ កតមោ ទេសនាហារោ? “អស្សាទាទីនវតា”តិ គាថា អយំ ទេសនាហារោ។ កឹ ទេសយតិ? អស្សាទំ អាទីនវំ និស្សរណំ ផលំ ឧបាយំ អាណត្តិំ។ ធម្មំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមិ អាទិកល្យាណំ មជ្ឈេកល្យាណំ បរិយោសានកល្យាណំ សាត្ថំ សព្យញ្ជនំ កេវលបរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធំ ព្រហ្មចរិយំ បកាសេស្សាមីតិ។

តត្ថ កតមោ អស្សាទោ?

“កាមំ [កាមមាទិកា ឥមា ឆ គាថា សុ. និ. ៧៧២ បស្សិតព្ពា] កាមយមានស្ស, តស្ស ចេតំ សមិជ្ឈតិ;
អទ្ធា បីតិមនោ ហោតិ, លទ្ធា មច្ចោ យទិច្ឆតី”តិ។

អយំ អស្សាទោ។

តត្ថ កតមោ អាទីនវោ?

“តស្ស ចេ កាមយានស្ស, ឆន្ទជាតស្ស ជន្តុនោ;
តេ កាមា បរិហាយន្តិ, សល្លវិទ្ធោវ រុប្បតី”តិ។

អយំ អាទីនវោ។

តត្ថ កតមំ និស្សរណំ?

“យោ កាមេ បរិវជ្ជេតិ, សប្បស្សេវ បទា សិរោ;
សោមំ វិសត្តិកំ លោកេ, សតោ សមតិវត្តតី”តិ។

ឥទំ និស្សរណំ។

តត្ថ កតមោ អស្សាទោ?

“ខេត្តំ វត្ថុំ ហិរញ្ញំ វា, គវាស្សំ ទាសបោរិសំ;
ថិយោ ពន្ធូ បុថូ កាមេ, យោ នរោ អនុគិជ្ឈតី”តិ។

អយំ អស្សាទោ។

តត្ថ កតមោ អាទីនវោ?

“អពលា នំ ពលីយន្តិ, មទ្ទន្តេ នំ បរិស្សយា;
តតោ នំ ទុក្ខមន្វេតិ, នាវំ ភិន្នមិវោទក”ន្តិ។

អយំ អាទីនវោ។

តត្ថ កតមំ និស្សរណំ?

“តស្មា ជន្តុ សទា សតោ, កាមានិ បរិវជ្ជយេ;
តេ បហាយ តរេ ឱឃំ, នាវំ សិត្វាវ បារគូ”តិ។

ឥទំ និស្សរណំ។

តត្ថ កតមំ ផលំ?

“ធម្មោ ហវេ រក្ខតិ ធម្មចារិំ, ឆត្តំ មហន្តំ យថ វស្សកាលេ;
ឯសានិសំសោ ធម្មេ សុចិណ្ណេ, ន ទុគ្គតិំ គច្ឆតិ ធម្មចារី”តិ។

ឥទំ ផលំ។

តត្ថ កតមោ ឧបាយោ?

“សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា”តិ...បេ....
“សព្ពេ សង្ខារា [បស្ស ធ. ប. ២៧៧] ទុក្ខា”តិ...បេ....
“សព្ពេ ធម្មា អនត្តា”តិ, យទា បញ្ញាយ បស្សតិ;
អថ និព្ពិន្ទតិ ទុក្ខេ, ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយា”តិ។

អយំ ឧបាយោ។

តត្ថ កតមា អាណត្តិ?

“ចក្ខុមា [បស្ស ឧទា. ៤៣] វិសមានីវ, វិជ្ជមានេ បរក្កមេ;
បណ្ឌិតោ ជីវលោកស្មិំ, បាបានិ បរិវជ្ជយេ”តិ។

អយំ អាណត្តិ។

“‘សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្សុ,
មោឃរាជា’តិ អាណត្តិ, ‘សទា សតោ’តិ ឧបាយោ;
‘អត្តានុទិដ្ឋិំ ឩហច្ច [ឧហច្ច (ក.) បស្ស សុ. និ. ១១២៥], ឯវំ មច្ចុតរោ សិយា’”។

ឥទំ ផលំ។

៦. តត្ថ ភគវា ឧគ្ឃដិតញ្ញុស្ស បុគ្គលស្ស និស្សរណំ ទេសយតិ, វិបញ្ចិតញ្ញុស្ស បុគ្គលស្ស អាទីនវញ្ច និស្សរណញ្ច ទេសយតិ, នេយ្យស្ស បុគ្គលស្ស អស្សាទញ្ច អាទីនវញ្ច និស្សរណញ្ច ទេសយតិ។

តត្ថ ចតស្សោ បដិបទា, ចត្តារោ បុគ្គលា។ តណ្ហាចរិតោ មន្ទោ សតិន្ទ្រិយេន ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ សតិបដ្ឋានេហិ និស្សយេហិ។ តណ្ហាចរិតោ ឧទត្តោ [ឧទត្ថោ (សី.) ឧ + អា + ទា + ត] សមាធិន្ទ្រិយេន ទុក្ខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ ឈានេហិ និស្សយេហិ។ ទិដ្ឋិចរិតោ មន្ទោ វីរិយិន្ទ្រិយេន សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ សម្មប្បធានេហិ និស្សយេហិ។ ទិដ្ឋិចរិតោ ឧទត្តោ បញ្ញិន្ទ្រិយេន សុខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ សច្ចេហិ និស្សយេហិ។

ឧភោ តណ្ហាចរិតា សមថបុព្ពង្គមាយ វិបស្សនា និយ្យន្តិ រាគវិរាគាយ ចេតោវិមុត្តិយា។ ឧភោ ទិដ្ឋិចរិតា វិបស្សនាបុព្ពង្គមេ សមថេន និយ្យន្តិ អវិជ្ជាវិរាគាយ បញ្ញាវិមុត្តិយា។

តត្ថ យេ សមថបុព្ពង្គមាហិ បដិបទាហិ និយ្យន្តិ, តេ នន្ទិយាវដ្ដេន នយេន ហាតព្ពា, យេ វិបស្សនាបុព្ពង្គមាហិ បដិបទាហិ និយ្យន្តិ, តេ សីហវិក្កីឡិតេន នយេន ហាតព្ពា។

៧. ស្វាយំ ហារោ កត្ថ សម្ភវតិ, យស្ស សត្ថា វា ធម្មំ ទេសយតិ អញ្ញតរោ វា គរុដ្ឋានិយោ សព្រហ្មចារី, សោ តំ ធម្មំ សុត្វា សទ្ធំ បដិលភតិ។ តត្ថ យា វីមំសា ឧស្សាហនា តុលនា ឧបបរិក្ខា, អយំ សុតមយី បញ្ញា។ តថា សុតេន និស្សយេន យា វីមំសា តុលនា ឧបបរិក្ខា មនសានុបេក្ខណា, អយំ ចិន្តាមយី បញ្ញា។ ឥមាហិ ទ្វីហិ បញ្ញាហិ មនសិការសម្បយុត្តស្ស យំ ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ ទស្សនភូមិយំ វា ភាវនាភូមិយំ វា, អយំ ភាវនាមយី បញ្ញា។

៨. បរតោឃោសា សុតមយី បញ្ញា។ បច្ចត្តសមុដ្ឋិតា យោនិសោ មនសិការា ចិន្តាមយី បញ្ញា។ យំ បរតោ ច ឃោសេន បច្ចត្តសមុដ្ឋិតេន ច យោនិសោមនសិការេន ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, អយំ ភាវនាមយី បញ្ញា។ យស្ស ឥមា

ទ្វេ បញ្ញា អត្ថិ សុតមយី ចិន្តាមយី ច, អយំ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ។ យស្ស សុតមយី បញ្ញា អត្ថិ, ចិន្តាមយី នត្ថិ, អយំ វិបញ្ចិតញ្ញូ [វិបច្ចិតញ្ញូ (សី.)]។ យស្ស នេវ សុតមយី បញ្ញា អត្ថិ ន ចិន្តាមយី, អយំ នេយ្យោ។

៩. សាយំ ធម្មទេសនា កឹ ទេសយតិ? ចត្តារិ សច្ចានិ ទុក្ខំ សមុទយំ និរោធំ មគ្គំ។ អាទីនវោ ច ផលញ្ច ទុក្ខំ, អស្សាទោ សមុទយោ, និស្សរណំ និរោធោ, ឧបាយោ អាណត្តិ ច មគ្គោ។ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ។ ឥទំ ធម្មចក្កំ។

យថាហ ភគវា – ''ឥទំ ទុក្ខ''ន្តិ មេ, ភិក្ខវេ, ពារាណសិយំ ឥសិបតនេ មិគទាយេ អនុត្តរំ ធម្មចក្កំ បវត្តិតំ អប្បដិវត្តិយំ សមណេន វា ព្រាហ្មណេន វា ទេវេន វា មារេន វា ព្រហ្មុនា វា កេនចិ វា លោកស្មិំ, សព្ពំ ធម្មចក្កំ។

តត្ថ អបរិមាណា បទា, អបរិមាណា អក្ខរា, អបរិមាណា ព្យញ្ជនា, អបរិមាណា អាការា នេរុត្តា និទ្ទេសា។ ឯតស្សេវ អត្ថស្ស សង្កាសនា បកាសនា វិវរណា វិភជនា ឧត្តានីកម្មំ [ឧត្តានិកម្មំ (ក.)] បញ្ញត្តិ, ឥតិបិទំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ។

''អយំ ទុក្ខសមុទយោ''តិ មេ, ភិក្ខវេ, ពារាណសិយំ ឥសិបតនេ មិគទាយេ អនុត្តរំ ធម្មចក្កំ បវត្តិតំ...បេ.... ''អយំ ទុក្ខនិរោធោ''តិ មេ, ភិក្ខវេ...បេ.... ''អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា''តិ មេ, ភិក្ខវេ, ពារាណសិយំ ឥសិបតនេ មិគទាយេ អនុត្តរំ ធម្មចក្កំ បវត្តិតំ អប្បដិវត្តិយំ សមណេន វា ព្រាហ្មណេន វា ទេវេន វា មារេន វា ព្រហ្មុនា វា កេនចិ វា លោកស្មិំ។

តត្ថ អបរិមាណា បទា, អបរិមាណា អក្ខរា, អបរិមាណា ព្យញ្ជនា, អបរិមាណា អាការា នេរុត្តា និទ្ទេសា។ ឯតស្សេវ អត្ថស្ស សង្កាសនា បកាសនា វិវរណា វិភជនា ឧត្តានីកម្មំ បញ្ញត្តិ ឥតិបិទំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា អរិយសច្ចំ។

តត្ថ ភគវា អក្ខរេហិ សង្កាសេតិ, បទេហិ បកាសេតិ, ព្យញ្ជនេហិ វិវរតិ, អាការេហិ វិភជតិ, និរុត្តីហិ ឧត្តានីករោតិ [ឧត្តានី ករោតិ (ក.)], និទ្ទេសេហិ បញ្ញបេតិ។ តត្ថ ភគវា អក្ខរេហិ ច បទេហិ ច ឧគ្ឃដេតិ [ឧគ្ឃាដេតិ (សី.)], ព្យញ្ជនេហិ ច អាការេហិ ច វិបញ្ចយតិ, និរុត្តីហិ ច និទ្ទេសេហិ ច វិត្ថារេតិ។ តត្ថ ឧគ្ឃដនា [ឧគ្ឃាដនា (សី.)] អាទិ, វិបញ្ចនា មជ្ឈេ, វិត្ថារណា បរិយោសានំ។ សោយំ ធម្មវិនយោ ឧគ្ឃដីយន្តោ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ បុគ្គលំ វិនេតិ, តេន នំ អាហុ ''អាទិកល្យាណោ''តិ។ វិបញ្ចីយន្តោ វិបញ្ចិតញ្ញូបុគ្គលំ វិនេតិ, តេន នំ អាហុ ''មជ្ឈេកល្យាណោ''តិ។ វិត្ថារីយន្តោ នេយ្យំ បុគ្គលំ វិនេតិ, តេន នំ អាហុ ''បរិយោសានកល្យាណោ''តិ។

១០. តត្ថ ឆប្បទានិ អត្ថោ សង្កាសនា បកាសនា វិវរណា វិភជនា ឧត្តានីកម្មំ បញ្ញត្តិ, ឥមានិ ឆប្បទានិ អត្ថោ។ ឆប្បទានិ ព្យញ្ជនំ អក្ខរំ បទំ ព្យញ្ជនំ អាការោ និរុត្តិ និទ្ទេសោ, ឥមានិ ឆប្បទានិ ព្យញ្ជនំ។ តេនាហ ភគវា ''ធម្មំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមិ អាទិកល្យាណំ មជ្ឈេកល្យាណំ បរិយោសានកល្យាណំ សាត្ថំ សព្យញ្ជន''ន្តិ។

កេវលន្តិ លោកុត្តរំ, ន មិស្សំ លោកិយេហិ ធម្មេហិ។ **បរិបុណ្ណ**ន្តិ បរិបូរំ អនូនំ អនតិរេកំ។ **បរិសុទ្ធ**ន្តិ និម្មលំ សព្ពមលាបគតំ បរិយោទាតំ ឧបដ្ឋិតំ សព្ពវិសេសានំ, ឥទំ វុច្ចតិ តថាគតបទំឥតិបិ តថាគតនិសេវិតំឥតិបិ តថាគតារញ្ជិតំឥតិបិ, អតោចេតំ ព្រហ្មចរិយំ បញ្ញាយតិ។ តេនាហ ភគវា ''កេវលបរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធំ ព្រហ្មចរិយំ បកាសេស្សាមី''តិ។

កេសំ អយំ ធម្មទេសនា, យោគីនំ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ –

''អស្សាទាទីនវតា, និស្សរណម្បិ ច ផលំ ឧបាយោ ច;
អាណត្តី ច ភគវតោ, យោគីនំ ទេសនាហារោ''តិ។

និយុត្តោ ទេសនាហារោ។

២. វិចយហារវិភង្គោ

១១. តត្ថ កតមោ វិចយោ ហារោ? ''យំ បុច្ឆិតញ្ច វិស្សជ្ជិតញ្ច''តិ គាថា, អយំ វិចយោ ហារោ។

កឹ វិចិនតិ? បទំ វិចិនតិ, បញ្ហំ វិចិនតិ, វិសជ្ជនំ [វិស្សជ្ជនំ (សី. ក.)] វិចិនតិ, បុព្ពាបរំ វិចិនតិ, អស្សាទំ វិចិនតិ, អាទីនវំ វិចិនតិ, និស្សរណំ វិចិនតិ, ផលំ វិចិនតិ, ឧបាយំ វិចិនតិ, អាណត្តិំ វិចិនតិ, អនុគីតិំ វិចិនតិ,

សព្ពេ នវ សុត្តន្តេ វិចិនតិ។ យថា កឹ ភវេ, យថា អាយស្មា អជិតោ បារាយនេ ភគវន្តំ បញ្ហំ បុច្ឆតិ –

“កេនស្សុ [បស្ស សុ. និ. ១០៣៨] និវុតោ លោកោ, [ឥច្ចាយស្មា អជិតោ,]
កេនស្សុ នប្បកាសតិ;
កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសិ, កឹ សុ តស្ស មហព្ភយ”ន្តិ។

ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ បុច្ឆិតានិ, សោ ឯកោ បញ្ហោ។ កស្មា? ឯកវត្ថុ បរិគ្គហា, ឯវញ្ហិ អាហ “កេនស្សុ និវុតោ លោកោ”តិ លោកាធិដ្ឋានំ បុច្ឆតិ, “កេនស្សុ នប្បកាសតី”តិ លោកស្ស អប្បកាសនំ បុច្ឆតិ, “កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសី”តិ លោកស្ស អភិលេបនំ បុច្ឆតិ, “កឹសុ តស្ស មហព្ភយ”ន្តិ តស្សេវ លោកស្ស មហាភយំ បុច្ឆតិ។ លោកោ តិវិធោ កិលេសលោកោ ភវលោកោ ឥន្ទ្រិយលោកោ។

តត្ថ វិសជ្ជនា –

“អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ, [អជិតាតិ ភគវា,]
វិវិច្ឆា [វេវិច្ឆា (សុ. និ. ១០៣៩)] បមាទា នប្បកាសតិ;
ជប្បាភិលេបនំ ព្រូមិ, ទុក្ខមស្ស មហព្ភយ”ន្តិ។

ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ ឥមេហិ ចតូហិ បទេហិ វិសជ្ជិតានិ បឋមំ បឋមេន, ទុតិយំ ទុតិយេន, តតិយំ តតិយេន, ចតុត្ថំ ចតុត្ថេន។

“កេនស្សុ និវុតោ លោកោ”តិ បញ្ហេ “អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ”តិ វិសជ្ជនា។ នីវរណេហិ និវុតោ លោកោ, អវិជ្ជានីវរណា ហិ សព្ពេ សត្តា។ យថាហ ភគវា “សព្ពសត្តានំ, ភិក្ខវេ, សព្ពបាណានំ សព្ពភូតានំ បរិយាយតោ ឯកមេវ នីវរណំ វទាមិ យទិទំ អវិជ្ជា, អវិជ្ជានីវរណា ហិ សព្ពេ សត្តា។ សព្ពសោវ, ភិក្ខវេ, អវិជ្ជាយ និរោធា ចាគា បដិនិស្សគ្គា នត្ថិ សត្តានំ នីវរណន្តិ វទាមី”តិ។ តេន ច បឋមស្ស បទស្ស វិសជ្ជនា យុត្តា។

“កេនស្សុ នប្បកាសតី”តិ បញ្ហេ “វិវិច្ឆា បមាទា នប្បកាសតី”តិ វិសជ្ជនា។ យោ បុគ្គលោ នីវរណេហិ និវុតោ, សោ វិវិច្ឆតិ។ វិវិច្ឆា នាម វុច្ចតិ វិចិកិច្ឆា។ សោ វិចិកិច្ឆន្តោ នាភិសទ្ទហតិ, ន អភិសទ្ទហន្តោ វីរិយំ នារភតិ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ កុសលានំ ធម្មានំ សច្ឆិកិរិយាយ។ សោ ឥធប្បមាទមនុយុត្តោ វិហរតិ បមត្តោ, សុក្កេ ធម្មេ ន ឧប្បាទិយតិ, តស្ស តេ អនុប្បាទិយមានា នប្បកាសន្តិ, យថាហ ភគវា –

“ទូរេ សន្តោ បកាសន្តិ [បកាសេន្តិ ធ. ប. ៣០៤], ហិមវន្តោវ បព្ពតោ;
អសន្តេត្ថ ន ទិស្សន្តិ, រត្តឹ ខិត្តា [រត្តិំ ខិត្តា (សី.), បស្ស ធ. ប. ៣០៤] យថា សរា;
តេ គុណេហិ បកាសន្តិ, កិត្តិយា ច យសេន ចា”តិ។

តេន ច ទុតិយស្ស បទស្ស វិសជ្ជនា យុត្តា។

“កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសី”តិ បញ្ហេ “ជប្បាភិលេបនំ ព្រូមី”តិ វិសជ្ជនា។ ជប្បា នាម វុច្ចតិ តណ្ហា។ សា កថំ អភិលិម្បតិ? យថាហ ភគវា –

“រត្តោ អត្ថំ ន ជានាតិ, រត្តោ ធម្មំ ន បស្សតិ;
អន្ធន្តមំ [អន្ធតមំ (ក.)] តទា ហោតិ, យំ រាគោ សហតេ នរ”ន្តិ។

សាយំ តណ្ហា អាសត្តិពហុលស្ស បុគ្គលស្ស “ឯវំ អភិជប្បា”តិ ករិត្វា តត្ថ លោកោ អភិលិត្តោ នាម ភវតិ, តេន ច តតិយស្ស បទស្ស វិសជ្ជនា យុត្តា។

“កឹ សុ តស្ស មហព្ភយ”ន្តិ បញ្ហេ “ទុក្ខមស្ស មហព្ភយ”ន្តិ វិសជ្ជនា។ ទុវិធំ ទុក្ខំ – កាយិកញ្ច ចេតសិកញ្ច។ យំ កាយិកំ ឥទំ ទុក្ខំ, យំ ចេតសិកំ ឥទំ ទោមនស្សំ។ សព្ពេ សត្តា ហិ ទុក្ខស្ស ឧព្ពិជ្ជន្តិ, នត្ថិ ភយំ ទុក្ខេន សមសមំ, កុតោ វា បន តស្ស ឧត្តរិតរំ? តិស្សោ ទុក្ខតា – ទុក្ខទុក្ខតា សង្ខារទុក្ខតា វិបរិណាមទុក្ខតា។ តត្ថ លោកោ ឱធសោ កទាចិ ករហចិ ទុក្ខទុក្ខតាយ មុច្ចតិ។ តថា វិបរិណាមទុក្ខតាយ។ តំ កិស្ស ហេតុ? ហោន្តិ លោកេ អប្បាពាធាបិ ទីឃាយុកាបិ។ សង្ខារទុក្ខតាយ បន លោកោ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា មុច្ចតិ, តស្មា សង្ខារ

ទុក្ខតា ទុក្ខំ លោកស្សាតិ កត្វា ទុក្ខមស្ស មហព្ភយន្តិ។ តេន ច ចតុត្ថស្ស បទស្ស វិសជ្ជនា យុត្តា។ តេនាហ ភគវា “អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ”តិ។

សវន្តិ សព្ពធិ សោតា, [ឥច្ចាយស្មា អជិតោ,]
សោតានំ កឹ និវារណំ;
សោតានំ សំវរំ ព្រូហិ, កេន សោតា បិធីយរេ [បិថីយរេ (សី.), បិធិយ្យរេ (ក.), បស្ស សុ. និ. ១០៤០]។

ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ បុច្ឆិតានិ។ តេ ទ្វេ បញ្ហា។ កស្មា? ឥមេហិ ពត្វាធិវចនេន បុច្ឆិតា។ ឯវំ សមាបន្នស្ស លោកស្ស ឯវំ សំកិលិដ្ឋស្ស កឹ លោកស្ស វោទានំ វុដ្ឋានមិតិ, ឯវញ្ហិ អាហ។

សវន្តិ សព្ពធិ សោតាតិ។ អសមាហិតស្ស សវន្តិ អភិជ្ឈាព្យាបាទប្បមាទពហុលស្ស។ តត្ថ យា អភិជ្ឈា អយំ លោភោ អកុសលមូលំ, យោ ព្យាបាទោ អយំ ទោសោ អកុសលមូលំ, យោ បមាទោ អយំ មោហោ អកុសលមូលំ។ តស្សេវំ អសមាហិតស្ស ឆសុ អាយតនេសុ តណ្ហា សវន្តិ រូបតណ្ហា សទ្ទតណ្ហា គន្ធតណ្ហា រសតណ្ហា ផោដ្ឋព្ពតណ្ហា ធម្មតណ្ហា, យថាហ ភគវា –

“**សវតី**”តិ ច ខោ, ភិក្ខវេ, ឆន្នេតំ អជ្ឈត្តិកានំ អាយតនានំ អធិវចនំ។ ចក្ខុ សវតិ មនាបិកេសុ រូបេសុ, អមនាបិកេសុ [អមនាបិយេសុ (ក.)] បដិហញ្ញតីតិ។ សោតំ...បេ.... ឃានំ... ជិវ្ហា... កាយោ... មនោ សវតិ មនាបិកេសុ ធម្មេសុ អមនាបិកេសុ បដិហញ្ញតីតិ។ ឥតិ សព្ពា ច សវតិ, សព្ពថា ច សវតិ។ តេនាហ “សវន្តិ សព្ពធិ សោតា”តិ។

“សោតានំ កឹ និវារណ”ន្តិ បរិយុដ្ឋានវិឃាតំ បុច្ឆតិ, ឥទំ វោទានំ។ “សោតានំ សំវរំ ព្រូហិ, កេន សោតា បិធីយរេ”តិ អនុសយសមុគ្ឃាតំ បុច្ឆតិ, ឥទំ វុដ្ឋានំ។

តត្ថ វិសជ្ជនា –

“យានិ សោតានិ លោកស្មឹ, [អជិតាតិ ភគវា,]
សតិ តេសំ និវារណំ;
សោតានំ សំវរំ ព្រូមិ, បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ”តិ។

កាយគតាយ សតិយា ភាវិតាយ ពហុលីកតាយ ចក្ខុ នាវិញ្ឆតិ មនាបិកេសុ រូបេសុ, អមនាបិកេសុ ន បដិហញ្ញតិ, សោតំ...បេ.... ឃានំ... ជិវ្ហា... កាយោ... មនោ នាវិញ្ឆតិ មនាបិកេសុ ធម្មេសុ, អមនាបិកេសុ ន បដិហញ្ញតិ។ កេន ការណេន? សំវុតនិវារិតត្តា ឥន្ទ្រិយានំ ។ កេន តេ សំវុតនិវារិតា? សតិអារក្ខេន។ តេនាហ ភគវា – “សតិ តេសំ និវារណ”ន្តិ។

បញ្ញាយ អនុសយា បហីយន្តិ, អនុសយេសុ បហីនេសុ បរិយុដ្ឋានា បហីយន្តិ។ កិស្ស [តស្ស (សី.)], អនុសយស្ស បហីនត្តា? តំ យថា ខន្ធវន្តស្ស រុក្ខស្ស អនវសេសមូលុទ្ធរណេ កតេ បុប្ផផលបល្លវង្កុរសន្តតិ សមុច្ឆិន្នា ភវតិ។ ឯវំ អនុសយេសុ បហីនេសុ បរិយុដ្ឋានសន្តតិ សមុច្ឆិន្នា ភវតិ បិទហិតា បដិច្ឆន្នា។ កេន? បញ្ញាយ។ តេនាហ ភគវា “បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ”តិ។

“បញ្ញា ចេវ សតិ ច, [ឥច្ចាយស្មា អជិតោ,]
នាមរូបញ្ច មារិស;
ឯតំ មេ បុដ្ឋោ បព្រូហិ, កត្ថេតំ ឧបរុជ្ឈតី”តិ។

“យមេតំ បញ្ហំ អបុច្ឆិ [មំ បុច្ឆិ (ក.), បស្ស សុ. និ. ១០៤៣], អជិត តំ វទាមិ តេ;
យត្ថ នាមញ្ច រូបញ្ច, អសេសំ ឧបរុជ្ឈតិ;
វិញ្ញាណស្ស និរោធេន, ឯត្ថេតំ ឧបរុជ្ឈតី”តិ។

អយំ បញ្ហេ [បញ្ហោ (សី. ក.) នេត្តិវិភាវនី បស្សិតព្ពា] អនុសន្ធី បុច្ឆតិ។ អនុសន្ធី បុច្ឆន្តោ កឹ បុច្ឆតិ? អនុបាទិសេសំ និព្ពានធាតុំ។ តីណិ ច សច្ចានិ សង្ខតានិ និរោធធម្មានិ ទុក្ខំ សមុទយោ មគ្គោ, និរោធោ អសង្ខតោ។ តត្ថ សមុទយោ ទ្វីសុ ភូមីសុ បហីយតិ ទស្សនភូមិយា ច ភាវនាភូមិយា ច។ ទស្សនេន តីណិ សំយោជនានិ បហីយន្តិ សក្កាយទិដ្ឋិ វិចិកិច្ឆា សីលព្ពតបរាមាសោ, ភាវនាយ សត្ត សំយោជនានិ បហីយន្តិ

កាមច្ឆន្ទោ ព្យាបាទោ រូបរាគោ អរូបរាគោ មានោ ឧទ្ធច្ចំ អវិជ្ជាវសេសា [អវិជ្ជា ច និរវសេសា (សី. ក.)]។ តេ ធាតុកេ ឥមានិ ទស សំយោជនានិ បញ្ចោរម្ភាគិយានិ បញ្ចុទ្ធម្ភាគិយានិ។

១២. តត្ថ តីណិ សំយោជនានិ សក្កាយទិដ្ឋិ វិចិកិច្ឆា សីលព្ពតបរាមាសោ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ អធិដ្ឋាយ និរុជ្ឈន្តិ។ សត្ត សំយោជនានិ កាមច្ឆន្ទោ ព្យាបាទោ រូបរាគោ អរូបរាគោ មានោ ឧទ្ធច្ចំ អវិជ្ជាវសេសា អញ្ញិន្ទ្រិយំ អធិដ្ឋាយ និរុជ្ឈន្តិ។ យំ បន ឯវំ ជានាតិ “ខីណា មេ ជាតី”តិ, ឥទំ ខយេ ញាណំ។ “នាបរំ ឥត្ថត្តាយា”តិ បជានាតិ, ឥទំ អនុប្បាទេ ញាណំ។ ឥមានិ ទ្វេ ញាណានិ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។ តត្ថ យញ្ច អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ យញ្ច អញ្ញិន្ទ្រិយំ, ឥមានិ អគ្គផលំ អរហត្តំ បាបុណន្តស្ស និរុជ្ឈន្តិ, តត្ថ យញ្ច ខយេ ញាណំ យញ្ច អនុប្បាទេ ញាណំ, ឥមានិ ទ្វេ ញាណានិ ឯកបញ្ញា។

អបិ ច អារម្មណសង្កេតេន ទ្វេ នាមានិ លព្ភន្តិ, “ខីណា មេ ជាតី”តិ បជានន្តស្ស ខយេ ញាណន្តិ នាមំ លភតិ, “នាបរំ ឥត្ថត្តាយា”តិ បជានន្តស្ស អនុប្បាទេ ញាណន្តិ នាមំ លភតិ។ សា បជាននដ្ឋេន បញ្ញា, យថាទិដ្ឋំ អបិលាបនដ្ឋេន សតិ។

១៣. តត្ថ យេ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា, ឥទំ នាមរូបំ។ តត្ថ យេ ផស្សបញ្ចមកា ធម្មា, ឥទំ នាមំ។ យានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ រូបានិ, ឥទំ រូបំ។ តទុភយំ នាមរូបំ វិញ្ញាណសម្បយុត្តំ តស្ស និរោធំ ភគវន្តំ បុច្ឆន្តោ អាយស្មា អជិតោ បារាយនេ ឯវមាហ –

“បញ្ញា ចេវ សតិ ច, នាមរូបញ្ច មារិស;
ឯតំ មេ បុដ្ឋោ បព្រូហិ, កត្ថេតំ ឧបរុជ្ឈតី”តិ។

តត្ថ សតិ ច បញ្ញា ច ចត្តារិ ឥន្ទ្រិយានិ, សតិ ទ្វេ ឥន្ទ្រិយានិ សតិន្ទ្រិយញ្ច សមាធិន្ទ្រិយញ្ច, បញ្ញា ទ្វេ ឥន្ទ្រិយានិ បញ្ញិន្ទ្រិយញ្ច វីរិយិន្ទ្រិយញ្ច។ យា ឥមេសុ ចតូសុ ឥន្ទ្រិយេសុ សទ្ទហនា ឱកប្បនា, ឥទំ សទ្ធិន្ទ្រិយំ។ តត្ថ យា សទ្ធាធិបតេយ្យា ចិត្តេកគ្គតា, អយំ ឆន្ទសមាធិ។ សមាហិតេ ចិត្តេ កិលេសានំ វិក្ខម្ភនតាយ បដិសង្ខានពលេន វា ភាវនាពលេន វា, ឥទំ បហានំ។ តត្ថ យេ អស្សាសបស្សាសា វិតក្កវិចារា សញ្ញាវេទយិតា សរសង្កប្បា, ឥមេ សង្ខារា។ ឥតិ បុរិមកោ ច ឆន្ទសមាធិ, កិលេសវិក្ខម្ភនតាយ ច បហានំ ឥមេ ច សង្ខារា, តទុភយំ ឆន្ទសមាធិប្បធានសង្ខារសមន្នាគតំ ឥទ្ធិបាទំ ភាវេតិ វិវេកនិស្សិតំ វិរាគនិស្សិតំ និរោធនិស្សិតំ វោស្សគ្គបរិណាមិំ។ តត្ថ យា វីរិយាធិបតេយ្យា ចិត្តេកគ្គតា, អយំ វីរិយសមាធិ…បេ.… តត្ថ យា ចិត្តាធិបតេយ្យា ចិត្តេកគ្គតា, អយំ ចិត្តសមាធិ…បេ.… តត្ថ យា វីមំសាធិបតេយ្យា ចិត្តេកគ្គតា, អយំ វីមំសាសមាធិ។ សមាហិតេ ចិត្តេ កិលេសានំ វិក្ខម្ភនតាយ បដិសង្ខានពលេន វា ភាវនាពលេន វា, ឥទំ បហានំ។ តត្ថ យេ អស្សាសបស្សាសា វិតក្កវិចារា សញ្ញាវេទយិតា សរសង្កប្បា, ឥមេ សង្ខារា។ ឥតិ បុរិមកោ ច វីមំសាសមាធិ, កិលេសវិក្ខម្ភនតាយ ច បហានំ ឥមេ ច សង្ខារា, តទុភយំ វីមំសាសមាធិប្បធានសង្ខារសមន្នាគតំ ឥទ្ធិបាទំ ភាវេតិ វិវេកនិស្សិតំ វិរាគនិស្សិតំ និរោធនិស្សិតំ វោស្សគ្គបរិណាមិំ។

១៤. សព្ពោ សមាធិ ញាណមូលកោ ញាណបុព្ពង្គមោ ញាណានុបរិវត្តិ។

យថា បុរេ តថា បច្ឆា, យថា បច្ឆា តថា បុរេ;
យថា ទិវា តថា រត្តិំ [រត្តិ (ក.) អយំ គាថា ថេរគា. ៣៩៧ ទិស្សតិ], យថា រត្តិំ តថា ទិវា។

ឥតិ វិវដេន ចេតសា អបរិយោនទ្ធេន សប្បភាសំ ចិត្តំ ភាវេតិ។ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ កុសលានិ ចិត្តសហភូនិ ចិត្តេ ឧប្បជ្ជមានេ ឧប្បជ្ជន្តិ, ចិត្តេ និរុជ្ឈមានេ និរុជ្ឈន្តិ។ នាមរូបញ្ច វិញ្ញាណហេតុកំ វិញ្ញាណបច្ចយា និព្ពត្តំ, តស្ស មគ្គេន ហេតុ ឧបច្ឆិន្នោ, វិញ្ញាណំ អនាហារំ អនភិនន្ទិតំ អប្បដិសន្ធិកំ តំ និរុជ្ឈតិ។ នាមរូបមបិ អហេតុ អប្បច្ចយំ បុនព្ភវំ ន និព្ពត្តយតិ [និព្ពត្តិយតិ (ក.)]។ ឯវំ វិញ្ញាណស្ស និរោធា បញ្ញា ច សតិ ច នាមរូបញ្ច និរុជ្ឈតិ។ តេនាហ ភគវា –

“យមេតំ បញ្ហំ អបុច្ឆិ, អជិត តំ វទាមិ តេ;
យត្ថ នាមញ្ច រូបញ្ច, អសេសំ ឧបរុជ្ឈតិ;
វិញ្ញាណស្ស និរោធេន, ឯត្ថេតំ ឧបរុជ្ឈតី”តិ។

“យេ ច [អយំ គាថា សុ. និ. ១០៤៨ អញ្ញថា ទិស្សតិ] សង្ខាតធម្មាសេ, [ឥច្ចាយស្មា អជិតោ]

យេ ច សេក្ខា បុថុ ឥធ;
តេសំ មេ និបកោ ឥរិយំ, បុដ្ឋោ បព្រូហិ មារិសា”តិ។

១៥. ឥមានិ តីណិ បទានិ បុច្ឆិតានិ, តេ តយោ បញ្ហា។ កិស្ស? សេខាសេខវិបស្សនាបុព្ពង្គមប្បហានយោគេន, ឯវញ្ហិ អាហ។ “យេ ច សង្ខាតធម្មាសេ”តិ អរហត្តំ បុច្ឆតិ, “យេ ច សេខា បុថុ ឥធា”តិ សេខំ បុច្ឆតិ, “តេសំ មេ និបកោ ឥរិយំ, បុដ្ឋោ បព្រូហិ មារិសា”តិ វិបស្សនាបុព្ពង្គមំ បហានំ បុច្ឆតិ។

តត្ថ វិសជ្ជនា –

“កាមេសុ នាភិគិជ្ឈេយ្យ, [អជិតាតិ ភគវា]
មនសានាវិលោ សិយា;
កុសលោ សព្ពធម្មានំ, សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ”តិ។

ភគវតោ សព្ពំ កាយកម្មំ ញាណបុព្ពង្គមំ ញាណានុបរិវត្តិ, សព្ពំ វចីកម្មំ ញាណបុព្ពង្គមំ ញាណានុបរិវត្តិ, សព្ពំ មនោកម្មំ ញាណបុព្ពង្គមំ ញាណានុបរិវត្តិ។ អតីតេ អំសេ អប្បដិហតញាណទស្សនំ, អនាគតេ អំសេ អប្បដិហតញាណទស្សនំ, បច្ចុប្បន្នេ អំសេ អប្បដិហតញាណទស្សនំ។

កោ ច ញាណទស្សនស្ស បដិឃាតោ? យំ អនិច្ចេ ទុក្ខេ អនត្តនិ ច អញ្ញាណំ អទស្សនំ, អយំ ញាណទស្សនស្ស បដិឃាតោ។ យថា ឥធ បុរិសោ តារករូបានិ បស្សេយ្យ, នោ ច គណនសង្កេតេន ជានេយ្យ, អយំ ញាណទស្សនស្ស បដិឃាតោ។

ភគវតោ បន អប្បដិហតញាណទស្សនំ, អនាវរណញាណទស្សនា ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ។ តត្ថ សេខេន ទ្វីសុ ធម្មេសុ ចិត្តំ រក្ខិតព្ពំ គេធា ច រជនីយេសុ ធម្មេសុ, ទោសា ច បរិយុដ្ឋានីយេសុ។ តត្ថ យា ឥច្ឆា មុច្ឆា បត្ថនា បិយាយនា កីឡនា, តំ ភគវា និវារេន្តោ ឯវមាហ “កាមេសុ នាភិគិជ្ឈេយ្យា”តិ។

“មនសានាវិលោ សិយា”តិ បរិយុដ្ឋានវិឃាតំ អាហ។ តថា ហិ សេខោ អភិគិជ្ឈន្តោ អសមុប្បន្នញ្ច កិលេសំ ឧប្បាទេតិ, ឧប្បន្នញ្ច កិលេសំ ផាតី ករោតិ។ យោ បន អនាវិលសង្កប្បោ អនភិគិជ្ឈន្តោ វាយមតិ, សោ អនុប្បន្នានំ បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ អនុប្បាទាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរិយំ អារភតិ ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតិ បទហតិ។ សោ ឧប្បន្នានំ បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរិយំ អារភតិ ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតិ បទហតិ។ សោ អនុប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បាទាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរិយំ អារភតិ ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតិ បទហតិ។ សោ ឧប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឋិតិយា អសម្មោសាយ ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរិយំ អារភតិ ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតិ បទហតិ។

១៦. កតមេ [កតមេ ច (អដ្ឋ.)] អនុប្បន្នា បាបកា អកុសលា ធម្មា? កាមវិតក្កោ ព្យាបាទវិតក្កោ វិហឹសាវិតក្កោ, ឥមេ អនុប្បន្នា បាបកា អកុសលា ធម្មា។ កតមេ ឧប្បន្នា បាបកា អកុសលា ធម្មា? អនុសយា អកុសលមូលានិ, ឥមេ ឧប្បន្នា បាបកា អកុសលា ធម្មា។ កតមេ អនុប្បន្នា កុសលា ធម្មា? យានិ សោតាបន្នស្ស ឥន្ទ្រិយានិ, ឥមេ អនុប្បន្នា កុសលា ធម្មា។ កតមេ ឧប្បន្នា កុសលា ធម្មា? យានិ អដ្ឋមកស្ស ឥន្ទ្រិយានិ, ឥមេ ឧប្បន្នា កុសលា ធម្មា។

យេន កាមវិតក្កំ វារេតិ, ឥទំ សតិន្ទ្រិយំ។ យេន ព្យាបាទវិតក្កំ វារេតិ, ឥទំ សមាធិន្ទ្រិយំ។ យេន វិហឹសាវិតក្កំ វារេតិ, ឥទំ វីរិយិន្ទ្រិយំ។

យេន ឧប្បន្នុប្បន្នេ បាបកេ អកុសលេ ធម្មេ បជហតិ វិនោទេតិ ព្យន្តីករោតិ អនភាវំ គមេតិ នាធិវាសេតិ, ឥទំ បញ្ញិន្ទ្រិយំ។ យា ឥមេសុ ចតូសុ ឥន្ទ្រិយេសុ សទ្ទហនា ឱកប្បនា, ឥទំ សទ្ធិន្ទ្រិយំ។

តត្ថ សទ្ធិន្ទ្រិយំ កត្ថ ទដ្ឋព្ពំ? ចតូសុ សោតាបត្តិយង្គេសុ។ វីរិយិន្ទ្រិយំ កត្ថ ទដ្ឋព្ពំ? ចតូសុ សម្មប្បធានេសុ។ សតិន្ទ្រិយំ កត្ថ ទដ្ឋព្ពំ? ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ។ សមាធិន្ទ្រិយំ កត្ថ ទដ្ឋព្ពំ? ចតូសុ ឈានេសុ។ បញ្ញិន្ទ្រិយំ កត្ថ ទដ្ឋព្ពំ? ចតូសុ អរិយសច្ចេសុ។ ឯវំ សេខោ សព្ពេហិ កុសលេហិ ធម្មេហិ អប្បមត្តោ វុត្តោ ភគវតា អនាវិលតាយ មនសា។ តេនាហ ភគវា “មនសានាវិលោសិយា”តិ។

១៧. “កុសលោ សព្ពធម្មាន”ន្តិ លោកោ នាម តិវិធោ កិលេសលោកោ ភវលោកោ ឥន្ទ្រិយលោកោ។ តត្ថ កិលេសលោកេន ភវលោកោ សមុទាគច្ឆតិ, សោ ឥន្ទ្រិយានិ និព្ពត្តេតិ, ឥន្ទ្រិយេសុ ភាវិយមានេសុ នេយ្យស្ស បរិញ្ញា ភវតិ។ សា ទុវិធេន ឧបបរិក្ខិតព្ពា ទស្សនបរិញ្ញាយ ច ភាវនាបរិញ្ញាយ ច។ យទា ហិ សេខោ ញេយ្យំ បរិជានាតិ, តទា និព្ពិទាសហគតេហិ សញ្ញាមនសិការេហិ នេយ្យំ បរិញ្ញាតំ ភវតិ។ តស្ស ទ្វេ ធម្មា កោសល្លំ គច្ឆន្តិ – ទស្សនកោសល្លញ្ច ភាវនាកោសល្លញ្ច។

តំ ញាណំ បញ្ចវិធេន វេទិតព្ពំ: អភិញ្ញា បរិញ្ញា បហានំ ភាវនា សច្ឆិកិរិយា។ តត្ថ កតមា អភិញ្ញា? យំ ធម្មានំ សលក្ខណេ ញាណំ ធម្មបដិសម្ភិទា ច អត្ថបដិសម្ភិទា ច, អយំ អភិញ្ញា។

តត្ថ កតមា បរិញ្ញា? ឯវំ អភិជានិត្វា យា បរិជាននា “ឥទំ កុសលំ, ឥទំ អកុសលំ, ឥទំ សាវជ្ជំ, ឥទំ អនវជ្ជំ, ឥទំ កណ្ហំ, ឥទំ សុក្កំ, ឥទំ សេវិតព្ពំ, ឥទំ ន សេវិតព្ពំ, ឥមេ ធម្មា ឯវំគហិតា, ឥទំ ផលំ និព្ពត្តេន្តិ [និព្ពត្តាបេន្តិ (ក.)], តេសំ ឯវំគហិតានំ អយំ អត្ថោ”តិ, អយំ បរិញ្ញា។

ឯវំ បរិជានិត្វា តយោ ធម្មា អវសិដ្ឋា ភវន្តិ បហាតព្ពា ភាវេតព្ពា សច្ឆិកាតព្ពា ច។ តត្ថ កតមេ ធម្មា បហាតព្ពា? យេ អកុសលា។ តត្ថ កតមេ ធម្មា ភាវេតព្ពា? យេ កុសលា។ តត្ថ កតមេ ធម្មា សច្ឆិកាតព្ពា? យំ អសង្ខតំ។ យោ ឯវំ ជានាតិ អយំ វុច្ចតិ អត្ថកុសលោ ធម្មកុសលោ កល្យាណតាកុសលោ ផលតាកុសលោ, អាយកុសលោ អបាយកុសលោ ឧបាយកុសលោ មហតា កោសល្លេន សមន្នាគតោតិ, តេនាហ ភគវា “កុសលោ សព្ពធម្មាន”ន្តិ។

“សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ”តិ តេន ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារត្ថំ អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ អាលោកិតេ វិលោកិតេ សមិញ្ជិតេ [សម្មិញ្ជិតេ (សី.)] បសារិតេ សង្ឃាដិបត្តចីវរធារណេ អសិតេ បីតេ ខាយិតេ សាយិតេ ឧច្ចារបស្សាវកម្មេ គតេ ឋិតេ និសិន្នេ សុត្តេ ជាគរិតេ ភាសិតេ តុណ្ហីភាវេ សតេន សម្បជានេន វិហាតព្ពំ។ ឥមា ទ្វេ ចរិយា អនុញ្ញាតា ភគវតា ឯកា វិសុទ្ធានំ, ឯកា វិសុជ្ឈន្តានំ។ កេ វិសុទ្ធា? អរហន្តោ។ កេ វិសុជ្ឈន្តា? សេក្ខា។ កតកិច្ចានិ ហិ អរហតោ ឥន្ទ្រិយានិ។ យំ ពោជ្ឈំ, តំ ចតុព្ពិធំ ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាភិសមយេន សមុទយស្ស បហានាភិសមយេន មគ្គស្ស ភាវនាភិសមយេន និរោធស្ស សច្ឆិកិរិយាភិសមយេន, ឥទំ ចតុព្ពិធំ ពោជ្ឈំ យោ ឯវំ ជានាតិ, អយំ វុច្ចតិ សតោ អភិក្កមតិ សតោ បដិក្កមតិ ខយា រាគស្ស ខយា ទោសស្ស ខយា មោហស្ស។ តេនាហ ភគវា “សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ”តិ, តេនាហ –

“កាមេសុ នាភិគិជ្ឈេយ្យ, [អជិតាតិ ភគវា]
មនសានាវិលោ សិយា;
កុសលោ សព្ពធម្មានំ, សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ”តិ។

ឯវំ បុច្ឆិតព្ពំ, ឯវំ វិសជ្ជិតព្ពំ។ សុត្តស្ស ច អនុគីតិ អត្ថតោ ច ព្យញ្ជនតោ ច សមានេតព្ពា [សមានយិតព្ពា (សី. ក.)]។ អត្ថាបគតំ ហិ ព្យញ្ជនំ សម្ផប្បលាបំ ភវតិ។ ទុន្និក្ខិត្តស្ស បទព្យញ្ជនស្ស អត្ថោបិ ទុន្នយោ ភវតិ, តស្មា អត្ថព្យញ្ជនូបេតំ សង្គាយិតព្ពំ។ សុត្តញ្ច បវិចិនិតព្ពំ។ កី ឥទំ សុត្តំ អាហច្ច វចនំ អនុសន្ធិវចនំ នីតត្ថំ នេយ្យត្ថំ សំកិលេសភាគិយំ និព្ពេធភាគិយំ អសេក្ខភាគិយំ? កុហឹ ឥមស្ស សុត្តស្ស សព្ពានិ សច្ចានិ បស្សិតព្ពានិ, អាទិមជ្ឈបរិយោសានេតិ? ឯវំ សុត្តំ បវិចេតព្ពំ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ – “យំ បុច្ឆិតញ្ច វិស្សជ្ជិតញ្ច, សុត្តស្ស យា ច អនុគីតី”តិ។

និយុត្តោ វិចយោ ហារោ។

៣. យុត្តិហារវិភង្គោ

១៨. តត្ថ កតមោ យុត្តិហារោ? “សព្ពេសំ ហារាន”ន្តិ, អយំ យុត្តិហារោ។ កឹ យោជយតិ [យោជេតិ (សី.)]? ចត្តារោ មហាបទេសា ពុទ្ធាបទេសោ សង្ឃាបទេសោ សម្ពហុលត្ថេរាបទេសោ [សម្បហុល... (ក.)] ឯកត្ថេរាបទេសោ។ ឥមេ ចត្តារោ មហាបទេសា, តានិ បទព្យញ្ជនានិ សុត្តេ ឱតារយិតព្ពានិ, វិនយេ សន្ទស្សយិតព្ពានិ, ធម្មតាយំ ឧបនិក្ខិបិតព្ពានិ។

កតមស្មឹ សុត្តេ ឱតារយិតព្ពានិ? ចតូសុ អរិយសច្ចេសុ។ កតមស្មឹ វិនយេ សន្ទស្សយិតព្ពានិ? រាគវិនយេ ទោសវិនយេ មោហវិនយេ។ កតមិស្សំ [កតមិយំ (សី.)] ធម្មតាយំ ឧបនិក្ខិបិតព្ពានិ? បដិច្ចសមុប្បាទេ។ យទិ

ចតូសុ អរិយសច្ចេសុ អវតរតិ, កិលេសវិនយេ សន្ទិស្សតិ , ធម្មតញ្ច ន វិលោមេតិ, ឯវំ អាសវេ ន ជនេតិ។ ចតូហិ មហាបទេសេហិ យំ យំ យុជ្ជតិ, យេន យេន យុជ្ជតិ, យថា យថា យុជ្ជតិ, តំ តំ គហេតព្ពំ។

១៩. បញ្ហំ បុច្ឆិតេន កតិ បទានិ បញ្ហេតិ បទសោ បរិយោគាហិតព្ពំ វិចេតព្ពំ? យទិ សព្ពានិ បទានិ ឯកំ អត្ថំ អភិវទន្តិ, ឯកោ បញ្ហោ។ អថ ចត្តារិ បទានិ ឯកំ អត្ថំ អភិវទន្តិ, ឯកោ បញ្ហោ។ អថ តីណិ បទានិ ឯកំ អត្ថំ អភិវទន្តិ, ឯកោ បញ្ហោ។ អថ ទ្វេ បទានិ ឯកំ អត្ថំ អភិវទន្តិ, ឯកោ បញ្ហោ។ អថ ឯកំ បទំ ឯកំ អត្ថំ អភិវទតិ, ឯកោ បញ្ហោ។ តំ ឧបបរិក្ខមានេន អញ្ញាតព្ពំ កឹ ឥមេ ធម្មា នានត្ថា នានាព្យញ្ជនា, ឧទាហុ ឥមេសំ ធម្មានំ ឯកោ អត្ថោ ព្យញ្ជនមេវ នានន្តិ។ យថា កឹ ភវេ? យថា សា ទេវតា ភគវន្តំ បញ្ហំ បុច្ឆតិ។

> “កេនស្សុព្ភាហតោ [បស្ស ស. និ. ១.៦៦] លោកោ, កេនស្សុ បរិវារិតោ;
> កេន សល្លេន ឱតិណ្ណោ, កិស្ស ធូបាយិតោ សទា”តិ។

ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ បុច្ឆិតានិ។ តេ តយោ បញ្ហា កថំ ញាយតិ? ភគវា ហិ ទេវតាយ វិសជ្ជេតិ។

> “មច្ចុនាព្ភាហតោ [មច្ចុនព្ភាហតោ (ក.) ថេរគា. ៤៤៨; សំ. និ. ១.៦៦ បស្សិតព្ពំ] លោកោ, ជរាយ បរិវារិតោ;
> តណ្ហាសល្លេន ឱតិណ្ណោ, ឥច្ឆាធូបាយិតោ សទា”តិ។

២០. តត្ថ ជរា ច មរណញ្ច ឥមានិ ទ្វេ សង្ខតស្ស សង្ខតលក្ខណានិ។ ជរាយំ ឋិតស្ស អញ្ញថត្តំ, មរណំ វយោ។ តត្ថ ជរាយ ច មរណស្ស ច អត្ថតោ នានត្តំ។ កេន ការណេន, គព្ភគតាបិ ហិ មីយន្តិ, ន ច តេ ជិណ្ណា ភវន្តិ។ អត្ថិ ច ទេវានំ មរណំ, ន ច តេសំ សរីរានិ ជីរន្តិ។ សក្កតេវ ជរាយ បដិកម្មំ កាតុំ, ន បន សក្កតេ មរណស្ស បដិកម្មំ កាតុំ អញ្ញត្រេវ ឥទ្ធិមន្តានំ ឥទ្ធិវិសយា។ យំ បនាហ តណ្ហាសល្លេន ឱតិណ្ណោតិ ទិស្សន្តិ វីតរាគា ជីរន្តាបិ មីយន្តាបិ។ យទិ ច យថា ជរាមរណំ, ឯវំ តណ្ហាបិ សិយា។ ឯវំ សន្តេ សព្ពេ យោព្ពនដ្ឋាបិ វិគតតណ្ហា សិយុំ។ យថា ច តណ្ហា ទុក្ខស្ស សមុទយោ, ឯវំ ជរាមរណម្បិ សិយា ទុក្ខស្ស សមុទយោ, ន ច សិយា តណ្ហា ទុក្ខស្ស សមុទយោ, ន ហិ ជរាមរណំ ទុក្ខស្ស សមុទយោ, តណ្ហា ទុក្ខស្ស សមុទយោ។ យថា ច តណ្ហា មគ្គវជ្ឈា, ឯវំ ជរាមរណម្បិ សិយា មគ្គវជ្ឈំ។ ឥមាយ យុត្តិយា អញ្ញមញ្ញេហិ ការណេហិ គវេសិតព្ពំ។ យទិ ច សន្ទិស្សតិ យុត្តិសមារូឡ្ហំ អត្ថតោ ច អញ្ញត្តំ, ព្យញ្ជនតោបិ គវេសិតព្ពំ។

សល្លោតិ វា ធូបាយនន្តិ វា ឥមេសំ ធម្មានំ អត្ថតោ ឯកត្តំ។ ន ហិ យុជ្ជតិ ឥច្ឆាយ ច តណ្ហាយ ច អត្ថតោ អញ្ញត្តំ។ តណ្ហាយ អធិប្បាយេ អបរិបូរមានេ នវសុ អាឃាតវត្ថូសុ កោធោ ច ឧបនាហោ ច ឧប្បជ្ជតិ។ ឥមាយ យុត្តិយា ជរាយ ច មរណស្ស ច តណ្ហាយ ច អត្ថតោ អញ្ញត្តំ។

យំ បនិទំ ភគវតា ទ្វីហិ នាមេហិ អភិលបិតំ ឥច្ឆាតិបិ តណ្ហាតិបិ, ឥទំ ភគវតា ពាហិរានំ វត្ថូនំ អារម្មណវសេន ទ្វីហិ នាមេហិ អភិលបិតំ ឥច្ឆាតិបិ តណ្ហាតិបិ, សព្ពា ហិ តណ្ហា អជ្ឈោសានលក្ខណេន ឯកលក្ខណា។ យថា សព្ពោ អគ្គិ ឧណ្ហត្តលក្ខណេន ឯកលក្ខណោ, អបិ ច ឧបាទានវសេន អញ្ញមញ្ញានិ នាមានិ លភតិ, កដ្ឋគ្គីតិបិ តិណគ្គីតិបិ សកលិកគ្គីតិបិ គោមយគ្គីតិបិ ថុសគ្គីតិបិ សង្ការគ្គីតិបិ, សព្ពោ ហិ អគ្គិ ឧណ្ហត្តលក្ខណោវ។ ឯវំ សព្ពា តណ្ហា អជ្ឈោសានលក្ខណេន ឯកលក្ខណា , អបិ តុ អារម្មណឧបាទានវសេន អញ្ញមញ្ញេហិ នាមេហិ អភិលបិតា ឥច្ឆាឥតិបិ តណ្ហាឥតិបិ សល្លោឥតិបិ ធូបាយនាឥតិបិ សរិតាឥតិបិ វិសត្តិកាឥតិបិ សិនេហោឥតិបិ កិលមថោឥតិបិ លតាឥតិបិ មញ្ញនាឥតិបិ ពន្ធោឥតិបិ អាសាឥតិបិ បិបាសាឥតិបិ អភិនន្ទនាឥតិបិ, ឥតិ សព្ពា តណ្ហា អជ្ឈោសានលក្ខណេន ឯកលក្ខណា។ យថា ច វេវចនេ វុត្តា។

> “អាសា ច បិហា អភិនន្ទនា ច, អនេកធាតូសុ សរា បតិដ្ឋិតា;
> អញ្ញាណមូលប្បភវា បជប្បិតា, សព្ពា មយា ព្យន្តិកតា សមូលកា”តិ [សម្មូលិកា (សី.)]។

តណ្ហាយេតំ វេវចនំ។ យថាហ ភគវា – រូបេ តិស្ស អវិគតរាគស្ស អវិគតច្ឆន្ទស្ស អវិគតបេមស្ស អវិគតបិបាសស្ស អវិគតបរិឡាហស្ស។ ឯវំ វេទនាយ សញ្ញាយ សង្ខារេសុ វិញ្ញាណេ អវិគតរាគស្ស អវិគតច្ឆន្ទស្ស អវិគតបេមស្ស អវិគតបិបាសស្ស អវិគតបរិឡាហស្ស សព្ពំ សុត្តំ វិត្ថារេតព្ពំ។ តណ្ហាយេតំ វេវចនំ។ ឯវំ យុជ្ជតិ។

២១. សព្ពោ ទុក្ខូបចារោ កាមតណ្ហាសង្ខារមូលកោ, ន បន យុជ្ជតិ សព្ពោ និព្ពិទូបចារោ កាមតណ្ហាបរិក្ខារមូលកោ។ ឥមាយ យុត្តិយា អញ្ញមញ្ញេហិ ការណេហិ គវេសិតព្ពំ។

យថា ហិ [យថាហ (សី.)] ភគវា រាគចរិតស្ស បុគ្គលស្ស អសុភំ ទេសយតិ, ទោសចរិតស្ស ភគវា បុគ្គលស្ស មេត្តំ ទេសយតិ។ មោហចរិតស្ស ភគវា បុគ្គលស្ស បដិច្ចសមុប្បាទំ ទេសយតិ។ យទិ ហិ ភគវា រាគចរិតស្ស បុគ្គលស្ស មេត្តំ ចេតោវិមុត្តិំ ទេសេយ្យ។ សុខំ វា បដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ សុខំ វា បដិបទំ ខិប្បាភិញ្ញំ វិបស្សនាបុព្ពង្គមំ វា បហានំ ទេសេយ្យ, ន យុជ្ជតិ ទេសនា។ ឯវំ យំ កិញ្ចិ រាគស្ស អនុលោមប្បហានំ ទោសស្ស អនុលោមប្បហានំ មោហស្ស អនុលោមប្បហានំ។ សព្ពំ តំ វិចយេន ហារេន វិចិនិត្វា យុត្តិហារេន យោជេតព្ពំ។ យាវតិកា ញាណស្ស ភូមិ។

មេត្តាវិហារិស្ស សតោ ព្យាបាទោ ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋស្សតីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, ព្យាបាទោ បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆតីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ ករុណាវិហារិស្ស សតោ វិហេសា ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋស្សតីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, វិហេសា បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆតីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ មុទិតា វិហារិស្ស សតោ អរតិ ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋស្សតីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, អរតិ បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆតីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ ឧបេក្ខាវិហារិស្ស សតោ រាគោ ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋស្សតីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, រាគោ បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆតីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ អនិមិត្តវិហារិស្ស សតោ និមិត្តានុសារិ តេន តេនេវ វិញ្ញាណំ បវត្តតីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា , និមិត្តំ បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆតីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ អស្មីតិ វិគតំ អយមហមស្មីតិ ន សមនុបស្សាមិ។ អថ ច បន មេ កិស្មីតិ កថស្មីតិ វិចិកិច្ឆា កថំកថាសល្លំ ចិត្តំ បរិយាទាយ ឋស្សតីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, វិចិកិច្ឆា កថំកថាសល្លំ បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆតីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។

យថា វា បន បឋមំ ឈានំ សមាបន្នស្ស សតោ កាមរាគព្យាបាទា វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, ហានាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ វិតក្កសហគតា វា សញ្ញាមនសិការា ហានាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ ទុតិយំ ឈានំ សមាបន្នស្ស សតោ វិតក្កវិចារសហគតា សញ្ញាមនសិការា វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, ហានាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ ឧបេក្ខាសុខសហគតា វា សញ្ញាមនសិការា ហានាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ តតិយំ ឈានំ សមាបន្នស្ស សតោ បីតិសុខសហគតា សញ្ញាមនសិការា វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, ហានាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា, ឧបេក្ខាសតិបារិសុទ្ធិសហគតា វា សញ្ញាមនសិការា ហានាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ ចតុត្ថំ ឈានំ សមាបន្នស្ស សតោ ឧបេក្ខាសហគតា សញ្ញាមនសិការា វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, ហានាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា ។ អាកាសានញ្ចាយតនសហគតា វា សញ្ញាមនសិការា ហានាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។

អាកាសានញ្ចាយតនំ សមាបន្នស្ស សតោ រូបសហគតា សញ្ញាមនសិការា វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, ហានាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ វិញ្ញាណញ្ចាយតនសហគតា វា សញ្ញាមនសិការា ហានាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ សមាបន្នស្ស សតោ អាកាសានញ្ចាយតនសហគតា សញ្ញាមនសិការា វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, ហានាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ អាកិញ្ចញ្ញាយតនសហគតា វា សញ្ញាមនសិការា ហានាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។

អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ សមាបន្នស្ស សតោ វិញ្ញាណញ្ចាយតនសហគតា សញ្ញាមនសិការា វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, ហានាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសហគតា វា សញ្ញាមនសិការា ហានាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ សមាបន្នស្ស សតោ សញ្ញាបចារា វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, ហានាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ សញ្ញាវេទយិតនិរោធសហគតា វា សញ្ញាមនសិការា ហានាយ សំវត្តន្តីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, វិសេសាយ សំវត្តន្តីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។ កល្លតាបរិចិតំ ចិត្តំ ន ច អភិនីហារំ ខមតីតិ ន យុជ្ជតិ ទេសនា, កល្លតាបរិចិតំ ចិត្តំ អថ ច អភិនីហារំ ខមតីតិ យុជ្ជតិ ទេសនា។

ឯវំ សព្ពេ នវសុត្តន្តា យថាធម្មំ យថាវិនយំ យថាសត្ថុសាសនំ សព្ពតោ វិចយេន ហារេន វិចិនិត្វា យុត្តិហារេន យោជេតព្ពាតិ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ “សព្ពេសំ ហារានំ យា ភូមិ យោ ច គោចរោ តេស”ន្តិ។

និយុត្តោ យុត្តិ ហារោ។

៤. បទដ្ឋានហារវិភង្គោ

២២. តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ ហារោ? “ធម្មំ ទេសេតិ ជិនោ”តិ, អយំ បទដ្ឋានោ ហារោ។ កិំ ទេសេតិ? សព្ពធម្មយាថាវអសម្បដិវេធលក្ខណា អវិជ្ជា, តស្សា វិបល្លាសា បទដ្ឋានំ។ អជ្ឈោសានលក្ខណា តណ្ហា, តស្សា បិយរូបំ សាតរូបំ បទដ្ឋានំ។ បត្ថនលក្ខណោ លោភោ, តស្ស អទិន្នាទានំ បទដ្ឋានំ។ វណ្ណសណ្ឋានព្យញ្ជនគ្គហណលក្ខណា សុភសញ្ញា, តស្សា ឥន្ទ្រិយា សំវរោ បទដ្ឋានំ។ សាសវផស្សឧបគមនលក្ខណា សុខសញ្ញា, តស្សា អស្សាទោ បទដ្ឋានំ។ សង្ខតលក្ខណានំ ធម្មានំ អសមនុបស្សនលក្ខណា និច្ចសញ្ញា, តស្សា វិញ្ញាណំ បទដ្ឋានំ។ អនិច្ចសញ្ញា ទុក្ខសញ្ញាអសមនុបស្សនលក្ខណា អត្តសញ្ញា, តស្សា នាមកាយោ បទដ្ឋានំ។ សព្ពធម្មសម្បដិវេធលក្ខណា វិជ្ជា, តស្សា សព្ពំ នេយ្យំ បទដ្ឋានំ។ ចិត្តវិក្ខេបបដិសំហរណលក្ខណោ សមថោ, តស្ស អសុភា បទដ្ឋានំ។ ឥច្ឆាវចរបដិសំហរណលក្ខណោ អលោភោ, តស្ស អទិន្នាទានា វេរមណី [វេរមណិ (ក.)] បទដ្ឋានំ។ អព្យាបជ្ជលក្ខណោ អទោសោ, តស្ស បាណាតិបាតា វេរមណី បទដ្ឋានំ។ វត្ថុអវិប្បដិបត្តិលក្ខណោ [វត្ថុអវិប្បដិបាទានលក្ខណោ (សី. ក.)] អមោហោ, តស្ស សម្មាបដិបត្តិ បទដ្ឋានំ។ វិនីលកវិបុព្ពកគហណលក្ខណា អសុភសញ្ញា, តស្សា និព្ពិទា បទដ្ឋានំ។ សាសវផស្សបរិជាននលក្ខណា ទុក្ខសញ្ញា, តស្សា វេទនា បទដ្ឋានំ។ សង្ខតលក្ខណានំ ធម្មានំ សមនុបស្សនលក្ខណា អនិច្ចសញ្ញា , តស្សា ឧប្បាទវយា បទដ្ឋានំ។ សព្ពធម្មអភិនិវេសលក្ខណា អនត្តសញ្ញា, តស្សា ធម្មសញ្ញា បទដ្ឋានំ។

បញ្ច កាមគុណា កាមរាគស្ស បទដ្ឋានំ, បញ្ចិន្ទ្រិយានិ រូបីនិ រូបរាគស្ស បទដ្ឋានំ, ឆដ្ឋាយតនំ ភវរាគស្ស បទដ្ឋានំ, និព្ពត្តភវានុបស្សិតា បញ្ចន្នំ ឧបាទានក្ខន្ធានំ បទដ្ឋានំ, បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណទស្សនស្ស បទដ្ឋានំ។ ឱកប្បនលក្ខណា សទ្ធា អធិមុត្តិបច្ចុបដ្ឋានា ច, អនាវិលលក្ខណោ បសាទោ សម្បសីទនបច្ចុបដ្ឋានោ ច។ អភិបត្ថិយនលក្ខណា សទ្ធា, តស្សា អវេច្ចបសាទោ បទដ្ឋានំ។ អនាវិលលក្ខណោ បសាទោ, តស្ស សទ្ធា បទដ្ឋានំ។ អារម្ភលក្ខណំ វីរិយំ, តស្ស សម្មប្បធានំ បទដ្ឋានំ។ អបិលាបនលក្ខណា សតិ, តស្សា សតិបដ្ឋានំ បទដ្ឋានំ។ ឯកគ្គលក្ខណោ សមាធិ, តស្ស ឈានានិ បទដ្ឋានំ។ បជាននលក្ខណា បញ្ញា, តស្សា សច្ចានិ បទដ្ឋានំ។

អបរោ នយោ, អស្សាទមនសិការលក្ខណោ អយោនិសោមនសិការោ, តស្ស អវិជ្ជា បទដ្ឋានំ។ សច្ចសម្មោហនលក្ខណា អវិជ្ជា, សា សង្ខារានំ បទដ្ឋានំ។ បុនព្ភវវិរោហណលក្ខណា សង្ខារា, តេ [តំ (ក.)] វិញ្ញាណស្ស បទដ្ឋានំ។ ឱបបច្ចយិកនិព្ពត្តិលក្ខណំ វិញ្ញាណំ, តំ នាមរូបស្ស បទដ្ឋានំ។ នាមកាយរូបកាយសង្ឃាតលក្ខណំ នាមរូបំ, តំ ឆឡាយតនស្ស បទដ្ឋានំ។ ឥន្ទ្រិយវវត្ថានលក្ខណំ ឆឡាយតនំ, តំ ផស្សស្ស បទដ្ឋានំ។ ចក្ខុរូបវិញ្ញាណសន្និបាតលក្ខណោ ផស្សោ, សោ វេទនាយ បទដ្ឋានំ។ ឥដ្ឋានិដ្ឋអនុភវនលក្ខណា វេទនា, សា តណ្ហាយ បទដ្ឋានំ។ អជ្ឈោសានលក្ខណា តណ្ហា, សា ឧបាទានស្ស បទដ្ឋានំ។ ឱបបច្ចយិកំ ឧបាទានំ, តំ ភវស្ស បទដ្ឋានំ។ នាមកាយរូបកាយសម្ភវនលក្ខណោ ភវោ, សោ ជាតិយា បទដ្ឋានំ។ ខន្ធបាតុភវនលក្ខណា ជាតិ, សា ជរាយ បទដ្ឋានំ។ ឧបធិបរិបាកលក្ខណា ជរា, សា មរណស្ស បទដ្ឋានំ។ ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទលក្ខណំ មរណំ, តំ សោកស្ស បទដ្ឋានំ។ ឧស្សុក្កការកោ សោកោ, សោ បរិទេវស្ស បទដ្ឋានំ ។ លាលប្បការកោ បរិទេវោ, សោ ទុក្ខស្ស បទដ្ឋានំ។ កាយសំបីឡនំ ទុក្ខំ, តំ ទោមនស្សស្ស បទដ្ឋានំ។ ចិត្តសំបីឡនំ ទោមនស្សំ, តំ ឧបាយាសស្ស បទដ្ឋានំ។ ឱទហនការកោ ឧបាយាសោ, សោ ភវស្ស បទដ្ឋានំ។ ឥមានិ ភវង្គានិ យទា សមគ្គានិ និព្ពត្តានិ ភវន្តិ សោ ភវោ, តំ សំសារស្ស បទដ្ឋានំ។ និយ្យានិកលក្ខណោ មគ្គោ, សោ និរោធស្ស បទដ្ឋានំ។

តិត្ថញ្ញុតា បីតញ្ញុតាយ បទដ្ឋានំ, បីតញ្ញុតា បត្តញ្ញុតាយ [មត្តញ្ញុតាយ (សី. ក.)] បទដ្ឋានំ, បត្តញ្ញុតា អត្តញ្ញុតាយ បទដ្ឋានំ, អត្តញ្ញុតា បុព្ពេកតបុញ្ញតាយ បទដ្ឋានំ, បុព្ពេកតបុញ្ញតា បតិរូបទេសវាសស្ស បទដ្ឋានំ, បតិរូបទេសវាសោ សប្បុរិសូបនិស្សយស្ស បទដ្ឋានំ, សប្បុរិសូបនិស្សយោ អត្តសម្មាបណិធានស្ស បទដ្ឋានំ, អត្តសម្មាបណិធានំ សីលានំ បទដ្ឋានំ, សីលានិ អវិប្បដិសារស្ស បទដ្ឋានំ, អវិប្បដិសារោ បាមោជ្ជស្ស បទដ្ឋានំ, បាមោជ្ជំ បីតិយា បទដ្ឋានំ, បីតិ បស្សទ្ធិយា បទដ្ឋានំ, បស្សទ្ធិ សុខស្ស បទដ្ឋានំ, សុខំ សមាធិស្ស បទដ្ឋានំ, សមាធិ យថាភូតញាណទស្សនស្ស បទដ្ឋានំ, យថាភូតញាណទស្សនំ និព្ពិទាយ បទដ្ឋានំ, និព្ពិទា វិរាគស្ស បទដ្ឋានំ, វិរាគោ វិមុត្តិយា បទដ្ឋានំ។ វិមុត្តិ វិមុត្តិញាណទស្សនស្ស បទដ្ឋានំ។ ឯវំ យោ កោចិ ឧបនិស្សយោ យោ កោចិ បច្ចយោ, សព្ពោ សោ បទដ្ឋានំ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ “ធម្មំ ទេសេតិ ជិនោ”តិ។

និយុត្តោ បទដ្ឋានោ ហារោ។

៥. លក្ខណហារវិភង្គោ

២៣. តត្ថ កតមោ លក្ខណោ ហារោ? “វុត្តម្ហិ ឯកធម្មេ”តិ, អយំ លក្ខណោ ហារោ។ កិំ លក្ខយតិ? យេ ធម្មា ឯកលក្ខណា, តេសំ ធម្មានំ ឯកស្មិំ ធម្មេ វុត្តេ អវសិដ្ឋា ធម្មា វុត្តា ភវន្តិ។ យថា កិំ ភវេ? យថាហ ភគវា –

“ចក្ខុំ, ភិក្ខវេ, អនវដ្ឋិតំ ឥត្តរំ បរិត្តំ បភង្គុ បរតោ ទុក្ខំ ព្យសនំ ចលនំ [ចលំ (សី.)] កុក្កុឡំ សង្ខារំ [សសង្ខារំ (ក.)] វធកំ អមិត្តមជ្ឈេ។ ឥមស្មិំ ចក្ខុស្មិំ វុត្តេ អវសិដ្ឋានិ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានិ វុត្តានិ ភវន្តិ។ កេន ការណេន? សព្ពានិ ហិ ឆ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានិ វធកដ្ឋេន ឯកលក្ខណានិ។ យថា ចាហ ភគវា –

“អតីតេ, រាធ, រូបេ អនបេក្ខោ ហោហិ, អនាគតំ រូបំ មា អភិនន្ទិ [អភិនន្ទ (ក.)], បច្ចុប្បន្នស្ស រូបស្ស និព្ពិទាយ វិរាគាយ និរោធាយ ចាគាយ បដិនិស្សគ្គាយ បដិបជ្ជ។ ឥមស្មិំ រូបក្ខន្ធេ វុត្តេ អវសិដ្ឋា ខន្ធា វុត្តា ភវន្តិ។ កេន ការណេន? សព្ពេ ហិ បញ្ចក្ខន្ធា យមកោវាទសុត្តេ [បស្ស សំ. និ. ៣.៨៤] វធកដ្ឋេន ឯកលក្ខណា វុត្តា។ យថា ចាហ ភគវា –

> “យេសញ្ច [បស្ស ធ. ប. ២៩៣] សុសមារទ្ធា, និច្ចំ កាយគតាសតិ;
> អកិច្ចំ តេ ន សេវន្តិ, កិច្ចេ សាតច្ចការិនោ”។

ឥតិ កាយគតាយ សតិយា វុត្តាយ វុត្តា ភវន្តិ វេទនាគតា សតិ ចិត្តគតា ធម្មគតា ច។ តថា យំ កិញ្ចិ ទិដ្ឋំ វា សុតំ វា មុតំ វាតិ វុត្តេ វុត្តំ ភវតិ វិញ្ញាតំ។ យថា ចាហ ភគវា –

តស្មាតិហ ត្វំ ភិក្ខុ កាយេ កាយានុបស្សី វិហរាហិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ។ “អាតាបី”តិ វីរិយិន្ទ្រិយំ, “**សម្បជានោ**”តិ បញ្ញិន្ទ្រិយំ, “**សតិមា**”តិ សតិន្ទ្រិយំ, “**វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ**”ន្តិ សមាធិន្ទ្រិយំ, ឯវំ កាយេ កាយានុបស្សិនោ វិហរតោ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ។ កេន ការណេន, ឯកលក្ខណត្តា ចតុន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ។

២៤. ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ ភាវិយមានេសុ ចត្តារោ សម្មប្បធានា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ, ចតូសុ សម្មប្បធានេសុ ភាវិយមានេសុ ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិយមានេសុ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ, ចតូសុ ឥទ្ធិបាទេសុ ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ, បញ្ចសុ ឥន្ទ្រិយេសុ ភាវិយមានេសុ បញ្ច ពលានិ ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ, បញ្ចសុ ពលេសុ ភាវិយមានេសុ សត្ត ពោជ្ឈង្គា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ, សត្តសុ ពោជ្ឈង្គេសុ ភាវិយមានេសុ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆតិ, សព្ពេវ [សព្ពេ ច (សី. ក.)] ពោធង្គមា ធម្មា ពោធិបក្ខិយា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ ។ កេន ការណេន, សព្ពេ ហិ ពោធង្គមា ពោធិបក្ខិយា នេយ្យានិកលក្ខណេន ឯកលក្ខណា, តេ ឯកលក្ខណត្តា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ។

ឯវំ អកុសលាបិ ធម្មា ឯកលក្ខណត្តា បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆន្តិ។ ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ ភាវិយមានេសុ វិបល្លាសា បហីយន្តិ, អាហារា ចស្ស បរិញ្ញំ គច្ឆន្តិ, ឧបាទានេហិ អនុបាទានោ ភវតិ, យោគេហិ ច វិសំយុត្តោ ភវតិ, គន្ថេហិ ច វិប្បយុត្តោ ភវតិ, អាសវេហិ ច អនាសវោ ភវតិ, ឱឃេហិ ច និត្ថិណ្ណោ ភវតិ, សល្លេហិ ច វិសល្លោ ភវតិ, វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ ចស្ស បរិញ្ញំ គច្ឆន្តិ, អគតិគមនេហិ ន អគតិំ គច្ឆតិ, ឯវំ អកុសលាបិ ធម្មា ឯកលក្ខណត្តា បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆន្តិ។

យត្ថ វា បន រូបិន្ទ្រិយំ ទេសិតំ, ទេសិតា តត្ថេវ រូបធាតុ រូបក្ខន្ធោ រូបញ្ចាយតនំ។ យត្ថ វា បន សុខា វេទនា ទេសិតា, ទេសិតំ តត្ថ សុខិន្ទ្រិយំ សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ទុក្ខសមុទយោ ច អរិយសច្ចំ។ យត្ថ វា បន ទុក្ខា វេទនា ទេសិតា, ទេសិតំ តត្ថ ទុក្ខិន្ទ្រិយំ ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ ទុក្ខញ្ច អរិយសច្ចំ។ យត្ថ វា បន អទុក្ខមសុខា វេទនា ទេសិតា, ទេសិតំ តត្ថ ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ សព្ពោ ច បដិច្ចសមុប្បាទោ។ កេន ការណេន, អទុក្ខមសុខាយ ហិ វេទនាយ អវិជ្ជា អនុសេតិ។ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា, សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបំ, នាមរូបបច្ចយា សឡាយតនំ, សឡាយតនបច្ចយា ផស្សោ, ផស្សបច្ចយា វេទនា, វេទនាបច្ចយា តណ្ហា, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ, ឧបាទានបច្ចយា ភវោ, ភវបច្ចយា ជាតិ, ជាតិបច្ចយា ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា សម្ភវន្តិ, ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ។ សោ ច សរាគសទោសសមោហសំកិលេសបក្ខេន ហាតព្ពោ, វីតរាគវីតទោសវីតមោហអរិយធម្មេហិ ហាតព្ពោ។

ឯវំ យេ ធម្មា ឯកលក្ខណា កិច្ចតោ ច លក្ខណតោ ច សាមញ្ញតោ ច ចុតូបបាតតោ ច, តេសំ ធម្មានំ ឯកស្មិំ ធម្មេ វុត្តេ អវសិដ្ឋា ធម្មា វុត្តា ភវន្តិ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ “វុត្តម្ហិ ឯកធម្មេ”តិ។

និយុត្តោ លក្ខណោ ហារោ។

៦. ចតុព្យូហហារវិភង្គោ

២៥. តត្ថ កតមោ ចតុព្យូហោ ហារោ? “នេរុត្តមធិប្បាយោ”តិ អយំ។ ព្យញ្ជនេន សុត្តស្ស នេរុត្តញ្ច អធិប្បាយោ ច និទានញ្ច បុព្ពាបរសន្ធិ ច គវេសិតព្ពោ ។ តត្ថ កតមំ នេរុត្តំ, យា និរុត្តិបទសំហិតា, យំ ធម្មានំ នាមសោ ញាណំ។ យទា ហិ ភិក្ខុ អត្ថស្ស ច នាមំ ជានាតិ, ធម្មស្ស ច នាមំ ជានាតិ, តថា តថា នំ អភិនិរោបេតិ។ អយញ្ច វុច្ចតិ អត្ថកុសលោ ធម្មកុសលោ ព្យញ្ជនកុសលោ និរុត្តិកុសលោ បុព្ពាបរកុសលោ ទេសនាកុសលោ អតីតាធិវចនកុសលោ អនាគតាធិវចនកុសលោ បច្ចុប្បន្នាធិវចនកុសលោ ឥត្ថាធិវចនកុសលោ បុរិសាធិវចនកុសលោ នបុំសកាធិវចនកុសលោ ឯកាធិវចនកុសលោ អនេកាធិវចនកុសលោ, ឯវំ សព្ពានិ កាតព្ពានិ ជនបទនិរុត្តានិ សព្ពា ច ជនបទនិរុត្តិយោ។ អយំ និរុត្តិបទសំហិតា។

២៦. តត្ថ កតមោ អធិប្បាយោ?

“ធម្មោ ហវេ រក្ខតិ ធម្មចារិំ, ឆត្តំ មហន្តំ យថ វស្សកាលេ [វិយ វស្សកាលេ ជា. ១.១០.១០៣];
ឯសានិសំសោ ធម្មេ សុចិណ្ណេ, ន ទុគ្គតិំ គច្ឆតិ ធម្មចារី”តិ។

ឥធ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ អបាយេហិ បរិមុច្ចិតុកាមា ភវិស្សន្តិ, តេ ធម្មចារិនោ ភវិស្សន្តីតិ អយំ ឯត្ថ ភគវតោ អធិប្បាយោ។

“ចោរោ យថា សន្ធិមុខេ គហីតោ, សកម្មុនា ហញ្ញតិ [ហញ្ញតេ (សី.)] ពជ្ឈតេ ច;
ឯវំ អយំ បេច្ច បជា បរត្ថ, សកម្មុនា ហញ្ញតិ [ហញ្ញតេ (សី.)] ពជ្ឈតេ ចា”តិ។

ឥធ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? សញ្ចេតនិកានំ កតានំ កម្មានំ ឧបចិតានំ ទុក្ខវេទនីយានំ អនិដ្ឋំ អសាតំ វិបាកំ បច្ចនុភវិស្សតីតិ អយំ ឯត្ថ ភគវតោ អធិប្បាយោ។

“សុខកាមានិ [បស្ស ធ. ប. ១៣១-១៣២] ភូតានិ, យោ ទណ្ឌេន វិហឹសតិ;
អត្តនោ សុខមេសានោ, បេច្ច សោ ន លភតេ សុខ”ន្តិ។

ឥធ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ សុខេន អត្ថិកា ភវិស្សន្តិ, តេ បាបកម្មំ [បាបកំ កម្មំ (ក.)] ន ករិស្សន្តីតិ អយំ ឯត្ថ ភគវតោ អធិប្បាយោ។

“មិទ្ធី [បស្ស ធ. ប. ៣២៥] យទា ហោតិ មហគ្ឃសោ ច, និទ្ទាយិតា សម្បរិវត្តសាយី;
មហាវរាហោវ និវាបបុដ្ឋោ, បុនប្បុនំ គព្ភមុបេតិ មន្ទោ”តិ។

ឥធ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ ជរាមរណេន អដ្ដីយិតុកាមា ភវិស្សន្តិ, តេ ភវិស្សន្តិ ភោជនេ មត្តញ្ញុនោ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារា បុព្ពរត្តាបររត្តំ ជាគរិយានុយោគមនុយុត្តា វិបស្សកា កុសលេសុ ធម្មេសុ សគារវា ច សព្រហ្មចារីសុ ថេរេសុ នវេសុ មជ្ឈិមេសូតិ អយំ ឯត្ថ ភគវតោ អធិប្បាយោ។

“អប្បមាទោ អមតបទំ [អមតំ បទំ (ក.) បស្ស ធ. ប. ២១], បមាទោ មច្ចុនោ បទំ;
អប្បមត្តា ន មីយន្តិ, យេ បមត្តា យថា មតា”តិ។

ឥធ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ អមតបរិយេសនំ បរិយេសិតុកាមា ភវិស្សន្តិ, តេ អប្បមត្តា វិហរិស្សន្តីតិ អយំ ឯត្ថ ភគវតោ អធិប្បាយោ។ អយំ អធិប្បាយោ។

២៧. តត្ថ កតមំ និទានំ? យថា សោ ធនិយោ គោបាលកោ ភគវន្តំ អាហ –

“នន្ទតិ បុត្តេហិ បុត្តិមា, គោមា [គោមិកោ (សី.), គោបិកោ (ក.) សុ. និ. ៣៣; សំ. និ. ១.១៤៤ បស្សិតព្ពំ] គោហិ តថេវ នន្ទតិ;
ឧបធី ហិ នរស្ស នន្ទនា, ន ហិ សោ នន្ទតិ យោ និរូបធី”តិ។

ភគវា អាហ –

“សោចតិ បុត្តេហិ បុត្តិមា, គោបិកោ [គោមិកោ (សី.)] គោហិ តថេវ សោចតិ;
ឧបធី ហិ នរស្ស សោចនា, ន ហិ សោ សោចតិ យោ និរូបធី”តិ។

ឥមិនា វត្ថុនា ឥមិនា និទានេន ឯវំ ញាយតិ “ឥធ ភគវា ពាហិរំ បរិគ្គហំ ឧបធិ អាហា”តិ។ យថា ច មារោ បាបិមា គិជ្ឈកូដា បព្ពតា បុថុសិលំ បាតេសិ, ភគវា អាហ –

“សចេបិ កេវលំ សព្ពំ, គិជ្ឈកូដំ ចលេស្សសិ [ចលេយ្យាសិ (ក.) បស្ស សំ. និ. ១.១៤៧];
នេវ សម្មាវិមុត្តានំ, ពុទ្ធានំ អត្ថិ ឥញ្ជិតំ។

នភំ ផលេយ្យ បថវី ចលេយ្យ, សព្ពេវ បាណា ឧទ សន្តសេយ្យុំ;
សល្លម្បិ ចេ ឧរសិ កម្បយេយ្យុំ [បកម្បយេយ្យុំ (សី.), កប្បយេយ្យុំ (ក.)], ឧបធីសុ តាណំ ន ករោន្តិ ពុទ្ធា”តិ។

ឥមិនា វត្ថុនា ឥមិនា និទានេន ឯវំ ញាយតិ “ឥធ ភគវា កាយំ ឧបធី អាហា”តិ។ យថា ចាហ –

“ន តំ ទឡ្ហំ ពន្ធនមាហុ ធីរា, យទាយសំ ទារុជបព្ពជញ្ច [ទារុជំ ពព្ពជញ្ច (សី.) បស្ស ធ. ប. ៣៤៥];
សារត្តរត្តា មណិកុណ្ឌលេសុ, បុត្តេសុ ទារេសុ ច យា អបេក្ខា”តិ។

ឥមិនា វត្ថុនា ឥមិនា និទានេន ឯវំ ញាយតិ “ឥធ ភគវា ពាហិរេសុ វត្ថូសុ តណ្ហំ អាហា”តិ។ យថា ចាហ –

“ឯតំ ទឡ្ហំ ពន្ធនមាហុ ធីរា, ឱហារិនំ សិថិលំ ទុប្បមុញ្ចំ;
ឯតម្បិ ឆេត្វាន បរិព្ពជន្តិ, អនបេក្ខិនោ កាមសុខំ បហាយា”តិ។

ឥមិនា វត្ថុនា ឥមិនា និទានេន ឯវំ ញាយតិ “ឥធ ភគវា ពាហិរវត្ថុកាយ តណ្ហាយ បហានំ អាហា”តិ។ យថា ចាហ –

“អាតុរំ អសុចិំ បូតិំ, ទុគ្គន្ធំ ទេហនិស្សិតំ;
បគ្ឃរន្តំ ទិវា រត្តិំ, ពាលានំ អភិនន្ទិត”ន្តិ។

ឥមិនា វត្ថុនា ឥមិនា និទានេន ឯវំ ញាយតិ “ឥធ ភគវា អជ្ឈត្តិកវត្ថុកាយ តណ្ហាយ បហានំ អាហា”តិ។ យថា ចាហ –

“ឧច្ឆិន្ទ [បស្ស ធ. ប. ២៨៥] សិនេហមត្តនោ, កុមុទំ សារទិកំវ បាណិនា;
សន្តិមគ្គមេវ ព្រូហយ, និព្ពានំ សុគតេន ទេសិត”ន្តិ។

ឥមិនា វត្ថុនា ឥមិនា និទានេន ឯវំ ញាយតិ “ឥធ ភគវា អជ្ឈត្តិកវត្ថុកាយ តណ្ហាយ បហានំ អាហា”តិ។ ឥទំ និទានំ។

តត្ថ កតមោ បុព្ពាបរសន្ធិ។ យថាហ –

“កាមន្ធា ជាលសញ្ឆន្នា, តណ្ហាឆទនឆាទិតា;
បមត្តពន្ធនា [បមត្តពន្ធុនា ឧទា. ៦៤] ពទ្ធា [ពន្ធា (ក.) បស្ស ឧទា. ៦៤], មច្ឆាវ កុមិនាមុខេ;
ជរាមរណមន្វេន្តិ, វច្ឆោ ខីរបកោវ មាតរ”ន្តិ។

អយំ កាមតណ្ហា វុត្តា។ សា កតមេន បុព្ពាបរេន យុជ្ជតិ? យថាហ –

“រត្តោ អត្ថំ ន ជានាតិ, រត្តោ ធម្មំ ន បស្សតិ;
អន្ធន្តមំ តទា ហោតិ, យំ រាគោ សហតេ នរ”ន្តិ។

ឥតិ អន្ធតាយ ច សញ្ញន្ធតាយ ច សាយេវ តណ្ហា អភិលបិតា។ យញ្ហាហ កាមន្ធា ជាលសញ្ឆន្នា, តណ្ហាឆទនឆាទិតាតិ។ យញ្ហាហ រត្តោ អត្ថំ ន ជានាតិ, រត្តោ ធម្មំ ន បស្សតីតិ, ឥមេហិ បទេហិ បរិយុដ្ឋានេហិ សាយេវ តណ្ហា អភិលបិតា។ យំ អន្ធការំ, អយំ ទុក្ខសមុទយោ, យា ច តណ្ហា បោនោភវិកា, យញ្ហាហ កាមាតិ ឥមេ កិលេសកាមា។ យញ្ហាហ ជាលសញ្ឆន្នាតិ តេសំ យេវ កាមានំ បយោគេន បរិយុដ្ឋានំ ទស្សេតិ, តស្មា កិលេសវសេន ច បរិយុដ្ឋានវសេន ច តណ្ហាពន្ធនំ វុត្តំ។ យេ ឯទិសិកា, តេ ជរាមរណំ អន្វេន្តិ, អយំ ភគវតា យថានិក្ខិត្តគាថាពលេន ទស្សិតា ជរាមរណមន្វេន្តីតិ។

"យស្ស បបញ្ចា ឋិតី ច នត្ថិ, សន្ទានំ បលិឃញ្ច [បឡិឃញ្ច (សី.) បស្ស ឧទា. ៦៧] វីតិវត្តោ;
តំ និត្តណ្ហំ មុនី ចរន្តំ, ន វិជានាតិ សទេវកោបិ លោកោ"តិ។

បបញ្ចា នាម តណ្ហាទិដ្ឋិមានា, តទភិសង្ខតា ច សង្ខារា។ ឋិតិ នាម អនុសយា។ សន្ទានំ នាម តណ្ហាយ បរិយុដ្ឋានំ, យានិ ឆត្តឹសតណ្ហាយ ជាលិនិយា វិចរិតានិ។ បលិឃោ នាម មោហោ។ យេ ច បបញ្ចា សង្ខារា យា ច ឋិតិ យំ សន្ទានញ្ច យំ បលិឃញ្ច យោ ឯតំ សព្ពំ សមតិក្កន្តោ, អយំ វុច្ចតិ និត្តណ្ហោ ឥតិ។

២៨. តត្ថ បរិយុដ្ឋានសង្ខារា ទិដ្ឋធម្មវេទនីយា វា ឧបបជ្ជវេទនីយា វា អបរាបរិយវេទនីយា វា, ឯវំ តណ្ហា តិវិធំ ផលំ ទេតិ ទិដ្ឋេ វា ធម្មេ ឧបបជ្ជេ វា អបរេ វា បរិយាយេ។ ឯវំ ភគវា អាហ "យំ លោភបកតំ កម្មំ ករោតិ កាយេន វា វាចាយ វា មនសា វា, តស្ស វិបាកំ អនុភោតិ ទិដ្ឋេ វា ធម្មេ ឧបបជ្ជេ វា អបរេ វា បរិយាយេ"តិ។ ឥទំ ភគវតោ បុព្ពាបរេន យុជ្ជតិ។ តត្ថ បរិយុដ្ឋានំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ វា កម្មំ ឧបបជ្ជវេទនីយំ វា កម្មំ អបរាបរិយាយវេទនីយំ [អបរាបរិយវេទនីយំ (សី.)] វា កម្មំ, ឯវំ កម្មំ តិធា វិបច្ចតិ ទិដ្ឋេ វា ធម្មេ ឧបបជ្ជេ វា អបរេ វា បរិយាយេ។ យថាហ –

"យញ្ចេ ពាលោ ឥធ បាណាតិបាតី ហោតិ...បេ.... មិច្ឆាទិដ្ឋិ ហោតិ, តស្ស ទិដ្ឋេ វា ធម្មេ វិបាកំ បដិសំវេទេតិ ឧបបជ្ជេ វា អបរេ វា បរិយាយេ"តិ។ ឥទំ ភគវតោ បុព្ពាបរេន យុជ្ជតិ។ តត្ថ បរិយុដ្ឋានំ បដិសង្ខានពលេន បហាតព្ពំ, សង្ខារា ទស្សនពលេន, ឆត្តឹស តណ្ហាវិចរិតានិ ភាវនាពលេន បហាតព្ពានីតិ ឯវំ តណ្ហាបិ តិធា បហីយតិ។ យា និត្តណ្ហតា អយំ សឧបាទិសេសា និព្ពានធាតុ។ ភេទា កាយស្ស អយំ អនុបាទិសេសា និព្ពានធាតុ។

បបញ្ចោ នាម វុច្ចតិ អនុពន្ធោ។ យញ្ហាហ ភគវា "បបញ្ចេតិ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យំ រូបំ អារព្ភា"តិ។ យញ្ហាហ ភគវា – "អតីតេ, រាធ, រូបេ អនបេក្ខោ ហោហិ, អនាគតំ រូបំ មា អភិនន្ទិ, បច្ចុប្បន្នស្ស រូបស្ស និព្ពិទាយ វិរាគាយ និរោធាយ បដិនិស្សគ្គាយ បដិបជ្ជា"តិ។ ឥទំ ភគវតោ បុព្ពាបរេន យុជ្ជតិ។ យោ ចាបិ បបញ្ចោ យេ ច សង្ខារា យា ច អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នស្ស អភិនន្ទនា, ឥទំ ឯកត្តំ។ អបិ ច អញ្ញមញ្ញេហិ បទេហិ អញ្ញមញ្ញេហិ អក្ខរេហិ អញ្ញមញ្ញេហិ ព្យញ្ជនេហិ អបរិមាណា ធម្មទេសនា វុត្តា ភគវតា។ ឯវំ សុត្តេន សុត្តំ សំសន្ទយិត្វា បុព្ពាបរេន សទ្ធឹ យោជយិត្វា សុត្តំ និទ្ទិដ្ឋំ ភវតិ។

សោ ចាយំ [ស ចាយំ (សី.)] បុព្ពាបរោ សន្ធិ ចតុព្ពិធោ អត្ថសន្ធិ ព្យញ្ជនសន្ធិ ទេសនាសន្ធិ និទ្ទេសសន្ធីតិ។

តត្ថ អត្ថសន្ធិ ឆប្បទានិ សង្កាសនា បកាសនា វិវរណា វិភជនា ឧត្តានីកម្មតា បញ្ញត្តីតិ។

ព្យញ្ជនសន្ធិ ឆប្បទានិ អក្ខរំ បទំ ព្យញ្ជនំ អាការោ និរុត្តិ និទ្ទេសោតិ។

ទេសនាសន្ធិ ន ច បថវឹ និស្សាយ ឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ ច។ ន ច អាបំ និស្សាយ ឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ ច, ន ច តេជំ និស្សាយ ឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ ច, ន ច វាយុំ និស្សាយ ឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ ច។ ន ច អាកាសានញ្ចាយតនំ និស្សាយ...បេ.... ន ច វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ និស្សាយ...បេ.... ន ច អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ និស្សាយ...បេ.... ន ច នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ និស្សាយ...បេ.... ន ច ឥមំ លោកំ និស្សាយ...បេ.... ន ច បរលោកំ និស្សាយ ឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ ច។ យមិទំ ឧភយមន្តរេន ទិដ្ឋំ សុតំ មុតំ វិញ្ញាតំ បត្តំ បរិយេសិតំ វិតក្កិតំ វិចារិតំ មនសានុចិន្តិតំ, តម្បិ និស្សាយ ន ឈាយតិ ឈាយី ឈាយតិ ច។ អយំ សទេវកេ លោកេ សមារកេ សព្រហ្មកេ សស្សមណព្រាហ្មណិយា បជាយ សទេវមនុស្សាយ អនិស្សិតេន ចិត្តេន ន ញាយតិ ឈាយន្តោ។

យថា មារោ បាបិមា គោធិកស្ស កុលបុត្តស្ស [បស្ស សំ. និ. ១.១៥៩] វិញ្ញាណំ សមន្វេសន្តោ ន ជានាតិ ន បស្សតិ។ សោ ហិ បបញ្ចាតីតោ តណ្ហាបហានេន ទិដ្ឋិនិស្សយោបិស្ស នត្ថិ។ យថា ច គោធិកស្ស, ឯវំ វក្កលិស្ស សទេវកេន លោកេន សមារកេន សព្រហ្មកេន សស្សមណព្រាហ្មណិយា បជាយ សទេវមនុស្សាយ អនិស្សិតចិត្តា ន ញាយន្តិ ឈាយមានា។ អយំ ទេសនាសន្ធិ។

តត្ថ កតមា និទ្ទេសសន្ធិ? និស្សិតចិត្តា អកុសលបក្ខេន និទ្ទិសិតព្ពា, អនិស្សិតចិត្តា កុសលបក្ខេន និទ្ទិសិតព្ពា។ និស្សិតចិត្តា កិលេសេន និទ្ទិសិតព្ពា, អនិស្សិតចិត្តា វោទានេន និទ្ទិសិតព្ពា។ និស្សិតចិត្តា សំសារប្បវត្តិយា និទ្ទិសិតព្ពា, អនិស្សិតចិត្តា សំសារនិវត្តិយា និទ្ទិសិតព្ពា។ និស្សិតចិត្តា តណ្ហាយ ច អវិជ្ជាយ ច និទ្ទិសិតព្ពា, អនិស្សិតចិត្តា សមថេន ច វិបស្សនាយ ច និទ្ទិសិតព្ពា។ និស្សិតចិត្តា អហិរិកេន ច អនោត្តប្បេន ច និទ្ទិសិតព្ពា, អនិស្សិតចិត្តា ហិរិយា ច ឱត្តប្បេន ច និទ្ទិសិតព្ពា។ និស្សិតចិត្តា អសតិយា ច អសម្បជញ្ញេន ច និទ្ទិសិតព្ពា, អនិស្សិតចិត្តា សតិយា ច សម្បជញ្ញេន ច និទ្ទិសិតព្ពា។ និស្សិតចិត្តា អយោនិយា ច អយោនិសោមនសិការេន ច និទ្ទិសិតព្ពា, អនិស្សិតចិត្តា យោនិយា ច យោនិសោមនសិការេន ច និទ្ទិសិតព្ពា។ និស្សិតចិត្តា កោសជ្ជេន ច ទោវចស្សេន ច និទ្ទិសិតព្ពា, អនិស្សិតចិត្តា វីរិយារម្ភេន ច សោវចស្សេន ច និទ្ទិសិតព្ពា។ និស្សិតចិត្តា អស្សទ្ធិយេន ច បមាទេន ច និទ្ទិសិតព្ពា, អនិស្សិតចិត្តា សទ្ធាយ ច អប្បមាទេន ច និទ្ទិសិតព្ពា។ និស្សិតចិត្តា អសទ្ធម្មស្សវនេន ច អសំវរណេន ច និទ្ទិសិតព្ពា, អនិស្សិតចិត្តា សទ្ធម្មស្សវនេន ច សំវរេន ច និទ្ទិសិតព្ពា។ និស្សិតចិត្តា អភិជ្ឈាយ ច ព្យាបាទេន ច និទ្ទិសិតព្ពា, អនិស្សិតចិត្តា អនភិជ្ឈាយ ច អព្យាបាទេន ច និទ្ទិសិតព្ពា។ និស្សិតចិត្តា នីវរណេហិ ច សំយោជនិយេហិ ច និទ្ទិសិតព្ពា, អនិស្សិតចិត្តា រាគវិរាគាយ ច ចេតោវិមុត្តិយា អវិជ្ជាវិរាគាយ ច បញ្ញាវិមុត្តិយា និទ្ទិសិតព្ពា។ និស្សិតចិត្តា ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា ច សស្សតទិដ្ឋិយា ច និទ្ទិសិតព្ពា, អនិស្សិតចិត្តា សឧបាទិសេសាយ ច អនុបាទិសេសាយ ច និព្ពានធាតុយា និទ្ទិសិតព្ពា។ អយំ និទ្ទេសសន្ធិ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ “នេរុត្តមធិប្បាយោ”តិ។

និយុត្តោ ចតុព្យូហោ ហារោ។

៧. អាវដ្ដហារវិភង្គោ

២៨. តត្ថ កតមោ អាវដ្ដោ ហារោ? “ឯកម្ហិ បទដ្ឋានេ”តិ អយំ។

> “អារម្ភថ [អារព្ភថ (សី.) សំ. និ. ១.១៨៥; ថេរគា. ២៥៦ បស្សិតព្ពំ] និក្កមថ, យុញ្ជថ ពុទ្ធសាសនេ;
> ធុនាថ មច្ចុនោ សេនំ, នឡាគារំវ កុញ្ជរោ”តិ។

“អារម្ភថ និក្កមថា”តិ វីរិយស្ស បទដ្ឋានំ។ “យុញ្ជថ ពុទ្ធសាសនេ”តិ សមាធិស្ស បទដ្ឋានំ។ “ធុនាថ មច្ចុនោ សេនំ, នឡាគារំវ កុញ្ជរោ”តិ បញ្ញាយ បទដ្ឋានំ។ “អារម្ភថ និក្កមថា”តិ វីរិយិន្ទ្រិយស្ស បទដ្ឋានំ។ “យុញ្ជថ ពុទ្ធសាសនេ”តិ សមាធិន្ទ្រិយស្ស បទដ្ឋានំ។ “ធុនាថ មច្ចុនោ សេនំ, នឡាគារំវ កុញ្ជរោ”តិ បញ្ញិន្ទ្រិយស្ស បទដ្ឋានំ។ ឥមានិ បទដ្ឋានានិ ទេសនា។

អយុញ្ជន្តានំ វា សត្តានំ យោគេ, យុញ្ជន្តានំ វា អារម្ភោ។

តត្ថ យេ ន យុញ្ជន្តិ, តេ បមាទមូលកា ន យុញ្ជន្តិ។ សោ បមាទោ ទុវិធោ តណ្ហាមូលកោ អវិជ្ជាមូលកោ ច។ តត្ថ អវិជ្ជាមូលកោ យេន អញ្ញាណេន និវុតោ ញេយ្យដ្ឋានំ នប្បជានាតិ បញ្ចក្ខន្ធា ឧប្បាទវយធម្មាតិ, អយំ អវិជ្ជាមូលកោ។ យោ តណ្ហាមូលកោ, សោ តិវិធោ អនុប្បន្នានំ ភោគានំ ឧប្បាទាយ បរិយេសន្តោ បមាទំ អាបជ្ជតិ, ឧប្បន្នានំ ភោគានំ អារក្ខនិមិត្តំ បរិភោគនិមិត្តញ្ច បមាទំ អាបជ្ជតិ អយំ លោកេ ចតុព្ពិធោ បមាទោ ឯកវិធោ អវិជ្ជាយ តិវិធោ តណ្ហាយ។ តត្ថ អវិជ្ជាយ នាមកាយោ បទដ្ឋានំ។ តណ្ហាយ រូបកាយោ បទដ្ឋានំ។ តំ កិស្ស ហេតុ, រូបីសុ ភវេសុ អជ្ឈោសានំ, អរូបីសុ សម្មោហោ? តត្ថ រូបកាយោ រូបក្ខន្ធោ នាមកាយោ ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធា។ ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធា កតមេន ឧបាទានេន សឧបាទានា, តណ្ហាយ ច អវិជ្ជាយ ច? តត្ថ តណ្ហា ទ្វេ ឧបាទានានិ កាមុបាទានញ្ច សីលព្ពតុបាទានញ្ច។ អវិជ្ជា ទ្វេ ឧបាទានានិ ទិដ្ឋុបាទានញ្ច អត្តវាទុបាទានញ្ច។ ឥមេហិ ចតូហិ ឧបាទានេហិ យេ សឧបាទានា ខន្ធា, ឥទំ ទុក្ខំ។ ចត្តារិ ឧបាទានានិ, អយំ សមុទយោ។ បញ្ចក្ខន្ធា ទុក្ខំ។ តេសំ ភគវា បរិញ្ញាយ បហានាយ ច ធម្មំ ទេសេតិ ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ សមុទយស្ស បហានាយ។

៣០. តត្ថ យោ តិវិធោ តណ្ហាមូលកោ បមាទោ អនុប្បន្នានំ ភោគានំ ឧប្បាទាយ បរិយេសតិ, ឧប្បន្នានំ ភោគានំ អារក្ខណញ្ច ករោតិ បរិភោគនិមិត្តញ្ច, តស្ស សម្បដិវេធេន រក្ខណា បដិសំហរណា, អយំ សមថោ។

សោ កថំ ភវតិ? យទា ជានាតិ កាមានំ អស្សាទញ្ច អស្សាទតោ អាទីនវញ្ច អាទីនវតោ និស្សរណញ្ច និស្សរណតោ ឱការញ្ច សំកិលេសញ្ច វោទានញ្ច នេក្ខម្មេ ច អានិសំសំ។ តត្ថ យា វីមំសា ឧបបរិក្ខា អយំ វិបស្សនា។ ឥមេ ទ្វេ ធម្មា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ សមថោ ច វិបស្សនា ច។ ឥមេសុ ទ្វីសុ ធម្មេសុ ភាវិយមានេសុ ទ្វេ ធម្មា បហីយន្តិ តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច, ឥមេសុ ទ្វីសុ ធម្មេសុ បហីនេសុ ចត្តារិ ឧបាទានានិ និរុជ្ឈន្តិ។ ឧបាទាននិរោធា ភវនិរោធោ, ភវនិរោធា ជាតិនិរោធោ, ជាតិនិរោធា ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា និរុជ្ឈន្តិ។ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតិ។ ឥតិ បុរិមកានិ ច ទ្វេ សច្ចានិ ទុក្ខំ សមុទយោ ច, សមថោ ច វិបស្សនា ច មគ្គោ។ ភវនិរោធោ និព្ពានំ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ។ តេនាហ ភគវា “អារម្ភថ និក្កមថា”តិ។

យថាបិ មូលេ អនុបទ្ទវេ ទឡ្ហេ, ឆិន្នោបិ រុក្ខោ បុនរេវ [បុនទេវ (ក.) បស្ស ធ. ប. ៣៣៨] រូហតិ;
ឯវម្បិ តណ្ហានុសយេ អនូហតេ, និព្ពត្តតី ទុក្ខមិទំ បុនប្បុនំ។

អយំ តណ្ហានុសយោ។ កតមស្សា តណ្ហាយ? ភវតណ្ហាយ។ យោ ឯតស្ស ធម្មស្ស បច្ចយោ អយំ អវិជ្ជា។ អវិជ្ជាបច្ចយា ហិ ភវតណ្ហា។ ឥមេ ទ្វេ កិលេសា តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច។ តានិ ចត្តារិ ឧបាទានានិ តេហិ ចតូហិ ឧបាទានេហិ យេ សឧបាទានា ខន្ធា, ឥទំ ទុក្ខំ។ ចត្តារិ ឧបាទានានិ អយំ សមុទយោ។ បញ្ចក្ខន្ធា ទុក្ខំ។ តេសំ ភគវា បរិញ្ញាយ ច បហានាយ ច ធម្មំ ទេសេតិ ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ សមុទយស្ស បហានាយ។

យេន តណ្ហានុសយំ សមូហនតិ [សមូហន្តិ (សី.)], អយំ សមថោ។ យេន តណ្ហានុសយស្ស បច្ចយំ អវិជ្ជំ វារយតិ, អយំ វិបស្សនា។ ឥមេ ទ្វេ ធម្មា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ សមថោ ច វិបស្សនា ច។ តត្ថ សមថស្ស ផលំ រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ, វិបស្សនាយ ផលំ អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ។ ឥតិ បុរិមកានិ ច ទ្វេ សច្ចានិ ទុក្ខំ សមុទយោ ច, សមថោ វិបស្សនា ច មគ្គោ, ទ្វេ ច វិមុត្តិយោ និរោធោ។ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ។ តេនាហ ភគវា “យថាបិ មូលេ”តិ។

“សព្ពបាបស្ស អករណំ, កុសលស្ស ឧបសម្បទា;
សចិត្តបរិយោទាបនំ [បរិយោទបនំ (សី.) ធ. ប. ១៨៣; ទី. និ. ២.៩០ បស្សិតព្ពំ], ឯតំ ពុទ្ធាន សាសន”ន្តិ។

សព្ពបាបំ នាម តីណិ ទុច្ចរិតានិ កាយទុច្ចរិតំ វចីទុច្ចរិតំ មនោទុច្ចរិតំ, តេ ទស អកុសលកម្មបថា បាណាតិបាតោ អទិន្នាទានំ កាមេសុមិច្ឆាចារោ មុសាវាទោ បិសុណា វាចា ផរុសា វាចា សម្ផប្បលាបោ អភិជ្ឈា ព្យាបាទោ មិច្ឆាទិដ្ឋិ, តានិ ទ្វេ កម្មានិ ចេតនា ចេតសិកញ្ច។ តត្ថ យោ ច បាណាតិបាតោ យា ច បិសុណា វាចា យា ច ផរុសា វាចា, ឥទំ ទោសសមុដ្ឋានំ។ យញ្ច អទិន្នាទានំ យោ ច កាមេសុមិច្ឆាចារោ យោ ច មុសាវាទោ, ឥទំ លោភសមុដ្ឋានំ, យោ សម្ផប្បលាបោ, ឥទំ មោហសមុដ្ឋានំ។ ឥមានិ សត្ត ការណានិ ចេតនាកម្មំ។ យា អភិជ្ឈា, អយំ លោភោ អកុសលមូលំ។ យោ ព្យាបាទោ, អយំ ទោសោ អកុសលមូលំ។ យា មិច្ឆាទិដ្ឋិ, អយំ មិច្ឆាមគ្គោ។ ឥមានិ តីណិ ការណានិ ចេតសិកកម្មំ។ តេនាហ “ចេតនាកម្មំ ចេតសិកកម្ម”ន្តិ។

អកុសលមូលំ បយោគំ គច្ឆន្តំ ចតុព្ពិធំ អគតិំ គច្ឆតិ ឆន្ទា ទោសា ភយា មោហា។ តត្ថ យំ ឆន្ទា អគតិំ គច្ឆតិ, ឥទំ លោភសមុដ្ឋានំ។ យំ ទោសា អគតិំ គច្ឆតិ, ឥទំ ទោសសមុដ្ឋានំ។ យំ ភយា ច មោហា ច អគតិំ គច្ឆតិ, ឥទំ មោហសមុដ្ឋានំ។ តត្ថ លោភោ អសុភាយ បហីយតិ។ ទោសោ មេត្តាយ។ មោហោ បញ្ញាយ។ តថា លោភោ ឧបេក្ខាយ បហីយតិ។ ទោសោ មេត្តាយ ច ករុណាយ ច។ មោហោ មុទិតាយ បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆតិ។ តេនាហ ភគវា “សព្ពបាបស្ស អករណ”ន្តិ។

៣១. សព្ពបាបំ នាម អដ្ឋ មិច្ឆត្តានិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ មិច្ឆាសង្កប្បោ មិច្ឆាវាចា មិច្ឆាកម្មន្តោ មិច្ឆាអាជីវោ មិច្ឆាវាយាមោ មិច្ឆាសតិ មិច្ឆាសមាធិ, ឥទំ វុច្ចតិ សព្ពបាបំ។ ឥមេសំ អដ្ឋន្នំ មិច្ឆត្តានំ យា អកិរិយា អករណំ អនជ្ឈាចារោ, ឥទំ វុច្ចតិ សព្ពបាបស្ស អករណំ។

អដ្ឋសុ មិច្ឆត្តេសុ បហីនេសុ អដ្ឋ សម្មត្តានិ សម្បជ្ជន្តិ។ អដ្ឋន្នំ សម្មត្តានំ យា កិរិយា ករណំ សម្បាទនំ, អយំ វុច្ចតិ កុសលស្ស ឧបសម្បទា។ សចិត្តបរិយោទាបនន្តិ អតីតស្ស មគ្គស្ស ភាវនាកិរិយំ ទស្សយតិ, ចិត្តេ បរិយោ

ទាបិតេ [បរិយោទបិតេ (សី. ក.)] បញ្ចក្ខន្ធា បរិយោទាបិតា ភវន្តិ, ឯវញ្ហិ ភគវា អាហ “ចេតោវិសុទ្ធត្ថំ, ភិក្ខវេ, តថាគតេ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតី”តិ។ ទុវិធា ហិ បរិយោទាបនា នីវរណប្បហានញ្ច អនុសយសមុគ្ឃាតោ ច។ ទ្វេ បរិយោទាបនភូមិយោ ទស្សនភូមិ ច, ភាវនាភូមិ ច, តត្ថ យំ បដិវេធេន បរិយោទាបេតិ, ឥទំ ទុក្ខំ។ យតោ បរិយោទាបេតិ, អយំ សមុទយោ។ យេន បរិយោទាបេតិ, អយំ មគ្គោ។ យំ បរិយោទាបិតំ, អយំ និរោធោ។ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ។ តេនាហ ភគវា “សព្ពបាបស្ស អករណ”ន្តិ។

“ធម្មោ ហវេ រក្ខតិ ធម្មចារិំ, ឆត្តំ មហន្តំ យថ វស្សកាលេ;
ឯសានិសំសោ ធម្មេ សុចិណ្ណេ, ន ទុគ្គតិំ គច្ឆតិ ធម្មចារី”តិ។

ធម្មោ នាម ទុវិធោ ឥន្ទ្រិយសំវរោ មគ្គោ ច។ ទុគ្គតិ នាម ទុវិធា ទេវមនុស្សេ វា ឧបនិធាយ អបាយា ទុគ្គតិ, និព្ពានំ វា ឧបនិធាយ សព្ពា ឧបបត្តិយោ ទុគ្គតិ។ តត្ថ យា សំវរសីលេ អខណ្ឌការិតា, អយំ ធម្មោ សុចិណ្ណោ អបាយេហិ រក្ខតិ។ ឯវំ ភគវា អាហ – ទ្វេមា, ភិក្ខវេ, សីលវតោ គតិយោ ទេវា ច មនុស្សា ច។ ឯវញ្ច នាឡន្ទាយំ និគមេ អសិពន្ធកបុត្តោ គាមណិ ភគវន្តំ ឯតទវោច –

“ព្រាហ្មណា, ភន្តេ, បច្ឆាភូមកា កាមណ្ឌលុកា សេវាលមាលិកា ឧទកោរោហកា អគ្គិបរិចារកា, តេ មតំ កាលង្កតំ ឧយ្យាបេន្តិ នាម, សញ្ញាបេន្តិ នាម, សគ្គំ នាម ឱក្កាមេន្តិ [ឧគ្គមេន្តិ (សី.) បស្ស សំ. និ. ៤.៣៥៨]។ ភគវា បន, ភន្តេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ បហោតិ តថា កាតុំ, យថា សព្ពោ លោកោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតិំ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជេយ្យា”តិ។

“តេន ហិ, គាមណិ, តញ្ញេវេត្ថ បដិបុច្ឆិស្សាមិ, យថា តេ ខមេយ្យ, តថា នំ ព្យាករេយ្យាសីតិ។

“តំ កិំ មញ្ញសិ, គាមណិ, ឥធស្ស បុរិសោ បាណាតិបាតី អទិន្នាទាយី កាមេសុមិច្ឆាចារី មុសាវាទី បិសុណវាចោ ផរុសវាចោ សម្ផប្បលាបី អភិជ្ឈាលុ ព្យាបន្នចិត្តោ មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ, តមេនំ មហាជនកាយោ សង្គម្ម សមាគម្ម អាយាចេយ្យ ថោមេយ្យ បញ្ជលិកោ អនុបរិសក្កេយ្យ ‘អយំ បុរិសោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតិំ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជតូ’តិ។ តំ កិំ មញ្ញសិ, គាមណិ, អបិ នុ សោ បុរិសោ មហតោ ជនកាយស្ស អាយាចនហេតុ វា ថោមនហេតុវា បញ្ជលិកំ [បញ្ជលិកា សំ. និ. ៤.៣៥៨] អនុបរិសក្កនហេតុ វា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតិំ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជេយ្យា”តិ។ “នោ ហេតំ, ភន្តេ”។

“សេយ្យថាបិ, គាមណិ, បុរិសោ មហតិំ បុថុសិលំ គម្ភីរេ ឧទករហទេ [ឧទកទហេ (ក.)] បក្ខិបេយ្យ, តមេនំ មហាជនកាយោ សង្គម្ម សមាគម្ម អាយាចេយ្យ ថោមេយ្យ បញ្ជលិកោ អនុបរិសក្កេយ្យ ‘ឧម្មុជ្ជ, ភោ, បុថុសិលេ, ឧប្លវ ភោ បុថុសិលេ, ថលមុប្លវ, ភោ បុថុសិលេ’តិ។ តំ កិំ មញ្ញសិ គាមណិ, អបិ នុ សា មហតី បុថុសិលា មហតោ ជនកាយស្ស អាយាចនហេតុ វា ថោមនហេតុ វា បញ្ជលិកំ អនុបរិសក្កនហេតុ វា ឧម្មុជ្ជេយ្យ វា ឧប្លវេយ្យ វា ថលំ វា ឧប្លវេយ្យា”តិ។ “នោ ហេតំ , ភន្តេ”។ “ឯវមេវ ខោ, គាមណិ, យោ សោ បុរិសោ បាណាតិបាតី…បេ.… មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ, កិញ្ចាបិ នំ មហាជនកាយោ សង្គម្ម សមាគម្ម អាយាចេយ្យ ថោមេយ្យ បញ្ជលិកោ អនុបរិសក្កេយ្យ ‘អយំ បុរិសោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតិំ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជតូ’តិ។ អថ ខោ សោ បុរិសោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា អបាយំ ទុគ្គតិំ វិនិបាតំ និរយំ ឧបបជ្ជេយ្យ។

“តំ កិំ មញ្ញសិ, គាមណិ, ឥធស្ស បុរិសោ បាណាតិបាតា បដិវិរតោ អទិន្នាទានា បដិវិរតោ កាមេសុមិច្ឆាចារា បដិវិរតោ មុសាវាទា បដិវិរតោ បិសុណាយ វាចាយ បដិវិរតោ ផរុសាយ វាចាយ បដិវិរតោ សម្ផប្បលាបា បដិវិរតោ អនភិជ្ឈាលុ អព្យាបន្នចិត្តោ សម្មាទិដ្ឋិកោ, តមេនំ មហាជនកាយោ សង្គម្ម សមាគម្ម អាយាចេយ្យ ថោមេយ្យ បញ្ជលិកោ អនុបរិសក្កេយ្យ ‘អយំ បុរិសោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា អបាយំ ទុគ្គតិំ វិនិបាតំ និរយំ ឧបបជ្ជតូ’តិ។ តំ កិំ មញ្ញសិ, គាមណិ, អបិ នុ សោ បុរិសោ មហតោ ជនកាយស្ស អាយាចនហេតុ វា ថោមនហេតុ វា បញ្ជលិកំ អនុបរិសក្កនហេតុ វា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា អបាយំ ទុគ្គតិំ វិនិបាតំ និរយំ ឧបបជ្ជេយ្យា”តិ។ “នោ ហេតំ, ភន្តេ”។

“សេយ្យថាបិ, គាមណិ, បុរិសោ សប្បិកុម្ភំ វា តេលកុម្ភំ វា គម្ភីរេ [គម្ភីរំ (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ៤.៣៥៨] ឧទករហទេ ឱគាហេត្វា ភិន្ទេយ្យ។ តត្រ យាស្ស សក្ខរា វា កឋលា [កថលា (ក.)], សា អធោគាមី អស្ស។ យញ្ច ខ្វស្ស តត្រ សប្បិ វា តេលំ វា, តំ ឧទ្ធំគាមិ អស្ស។ តមេនំ មហាជនកាយោ សង្គម្ម សមាគម្ម អាយាចេយ្យ ថោមេយ្យ បញ្ជលិកោ អនុបរិសក្កេយ្យ ‘ឱសីទ, ភោ សប្បិតេល, សំសីទ, ភោ សប្បិតេល, អធោ គច្ឆ [អវំគច្ឆ (សី. ក.)]‘ភោ សប្បិតេលា’តិ។ តំ កិំ មញ្ញសិ គាមណិ, អបិ នុ តំ សប្បិតេលំ មហតោ ជនកាយស្ស អាយាចនហេតុ វា

ថោមនហេតុ វា បញ្ជលិកំ អនុបរិសក្កនហេតុ វា ‘ឱសីទេយ្យ វា សំសីទេយ្យ វា អធោ វា គច្ឆេយ្យា’តិ។ “នោ ហេតំ, ភន្តេ”។

“ឯវមេវ ខោ, គាមណិ, យោ សោ បុរិសោ បាណាតិបាតា បដិវិរតោ…បេ.… សម្មាទិដ្ឋិកោ, កិញ្ចាបិ នំ មហាជនកាយោ សង្គម្ម សមាគម្ម អាយាចេយ្យ ថោមេយ្យ បញ្ជលិកោ អនុបរិសក្កេយ្យ ‘អយំ បុរិសោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា អបាយំ ទុគ្គតឹ វិនិបាតំ និរយំ ឧបបជ្ជតូ’”តិ។ អថ ខោ សោ បុរិសោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតឹ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជេយ្យ។ ឥតិ ធម្មោ សុចិណ្ណោ អបាយេហិ រក្ខតិ។ តត្ថ យា មគ្គស្ស តិក្ខតា អធិមត្តតា, អយំ ធម្មោ សុចិណ្ណោ សព្ពាហិ ឧបបត្តីហិ រក្ខតិ។ ឯវំ ភគវា អាហ –

> “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស [បស្ស ឧទា. ៣២], សម្មាសង្កប្បគោចរោ;
> សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ, ញត្វាន ឧទយព្ពយំ;
> ថិនមិទ្ធាភិភូ ភិក្ខុ, សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ”តិ។

៣២. តត្ថ ទុគ្គតីនំ ហេតុ តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច, តានិ ចត្តារិ ឧបាទានានិ, តេហិ ចតូហិ ឧបាទានេហិ យេ ស ឧបាទានា ខន្ធា, ឥទំ ទុក្ខំ។ ចត្តារិ ឧបាទានានិ, អយំ សមុទយោ។ បញ្ចក្ខន្ធា ទុក្ខំ, តេសំ ភគវា បរិញ្ញាយ ច បហានាយ ច ធម្មំ ទេសេតិ ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ សមុទយស្ស បហានាយ។ តត្ថ តណ្ហាយ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ រូបីនិ បទដ្ឋានំ។ អវិជ្ជាយ មនិន្ទ្រិយំ បទដ្ឋានំ។ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ រូបីនិ រក្ខន្តោ សមាធឹ ភាវយតិ, តណ្ហញ្ច និគ្គណ្ហាតិ។ មនិន្ទ្រិយំ រក្ខន្តោ វិបស្សនំ ភាវយតិ, អវិជ្ជញ្ច និគ្គណ្ហាតិ។ តណ្ហានិគ្គហេន ទ្វេ ឧបាទានានិ បហីយន្តិ កាមុបាទានញ្ច សីលព្ពតុបាទានញ្ច។ អវិជ្ជានិគ្គហេន ទ្វេ ឧបាទានានិ បហីយន្តិ ទិដ្ឋុបាទានញ្ច អត្តវាទុបាទានញ្ច។ ចតូសុ ឧបាទានេសុ បហីនេសុ ទ្វេ ធម្មា ភាវនាបារិបូរឹ គច្ឆន្តិ សមថោ ច វិបស្សនា ច។ ឥទំ វុច្ចតិ ព្រហ្មចរិយន្តិ។

តត្ថ ព្រហ្មចរិយស្ស ផលំ ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ សោតាបត្តិផលំ សកទាគាមិផលំ អនាគាមិផលំ អរហត្តំ [អរហត្តផលំ (ក.)] អគ្គផលំ។ ឥមានិ ចត្តារិ ព្រហ្មចរិយស្ស ផលានិ [ព្រហ្មចរិយផលានីតិ (សី.)]។ ឥតិ បុរិមកានិ ច ទ្វេ សច្ចានិ ទុក្ខំ សមុទយោ ច។ សមថោ ច វិបស្សនា ច ព្រហ្មចរិយញ្ច មគ្គោ, ព្រហ្មចរិយស្ស ផលានិ ច តទារម្មណា ច អសង្ខតាធាតុ និរោធោ។ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ។ តេនាហ ភគវា “ធម្មោ ហវេ រក្ខតី”តិ។

តត្ថ យំ បដិវេធេន រក្ខតិ, ឥទំ ទុក្ខំ។ យតោ រក្ខតិ, អយំ សមុទយោ។ យេន រក្ខតិ, អយំ មគ្គោ។ យំ រក្ខតិ, អយំ និរោធោ។ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ “ឯកម្ហិ បទដ្ឋានេ”តិ។

និយុត្តោ អាវដ្ដោ ហារោ។

៨. វិភត្តិហារវិភង្គោ

៣៣. តត្ថ កតមោ វិភត្តិហារោ? “ធម្មញ្ច បទដ្ឋានំ ភូមិញ្ចា”តិ។

ទ្វេ សុត្តានិ វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច។ ទ្វេ បដិបទា បុញ្ញភាគិយា ច ផលភាគិយា ច។ ទ្វេ សីលានិ សំវរសីលញ្ច បហានសីលញ្ច, តត្ថ ភគវា វាសនាភាគិយំ សុត្តំ បុញ្ញភាគិយាយ បដិបទាយ ទេសយតិ, សោ សំវរសីលេ ឋិតោ តេន ព្រហ្មចរិយេន ព្រហ្មចារី ភវតិ, តត្ថ ភគវា និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ ផលភាគិយាយ បដិបទាយ ទេសយតិ, សោ បហានសីលេ ឋិតោ តេន ព្រហ្មចរិយេន ព្រហ្មចារី ភវតិ។

តត្ថ កតមំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ? វាសនាភាគិយំ នាម សុត្តំ ទានកថា សីលកថា សគ្គកថា កាមានំ អាទីនវោ នេក្ខម្មេ អានិសំសោតិ។

តត្ថ កតមំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ? និព្ពេធភាគិយំ នាម សុត្តំ យា ចតុសច្ចប្បកាសនា, វាសនាភាគិយេ សុត្តេ នត្ថិ បជាននា, នត្ថិ មគ្គោ, នត្ថិ ផលំ។ និព្ពេធភាគិយេ សុត្តេ អត្ថិ បជាននា, អត្ថិ មគ្គោ, អត្ថិ ផលំ។ ឥមានិ ចត្តារិ សុត្តានិ។ ឥមេសំ ចតុន្នំ សុត្តានំ ទេសនាយ ផលេន សីលេន ព្រហ្មចរិយេន សព្ពតោ វិចយេន ហារេន វិចិនិត្វា យុត្តិហារេន យោជយិតព្ពា យាវតិកា ញាណស្ស ភូមិ។

៣៤. តត្ថ កតមេ ធម្មា សាធារណា? ទ្វេ ធម្មា សាធារណា នាមសាធារណា វត្ថុសាធារណា ច។ យំ វា បន កិញ្ចិ អញ្ញម្បិ ឯវំ ជាតិយំ, មិច្ឆត្តនិយតានំ សត្តានំ អនិយតានញ្ច សត្តានំ ទស្សនប្បហាតព្ពា កិលេសា

សាធារណា, បុថុជ្ជនស្ស សោតាបន្នស្ស ច កាមរាគព្យាបាទា សាធារណា, បុថុជ្ជនស្ស អនាគាមិស្ស ច ឧទ្ធំភាគិយា សំយោជនា សាធារណា, យំ កិញ្ចិ អរិយសាវកោ លោកិយំ សមាបត្តិំ សមាបជ្ជតិ, សព្ពា សា អវីតរាគេហិ [អវិគតរាគេហិ (ក.)] សាធារណា, សាធារណា ហិ ធម្មា ឯវំ អញ្ញមញ្ញំ បរំ បរំ សកំ សកំ វិសយំ នាតិវត្តន្តិ។ យោបិ តមេហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ ន សោ តំ ធម្មំ ឧបាតិវត្តតិ។ តមេ ធម្មា សាធារណា។

តត្ថ កតមេ ធម្មា អសាធារណា? យាវ ទេសនំ ឧបាទាយ គវេសិតព្ពា សេក្ខាសេក្ខា ភព្ពាភព្ពាតិ, អដ្ឋមកស្ស សោតាបន្នស្ស ច កាមរាគព្យាបាទា សាធារណា ធម្មតា អសាធារណា, អដ្ឋមកស្ស អនាគាមិស្ស ច ឧទ្ធម្ភាគិយា សំយោជនា សាធារណា ធម្មតា អសាធារណា។ សព្ពេសំ សេក្ខានំ នាមំ សាធារណំ ធម្មតា អសាធារណា។ សព្ពេសំ បដិបន្នកានំ នាមំ សាធារណំ ធម្មតា អសាធារណា។ សព្ពេសំ សេក្ខានំ សេក្ខសីលំ សាធារណំ ធម្មតា អសាធារណា។ ឯវំ វិសេសានុបស្សិនា ហីនុក្កដ្ឋមជ្ឈិមំ ឧបាទាយ គវេសិតព្ពំ។

ទស្សនភូមិ និយាមាវក្កន្តិយា បទដ្ឋានំ, ភាវនាភូមិ ឧត្តរិកានំ ផលានំ បត្តិយា បទដ្ឋានំ, ទុក្ខា បដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា សមថស្ស បទដ្ឋានំ, សុខា បដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា វិបស្សនាយ បទដ្ឋានំ, ទានមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ បរតោ ឃោសស្ស សាធារណំ បទដ្ឋានំ, សីលមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ ចិន្តាមយិយា បញ្ញាយ សាធារណំ បទដ្ឋានំ, ភាវនាមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ ភាវនាមយិយា បញ្ញាយ សាធារណំ បទដ្ឋានំ។ ទានមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ បរតោ ច ឃោសស្ស សុតមយិយា ច បញ្ញាយ សាធារណំ បទដ្ឋានំ សីលមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ ចិន្តាមយិយា ច បញ្ញាយ យោនិសោ ច មនសិការស្ស សាធារណំ បទដ្ឋានំ, ភាវនាមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ ភាវនាមយិយា ច បញ្ញាយ សម្មាទិដ្ឋិយា ច សាធារណំ បទដ្ឋានំ។ បតិរូបទេសវាសោ វិវេកស្ស ច សមាធិស្ស ច សាធារណំ បទដ្ឋានំ, សប្បុរិសូបនិស្សយោ តិណ្ណញ្ច អវេច្ចប្បសាទានំ សមថស្ស ច សាធារណំ បទដ្ឋានំ, អត្តសម្មាបណិធានំ ហិរិយា ច វិបស្សនាយ ច សាធារណំ បទដ្ឋានំ, អកុសលបរិច្ចាគោ កុសលវីមំសាយ ច សមាធិន្ទ្រិយស្ស ច សាធារណំ បទដ្ឋានំ, ធម្មស្វាក្ខាតតា កុសលមូលរោបនាយ ច ផលសមាបត្តិយា ច សាធារណំ បទដ្ឋានំ, សង្ឃសុប្បដិបន្នតា សង្ឃសុដ្ឋុតាយ សាធារណំ បទដ្ឋានំ, សត្ថុសម្បទា អប្បសន្នានញ្ច បសាទាយ បសន្នានញ្ច ភិយ្យោភាវាយ សាធារណំ បទដ្ឋានំ, អប្បដិហតបាតិមោក្ខតា ទុម្មង្កូនញ្ច បុគ្គលានំ និគ្គហាយ បេសលានញ្ច បុគ្គលានំ ផាសុវិហារាយ សាធារណំ បទដ្ឋានំ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ “ធម្មញ្ច បទដ្ឋាន”ន្តិ។

និយុត្តោ វិភត្តិ ហារោ។

៨. បរិវត្តនហារវិភង្គោ

៣៥. តត្ថ កតមោ បរិវត្តនោ ហារោ? “កុសលាកុសលេ ធម្មេ”តិ។ សម្មាទិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិ និជ្ជិណ្ណា ភវតិ។ យេ ចស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិបច្ចយា ឧប្បជ្ជេយ្យុំ អនេកេ [អនេកា (ក.)] បាបកា អកុសលា ធម្មា, តេ ចស្ស និជ្ជិណ្ណា ហោន្តិ។ សម្មាទិដ្ឋិបច្ចយា ចស្ស អនេកេ កុសលា ធម្មា សម្ភវន្តិ, តេ ចស្ស ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ។ សម្មាសង្កប្បស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស មិច្ឆាសង្កប្បោ និជ្ជិណ្ណោ ភវតិ។ យេ ចស្ស មិច្ឆាសង្កប្បបច្ចយា ឧប្បជ្ជេយ្យុំ អនេកេ បាបកា អកុសលា ធម្មា, តេ ចស្ស និជ្ជិណ្ណា ហោន្តិ។ សម្មាសង្កប្បបច្ចយា ចស្ស អនេកេ កុសលា ធម្មា សម្ភវន្តិ។ តេ ចស្ស ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ។ ឯវំ សម្មាវាចស្ស សម្មាកម្មន្តស្ស សម្មាអាជីវស្ស សម្មាវាយាមស្ស សម្មាសតិស្ស សម្មាសមាធិស្ស សម្មាវិមុត្តស្ស សម្មាវិមុត្តិញាណទស្សនស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស មិច្ឆាវិមុត្តិញាណទស្សនំ និជ្ជិណ្ណំ ភវតិ។ យេ ចស្ស មិច្ឆាវិមុត្តិញាណទស្សនបច្ចយា ឧប្បជ្ជេយ្យុំ អនេកេ បាបកា អកុសលា ធម្មា, តេ ចស្ស និជ្ជិណ្ណា ហោន្តិ។ សម្មាវិមុត្តិញាណទស្សនបច្ចយា ចស្ស អនេកេ កុសលា ធម្មា សម្ភវន្តិ, តេ ចស្ស ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ។

៣៦. យស្ស វា បាណាតិបាតា បដិវិរតស្ស បាណាតិបាតោ បហីនោ ហោតិ។ អទិន្នាទានា បដិវិរតស្ស អទិន្នាទានំ បហីនំ ហោតិ។ ព្រហ្មចារិស្ស អព្រហ្មចរិយំ បហីនំ ហោតិ។ សច្ចវាទិស្ស មុសាវាទោ បហីនោ ហោតិ។ អបិសុណវាចស្ស បិសុណា វាចា បហីនា ហោតិ។ សណ្ហវាចស្ស ផរុសា វាចា បហីនា ហោតិ។ កាលវាទិស្ស សម្ផប្បលាបោ បហីនោ ហោតិ។ អនភិជ្ឈាលុស្ស [អនភិជ្ឈាមនស្ស (ក.)] អភិជ្ឈា បហីនា ហោតិ។ អព្យាបន្នចិត្តស្ស ព្យាបាទោ បហីនោ ហោតិ។ សម្មាទិដ្ឋិស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិ បហីនា ហោតិ។

យេ ច ខោ កេចិ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ គរហន្តិ, នេសំ សន្ទិដ្ឋិកា សហធម្មិកា គារយ្ហា វាទានុវាទា អាគច្ឆន្តិ។ សម្មាទិដ្ឋិញ្ច តេ ភវន្តោ ធម្មំ គរហន្តិ។ តេន ហិ យេ មិច្ឆាទិដ្ឋិកា, តេសំ ភវន្តានំ បុជ្ជា ច បាសំសា ច។ ឯវំ សម្មាសង្កប្បំ សម្មាវាចំ សម្មាកម្មន្តំ សម្មាអាជីវំ សម្មាវាយាមំ សម្មាសតិំ សម្មាសមាធិំ សម្មាវិមុត្តិំ សម្មាវិមុត្តិញាណទស្សនញ្ច តេ ភវន្តោ ធម្មំ គរហន្តិ។ តេន ហិ យេ មិច្ឆាវិមុត្តិញាណទស្សនា, តេសំ ភវន្តានំ បុជ្ជា ច បាសំសា ច។

យេ ច ខោ កេចិ ឯវមាហំសុ “ភុញ្ជិតព្ពា កាមា, បរិភុញ្ជិតព្ពា កាមា, អាសេវិតព្ពា កាមា, និសេវិតព្ពា កាមា, ភាវយិតព្ពា កាមា, ពហុលីកាតព្ពា កាមា”តិ។ កាមេហិ វេរមណី តេសំ អធម្មោ។

យេ វា បន កេចិ ឯវមាហំសុ “អត្តកិលមថានុយោគោ ធម្មោ”តិ។ និយ្យានិកោ តេសំ ធម្មោ អធម្មោ។ យេ ច ខោ កេចិ ឯវមាហំសុ “ទុក្ខោ ធម្មោ”តិ។ សុខោ តេសំ ធម្មោ អធម្មោ។ យថា វា បន ភិក្ខុនោ សព្ពសង្ខារេសុ អសុភានុបស្សិនោ វិហរតោ សុភសញ្ញា បហីយន្តិ។ ទុក្ខានុបស្សិនោ វិហរតោ សុខសញ្ញា បហីយន្តិ។ អនិច្ចានុបស្សិនោ វិហរតោ និច្ចសញ្ញា បហីយន្តិ។ អនត្តានុបស្សិនោ វិហរតោ អត្តសញ្ញា បហីយន្តិ។ យំ យំ វា បន ធម្មំ រោចយតិ វា ឧបគច្ឆតិ វា, តស្ស តស្ស ធម្មស្ស យោ បដិបក្ខោ, ស្វស្ស អនិដ្ឋតោ អជ្ឈាបន្នោ ភវតិ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ “កុសលាកុសលធម្មេ”តិ។

និយុត្តោ បរិវត្តនោ ហារោ។

១០. វេវចនហារវិភង្គោ

៣៧. តត្ថ កតមោ វេវចនោ ហារោ? “វេវចនានិ ពហូនី”តិ។ យថា ឯកំ ភគវា ធម្មំ អញ្ញមញ្ញេហិ វេវចនេហិ និទ្ទិសតិ។ យថាហ ភគវា –

“អាសា ច បិហា អភិនន្ទនា ច, អនេកធាតូសុ សរា បតិដ្ឋិតា;
អញ្ញាណមូលប្បភវា បជប្បិតា, សព្ពា មយា ព្យន្តិកតា សមូលិកា”តិ។

អាសា នាម វុច្ចតិ យា ភវិស្សស្ស អត្ថស្ស អាសីសនា [អាសីសនា (សី.)] អវស្សំ អាគមិស្សតីតិ អាសាស្ស ឧប្បជ្ជតិ។ បិហា នាម យា វត្តមានស្ស [វត្តមានកស្ស (សី.)] អត្ថស្ស បត្ថនា, សេយ្យតរំ វា ទិស្វា “ឯទិសោ ភវេយ្យ”ន្តិ បិហាស្ស ឧប្បជ្ជតិ។ អត្ថនិប្ផត្តិបដិបាលនា អភិនន្ទនា នាម, បិយំ វា ញាតឹ អភិនន្ទតិ, បិយំ វា ធម្មំ អភិនន្ទតិ, អប្បដិកូលតោ វា អភិនន្ទតិ។

អនេកធាតូតិ ចក្ខុធាតុ រូបធាតុ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ, សោតធាតុ សទ្ទធាតុ សោតវិញ្ញាណធាតុ, ឃានធាតុ គន្ធធាតុ ឃានវិញ្ញាណធាតុ, ជិវ្ហាធាតុ រសធាតុ ជិវ្ហាវិញ្ញាណធាតុ , កាយធាតុ ផោដ្ឋព្ពធាតុ កាយវិញ្ញាណធាតុ, មនោធាតុ ធម្មធាតុ មនោវិញ្ញាណធាតុ។

សរាតិ កេចិ រូបាធិមុត្តា កេចិ សទ្ទាធិមុត្តា កេចិ គន្ធាធិមុត្តា កេចិ រសាធិមុត្តា កេចិ ផោដ្ឋព្ពាធិមុត្តា កេចិ ធម្មាធិមុត្តា។ តត្ថ យានិ ឆ គេហសិតានិ ទោមនស្សានិ យានិ ច ឆ គេហសិតានិ សោមនស្សានិ យានិ ច ឆ នេក្ខម្មសិតានិ ទោមនស្សានិ យានិ ច ឆ នេក្ខម្មសិតានិ សោមនស្សានិ, ឥមានិ ចតុវីសបទានិ តណ្ហាបក្ខោ, តណ្ហាយ ឯតំ វេវចនំ។ យា ឆ ឧបេក្ខា គេហសិតា, អយំ ទិដ្ឋិបក្ខោ។

៣៨. សាយេវ បត្ថនាការេន ធម្មនន្ទី ធម្មបេមំ ធម្មជ្ឈោសានន្តិ តណ្ហាយ ឯតំ វេវចនំ។ ចិត្តំ មនោ វិញ្ញាណន្តិ ចិត្តស្ស ឯតំ វេវចនំ។ មនិន្ទ្រិយំ មនោធាតុ មនាយតនំ វិជាននាតិ មនស្សេតំ វេវចនំ។ បញ្ញិន្ទ្រិយំ បញ្ញាពលំ អធិបញ្ញា សិក្ខា បញ្ញា បញ្ញាក្ខន្ធោ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ ញាណំ សម្មាទិដ្ឋិ តីរណា វិបស្សនា ធម្មេ ញាណំ អត្ថេ ញាណំ អន្វយេ ញាណំ ខយេ ញាណំ អនុប្បាទេ ញាណំ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ អញ្ញិន្ទ្រិយំ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ ចក្ខុ វិជ្ជា ពុទ្ធិ ភូរិ មេធា អាលោកោ, យំ វា បន យំ កិញ្ចិ អញ្ញំបិ ឯវំ ជាតិយំ, បញ្ញាយ ឯតំ វេវចនំ។ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ លោកុត្តរានិ, សព្ពា បញ្ញា។ អបិ ច អាធិបតេយ្យដ្ឋេន សទ្ធា, អារម្ភដ្ឋេន វីរិយំ, អបិលាបនដ្ឋេន សតិ, អវិក្ខេបដ្ឋេន សមាធិ, បជាននដ្ឋេន បញ្ញា។

យថា ច ពុទ្ធានុស្សតិយំ វុត្តំ ឥតិបិ សោ ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ វិជ្ជាចរណសម្បន្នោ សុគតោ លោកវិទូ អនុត្តរោ បុរិសទម្មសារថិ សត្ថា ទេវមនុស្សានំ ពុទ្ធោ ភគវា។ ពលនិប្ផត្តិគតោ វេសារជ្ជប្បត្តោ អធិគតប្បដិសម្ភិទោ ចតុយោគវិប្បហីនោ អគតិគមនវីតិវត្តោ ឧទ្ធដសល្លោ និរូឡ្ហវណោ មទ្ទិតកណ្ដកោ និព្ពាបិតបរិយុដ្ឋានោ [និព្ពាហិត ... (ក.)] ពន្ធនាតីតោ គន្ថវិនិវេឋនោ អជ្ឈាសយវីតិវត្តោ ភិន្នន្ធការោ ចក្ខុមា លោកធម្មសមតិក្កន្តោ អនុរោធវិរោធវិប្បយុត្តោ ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ ធម្មេសុ អសង្ខេបគតោ ពន្ធនាតិវត្តោ ឋបិតសង្គាមោ អភិក្កន្តតរោ ឧក្កាធរោ អាលោកករោ បជ្ជោតករោ តមោនុទោ រណញ្ជហោ អបរិមាណវណ្ណោ អប្បមេយ្យវណ្ណោ អសង្ខេយ្យវណ្ណោ អាភំករោ បភំករោ ធម្មោភាសបជ្ជោតករោតិ ច ពុទ្ធា ភគវន្តោតិ ច ពុទ្ធានុស្សតិយា ឯតំ វេវចនំ។

យថា ច ធម្មានុស្សតិយំ វុត្តំ ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោ សន្ទិដ្ឋិកោ អកាលិកោ ឯហិបស្សិកោ ឱបនេយ្យិកោ [ឱបនយិកោ (សី.)] បច្ចត្តំ វេទិតព្ពោ វិញ្ញូហិ។ យទិទំ មទនិម្មទនោ បិបាសវិនយោ អាលយសមុគ្ឃាដោ វដ្ដូបច្ឆេទោ សុញ្ញតោ អតិទុល្លភោ តណ្ហក្ខយោ វិរាគោ និរោធោ និព្ពានំ។

“អសង្ខតំ អនតំ [អសង្ខតំ នន្ត ... (សី.) បស្ស សំ. និ. ៤.៤០៩] អនាសវញ្ច, សច្ចញ្ច បារំ និបុណំ សុទុទ្ទសំ;
អជជ្ជរំ ធុវំ អបលោកិតំ [អបលោកិយំ (សី. ក.)], អនិទស្សនំ និប្បបញ្ច សន្តំ។

“អមតំ បណីតញ្ច សិវញ្ច ខេមំ, តណ្ហាក្ខយោ អច្ឆរិយញ្ច អព្ភុតំ;
អនីតិកំ អនីតិកធម្មំ [នីតិកធម្មមេវ វា (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ៤.៤០៩], និព្ពានមេតំ សុគតេន ទេសិតំ។

“អជាតំ អភូតំ អនុបទ្ទវញ្ច, អកតំ អសោកញ្ច អថោ វិសោកំ;
អនូបសគ្គំនុបសគ្គធម្មំ, និព្ពានមេតំ សុគតេន ទេសិតំ។

“គម្ភីរញ្ចេវ ទុប្បស្សំ, ឧត្តរញ្ច អនុត្តរំ;
អសមំ អប្បដិសមំ, ជេដ្ឋំ សេដ្ឋន្តិ វុច្ចតិ។

“លេណញ្ច តាណំ អរណំ អនង្គណំ, អកាច មេតំ វិមលន្តិ វុច្ចតិ;
ទីបោ សុខំ អប្បមាណំ បតិដ្ឋា, អកិញ្ចនំ អប្បបញ្ចន្តិ វុត្ត”ន្តិ។

ធម្មានុស្សតិយា ឯតំ វេវចនំ។

យថា ច សង្ឃានុស្សតិយំ វុត្តំ សុប្បដិបន្នោ ឧជុប្បដិបន្នោ ញាយប្បដិបន្នោ សាមីចិប្បដិបន្នោ យទិទំ ចត្តារិ បុរិសយុគានិ អដ្ឋ បុរិសបុគ្គលា ឯស ភគវតោ សាវកសង្ឃោ អាហុនេយ្យោ បាហុនេយ្យោ ទក្ខិណេយ្យោ អញ្ជលិករណីយោ អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្ស, សីលសម្បន្នោ សមាធិសម្បន្នោ បញ្ញាសម្បន្នោ វិមុត្តិសម្បន្នោ វិមុត្តិញាណទស្សនសម្បន្នោ សត្តានំ សារោ សត្តានំ មណ្ឌោ សត្តានំ ឧទ្ធារោ សត្តានំ ឯសិកា [ឯសិកោ (ក.)] សត្តានំ សុរភិបសូនំ បុប្ផោ ទេវានញ្ច មនុស្សានញ្ចាតិ សង្ឃានុស្សតិយា ឯតំ វេវចនំ។

យថា ច សីលានុស្សតិយំ វុត្តំ យានិ តានិ សីលានិ អខណ្ឌានិ អច្ឆិទ្ទានិ អសពលានិ អកម្មាសានិ អរិយានិ អរិយកន្តានិ ភុជិស្សានិ វិញ្ញុប្បសត្ថានិ អបរាមដ្ឋានិ សមាធិសំវត្តនិកានិ, អលង្ការោ ច សីលំ ឧត្តមង្គោបសោភណតាយ, និធានញ្ច សីលំ សព្ពទោភគ្គសមតិក្កមនដ្ឋេន , សិប្បញ្ច សីលំ អក្ខណវេធិតាយ, វេលា ច សីលំ អនតិក្កមនដ្ឋេន, ធញ្ញញ្ច សីលំ ទលិទ្ទោបច្ឆេទនដ្ឋេន [ទឡិទ្ទោ... (សី.)], អាទាសោ ច សីលំ ធម្មវោលោកនតាយ, បាសាទោ ច សីលំ វោលោកនដ្ឋេន, សព្ពភូមានុបរិវត្តិ ច សីលំ អមតបរិយោសានន្តិ សីលានុស្សតិយា ឯតំ វេវចនំ។

យថា ច ចាគានុស្សតិយំ វុត្តំ យស្មិំ សមយេ អរិយសាវកោ អគារំ អជ្ឈាវសតិ មុត្តចាគោ បយតបាណិ វោស្សគ្គរតោ យាចយោគោ ទានសំវិភាគរតោតិ ចាគានុស្សតិយា ឯតំ វេវចនំ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ “វេវចនានិ ពហូនី”តិ។

និយុត្តោ វេវចនោ ហារោ។

១១. បញ្ញត្តិហារវិភង្គោ

៣៩. តត្ថ កតមោ បញ្ញត្តិហារោ? “ឯកំ ភគវា ធម្មំ បញ្ញត្តីហិ វិវិធាហិ ទេសេតី”តិ។

យា បកតិកថាយ ទេសនា។ អយំ និក្ខេបបញ្ញត្តិ។ កា ច បកតិកថាយ ទេសនា, ចត្តារិ សច្ចានិ។ យថា ភគវា អាហ “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ អយំ បញ្ញត្តិ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ ឆន្នំ ធាតូនំ អដ្ឋារសន្នំ ធាតូនំ ទ្វាទសន្នំ អាយតនានំ ទសន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ និក្ខេបបញ្ញត្តិ។

កពឡីការេ ចេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ អត្ថិ រាគោ អត្ថិ នន្ទី [នន្ទិ (សី.) បស្ស សំ. និ. ២.៦៤] អត្ថិ តណ្ហា, បតិដ្ឋិតំ តត្ថ វិញ្ញាណំ វិរូឡ្ហំ។ យត្ថ បតិដ្ឋិតំ វិញ្ញាណំ វិរូឡ្ហំ, អត្ថិ តត្ថ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ។ យត្ថ អត្ថិ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ, អត្ថិ តត្ថ សង្ខារានំ វុទ្ធិ [ពុទ្ធិ (ក.)]។ យត្ថ អត្ថិ សង្ខារានំ វុទ្ធិ, អត្ថិ តត្ថ អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ។ យត្ថ អត្ថិ អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ, អត្ថិ តត្ថ អាយតិំ ជាតិជរាមរណំ។ យត្ថ អត្ថិ អាយតិំ ជាតិជរាមរណំ, សសោកំ តំ, ភិក្ខវេ, សទរំ សឧបាយាសន្តិ វទាមិ។

ផស្សេ ចេ...បេ.... មនោសញ្ចេតនាយ ចេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ។ វិញ្ញាណេ ចេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ អត្ថិ រាគោ អត្ថិ នន្ទី អត្ថិ តណ្ហា, បតិដ្ឋិតំ តត្ថ វិញ្ញាណំ វិរូឡ្ហំ។ យត្ថ បតិដ្ឋិតំ វិញ្ញាណំ វិរូឡ្ហំ, អត្ថិ តត្ថ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ។ យត្ថ អត្ថិ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ , អត្ថិ តត្ថ សង្ខារានំ វុទ្ធិ។ យត្ថ អត្ថិ សង្ខារានំ វុទ្ធិ, អត្ថិ តត្ថ អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ។ យត្ថ អត្ថិ អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ, អត្ថិ តត្ថ អាយតិំ ជាតិជរាមរណំ។ យត្ថ អត្ថិ អាយតិំ ជាតិជរាមរណំ, សសោកំ តំ, ភិក្ខវេ, សទរំ សឧបាយាសន្តិ វទាមិ។ អយំ បភវបញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស ច សមុទយស្ស ច។

កពឡីការេ ចេ, ភិក្ខវេ [បស្ស សំ. និ. ២.៦៤], អាហារេ នត្ថិ រាគោ នត្ថិ នន្ទី នត្ថិ តណ្ហា, អប្បតិដ្ឋិតំ តត្ថ វិញ្ញាណំ អវិរូឡ្ហំ។ យត្ថ អប្បតិដ្ឋិតំ វិញ្ញាណំ អវិរូឡ្ហំ, នត្ថិ តត្ថ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ។ យត្ថ នត្ថិ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ, នត្ថិ តត្ថ សង្ខារានំ វុទ្ធិ។ យត្ថ នត្ថិ សង្ខារានំ វុទ្ធិ, នត្ថិ តត្ថ អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ។ យត្ថ នត្ថិ អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ, នត្ថិ តត្ថ អាយតិំ ជាតិជរាមរណំ។ យត្ថ នត្ថិ អាយតិំ ជាតិជរាមរណំ, អសោកំ តំ, ភិក្ខវេ, អទរំ អនុបាយាសន្តិ វទាមិ។

ផស្សេ ចេ...បេ.... មនោសញ្ចេតនាយ ចេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ។ វិញ្ញាណេ ចេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ នត្ថិ រាគោ នត្ថិ នន្ទី នត្ថិ តណ្ហា, អប្បតិដ្ឋិតំ តត្ថ វិញ្ញាណំ អវិរូឡ្ហំ។ យត្ថ អប្បតិដ្ឋិតំ វិញ្ញាណំ អវិរូឡ្ហំ, នត្ថិ តត្ថ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ។ យត្ថ នត្ថិ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ, នត្ថិ តត្ថ សង្ខារានំ វុទ្ធិ។ យត្ថ នត្ថិ សង្ខារានំ វុទ្ធិ, នត្ថិ តត្ថ អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ។ យត្ថ នត្ថិ អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ, នត្ថិ តត្ថ អាយតិំ ជាតិជរាមរណំ។ យត្ថ នត្ថិ អាយតិំ ជាតិជរាមរណំ, អសោកំ តំ, ភិក្ខវេ, អទរំ អនុបាយាសន្តិ វទាមិ។

អយំ បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស, បហានបញ្ញត្តិ សមុទយស្ស, ភាវនាបញ្ញត្តិ មគ្គស្ស, សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ និរោធស្ស។

៤០. សមាធិំ, ភិក្ខវេ, ភាវេថ។ អប្បមត្តោ និបកោ សតោ, សមាហិតោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ យថាភូតំ បជានាតិ។ កិញ្ច យថាភូតំ បជានាតិ? “ចក្ខុ [ចក្ខុំ (ក.) បស្ស សំ. និ. ៤.៩៩] អនិច្ច”ន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ។ “រូបា អនិច្ចា”តិ យថាភូតំ បជានាតិ “ចក្ខុវិញ្ញាណំ អនិច្ច”ន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ។ “ចក្ខុសម្ផស្សោ អនិច្ចោ”តិ យថាភូតំ បជានាតិ។ យម្បិទំ [យមិទំ (សី. ក.)] ចក្ខុសម្ផស្សបច្ចយា ឧប្បជ្ជតិ វេទយិតំ សុខំ វា ទុក្ខំ វា អទុក្ខមសុខំ វា, តម្បិ អនិច្ចន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ។

សោតំ ...បេ.... ឃានំ...បេ.... ជិវ្ហា...បេ.... កាយោ...បេ.... “មនោ អនិច្ចោ”តិ [អនិច្ច”ន្តិ (សំ. និ. ៤.១០០)] យថាភូតំ បជានាតិ។ “ធម្មា អនិច្ចា”តិ យថាភូតំ បជានាតិ។ “មនោវិញ្ញាណំ អនិច្ច”ន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ។ “មនោសម្ផស្សោ អនិច្ចោ”តិ យថាភូតំ បជានាតិ។ យម្បិទំ មនោសម្ផស្សបច្ចយា ឧប្បជ្ជតិ វេទយិតំ សុខំ វា ទុក្ខំ វា អទុក្ខមសុខំ វា, តម្បិ អនិច្ចន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ។

អយំ ភាវនាបញ្ញត្តិ មគ្គស្ស, បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស, បហានបញ្ញត្តិ សមុទយស្ស, សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ និរោធស្ស។

រូបំ , រាធ, វិកិរថ វិធមថ វិទ្ធំសេថ វិកីឡនិយំ [វិកីឡនិកំ (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ៣.១៦៩] ករោថ, បញ្ញាយ តណ្ហក្ខយាយ បដិបជ្ជថ។ តណ្ហក្ខយា ទុក្ខក្ខយោ, ទុក្ខក្ខយា និព្ពានំ។ វេទនំ...បេ....។ សញ្ញំ...បេ.... សង្ខារេ វិញ្ញាណំ វិកិរថ វិធមថ វិទ្ធំសេថ វិកីឡនិយំ ករោថ, បញ្ញាយ តណ្ហក្ខយាយ បដិបជ្ជថ។ តណ្ហក្ខយា ទុក្ខក្ខយោ, ទុក្ខក្ខយា និព្ពានំ។

អយំ និរោធបញ្ញត្តិ និរោធស្ស, និព្ពិទាបញ្ញត្តិ អស្សាទស្ស, បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស, បហានបញ្ញត្តិ សមុទយស្ស, ភាវនាបញ្ញត្តិ មគ្គស្ស, សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ និរោធស្ស។

“សោ ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ, “អយំ ទុក្ខសមុទយោ”តិ យថាភូតំ បជានាតិ, “អយំ ទុក្ខនិរោធោ”តិ យថាភូតំ បជានាតិ “អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា”តិ យថាភូតំ បជានាតិ។

អយំ បដិវេធបញ្ញត្តិ សច្ចានំ, និក្ខេបបញ្ញត្តិ ទស្សនភូមិយា, ភាវនាបញ្ញត្តិ មគ្គស្ស, សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ សោតាបត្តិផលស្ស។ “សោ ឥមេ អាសវា”តិ យថាភូតំ បជានាតិ, “អយំ អាសវសមុទយោ”តិ យថាភូតំ បជានាតិ, “អយំ អាសវនិរោធោ”តិ យថាភូតំ បជានាតិ។ “អយំ អាសវនិរោធគាមិនី បដិបទា”តិ យថាភូតំ បជានាតិ។ “ឥមេ អាសវា អសេសំ និរុជ្ឈន្តី”តិ យថាភូតំ បជានាតិ។

អយំ ឧប្បាទបញ្ញត្តិ ខយេ ញាណស្ស, ឱកាសបញ្ញត្តិ អនុប្បាទេ ញាណស្ស, ភាវនាបញ្ញត្តិ មគ្គស្ស, បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស, បហានបញ្ញត្តិ សមុទយស្ស, អារម្ភបញ្ញត្តិ វីរិយិន្ទ្រិយស្ស, អាសាដនបញ្ញត្តិ អាសាដិកានំ, និក្ខេបបញ្ញត្តិ ភាវនាភូមិយា, អភិនិឃាតបញ្ញត្តិ បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ។

៤១. ឥទំ “ទុក្ខ”ន្តិ មេ, ភិក្ខវេ, បុព្ពេ អននុស្សុតេសុ ធម្មេសុ ចក្ខុំ ឧទបាទិ, ញាណំ ឧទបាទិ, បញ្ញា ឧទបាទិ, វិជ្ជា ឧទបាទិ, អាលោកោ ឧទបាទិ។ អយំ “ទុក្ខសមុទយោ”តិ មេ, ភិក្ខវេ…បេ… អយំ “ទុក្ខនិរោធោ”តិ មេ, ភិក្ខវេ…បេ…។ អយំ “ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា”តិ មេ, ភិក្ខវេ, បុព្ពេ អននុស្សុតេសុ ធម្មេសុ ចក្ខុំ ឧទបាទិ, ញាណំ ឧទបាទិ, បញ្ញា ឧទបាទិ, វិជ្ជា ឧទបាទិ, អាលោកោ ឧទបាទិ។

អយំ ទេសនាបញ្ញត្តិ សច្ចានំ, និក្ខេបបញ្ញត្តិ សុតមយិយា បញ្ញាយ សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយស្ស, បវត្តនាបញ្ញត្តិ ធម្មចក្កស្ស។

“តំ ខោ បនិទំ ទុក្ខំ បរិញ្ញេយ្យ”ន្តិ មេ, ភិក្ខវេ, បុព្ពេ អននុស្សុតេសុ ធម្មេសុ ចក្ខុំ ឧទបាទិ, ញាណំ ឧទបាទិ, បញ្ញា ឧទបាទិ, វិជ្ជា ឧទបាទិ, អាលោកោ ឧទបាទិ។ “សោ ខោ បនាយំ ទុក្ខសមុទយោ បហាតព្ពោ”តិ មេ, ភិក្ខវេ…បេ… “សោ ខោ បនាយំ ទុក្ខនិរោធោ សច្ឆិកាតព្ពោ”តិ មេ, ភិក្ខវេ…បេ… “សា ខោ បនាយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា ភាវេតព្ពា”តិ មេ, ភិក្ខវេ បុព្ពេ អននុស្សុតេសុ ធម្មេសុ ចក្ខុំ ឧទបាទិ, ញាណំ ឧទបាទិ, បញ្ញា ឧទបាទិ, វិជ្ជា ឧទបាទិ, អាលោកោ ឧទបាទិ។

អយំ ភាវនាបញ្ញត្តិ មគ្គស្ស, និក្ខេបបញ្ញត្តិ ចិន្តាមយិយា បញ្ញាយ, សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ អញ្ញិន្ទ្រិយស្ស។

“តំ ខោ បនិទំ ទុក្ខំ បរិញ្ញាត”ន្តិ មេ, ភិក្ខវេ, បុព្ពេ អននុស្សុតេសុ ធម្មេសុ ចក្ខុំ ឧទបាទិ, ញាណំ ឧទបាទិ, បញ្ញា ឧទបាទិ, វិជ្ជា ឧទបាទិ, អាលោកោ ឧទបាទិ។ “សោ ខោ បនាយំ ទុក្ខសមុទយោ បហីនោ”តិ មេ, ភិក្ខវេ…បេ… “សោ ខោ បនាយំ ទុក្ខនិរោធោ សច្ឆិកតោ”តិ មេ, ភិក្ខវេ…បេ… “សា ខោ បនាយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា ភាវិតា”តិ មេ, ភិក្ខវេ បុព្ពេ អននុស្សុតេសុ ធម្មេសុ ចក្ខុំ ឧទបាទិ, ញាណំ ឧទបាទិ, បញ្ញា ឧទបាទិ, វិជ្ជា ឧទបាទិ, អាលោកោ ឧទបាទិ។ អយំ ភាវនាបញ្ញត្តិ មគ្គស្ស, និក្ខេបបញ្ញត្តិ ភាវនាមយិយា បញ្ញាយ, សច្ឆិកិរិយាបញ្ញត្តិ អញ្ញាតាវិនោ ឥន្ទ្រិយស្ស, បវត្តនាបញ្ញត្តិ ធម្មចក្កស្ស។

“តុលមតុលញ្ច សម្ភវំ, ភវសង្ខារមវស្សជិ មុនិ;
អជ្ឈត្តរតោ សមាហិតោ, អភិន្ទិ [អភិទា (សី. ក.) បស្ស ទី. និ. ២.១៦៩] កវចមិវត្តសម្ភវ”ន្តិ។

“តុល”ន្តិ សង្ខារធាតុ។ “អតុល”ន្តិ និព្ពានធាតុ, “តុលមតុលញ្ច សម្ភវ”ន្តិ អភិញ្ញាបញ្ញត្តិ សព្ពធម្មានំ។ និក្ខេបបញ្ញត្តិ ធម្មបដិសម្ភិទាយ។ “ភវសង្ខារមវស្សជិ មុនី”តិ បរិច្ចាគបញ្ញត្តិ សមុទយស្ស។ បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស។ “អជ្ឈត្តរតោ សមាហិតោ”តិ ភាវនាបញ្ញត្តិ កាយគតាយ សតិយា។ ឋិតិបញ្ញត្តិ ចិត្តេកគ្គតាយ។ “អភិន្ទិ កវចមិវត្តសម្ភវ”ន្តិ អភិនិព្ពិទាបញ្ញត្តិ ចិត្តស្ស, ឧបាទានបញ្ញត្តិ សព្ពញ្ញុតាយ, បទាលនាបញ្ញត្តិ អវិជ្ជណ្ឌកោសានំ។ តេនាហ ភគវា “តុលមតុលញ្ច សម្ភវ”ន្តិ។

យោ ទុក្ខមទ្ទក្ខិ យតោនិទានំ, កាមេសុ សោ ជន្តុ កថំ នមេយ្យ;
កាមា ហិ លោកេ សង្គោតិ ញត្វា, តេសំ សតីមា វិនយាយ សិក្ខេតិ។

“យោ ទុក្ខ”ន្តិ វេវចនបញ្ញត្តិ ច ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ ច។ **“យតោនិទាន”**ន្តិ បភវបញ្ញត្តិ ច សមុទយស្ស បហានបញ្ញត្តិ ច។ **“អទ្ទក្ខី”**តិ វេវចនបញ្ញត្តិ ច ញាណចក្ខុស្ស បដិវេធបញ្ញត្តិ ច។ **“កាមេសុ សោ ជន្តុកថំ នមេយ្យា”**តិ វេវចនបញ្ញត្តិ ច កាមតណ្ហាយ អភិនិវេសបញ្ញត្តិ ច។ **“កាមា ហិ លោកេ សង្គោតិ ញត្វា”**តិ

បច្ចត្ថិកតោ ទស្សនបញ្ញត្តិ កាមានំ។ កាមា ហិ អង្គារកាសូបមា មំសបេសូបមា បាវកកប្បា បបាតឧរគោបមា ច។ “**តេសំ សតីមា**”តិ អបចយបញ្ញត្តិ បហានាយ, និក្ខេបបញ្ញត្តិ កាយគតាយ សតិយា, ភាវនាបញ្ញត្តិ មគ្គស្ស។ “**វិនយាយ សិក្ខេ**”តិ បដិវេធបញ្ញត្តិ រាគវិនយស្ស ទោសវិនយស្ស មោហវិនយស្ស។ “**ជន្តូ**”តិ វេវចនបញ្ញត្តិ យោគិស្ស។ យទា ហិ យោគី កាមា សង្កោតិ បជានាតិ។ សោ កាមានំ អនុប្បាទាយ កុសលេ ធម្មេ ឧប្បាទយតិ, សោ អនុប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បាទាយ វាយមតិ។ អយំ វាយាមបញ្ញត្តិ អប្បត្តស្ស បត្តិយា។ និក្ខេបបញ្ញត្តិ ឱរមត្តិកាយ អសន្តុដ្ឋិយា។ តត្ថ សោ ឧប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឋិតិយា វាយមតីតិ អយំ អប្បមាទបញ្ញត្តិ ភាវនាយ, និក្ខេបបញ្ញត្តិ វីរិយិន្ទ្រិយស្ស, អារក្ខបញ្ញត្តិ កុសលានំ ធម្មានំ, ឋិតិបញ្ញត្តិ អធិចិត្តសិក្ខាយ។ តេនាហ ភគវា “យោ ទុក្ខមទ្ទក្ខិ យតោនិទាន”ន្តិ។

> “មោហសម្ពន្ធនោ លោកោ, ភព្ពរូបោវ ទិស្សតិ;
> ឧបធិពន្ធនោ [ឧបធិសម្ពន្ធនោ (សី.) បស្ស ឧទា. ៧០] ពាលោ, តមសា បរិវារិតោ;
> អស្សិរី វិយ [សស្សតោរិវ (ឧទា. ៧០)] ខាយតិ, បស្សតោ នត្ថិ កិញ្ចន”ន្តិ។

“**មោហសម្ពន្ធនោ លោកោ**”តិ ទេសនាបញ្ញត្តិ វិបល្លាសានំ។ “**ភព្ពរូបោវ ទិស្សតី**”តិ វិបរីតបញ្ញត្តិ លោកស្ស។ “ឧបធិពន្ធនោ ពាលោ”តិ បភវបញ្ញត្តិ បាបកានំ ឥច្ឆាវចរានំ, កិច្ចបញ្ញត្តិ បរិយុដ្ឋានានំ។ ពលវបញ្ញត្តិ កិលេសានំ។ វិរូហនាបញ្ញត្តិ សង្ខារានំ។ “**តមសា បរិវារិតោ**”តិ ទេសនាបញ្ញត្តិ អវិជ្ជន្ធការស្ស វេវចនបញ្ញត្តិ ច។ “អស្សិរី វិយ ខាយតី”តិ ទស្សនបញ្ញត្តិ ទិព្ពចក្ខុស្ស, និក្ខេបបញ្ញត្តិ បញ្ញាចក្ខុស្ស។ “**បស្សតោ នត្ថិ កិញ្ចន**”ន្តិ បដិវេធបញ្ញត្តិ សត្តានំ, រាគោ កិញ្ចនំ ទោសោ កិញ្ចនំ មោហោ កិញ្ចនំ។ តេនាហ ភគវា “មោហសម្ពន្ធនោ លោកោ”តិ។

“អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អជាតំ អភូតំ អកតំ អសង្ខតំ, នោ ចេតំ, ភិក្ខវេ, អភវិស្ស អជាតំ អភូតំ អកតំ អសង្ខតំ។ នយិធ [ន ឥធ (សី. ក.) បស្ស ឧទា. ៧៣] ជាតស្ស ភូតស្ស កតស្ស សង្ខតស្ស និស្សរណំ បញ្ញាយេថ។ យស្មា ច ខោ, ភិក្ខវេ, អត្ថិ អជាតំ អភូតំ អកតំ អសង្ខតំ, តស្មា ជាតស្ស ភូតស្ស កតស្ស សង្ខតស្ស និស្សរណំ បញ្ញាយតី”តិ។

“នោ ចេតំ, ភិក្ខវេ, អភវិស្ស អជាតំ អភូតំ អកតំ អសង្ខត”ន្តិ ទេសនាបញ្ញត្តិ និព្ពានស្ស វេវចនបញ្ញត្តិ ច។ “នយិធ ជាតស្ស ភូតស្ស កតស្ស សង្ខតស្ស និស្សរណំ បញ្ញាយេថា”តិ វេវចនបញ្ញត្តិ សង្ខតស្ស ឧបនយនបញ្ញត្តិ ច។ “យស្មា ច ខោ, ភិក្ខវេ, អត្ថិ អជាតំ អភូតំ អកតំ អសង្ខត”ន្តិ វេវចនបញ្ញត្តិ និព្ពានស្ស ជោតនាបញ្ញត្តិ ច។ “តស្មា ជាតស្ស ភូតស្ស កតស្ស សង្ខតស្ស និស្សរណំ បញ្ញាយតី”តិ អយំ វេវចនបញ្ញត្តិ និព្ពានស្ស, និយ្យានិកបញ្ញត្តិ មគ្គស្ស, និស្សរណបញ្ញត្តិ សំសារតោ។ តេនាហ ភគវា “នោ ចេតំ, ភិក្ខវេ, អភវិស្សា”តិ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ “ឯកំ ភគវា ធម្មំ, បញ្ញត្តីហិ វិវិធាហិ ទេសេតី”តិ។

និយុត្តោ បញ្ញត្តិ ហារោ។

១២. ឱតរណហារវិភង្គោ

៤២. តត្ថ កតមោ ឱតរណោ ហារោ? “យោ ច បដិច្ចុប្បាទោ”តិ។

> “ឧទ្ធំ អធោ សព្ពធិ វិប្បមុត្តោ, អយំ អហស្មីតិ [អយមហមស្មីតិ (សី.) បស្ស ឧទា. ៦១] អនានុបស្សី;
> ឯវំ វិមុត្តោ ឧទតារិ ឱឃំ, អតិណ្ណបុព្ពំ អបុនព្ភវាយា”តិ។

“ឧទ្ធ”ន្តិ រូបធាតុ ច អរូបធាតុ ច។ “អធោ”តិ កាមធាតុ។ “សព្ពធិ វិប្បមុត្តោ”តិ តេធាតុកេ អយំ អសេក្ខាវិមុត្តិ។ តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, អយំ ឥន្ទ្រិយេហិ ឱតរណា។

តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ វិជ្ជា, វិជ្ជុប្បាទា អវិជ្ជានិរោធោ, អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ, សង្ខារនិរោធា វិញ្ញាណនិរោធោ, វិញ្ញាណនិរោធា នាមរូបនិរោធោ, នាមរូបនិរោធា សឡាយតននិរោធោ, សឡាយតននិរោធា ផស្សនិរោធោ, ផស្សនិរោធា វេទនានិរោធោ, វេទនានិរោធា តណ្ហានិរោធោ, តណ្ហានិរោធា ឧបាទាននិរោធោ, ឧបាទាននិរោធា ភវនិរោធោ, ភវនិរោធា ជាតិនិរោធោ, ជាតិនិរោធា ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា និរុជ្ឈន្តិ។ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតិ។ អយំ បដិច្ចសមុប្បាទេហិ ឱតរណា។

តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ តីហិ ខន្ធេហិ សង្គហិតានិ – សីលក្ខន្ធេន សមាធិក្ខន្ធេន បញ្ញាក្ខន្ធេន, អយំ ខន្ធេហិ ឱតរណា។

តានិយេវ អសេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ សង្ខារបរិយាបន្នានិ យេ សង្ខារា អនាសវា, នោ ច ភវង្គា, តេ សង្ខារា ធម្មធាតុសង្គហិតា។ អយំ ធាតូហិ ឱតរណា។

សា ធម្មធាតុ ធម្មាយតនបរិយាបន្នា, យំ អាយតនំ អនាសវំ, នោ ច ភវង្គំ។ អយំ អាយតនេហិ ឱតរណា។

“អយំ អហស្មីតិ អនានុបស្សី”តិ អយំ សក្កាយទិដ្ឋិយា សមុគ្ឃាតោ, សា សេក្ខាវិមុត្តិ, តានិយេវ សេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ។ អយំ ឥន្ទ្រិយេហិ ឱតរណា។

តានិយេវ សេក្ខានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ វិជ្ជា, វិជ្ជុប្បាទា អវិជ្ជានិរោធោ, អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ, ឯវំ សព្ពោ បដិច្ចសមុប្បាទោ។ អយំ បដិច្ចសមុប្បាទេហិ ឱតរណា។

សាយេវ វិជ្ជា បញ្ញាក្ខន្ធោ។ អយំ ខន្ធេហិ ឱតរណា។

សាយេវ វិជ្ជា សង្ខារបរិយាបន្នា, យេ សង្ខារា អនាសវា, នោ ច ភវង្គា, តេ សង្ខារា ធម្មធាតុសង្គហិតា, អយំ ធាតូហិ ឱតរណា។

សា ធម្មធាតុ ធម្មាយតនបរិយាបន្នា, យំ អាយតនំ អនាសវំ, នោ ច ភវង្គំ, អយំ អាយតនេហិ ឱតរណា។

សេក្ខាយ ច វិមុត្តិយា អសេក្ខាយ ច វិមុត្តិយា វិមុត្តោ ឧទតារិ ឱឃំ អតិណ្ណបុព្ពំ អបុនព្ភវាយ។ តេនាហ ភគវា “ឧទ្ធំ អធោ”តិ។

៤៣. “និស្សិតស្ស [បស្ស ឧទា. ៧៤] ចលិតំ, អនិស្សិតស្ស ចលិតំ នត្ថិ, ចលិតេ អសតិ បស្សទ្ធិ, បស្សទ្ធិយា សតិ នតិ ន ហោតិ, នតិយា អសតិ អាគតិគតិ ន ហោតិ, អាគតិគតិយា អសតិ ចុតូបបាតោ ន ហោតិ, ចុតូបបាតេ អសតិ នេវិធ ន ហុរំ ន ឧភយមន្តរេន ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា”តិ។

“និស្សិតស្ស ចលិត”ន្តិ និស្សយោ នាម ទុវិធោ តណ្ហានិស្សយោ ច ទិដ្ឋិនិស្សយោ ច។ តត្ថ យា រត្តស្ស ចេតនា, អយំ តណ្ហានិស្សយោ; យា មូឡ្ហស្ស ចេតនា, អយំ ទិដ្ឋិនិស្សយោ។ ចេតនា បន សង្ខារា, សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបំ, ឯវំ សព្ពោ បដិច្ចសមុប្បាទោ។ អយំ បដិច្ចសមុប្បាទេហិ ឱតរណា។

តត្ថ យា រត្តស្ស វេទនា, អយំ សុខា វេទនា។ យា សម្មូឡ្ហស្ស វេទនា, អយំ អទុក្ខមសុខា វេទនា, ឥមា ទ្វេ វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ។ អយំ ខន្ធេហិ ឱតរណា។

តត្ថ សុខា វេទនា ទ្វេ ឥន្ទ្រិយានិ សុខិន្ទ្រិយំ សោមនស្សិន្ទ្រិយញ្ច, អទុក្ខមសុខា វេទនា ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ។ អយំ ឥន្ទ្រិយេហិ ឱតរណា។

តានិយេវ ឥន្ទ្រិយានិ សង្ខារបរិយាបន្នានិ, យេ សង្ខារា សាសវា ភវង្គា, តេ សង្ខារា ធម្មធាតុសង្គហិតា។ អយំ ធាតូហិ ឱតរណា។

សា ធម្មធាតុ ធម្មាយតនបរិយាបន្នា, យំ អាយតនំ សាសវំ ភវង្គំ, អយំ អាយតនេហិ ឱតរណា។

“អនិស្សិតស្ស ចលិតំ នត្ថី”តិ សមថវសេន វា តណ្ហាយ អនិស្សិតោ វិបស្សនាវសេ វា ទិដ្ឋិយា អនិស្សិតោ។ យា វិបស្សនា អយំ វិជ្ជា, វិជ្ជុប្បាទា អវិជ្ជានិរោធោ, អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ, សង្ខារនិរោធា វិញ្ញាណនិរោធោ, ឯវំ សព្ពោ បដិច្ចសមុប្បាទោ។ អយំ បដិច្ចសមុប្បាទេហិ ឱតរណា។

សាយេវ វិបស្សនា បញ្ញាក្ខន្ធោ។ អយំ ខន្ធេហិ ឱតរណា។

សាយេវ វិបស្សនា ទ្វេ ឥន្ទ្រិយានិ – វីរិយិន្ទ្រិយញ្ច បញ្ញិន្ទ្រិយញ្ច។ អយំ ឥន្ទ្រិយេហិ ឱតរណា។

សាយេវ វិបស្សនា សង្ខារបរិយាបន្នា, យេ សង្ខារា អនាសវា, នោ ច ភវង្គា, តេ សង្ខារា ធម្មធាតុសង្គហិតា។ អយំ ធាតូហិ ឱតរណា។

សា ធម្មធាតុ ធម្មាយតនបរិយាបន្នា, យំ អាយតនំ អនាសវំ, នោ ច ភវង្គំ។ អយំ អាយតនេហិ ឱតរណា។

“បស្សទ្ធិយា សតី”តិ ទុវិធា បស្សទ្ធិ កាយិកា ច ចេតសិកា ច។ យំ កាយិកំ សុខំ, អយំ កាយបស្សទ្ធិ។ យំ ចេតសិកំ សុខំ, អយំ ចេតសិកា បស្សទ្ធិ។ បស្សទ្ធកាយោ សុខំ វេទិយតិ [វេទយតិ (ក.)], សុខិនោ ចិត្តំ សមាធិយតិ, សមាហិតោ យថាភូតំ បជានាតិ, យថាភូតំ បជានន្តោ និព្ពិន្ទតិ, និព្ពិន្ទន្តោ វិរជ្ជតិ, វិរាគា វិមុច្ចតិ, វិមុត្តស្មិំ “វិមុត្ត”មិតិ [វិមុត្តម្ហីតិ (សី. ក.)] ញាណំ ហោតិ, “ខីណា ជាតិ, វុសិតំ ព្រហ្មចរិយំ, កតំ ករណីយំ, នាបរំ ឥត្ថត្តាយា”តិ បជានាតិ។ សោ ន នមតិ រូបេសុ, ន សទ្ទេសុ, ន គន្ធេសុ, ន រសេសុ, ន ផោដ្ឋព្ពេសុ, ន ធម្មេសុ ខយា រាគស្ស ខយា ទោសស្ស ខយា មោហស្ស យេន រូបេន តថាគតំ តិដ្ឋន្តំ ចរន្តំ បញ្ញាបយមានោ បញ្ញាបេយ្យ, តស្ស រូបស្ស ខយា វិរាគា និរោធា ចាគា បដិនិស្សគ្គា រូបសង្ខយេ វិមុត្តោ, តថាគតោ អត្ថីតិបិ ន ឧបេតិ, នត្ថីតិបិ ន ឧបេតិ, អត្ថិ នត្ថីតិបិ ន ឧបេតិ, នេវត្ថិ នោ នត្ថីតិបិ ន ឧបេតិ។ អថ ខោ គម្ភីរោ អប្បមេយ្យោ អសង្ខេយ្យោ និព្ពុតោតិយេវ សង្ខំ គច្ឆតិ ខយា រាគស្ស, ខយា ទោសស្ស, ខយា មោហស្ស។

យាយ វេទនាយ…បេ.… យាយ សញ្ញាយ។ យេហិ សង្ខារេហិ។ យេន វិញ្ញាណេន តថាគតំ តិដ្ឋន្តំ ចរន្តំ បញ្ញាបយមានោ បញ្ញាបេយ្យ, តស្ស វិញ្ញាណស្ស ខយា វិរាគា និរោធា ចាគា បដិនិស្សគ្គា វិញ្ញាណសង្ខយេ វិមុត្តោ, តថាគតោ អត្ថីតិបិ ន ឧបេតិ, នត្ថីតិបិ ន ឧបេតិ, អត្ថិ នត្ថីតិបិ ន ឧបេតិ, នេវត្ថិ នោ នត្ថីតិបិ ន ឧបេតិ។ អថ ខោ គម្ភីរោ អប្បមេយ្យោ អសង្ខេយ្យោ និព្ពុតោតិយេវ សង្ខំ គច្ឆតិ ខយា រាគស្ស, ខយា ទោសស្ស, ខយា មោហស្ស។ “អាគតី”តិ ឥធាគតិ។ “គតី”តិ បេច្ចភវោ។ អាគតិគតីបិ ន ភវន្តិ, “នេវិធា”តិ ឆសុ អជ្ឈត្តិកេសុ អាយតនេសុ។ “ន ហុរ”ន្តិ ឆសុ ពាហិរេសុ អាយតនេសុ។ “ន ឧភយមន្តរេនា”តិ ផស្សសមុទិតេសុ ធម្មេសុ អត្តានំ ន បស្សតិ។ “ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា”តិ បដិច្ចសមុប្បាទោ។ សោ ទុវិធោ លោកិយោ ច លោកុត្តរោ ច។ តត្ថ លោកិយោ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា, យាវ ជរាមរណា។ លោកុត្តរោ សីលវតោ អវិប្បដិសារោ ជាយតិ, យាវ នាបរំ ឥត្ថត្តាយាតិ បជានាតិ។ តេនាហ ភគវា “និស្សិតស្ស ចលិតំ អនិស្សិតស្ស ចលិតំ នត្ថិ…បេ.… ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា”តិ។

៤៥. “យេ កេចិ សោកា បរិទេវិតា វា, ទុក្ខា [ទុក្ខំ (សី. ក.) បស្ស ឧទា. ៧៨] ច លោកស្មិមនេករូបា។

បិយំ បដិច្ចប្បភវន្តិ ឯតេ, បិយេ អសន្តេ ន ភវន្តិ ឯតេ។

តស្មា ហិ តេ សុខិនោ វីតសោកា, យេសំ បិយំ នត្ថិ កុហិញ្ចិ លោកេ;
តស្មា អសោកំ វិរជំ បត្ថយានោ, បិយំ ន កយិរាថ កុហិញ្ចិ លោកេ”តិ។

“យេ កេចិ សោកា បរិទេវិតា វា, ទុក្ខា ច លោកស្មិមនេករូបា បិយំ បដិច្ចប្បភវន្តិ ឯតេ”តិ – អយំ ទុក្ខា វេទនា។ “បិយេ អសន្តេ ន ភវន្តិ ឯតេ”តិ – អយំ សុខា វេទនា។ វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ។ អយំ ខន្ធេហិ ឱតរណា។

វេទនាបច្ចយា តណ្ហា, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ, ឧបាទានបច្ចយា ភវោ, ភវបច្ចយា ជាតិ, ជាតិបច្ចយា ជរាមរណំ, ឯវំ សព្ពំ។ អយំ បដិច្ចសមុប្បាទេហិ ឱតរណា។

តត្ថ សុខា វេទនា ទ្វេ ឥន្ទ្រិយានិ – សុខិន្ទ្រិយំ សោមនស្សិន្ទ្រិយញ្ច។ ទុក្ខា វេទនា ទ្វេ ឥន្ទ្រិយានិ – ទុក្ខិន្ទ្រិយំ ទោមនស្សិន្ទ្រិយញ្ច។ អយំ ឥន្ទ្រិយេហិ ឱតរណា។

តានិយេវ ឥន្ទ្រិយានិ សង្ខារបរិយាបន្នានិ, យេ សង្ខារា សាសវា ភវង្គា, តេ សង្ខារា ធម្មធាតុសង្គហិតា។ អយំ ធាតូហិ ឱតរណា។

សា ធម្មធាតុ ធម្មាយតនបរិយាបន្នា, យំ អាយតនំ សាសវំ ភវង្គំ។ អយំ អាយតនេហិ ឱតរណា។

តស្មា ហិ តេ សុខិនោ វីតសោកា, យេសំ បិយំ នត្ថិ កុហិញ្ចិ លោកេ;
តស្មា អសោកំ វិរជំ បត្ថយានោ, បិយំ ន កយិរាថ កុហិញ្ចិ លោកេតិ។

ឥទំ តណ្ហាបហានំ។ តណ្ហានិរោធា ឧបាទាននិរោធោ, ឧបាទាននិរោធា ភវនិរោធោ, ឯវំ សព្ពំ។ អយំ បដិច្ចសមុប្បាទេហិ ឱតរណា។

តំយេវ តណ្ហាបហានំ សមថោ។ សោ សមថោ ទ្វេ ឥន្ទ្រិយានិ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយញ្ច។ អយំ ឥន្ទ្រិយេហិ ឱតរណា។

សោយេវ សមថោ សមាធិក្ខន្ធោ។ អយំ ខន្ធេហិ ឱតរណា។

សោយេវ សមថោ សង្ខារបរិយាបន្នោ, យេ សង្ខារា អនាសវា, នោ ច ភវង្គា, តេ សង្ខារា ធម្មធាតុសង្គហិតា។ អយំ ធាតូហិ ឱតរណា។

សា ធម្មធាតុ ធម្មាយតនបរិយាបន្នា, យំ អាយតនំ អនាសវំ, នោ ច ភវង្គំ។ អយំ អាយតនេហិ ឱតរណា។ តេនាហ ភគវា ‘‘យេ កេចិ សោកា’’តិ។

> កាមំ កាមយមានស្ស, តស្ស ចេ តំ សមិជ្ឈតិ;
> អទ្ធា បីតិមនោ ហោតិ, លទ្ធា មច្ចោ យទិច្ឆតិ។
>
> តស្ស ចេ កាមយានស្ស, ឆន្ទជាតស្ស ជន្តុនោ;
> តេ កាមា បរិហាយន្តិ, សល្លវិទ្ធោវ រុប្បតិ។
>
> យោ កាមេ បរិវជ្ជេតិ, សប្បស្សេវ [សព្ពស្សេវ (ក.) បស្ស សុ. និ. ៧៧៤] បទា សិរោ;
> សោមំ វិសត្តិកំ លោកេ, សតោ សមតិវត្តតីតិ។

តត្ថ យា បីតិមនតា, អយំ អនុនយោ។ យទាហ សល្លវិទ្ធោវ រុប្បតីតិ, ឥទំ បដិឃំ។ អនុនយំ បដិឃញ្ច បន តណ្ហាបក្ខោ, តណ្ហាយ ច បន ទសរូបីនិ អាយតនានិ បទដ្ឋានំ។ អយំ អាយតនេហិ ឱតរណា។

តានិយេវ ទស រូបីនិ រូបកាយោ នាមសម្បយុត្តោ, តទុភយំ នាមរូបំ, នាមរូបបច្ចយា សឡាយតនំ, សឡាយតនបច្ចយា ផស្សោ, ផស្សបច្ចយា វេទនា, វេទនាបច្ចយា តណ្ហា, ឯវំ សព្ពំ។ អយំ បដិច្ចសមុប្បាទេហិ ឱតរណា។

> តទេវ នាមរូបំ បញ្ចក្ខន្ធោ; អយំ ខន្ធេហិ ឱតរណា;
> តទេវ នាមរូបំ អដ្ឋារស ធាតុយោ; អយំ ធាតូហិ ឱតរណា;

តត្ថ យោ រូបកាយោ ឥមានិ បញ្ច រូបីនិ ឥន្ទ្រិយានិ, យោ នាមកាយោ ឥមានិ បញ្ច អរូបីនិ ឥន្ទ្រិយានិ, ឥមានិ ទស ឥន្ទ្រិយានិ។ អយំ ឥន្ទ្រិយេហិ ឱតរណា។

តត្ថ យទាហ –

> ‘‘យោ កាមេ បរិវជ្ជេតិ, សប្បស្សេវ បទា សិរោ;
> សោមំ វិសត្តិកំ លោកេ, សតោ សមតិវត្តតី’’តិ។

អយំ សឧបាទិសេសា និព្ពានធាតុ, អយំ ធាតូហិ ឱតរណា។

សាយេវ សឧបាទិសេសា និព្ពានធាតុ វិជ្ជា, វិជ្ជុប្បាទា អវិជ្ជានិរោធោ, អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ, ឯវំ សព្ពំ។ អយំ បដិច្ចសមុប្បាទេហិ ឱតរណា។

សាយេវ វិជ្ជា បញ្ញាក្ខន្ធោ។ អយំ ខន្ធេហិ ឱតរណា។

សាយេវ វិជ្ជា ទ្វេ ឥន្ទ្រិយានិ – វីរិយិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយញ្ច។ អយំ ឥន្ទ្រិយេហិ ឱតរណា។

សាយេវ វិជ្ជា សង្ខារបរិយាបន្នា, យេ សង្ខារា អនាសវា, នោ ច ភវង្គា, តេ សង្ខារា ធម្មធាតុសង្គហិតា។ អយំ ធាតូហិ ឱតរណា។

សា ធម្មធាតុ ធម្មាយតនបរិយាបន្នា, យំ អាយតនំ អនាសវំ, នោ ច ភវង្គំ។ អយំ អាយតនេហិ ឱតរណា។ តេនាហ ភគវា "កាមំ កាមយមានស្ស"តិ។

ឯត្តាវតា បដិច្ច ឥន្ទ្រិយខន្ធធាតុអាយតនានិ សមោសរណោតរណានិ ភវន្តិ។ ឯវំ បដិច្ច ឥន្ទ្រិយខន្ធធាតុអាយតនានិ ឱតារេតព្ពានិ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ "យោ ច បដិច្ចុប្បាទោ"តិ។

និយុត្តោ ឱតរណោ ហារោ។

១៣. សោធនហារវិភង្គោ

៤៥. តត្ថ កតមោ សោធនោ ហារោ? "វិស្សជ្ជិតម្ហិ បញ្ហេ"តិគាថា។ យថា អាយស្មា អជិតោ បារាយនេ ភគវន្តំ បញ្ហំ បុច្ឆតិ –

"កេនស្សុ និវុតោ លោកោ, កេនស្សុ នប្បកាសតិ;
កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសិ, កឹសុ តស្ស មហព្ភយ"ន្តិ។

"អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ, [អជិតាតិ ភគវា]
វិវិច្ឆា បមាទា នប្បកាសតិ;
ជប្បាភិលេបនំ ព្រូមិ, ទុក្ខមស្ស មហព្ភយ"ន្តិ។

"កេនស្សុ និវុតោ លោកោ"តិ បញ្ហេ "អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ"តិ ភគវា បទំ សោធេតិ, នោ ច អារម្ភំ។ "កេនស្សុ នប្បកាសតី"តិ បញ្ហេ "វិវិច្ឆា បមាទា នប្បកាសតី"តិ ភគវា បទំ សោធេតិ, នោ ច អារម្ភំ។ "កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសី"តិ បញ្ហេ "ជប្បាភិលេបនំ ព្រូមី"តិ ភគវា បទំ សោធេតិ, នោ ច អារម្ភំ។ "កឹសុ តស្ស មហព្ភយ"ន្តិ បញ្ហេ "ទុក្ខមស្ស មហព្ភយ"ន្តិ សុទ្ធោ អារម្ភោ។ តេនាហ ភគវា "អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ"តិ។

"សវន្តិ សព្ពធិ សោតា, [ឥច្ចាយស្មា អជិតោ]
សោតានំ កឹ និវារណំ;
សោតានំ សំវរំ ព្រូហិ, កេន សោតា បិធីយរេ"តិ។

"យានិ សោតានិ លោកស្មឹ, [អជិតាតិ ភគវា]
សតិ តេសំ និវារណំ;
សោតានំ សំវរំ ព្រូមិ, បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ"តិ។

"សវន្តិ សព្ពធិ សោតា, សោតានំ កឹ និវារណ"ន្តិ បញ្ហេ "យានិ សោតានិ លោកស្មឹ, សតិ តេសំ និវារណ"ន្តិ ភគវា បទំ សោធេតិ, នោ ច អារម្ភំ។ "សោតានំ សំវរំ ព្រូហិ, កេន សោតា បិធីយរេ"តិ បញ្ហេ "សោតានំ សំវរំ ព្រូមិ, បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ"តិ សុទ្ធោ អារម្ភោ។ តេនាហ ភគវា "យានិ សោតានិ លោកស្មិ"ន្តិ។

"បញ្ញា ចេវ សតិ ច, [ឥច្ចាយស្មា អជិតោ]
នាមរូបញ្ច [នាមំ រូបញ្ច (ក.) បស្ស សុ. និ. ១០៤២] មារិស;
ឯតំ មេ បុដ្ឋោ បព្រូហិ, កត្ថេតំ ឧបរុជ្ឈតី"តិ។

បញ្ហេ –

"យមេតំ បញ្ហំ អបុច្ឆិ, អជិត តំ វទាមិ តេ;
យត្ថ នាមញ្ច រូបញ្ច, អសេសំ ឧបរុជ្ឈតិ;
វិញ្ញាណស្ស និរោធេន, ឯត្ថេតំ ឧបរុជ្ឈតី"តិ។

សុទ្ធោ អារម្ភោ។ តេនាហ ភគវា “យមេតំ បញ្ហំ អបុច្ឆី”តិ។ យត្ថ ឯវំ សុទ្ធោ អារម្ភោ, សោ បញ្ហោ វិសជ្ជិតោ ភវតិ។ យត្ថ បន អារម្ភោ អសុទ្ធោ, ន តាវ សោ បញ្ហោ វិសជ្ជិតោ ភវតិ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ “វិស្សជ្ជិតម្ហិ បញ្ហេ”តិ។

និយុត្តោ សោធនោ ហារោ។

១៤. អធិដ្ឋានហារវិភង្គោ

៤៦. តត្ថ កតមោ អធិដ្ឋានោ ហារោ? “ឯកត្តតាយ ធម្មា, យេបិ ច វេមត្តតាយ និទ្ទិដ្ឋា”តិ។

យេ តត្ថ និទ្ទិដ្ឋា, តថា តេ ធារយិតព្ពា។

“ទុក្ខ”ន្តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមំ ទុក្ខំ? ជាតិ ទុក្ខា, ជរា ទុក្ខា, ព្យាធិ ទុក្ខោ, មរណំ ទុក្ខំ, អប្បិយេហិ សម្បយោគោ ទុក្ខោ, បិយេហិ វិប្បយោគោ ទុក្ខោ, យម្បិច្ឆំ ន លភតិ តម្បិ ទុក្ខំ, សំខិត្តេន បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខា, រូបា ទុក្ខា, វេទនា ទុក្ខា, សញ្ញា ទុក្ខា, សង្ខារា ទុក្ខា, វិញ្ញាណំ ទុក្ខំ។ អយំ វេមត្តតា។

“ទុក្ខសមុទយោ”តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមោ ទុក្ខសមុទយោ? យាយំ តណ្ហា បោនោភវិកា [បោនោព្ភវិកា (ក.)] នន្ទីរាគសហគតា តត្រតត្រាភិនន្ទិនី។ សេយ្យថិទំ, កាមតណ្ហា ភវតណ្ហា វិភវតណ្ហា។ អយំ វេមត្តតា។

“ទុក្ខនិរោធោ”តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមោ ទុក្ខនិរោធោ? យោ តស្សាយេវ តណ្ហាយ អសេសវិរាគនិរោធោ ចាគោ បដិនិស្សគ្គោ មុត្តិ អនាលយោ។ អយំ វេមត្តតា។

“ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា”តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមា ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា? អយមេវ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ។ សេយ្យថិទំ, សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បោ សម្មាវាចា សម្មាកម្មន្តោ សម្មាអាជីវោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ។ អយំ វេមត្តតា។

“មគ្គោ”តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមោ មគ្គោ? និរយគាមី មគ្គោ តិរច្ឆានយោនិគាមី មគ្គោ បេត្តិវិសយគាមី មគ្គោ អសុរយោនិយោ [អសុរយោនិគាមិយោ (សី.), អសុរយោនិគាមីនិយោ (ក.)] មគ្គោ សគ្គគាមិយោ មគ្គោ មនុស្សគាមី មគ្គោ និព្ពានគាមី មគ្គោ។ អយំ វេមត្តតា។

“និរោធោ”តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមោ និរោធោ? បដិសង្ខានិរោធោ អប្បដិសង្ខានិរោធោ អនុនយនិរោធោ បដិឃនិរោធោ មាននិរោធោ មក្ខនិរោធោ បឡាសនិរោធោ ឥស្សានិរោធោ មច្ឆរិយនិរោធោ សព្ពកិលេសនិរោធោ។ អយំ វេមត្តតា។

“រូប”ន្តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមំ រូបំ? ចាតុមហាភូតិកំ [ចាតុម្មហាភូតិកំ (សី.)] រូបំ ចតុន្នំ មហាភូតានំ ឧបាទាយ រូបស្ស បញ្ញត្តិ។ តត្ថ កតមានិ ចត្តារិ មហាភូតានិ? បថវីធាតុ [បឋវីធាតុ (សី.)] អាបោធាតុ តេជោធាតុ វាយោធាតុ។

៤៧. ទ្វីហិ អាការេហិ ធាតុយោ បរិគ្គណ្ហាតិ សង្ខេបេន ច វិត្ថារេន ច។ កថំ វិត្ថារេន ធាតុយោ បរិគ្គណ្ហាតិ? វីសតិយា អាការេហិ បថវីធាតុំ វិត្ថារេន បរិគ្គណ្ហាតិ, ទ្វាទសហិ អាការេហិ អាបោធាតុំ វិត្ថារេន បរិគ្គណ្ហាតិ, ចតូហិ អាការេហិ តេជោធាតុំ វិត្ថារេន បរិគ្គណ្ហាតិ, ឆហិ អាការេហិ វាយោធាតុំ វិត្ថារេន បរិគ្គណ្ហាតិ។

កតមេហិ វីសតិយា អាការេហិ បថវីធាតុំ វិត្ថារេន បរិគ្គណ្ហាតិ? អត្ថិ ឥមស្មិំ កាយេ កេសា លោមា នខា ទន្តា តចោ, មំសំ ន្ហារុ អដ្ឋិ អដ្ឋិមិញ្ជំ [អដ្ឋិមិញ្ជា (សី.)] វក្កំ, ហទយំ យកនំ កិលោមកំ បិហកំ បប្ផាសំ, អន្តំ អន្តគុណំ ឧទរិយំ ករីសំ មត្ថកេ មត្ថលុង្គន្តិ ឥមេហិ វីសតិយា អាការេហិ បថវីធាតុំ វិត្ថារេន បរិគ្គណ្ហាតិ។

កតមេហិ ទ្វាទសហិ អាការេហិ អាបោធាតុំ វិត្ថារេន បរិគ្គណ្ហាតិ? អត្ថិ ឥមស្មិំ កាយេ បិត្តំ សេម្ហំ បុព្ពោ លោហិតំ សេទោ មេទោ អស្សុ វសា ខេឡោ សិង្ឃាណិកា លសិកា មុត្តន្តិ ឥមេហិ ទ្វាទសហិ អាការេហិ អាបោធាតុំ វិត្ថារេន បរិគ្គណ្ហាតិ។

កតមេហិ ចតូហិ អាការេហិ តេជោធាតុំ វិត្ថារេន បរិគ្គណ្ហាតិ? យេន ច សន្តប្បតិ, យេន ច ជីរិយតិ [ជីរតិ (សី.), ជីរយតិ (ក.), បស្ស ម. និ. ៣.៣៥១], យេន ច បរិឌយ្ហតិ, យេន ច អសិតបីតខាយិតសាយិតំ សម្មា បរិណាមំ គច្ឆតិ, ឥមេហិ ចតូហិ អាការេហិ តេជោធាតុំ វិត្ថារេន បរិគ្គណ្ហាតិ។

កតមេហិ ឆហិ អាការេហិ វាយោធាតុំ វិត្ថារេន បរិគ្គណ្ហាតិ? ឧទ្ធង្គមា វាតា, អធោគមា វាតា, កុច្ឆិសយា វាតា, កោដ្ឋាសយា [កោដ្ឋសយា (សី.)] វាតា, អង្គមង្គានុសារិនោ វាតា, អស្សាសោ បស្សាសោ ឥតិ, ឥមេហិ ឆហិ អាការេហិ វាយោធាតុំ វិត្ថារេន បរិគ្គណ្ហាតិ។

ឯវំ ឥមេហិ ទ្វាចត្តាលីសាយ អាការេហិ វិត្ថារេន ធាតុយោ សភាវតោ ឧបលក្ខយន្តោ តុលយន្តោ បរិវីមំសន្តោ បរិយោគាហន្តោ បច្ចវេក្ខន្តោ ន កិញ្ចិ គយ្ហូបគំ បស្សតិ កាយំ វា កាយបទេសំ វា, យថា ចន្ទនិកំ បរិចិនន្តោ ន កិញ្ចិ គយ្ហូបគំ បស្សេយ្យ, យថា សង្ការដ្ឋានំ បរិចិនន្តោ ន កិញ្ចិ គយ្ហូបគំ បស្សេយ្យ, យថា វច្ចកុដិំ បរិចិនន្តោ ន កិញ្ចិ គយ្ហូបគំ បស្សេយ្យ, យថា សិវថិកំ [សីវថិកំ (សី.)] បរិចិនន្តោ ន កិញ្ចិ គយ្ហូបគំ បស្សេយ្យ។ ឯវមេវ ឥមេហិ ទ្វាចត្តាលីសាយ អាការេហិ ឯវំ វិត្ថារេន ធាតុយោ សភាវតោ ឧបលក្ខយន្តោ តុលយន្តោ បរិវីមំសន្តោ បរិយោគាហន្តោ បច្ចវេក្ខន្តោ ន កិញ្ចិ គយ្ហូបគំ បស្សតិ កាយំ វា កាយបទេសំ វា។ តេនាហ ភគវា យា ចេវ ខោ បន អជ្ឈត្តិកា បថវីធាតុ [នេវេសាហំ (សី. ក.) បស្ស ម. និ. ៣.៣៤៩], យា ច ពាហិរា បថវីធាតុ, បថវីធាតុរេវេសា។ តំ "នេតំ មម, នេសោហមស្មិ, ន មេសោ អត្តា"តិ ឯវមេតំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ ទដ្ឋព្ពំ, ឯវមេតំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ ទិស្វា បថវីធាតុយា និព្ពិន្ទតិ, បថវីធាតុយា ចិត្តំ វិរាជេតិ។ យា ចេវ ខោ បន អជ្ឈត្តិកា អាបោធាតុ, យា ច ពាហិរា អាបោធាតុ...បេ.... យា ចេវ ខោ បន អជ្ឈត្តិកា តេជោធាតុ, យា ច ពាហិរា តេជោធាតុ...បេ.... យា ចេវ ខោ បន អជ្ឈត្តិកា វាយោធាតុ, យា ច ពាហិរា វាយោធាតុ, វាយោធាតុរេវេសា។ តំ "នេតំ មម, នេសោហមស្មិ, ន មេសោ អត្តា"តិ ឯវមេតំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ ទដ្ឋព្ពំ, ឯវមេតំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ ទិស្វា វាយោធាតុយា និព្ពិន្ទតិ, វាយោធាតុយា ចិត្តំ វិរាជេតិ។ អយំ វេមត្តតា។

៤៨. "អវិជ្ជា"តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមា អវិជ្ជា? ទុក្ខេ អញ្ញាណំ, ទុក្ខសមុទយេ អញ្ញាណំ, ទុក្ខនិរោធេ អញ្ញាណំ, ទុក្ខនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយ អញ្ញាណំ, បុព្ពន្តេ អញ្ញាណំ, អបរន្តេ អញ្ញាណំ, បុព្ពន្តាបរន្តេ អញ្ញាណំ, ឥទប្បច្ចយតាបដិច្ចសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ អញ្ញាណំ, យំ ឯវរូបំ អញ្ញាណំ អទស្សនំ អនភិសមយោ អននុពោធោ អសម្ពោធោ អប្បដិវេធោ អសល្លក្ខណា អនុបលក្ខណា អបច្ចុបលក្ខណា អសមវេក្ខណំ [អសមវេក្ខនំ (ក.)] អបច្ចក្ខកម្មំ ទុម្មេជ្ឈំ ពាល្យំ អសម្បជញ្ញំ មោហោ បមោហោ សម្មោហោ អវិជ្ជា អវិជ្ជោឃោ អវិជ្ជាយោគោ អវិជ្ជានុសយោ អវិជ្ជាបរិយុដ្ឋានំ អវិជ្ជាលង្គី មោហោ អកុសលមូលំ។ អយំ វេមត្តតា។

"វិជ្ជា"តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមា វិជ្ជា? ទុក្ខេ ញាណំ, ទុក្ខសមុទយេ ញាណំ, ទុក្ខនិរោធេ ញាណំ, ទុក្ខនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយ ញាណំ, បុព្ពន្តេ ញាណំ, អបរន្តេ ញាណំ, បុព្ពន្តាបរន្តេ ញាណំ, ឥទប្បច្ចយតាបដិច្ចសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ ញាណំ, យា ឯវរូបា បញ្ញា បជាននា វិចយោ បវិចយោ ធម្មវិចយោ សំលក្ខណា ឧបលក្ខណា បច្ចុបលក្ខណា បណ្ឌិច្ចំ កោសល្លំ នេបុញ្ញំ វេភព្យា [វេភព្យា (សី.)] ចិន្តា ឧបបរិក្ខា ភូរី មេធា បរិណាយិកា វិបស្សនា សម្បជញ្ញំ បតោទោ បញ្ញា បញ្ញិន្ទ្រិយំ បញ្ញាពលំ បញ្ញាសត្ថំ បញ្ញាបាសាទោ បញ្ញាអាលោកោ បញ្ញាឱភាសោ បញ្ញាបជ្ជោតោ បញ្ញារតនំ អមោហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ មគ្គង្គំ មគ្គបរិយាបន្នំ។ អយំ វេមត្តតា។

"សមាបត្តី"តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមា សមាបត្តិ? សញ្ញាសមាបត្តិ អសញ្ញាសមាបត្តិ, នេវសញ្ញានាសញ្ញាសមាបត្តិ។ វិភូតសញ្ញាសមាបត្តិ និរោធសមាបត្តីតិ។ អយំ វេមត្តតា។

"ឈាយី"តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមោ ឈាយី? អត្ថិ សេក្ខោ ឈាយី, អត្ថិ អសេក្ខោ ឈាយី, នេវសេក្ខនាសេក្ខោ ឈាយី, អាជានិយោ ឈាយី, អស្សខលុង្កោ ឈាយី, ទិដ្ឋុត្តរោ ឈាយី, តណ្ហុត្តរោ ឈាយី, បញ្ញុត្តរោ ឈាយី។ អយំ វេមត្តតា។

"សមាធី"តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមោ សមាធិ? សរណោ សមាធិ, អរណោ សមាធិ, សវេរោ សមាធិ, អវេរោ សមាធិ, សព្យាបជ្ជោ [សព្យាបជ្ឈោ (សី.)] សមាធិ, អព្យាបជ្ជោ សមាធិ, សប្បីតិកោ សមាធិ, និប្បីតិកោ សមាធិ, សាមិសោ សមាធិ, និរាមិសោ សមាធិ, សសង្ខារោ សមាធិ, អសង្ខារោ សមាធិ, ឯកំសភាវិតោ សមាធិ, ឧភយំសភាវិតោ សមាធិ, ឧភយតោ ភាវិតភាវនោ សមាធិ, សវិតក្កសវិចារោ សមាធិ, អវិតក្កវិចារមត្តោ សមាធិ, អវិតក្កអវិចារោ សមាធិ, ហានភាគិយោ សមាធិ, ឋិតិភាគិយោ សមាធិ, វិសេសភាគិយោ សមាធិ, និព្ពេធភាគិយោ សមាធិ, លោកិយោ សមាធិ, លោកុត្តរោ សមាធិ, មិច្ឆាសមាធិ, សម្មាសមាធិ។ អយំ វេមត្តតា។

“បដិបទា”តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមា បដិបទា? អាគាឡ្ហបដិបទា [អាគឡ្ហា បដិបទា (សី.) អដ្ឋកថា ឱលោកេតព្ពា], និជ្ឈាមបដិបទា, មជ្ឈិមបដិបទា, អក្ខមា បដិបទា, ខមា បដិបទា, សមា បដិបទា, ទមា បដិបទា , ទុក្ខា បដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា, ទុក្ខា បដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា, សុខា បដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា, សុខា បដិបទា ខិប្បាភិញ្ញាតិ។ អយំ វេមត្តតា។

“កាយោ”តិ ឯកត្តតា។ តត្ថ កតមោ កាយោ? នាមកាយោ រូបកាយោ ច។ តត្ថ កតមោ រូបកាយោ? កេសា លោមា នខា ទន្តា តចោ មំសំ ន្ហារុ [នហារុ (សី.)] អដ្ឋិ អដ្ឋិមិញ្ជំ វក្កំ ហទយំ យកនំ កិលោមកំ បិហកំ បប្ផាសំ អន្តំ អន្តគុណំ ឧទរិយំ ករីសំ បិត្តំ សេម្ហំ បុព្ពោ លោហិតំ សេទោ មេទោ អស្សុ វសា ខេឡោ សិង្ឃាណិកា លសិកា មុត្តំ មត្ថលុង្គន្តិ – អយំ រូបកាយោ។ នាមកាយោ នាម វេទនា សញ្ញា ចេតនា ចិត្តំ ផស្សោ មនសិការោតិ – អយំ នាមកាយោតិ។ អយំ វេមត្តតា។

ឯវំ យោ ធម្មោ យស្ស ធម្មស្ស សមានភាវោ, សោ ធម្មោ តស្ស ធម្មស្ស ឯកត្តតាយ ឯកីភវតិ។ យេន យេន វា បន វិលក្ខណោ, តេន តេន វេមត្តំ គច្ឆតិ។ ឯវំ សុត្តេ វា វេយ្យាករណេ វា គាថាយំ វា បុច្ឆិតេន វីមំសយិតព្ពំ, កឹ ឯកត្តតាយ បុច្ឆតិ, ឧទាហុ វេមត្តតាយាតិ។ យទិ ឯកត្តតាយ បុច្ឆិតំ, ឯកត្តតាយ វិសជ្ជយិតព្ពំ។ យទិ វេមត្តតាយ បុច្ឆិតំ, វេមត្តតាយ វិសជ្ជយិតព្ពំ។ យទិ សត្តាធិដ្ឋានេន បុច្ឆិតំ, សត្តាធិដ្ឋានេន វិសជ្ជយិតព្ពំ។ យទិ ធម្មាធិដ្ឋានេន បុច្ឆិតំ, ធម្មាធិដ្ឋានេន វិសជ្ជយិតព្ពំ។ យថា យថា វា បន បុច្ឆិតំ, តថា តថា វិសជ្ជយិតព្ពំ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ “ឯកត្តតាយ ធម្មា”តិ។

និយុត្តោ អធិដ្ឋានោ ហារោ។

១៥. បរិក្ខារហារវិភង្គោ

៤៩. តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ ហារោ? “យេ ធម្មា យំ ធម្មំ ជនយន្តី”តិ។

យោ ធម្មោ យំ ធម្មំ ជនយតិ, តស្ស សោ បរិក្ខារោ។ កឹលក្ខណោ បរិក្ខារោ? ជនកលក្ខណោ បរិក្ខារោ។ ទ្វេ ធម្មា ជនយន្តិ ហេតុ ច បច្ចយោ ច។ តត្ថ កឹលក្ខណោ ហេតុ, កឹលក្ខណោ បច្ចយោ? អសាធារណលក្ខណោ ហេតុ, សាធារណលក្ខណោ បច្ចយោ។ យថា កឹ ភវេ? យថា អង្កុរស្ស និព្ពត្តិយា ពីជំ អសាធារណំ, បថវី អាបោ ច សាធារណា។ អង្កុរស្ស ហិ បថវី អាបោ ច បច្ចយោ សភាវោ ហេតុ។ យថា វា បន ឃដេ ទុទ្ធំ បក្ខិត្តំ ទធិ ភវតិ, ន ចត្ថិ ឯកកាលសមវធានំ ទុទ្ធស្ស ច ទធិស្ស ច។ ឯវមេវំ នត្ថិ ឯកកាលសមវធានំ ហេតុស្ស ច បច្ចយស្ស ច។

អយញ្ហិ សំសារោ សហេតុ សប្បច្ចយោ និព្ពត្តោ។ វុត្តំ ហិ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា, សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ, ឯវំ សព្ពោ បដិច្ចសមុប្បាទោ។ ឥតិ អវិជ្ជា អវិជ្ជាយ ហេតុ អយោនិសោ មនសិការោ បច្ចយោ។ បុរិមិកា អវិជ្ជា បច្ឆិមិកាយ អវិជ្ជាយ ហេតុ។ តត្ថ បុរិមិកា អវិជ្ជា អវិជ្ជានុសយោ បច្ឆិមិកា អវិជ្ជា អវិជ្ជាបរិយុដ្ឋានំ, បុរិមិកោ អវិជ្ជានុសយោ បច្ឆិមិកស្ស អវិជ្ជាបរិយុដ្ឋានស្ស ហេតុភូតោ បរិព្រូហនាយ, ពីជង្កុរោ វិយ សមនន្តរហេតុតាយ។ យំ បន យត្ថ ផលំ និព្ពត្តតិ, ឥទមស្ស បរម្បរហេតុតាយ ហេតុភូតំ។ ទុវិធោ ហិ ហេតុ សមនន្តរហេតុ បរម្បរហេតុ ច, ឯវំ អវិជ្ជាយបិ ទុវិធោ ហេតុ សមនន្តរហេតុ បរម្បរហេតុ ច។

យថា វា បន ថាលកញ្ច វដ្ដិ ច តេលញ្ច បទីបស្ស បច្ចយភូតំ ន សភាវហេតុ, ន ហិ សក្កា ថាលកញ្ច វដ្ដិញ្ច តេលញ្ច អនគ្គិកំ ទីបេតុំ បទីបស្ស បច្ចយភូតំ។ បទីបោ វិយ សភាវោ ហេតុ ហោតិ។ ឥតិ សភាវោ ហេតុ, បរភាវោ បច្ចយោ។ អជ្ឈត្តិកោ ហេតុ, ពាហិរោ បច្ចយោ។ ជនកោ ហេតុ, បរិគ្គាហកោ បច្ចយោ។ អសាធារណោ ហេតុ, សាធារណោ បច្ចយោ។

អវុបច្ឆេទត្ថោ សន្តតិ អត្ថោ, និព្ពត្តិ អត្ថោ ផលត្ថោ, បដិសន្ធិ អត្ថោ បុនព្ភវត្ថោ, បលិពោធត្ថោ បរិយុដ្ឋានត្ថោ, អសមុគ្ឃាតត្ថោ អនុសយត្ថោ, អសម្បដិវេធត្ថោ អវិជ្ជត្ថោ, អបរិញ្ញាតត្ថោ វិញ្ញាណស្ស ពីជត្ថោ។ យត្ថ អវុបច្ឆេទោ តត្ថ សន្តតិ, យត្ថ សន្តតិ តត្ថ និព្ពត្តិ , យត្ថ និព្ពត្តិ តត្ថ ផលំ, យត្ថ ផលំ តត្ថ បដិសន្ធិ, យត្ថ បដិសន្ធិ តត្ថ បុនព្ភវោ, យត្ថ បុនព្ភវោ តត្ថ បលិពោធោ, យត្ថ បលិពោធោ តត្ថ បរិយុដ្ឋានំ, យត្ថ បរិយុដ្ឋានំ តត្ថ អសមុគ្ឃាតោ។ យត្ថ អសមុគ្ឃាតោ តត្ថ អនុសយោ, យត្ថ អនុសយោ តត្ថ អសម្បដិវេធោ, យត្ថ អសម្បដិវេធោ តត្ថ អវិជ្ជា, យត្ថ អវិជ្ជា តត្ថ សាសវំ វិញ្ញាណំ អបរិញ្ញាតំ, យត្ថ សាសវំ វិញ្ញាណំ អបរិញ្ញាតំ តត្ថ ពីជត្ថោ។

សីលក្ខន្ធោ សមាធិក្ខន្ធស្ស បច្ចយោ, សមាធិក្ខន្ធោ បញ្ញាក្ខន្ធស្ស បច្ចយោ, បញ្ញាក្ខន្ធោ វិមុត្តិក្ខន្ធស្ស បច្ចយោ, វិមុត្តិក្ខន្ធោ វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធស្ស បច្ចយោ។ តិត្ថញ្ញុតា បីតញ្ញុតាយ បច្ចយោ, បីតញ្ញុតា បត្តញ្ញុតាយ បច្ចយោ, បត្តញ្ញុតា អត្តញ្ញុតាយ បច្ចយោ។

យថា វា បន ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ។ តត្ថ ចក្ខុ អាធិបតេយ្យបច្ចយតាយ បច្ចយោ, រូបា អារម្មណបច្ចយតាយ បច្ចយោ។ អាលោកោ សន្និស្សយតាយ បច្ចយោ, មនសិការោ សភាវោ ហេតុ ។ សង្ខារា វិញ្ញាណស្ស បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ វិញ្ញាណំ នាមរូបស្ស បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ នាមរូបំ សឡាយតនស្ស បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ សឡាយតនំ ផស្សស្ស បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ ផស្សោ វេទនាយ បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ វេទនា តណ្ហាយ បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ តណ្ហា ឧបាទានស្ស បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ ឧបាទានំ ភវស្ស បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ ភវោ ជាតិយា បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ ជាតិ ជរាមរណស្ស បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ ជរាមរណំ សោកស្ស បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ សោកោ បរិទេវស្ស បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ បរិទេវោ ទុក្ខស្ស បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ ទុក្ខំ ទោមនស្សស្ស បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ ទោមនស្សំ ឧបាយាសស្ស បច្ចយោ, សភាវោ ហេតុ។ ឯវំ យោ កោចិ ឧបនិស្សយោ សព្ពោ សោ បរិក្ខារោ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ "យេ ធម្មា យំ ធម្មំ ជនយន្តី"តិ។

និយុត្តោ បរិក្ខារោ ហារោ។

១៦. សមារោបនហារវិភង្គោ

៥០. តត្ថ កតមោ សមារោបនោ ហារោ? "យេ ធម្មា យំមូលា, យេ ចេកត្ថា បកាសិតា មុនិនា"តិ។

ឯកស្មិំ បទដ្ឋានេ យត្តកានិ បទដ្ឋានានិ ឱតរន្តិ, សព្ពានិ តានិ សមារោបយិតព្ពានិ។ យថា អាវដ្ដេ ហារេ ពហុកានិ បទដ្ឋានានិ ឱតរន្តីតិ។ តត្ថ សមារោបនា ចតុព្ពិធា បទដ្ឋានំ, វេវចនំ, ភាវនា, បហានមិតិ។

តត្ថ កតមា បទដ្ឋានេន សមារោបនា?

"សព្ពបាបស្ស អករណំ, កុសលស្ស ឧបសម្បទា;
សចិត្តបរិយោទបនំ, ឯតំ ពុទ្ធាន សាសន"ន្តិ។

តស្ស កឹ បទដ្ឋានំ? តីណិ សុចរិតានិ – កាយសុចរិតំ វចីសុចរិតំ មនោសុចរិតំ – ឥទំ បទដ្ឋានំ; តត្ថ យំ កាយិកញ្ច វាចសិកញ្ច សុចរិតំ, អយំ សីលក្ខន្ធោ។ មនោសុចរិតេ យា អនភិជ្ឈា អព្យាបាទោ ច, អយំ សមាធិក្ខន្ធោ។ យា សម្មាទិដ្ឋិ, អយំ បញ្ញាក្ខន្ធោ។ ឥទំ បទដ្ឋានំ, តត្ថ សីលក្ខន្ធោ ច សមាធិក្ខន្ធោ ច សមថោ, បញ្ញាក្ខន្ធោ វិបស្សនា។ ឥទំ បទដ្ឋានំ, តត្ថ សមថស្ស ផលំ រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ, វិបស្សនា ផលំ អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ។ ឥទំ បទដ្ឋានំ។

វនំ វនថស្ស បទដ្ឋានំ។ កិញ្ច វនំ? កោ ច វនថោ? វនំ នាម បញ្ច កាមគុណា, តណ្ហា វនថោ។ ឥទំ បទដ្ឋានំ។ វនំ នាម និមិត្តគ្គាហោ "ឥត្ថី"តិ វា "បុរិសោ"តិ វា។ វនថោ នាម តេសំ តេសំ អង្គបច្ចង្គានំ អនុព្យញ្ជនគ្គាហោ "អហោ ចក្ខុ, អហោ សោតំ, អហោ ឃានំ, អហោ ជិវ្ហា, អហោ កាយោ, ឥតិ។ ឥទំ បទដ្ឋានំ។ វនំ នាម ឆ អជ្ឈត្តិកពាហិរានិ អាយតនានិ អបរិញ្ញាតានិ។ យំ តទុភយំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ សំយោជនំ, អយំ វនថោ។ ឥទំ បទដ្ឋានំ។ វនំ នាម អនុសយោ។ វនថោ នាម បរិយុដ្ឋានំ។ ឥទំ បទដ្ឋានំ។ តេនាហ ភគវា "ឆេត្វា វនញ្ច វនថញ្ចា"តិ។ អយំ បទដ្ឋានេន សមារោបនា។

៥១. តត្ថ កតមា វេវចនេន សមារោបនា? រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ សេក្ខផលំ; អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ អសេក្ខផលំ។ ឥទំ វេវចនំ។ រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ អនាគាមិផលំ; អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ អគ្គផលំ អរហត្តំ។ ឥទំ វេវចនំ។ រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ កាមធាតុសមតិក្កមនំ; អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ តេធាតុសមតិក្កមនំ។ ឥទំ វេវចនំ។ បញ្ញិន្ទ្រិយំ, បញ្ញាពលំ, អធិបញ្ញាសិក្ខា, បញ្ញាក្ខន្ធោ, ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ, ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ, ញាណំ, សម្មាទិដ្ឋិ, តីរណា, សន្តីរណា, ហិរី, វិបស្សនា, ធម្មេ ញាណំ, សព្ពំ, ឥទំ វេវចនំ។ អយំ វេវចនេន សមារោបនា។

តត្ថ កតមា ភាវនាយ សមារោបនា? យថាហ ភគវា “តស្មាតិហ ត្វំ ភិក្ខុ កាយេ កាយានុបស្សី វិហរាហិ, អាតាបី សម្បជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ”។ អាតាបីតិ វីរិយិន្ទ្រិយំ។ សម្បជានោតិ បញ្ញិន្ទ្រិយំ។ សតិមាតិ សតិន្ទ្រិយំ។ វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សន្តិ សមាធិន្ទ្រិយំ។ ឯវំ កាយេ កាយានុបស្សិនោ វិហរតោ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ។ កេន ការណេន? ឯកលក្ខណត្តា ចតុន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ។ ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ ភាវិយមានេសុ ចត្តារោ សម្មប្បធានា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ។ ចតូសុ សម្មប្បធានេសុ ភាវិយមានេសុ ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ។ ចតូសុ ឥទ្ធិបាទេសុ ភាវិយមានេសុ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ។ ឯវំ សព្ពេ ។ កេន ការណេន? សព្ពេ ហិ ពោធង្គមា ធម្មា ពោធិបក្ខិយា និយ្យានិកលក្ខណេន ឯកលក្ខណា, តេ ឯកលក្ខណត្តា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ។ អយំ ភាវនាយ សមារោបនា។

តត្ថ កតមា បហានេន សមារោបនា? កាយេ កាយានុបស្សី វិហរន្តោ “អសុភេ សុភ”ន្តិ វិបល្លាសំ បជហតិ, កពឡីការោ ចស្ស អាហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ, កាមុបាទានេន ច អនុបាទានោ ភវតិ, កាមយោគេន ច វិសំយុត្តោ ភវតិ, អភិជ្ឈាកាយគន្ថេន ច វិប្បយុជ្ជតិ, កាមាសវេន ច អនាសវោ ភវតិ, កាមោឃញ្ច ឧត្តិណ្ណោ ភវតិ, រាគសល្លេន ច វិសល្លោ ភវតិ, រូបូបិកា [រូបុបិកា (ក.) ឯវមុបរិបិ] ចស្ស វិញ្ញាណដ្ឋិតិ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ, រូបធាតុយំ ចស្ស រាគោ បហីនោ ភវតិ, ន ច ឆន្ទាគតិំ គច្ឆតិ។

វេទនាសុ វេទនានុបស្សី វិហរន្តោ “ទុក្ខេ សុខ”ន្តិ វិបល្លាសំ បជហតិ, ផស្សោ ចស្ស អាហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ, ភវុបាទានេន ច អនុបាទានោ ភវតិ, ភវយោគេន ច វិសំយុត្តោ ភវតិ, ព្យាបាទកាយគន្ថេន ច វិប្បយុជ្ជតិ, ភវាសវេន ច អនាសវោ ភវតិ, ភវោឃញ្ច ឧត្តិណ្ណោ ភវតិ, ទោសសល្លេន ច វិសល្លោ ភវតិ, វេទនូបិកា ចស្ស វិញ្ញាណដ្ឋិតិ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ, វេទនាធាតុយំ ចស្ស រាគោ បហីនោ ភវតិ, ន ច ទោសាគតិំ គច្ឆតិ។

ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី វិហរន្តោ “អនិច្ចេ និច្ច”ន្តិ វិបល្លាសំ បជហតិ, វិញ្ញាណំ ចស្ស អាហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ, ទិដ្ឋុបាទានេន ច អនុបាទានោ ភវតិ, ទិដ្ឋិយោគេន ច វិសំយុត្តោ ភវតិ, សីលព្ពតបរាមាសកាយគន្ថេន ច វិប្បយុជ្ជតិ, ទិដ្ឋាសវេន ច អនាសវោ ភវតិ, ទិដ្ឋោឃញ្ច ឧត្តិណ្ណោ ភវតិ, មានសល្លេន ច វិសល្លោ ភវតិ, សញ្ញូបិកា ចស្ស វិញ្ញាណដ្ឋិតិ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ, សញ្ញាធាតុយំ ចស្ស រាគោ បហីនោ ភវតិ, ន ច ភយាគតិំ គច្ឆតិ។

ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរន្តោ “អនត្តនិ [អនត្តនិយេ (សី.) បស្ស អ. និ. ៤.៤៩] អត្តា”តិ វិបល្លាសំ បជហតិ, មនោសញ្ចេតនា ចស្ស អាហារោ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ, អត្តវាទុបាទានេន ច អនុបាទានោ ភវតិ, អវិជ្ជាយោគេន ច វិសំយុត្តោ ភវតិ, ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្ថេន ច វិប្បយុជ្ជតិ, អវិជ្ជាសវេន ច អនាសវោ ភវតិ, អវិជ្ជោឃញ្ច ឧត្តិណ្ណោ ភវតិ, មោហសល្លេន ច វិសល្លោ ភវតិ , សង្ខារូបិកា ចស្ស វិញ្ញាណដ្ឋិតិ បរិញ្ញំ គច្ឆតិ, សង្ខារធាតុយំ ចស្ស រាគោ បហីនោ ភវតិ, ន ច មោហាគតិំ គច្ឆតិ។ អយំ បហានេន សមារោបនា។

តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ –

“យេ ធម្មា យំ មូលា, យេ ចេកត្ថា បកាសិតា មុនិនា;
តេ សមារោបយិតព្ពា, ឯស សមារោបនោ ហារោ”តិ។

និយុត្តោ សមារោបនោ ហារោ។

និដ្ឋិតោ ច ហារវិភង្គោ។

១. ទេសនាហារសម្បាតោ

៥២. “សោឡស ហារា បឋមំ, ទិសលោចនតោ ទិសា វិលោកេត្វា។

សង្ខិបិយ អង្កុសេន ហិ, នយេហិ តីហិ និទ្ទិសេ សុត្ត”ន្តិ។

វុត្តា, តស្សា និទ្ទេសោ កុហិំ ទដ្ឋព្ពោ? ហារសម្បាតេ។ តត្ថ កតមោ ទេសនាហារសម្បាតោ?

“អរក្ខិតេន ចិត្តេន [កាយេន (ឧទា. ៣២)], មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេន ច;
ថិនមិទ្ធាភិភូតេន, វសំ មារស្ស គច្ឆតី”តិ។

អរក្ខិតេន ចិត្តេនាតិ កី ទេសយតិ, បមាទំ តំ មច្ចុនោ បទំ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេន ចា**តិ មិច្ឆាទិដ្ឋិហតំ នាម វុច្ចតិ យទា “អនិច្ចេ និច្ច”ន្តិ បស្សតិ, សោ វិបល្លាសោ។ សោ បន វិបល្លាសោ កឹលក្ខណោ? វិបរីតគ្គាហលក្ខណោ វិបល្លាសោ។ សោ កឹ វិបល្លាសយតិ? តយោ ធម្មេ សញ្ញំ ចិត្តំ ទិដ្ឋិមិតិ។ សោ កុហឹ វិបល្លាសយតិ? ចតូសុ អត្តភាវវត្ថូសុ, រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ, រូបវន្តំ វា អត្តានំ, អត្តនិ វា រូបំ, រូបស្មឹ វា អត្តានំ។ ឯវំ វេទនំ…បេ…. សញ្ញំ…បេ…. សង្ខារេ…បេ…. វិញ្ញាណំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ, វិញ្ញាណវន្តំ វា អត្តានំ, អត្តនិ វា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណស្មឹ វា អត្តានំ។

តត្ថ រូបំ បឋមំ វិបល្លាសវត្ថុ “អសុភេ សុភ”ន្តិ។ វេទនា ទុតិយំ វិបល្លាសវត្ថុ “ទុក្ខេ សុខ”ន្តិ។ សញ្ញា សង្ខារា ច តតិយំ វិបល្លាសវត្ថុ “អនត្តនិ អត្តា”តិ។ វិញ្ញាណំ ចតុត្ថំ វិបល្លាសវត្ថុ “អនិច្ចេ និច្ច”ន្តិ។ ទ្វេ ធម្មា ចិត្តស្ស សំកិលេសា – តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច។ តណ្ហានិវុតំ ចិត្តំ ទ្វីហិ វិបល្លាសេហិ វិបល្លាសីយតិ “អសុភេ សុភ”ន្តិ “ទុក្ខេ សុខ”ន្តិ។ ទិដ្ឋិនិវុតំ ចិត្តំ ទ្វីហិ វិបល្លាសេហិ វិបល្លាសីយតិ “អនិច្ចេ និច្ច”ន្តិ “អនត្តនិ អត្តា”តិ។

តត្ថ យោ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ, សោ អតីតំ រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ, អតីតំ វេទនំ…បេ…. អតីតំ សញ្ញំ, អតីតេ សង្ខារេ…បេ…. អតីតំ វិញ្ញាណំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ។ តត្ថ យោ តណ្ហាវិបល្លាសោ, សោ អនាគតំ រូបំ អភិនន្ទតិ, អនាគតំ វេទនំ…បេ…. អនាគតំ សញ្ញំ, អនាគតេ សង្ខារេ, អនាគតំ វិញ្ញាណំ អភិនន្ទតិ។ ទ្វេ ធម្មា ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសា – តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច។ តាហិ វិសុជ្ឈន្តំ ចិត្តំ វិសុជ្ឈតិ។ តេសំ អវិជ្ជានីវរណានំ តណ្ហាសំយោជនានំ បុព្ពា កោដិ ន បញ្ញាយតិ សន្ធាវន្តានំ សំសរន្តានំ សកឹ និរយំ សកឹ តិរច្ឆានយោនឹ សកឹ បេត្តិវិសយំ សកឹ អសុរកាយំ សកឹ ទេវេ សកឹ មនុស្សេ។

ថិនមិទ្ធាភិភូតេនាតិ។ ថិនំ [ថីនំ (សី.)] នាម យា ចិត្តស្ស អកល្លតា អកម្មនិយតា; មិទ្ធំ នាម យំ កាយស្ស លីនត្តំ។ **វសំ មារស្ស គច្ឆតី**តិ កិលេសមារស្ស ច សត្តមារស្ស ច វសំ គច្ឆតិ, សោ ហិ និវុតោ សំសារាភិមុខោ ហោតិ។ ឥមានិ ភគវតា ទ្វេ សច្ចានិ ទេសិតានិ ទុក្ខំ សមុទយោ ច។ តេសំ ភគវា បរិញ្ញាយ ច បហានាយ ច ធម្មំ ទេសេតិ ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ សមុទយស្ស បហានាយ។ យេន ច បរិជានាតិ យេន ច បជហតិ, អយំ មគ្គោ។ យំ តណ្ហាយ អវិជ្ជាយ ច បហានំ, អយំ និរោធោ។ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ។ តេនាហ ភគវា “អរក្ខិតេន ចិត្តេនា”តិ។ តេនាហាយស្មា មហាកច្ចាយនោ “អស្សាទាទីនវតា”តិ។

និយុត្តោ ទេសនា ហារសម្បាតោ។

២. វិចយហារសម្បាតោ

៥៣. តត្ថ កតមោ វិចយោ ហារសម្បាតោ? តត្ថ តណ្ហា ទុវិធា កុសលាបិ អកុសលាបិ។ អកុសលា សំសារគាមិនី, កុសលា អបចយគាមិនី បហានតណ្ហា។ មានោបិ ទុវិធោ កុសលោបិ អកុសលោបិ។ យំ មានំ និស្សាយ មានំ បជហតិ, អយំ មានោ កុសលោ។ យោ បន មានោ ទុក្ខំ និព្ពត្តយតិ, អយំ មានោ អកុសលោ។ តត្ថ យំ នេក្ខម្មសិតំ ទោមនស្សំ កុទាស្សុនាមាហំ តំ អាយតនំ សច្ឆិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរិស្សំ យំ អរិយា សន្តំ អាយតនំ សច្ឆិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរន្តីតិ តស្ស ឧប្បជ្ជតិ បិហា, បិហាបច្ចយា ទោមនស្សំ, អយំ តណ្ហា កុសលា រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ, តទារម្មណា កុសលា អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ។

តស្សា កោ បវិចយោ? អដ្ឋ មគ្គង្គានិ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បោ សម្មាវាចា សម្មាកម្មន្តោ សម្មាអាជីវោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ។ សោ កត្ថ ទដ្ឋព្ពោ? ចតុត្ថេ ឈានេ បារមិតាយ។ ចតុត្ថេ ហិ ឈានេ អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ ចិត្តំ ភាវយតិ បរិសុទ្ធំ បរិយោទាតំ អនង្គណំ វិគតូបក្កិលេសំ មុទុ កម្មនិយំ ឋិតំ អានេញ្ជប្បត្តំ។ សោ តត្ថ អដ្ឋវិធំ អធិគច្ឆតិ ឆ អភិញ្ញា ទ្វេ ច វិសេសេ, តំ ចិត្តំ យតោ បរិសុទ្ធំ, តតោ បរិយោទាតំ, យតោ បរិយោទាតំ , តតោ អនង្គណំ, យតោ អនង្គណំ, តតោ វិគតូបក្កិលេសំ, យតោ វិគតូបក្កិលេសំ, តតោ មុទុ, យតោ មុទុ, តតោ កម្មនិយំ, យតោ កម្មនិយំ, តតោ ឋិតំ, យតោ ឋិតំ, តតោ អានេញ្ជប្បត្តំ។ តត្ថ អង្គណា ច ឧបក្កិលេសា ច តទុភយំ តណ្ហាបក្ខោ។ យា ច ឥញ្ជនា យា ច ចិត្តស្ស អដ្ឋិតិ, អយំ ទិដ្ឋិបក្ខោ។

ចត្តារិ ឥន្ទ្រិយានិ ទុក្ខិន្ទ្រិយំ ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ សុខិន្ទ្រិយំ សោមនស្សិន្ទ្រិយញ្ច ចតុត្ថជ្ឈានេ និរុជ្ឈន្តិ, តស្ស ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ អវសិដ្ឋំ ភវតិ។ សោ ឧបរិមំ សមាបត្តឹ សន្តតោ មនសិករោតិ, តស្ស ឧបរិមំ សមាបត្តឹ សន្តតោ មនសិករោតោ ចតុត្ថជ្ឈានេ ឱឡារិកា សញ្ញា សណ្ឋហតិ ឧក្កណ្ឋា ច បដិឃសញ្ញា, សោ សព្ពសោ រូបសញ្ញានំ សមតិក្កមា បដិឃសញ្ញានំ អត្ថង្គមា នានត្តសញ្ញានំ អមនសិការា “អនន្តោ អាកាស”ន្តិ អាកាសានញ្ចាយតន

សមាបត្តី សច្ឆិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ អភិញ្ញាភិនីហារោ រូបសញ្ញា វោការោ នានត្តសញ្ញា សមតិក្កមតិ បដិឃសញ្ញា ចស្ស អត្ថង្គំ គច្ឆតិ, ឯវំ សមាធិ តស្ស សមាហិតស្ស ឱភាសោ អន្តរធាយតិ ទស្សនញ្ច រូបានំ, សោ សមាធិ ឆឡង្គសមន្នាគតោ បច្ចវេក្ខិតព្វោ ។ អនភិជ្ឈាសហគតំ មេ មានសំ សព្ពលោកេ, អព្យាបន្នំ មេ ចិត្តំ សព្ពសត្តេសុ, អារទ្ធំ មេ វីរិយំ បគ្គហិតំ, បស្សទ្ធោ មេ កាយោ អសារទ្ធោ, សមាហិតំ មេ ចិត្តំ អវិក្ខិត្តំ, ឧបដ្ឋិតា មេ សតិ អសម្មុដ្ឋា [អប្បម្មុដ្ឋា (សី.)], តត្ថ យញ្ច អនភិជ្ឈាសហគតំ មានសំ សព្ពលោកេ យញ្ច អព្យាបន្នំ ចិត្តំ សព្ពសត្តេសុ យញ្ច អារទ្ធំ វីរិយំ បគ្គហិតំ យញ្ច សមាហិតំ ចិត្តំ អវិក្ខិត្តំ, អយំ សមថោ។ យោ បស្សទ្ធោ កាយោ អសារទ្ធោ, អយំ សមាធិបរិក្ខារោ។ យា ឧបដ្ឋិតា សតិ អសម្មុដ្ឋា អយំ វិបស្សនា។

៥៤. សោ សមាធិ បញ្ចវិធេន វេទិតព្វោ។ អយំ សមាធិ “បច្ចុប្បន្នសុខោ”តិ ឥតិស្ស បច្ចត្តមេវ ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ ភវតិ, អយំ សមាធិ “អាយតឹ សុខវិបាកោ”តិ ឥតិស្ស បច្ចត្តមេវ ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ ភវតិ, អយំ សមាធិ “អរិយោ និរាមិសោ”តិ ឥតិស្ស បច្ចត្តមេវ ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ ភវតិ, អយំ សមាធិ “អកាបុរិសសេវិតោ”តិ ឥតិស្ស បច្ចត្តមេវ ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ ភវតិ, អយំ សមាធិ “សន្តោ ចេវ បណីតោ ច បដិប្បស្សទ្ធិលទ្ធោ ច ឯកោទិភាវាធិគតោ ច ន សសង្ខារនិគ្គយ្ហវារិតគតោ [សសង្ខារនិគ្គយ្ហវារិតវតោ (សី.), សសង្ខារនិគ្គយ្ហវារិវាវដោ (ក.)] ចា”តិ ឥតិស្ស បច្ចត្តមេវ ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ ភវតិ។ តំ ខោ បនិមំ សមាធឹ “សតោ សមាបជ្ជាមិ សតោ វុដ្ឋហាមី”តិ ឥតិស្ស បច្ចត្តមេវ ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ ភវតិ។ តត្ថ យោ ច សមាធិ បច្ចុប្បន្នសុខោ យោ ច សមាធិ អាយតឹ សុខវិបាកោ អយំ សមថោ។ យោ ច សមាធិ អរិយោ និរាមិសោ, យោ ច សមាធិ អកាបុរិសសេវិតោ, យោ ច សមាធិ សន្តោ ចេវ បណីតោ បដិប្បស្សទ្ធិលទ្ធោ ច ឯកោទិភាវាធិគតោ ច ន សសង្ខារនិគ្គយ្ហវារិតគតោ ច យញ្ចាហំ តំ ខោ បនិមំ សមាធឹ សតោ សមាបជ្ជាមិ សតោ វុដ្ឋហាមីតិ, អយំ វិបស្សនា។

សោ សមាធិ បញ្ចវិធេន វេទិតព្វោ បីតិផរណតា សុខផរណតា ចេតោផរណតា អាលោកផរណតា បច្ចវេក្ខណានិមិត្តំ។ តត្ថ យោ ច បីតិផរណោ យោ ច សុខផរណោ យោ ច ចេតោផរណោ, អយំ សមថោ។ យោ ច អាលោកផរណោ យញ្ច បច្ចវេក្ខណានិមិត្តំ។ អយំ វិបស្សនា។

៥៥. ទស កសិណាយតនានិ បថវីកសិណំ អាបោកសិណំ តេជោកសិណំ វាយោកសិណំ នីលកសិណំ បីតកសិណំ លោហិតកសិណំ ឱទាតកសិណំ អាកាសកសិណំ វិញ្ញាណកសិណំ។ តត្ថ យញ្ច បថវីកសិណំ យញ្ច អាបោកសិណំ ឯវំ សព្ពំ, យញ្ច ឱទាតកសិណំ។ ឥមានិ អដ្ឋ កសិណានិ សមថោ។ យញ្ច អាកាសកសិណំ យញ្ច វិញ្ញាណកសិណំ, អយំ វិបស្សនា។ ឯវំ សព្ពោ អរិយោ មគ្គោ យេន យេន អាការេន វុត្តោ, តេន តេន សមថវិបស្សនេន យោជយិតព្វោ។ តេ តីហិ ធម្មេហិ សង្គហិតា អនិច្ចតាយ ទុក្ខតាយ អនត្តតាយ។ សោ សមថវិបស្សនំ ភាវយមានោ តីណិ វិមោក្ខមុខានិ ភាវយតិ។ តីណិ វិមោក្ខមុខានិ ភាវយន្តោ តយោ ខន្ធេ ភាវយតិ។ តយោ ខន្ធេ ភាវយន្តោ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ភាវយតិ។

រាគចរិតោ បុគ្គលោ អនិមិត្តេន វិមោក្ខមុខេន និយ្យាតិ [នីយាតិ (សី.)] អធិចិត្តសិក្ខាយ សិក្ខន្តោ លោភំ អកុសលមូលំ បជហន្តោ សុខវេទនីយំ ផស្សំ អនុបគច្ឆន្តោ សុខំ វេទនំ បរិជានន្តោ រាគមលំ បវាហេន្តោ រាគរជំ និទ្ធុនន្តោ រាគវិសំ វមេន្តោ រាគគ្គឹ និព្ពាបេន្តោ រាគសល្លំ ឧប្បាដេន្តោ រាគជដំ វិជដេន្តោ។ ទោសចរិតោ បុគ្គលោ អប្បណិហិតេន វិមោក្ខមុខេន និយ្យាតិ អធិសីលសិក្ខាយ សិក្ខន្តោ ទោសំ អកុសលមូលំ បជហន្តោ ទុក្ខវេទនីយំ ផស្សំ អនុបគច្ឆន្តោ ទុក្ខវេទនំ បរិជានន្តោ ទោសមលំ បវាហេន្តោ ទោសរជំ និទ្ធុនន្តោ ទោសវិសំ វមេន្តោ ទោសគ្គឹ និព្ពាបេន្តោ ទោសសល្លំ ឧប្បាដេន្តោ ទោសជដំ វិជដេន្តោ។ មោហចរិតោ បុគ្គលោ សុញ្ញតវិមោក្ខមុខេន និយ្យាតិ អធិបញ្ញាសិក្ខាយ សិក្ខន្តោ មោហំ អកុសលមូលំ បជហន្តោ អទុក្ខមសុខវេទនីយំ ផស្សំ អនុបគច្ឆន្តោ អទុក្ខមសុខំ វេទនំ បរិជានន្តោ មោហមលំ បវាហេន្តោ មោហរជំ និទ្ធុនន្តោ មោហវិសំ វមេន្តោ មោហគ្គឹ និព្ពាបេន្តោ មោហសល្លំ ឧប្បាដេន្តោ មោហជដំ វិជដេន្តោ។

តត្ថ សុញ្ញតវិមោក្ខមុខំ បញ្ញាក្ខន្ធោ, អនិមិត្តវិមោក្ខមុខំ សមាធិក្ខន្ធោ, អប្បណិហិតវិមោក្ខមុខំ សីលក្ខន្ធោ។ សោ តីណិ វិមោក្ខមុខានិ ភាវយន្តោ តយោ ខន្ធេ ភាវយតិ, តយោ ខន្ធេ ភាវយន្តោ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ភាវយតិ។ តត្ថ យា ច សម្មាវាចា យោ ច សម្មាកម្មន្តោ យោ ច សម្មាអាជីវោ, អយំ សីលក្ខន្ធោ, យោ ច សម្មាវាយាមោ យា ច សម្មាសតិ យោ ច សម្មាសមាធិ, អយំ សមាធិក្ខន្ធោ, យា ច សម្មាទិដ្ឋិ យោ ច សម្មាសង្កប្បោ, អយំ បញ្ញាក្ខន្ធោ។

តត្ថ សីលក្ខន្ធោ ច សមាធិក្ខន្ធោ ច សមថោ, បញ្ញាក្ខន្ធោ វិបស្សនា។ យោ សមថវិបស្សនំ ភាវេតិ, តស្ស ទ្វេ ភវង្គានិ ភាវនំ គច្ឆន្តិ កាយោ ចិត្តញ្ច, ភវនិរោធគាមិនី បដិបទា ទ្វេ បទានិ សីលំ សមាធិ ច។ សោ ហោតិ

ភិក្ខុ ភាវិតកាយោ ភាវិតសីលោ ភាវិតចិត្តោ ភាវិតបញ្ញោ។ កាយេ ភាវិយមានេ ទ្វេ ធម្មា ភាវនំ គច្ឆន្តិ សម្មាកម្មន្តោ សម្មាវាយាមោ ច, សីលេ ភាវិយមានេ ទ្វេ ធម្មា ភាវនំ គច្ឆន្តិ សម្មាវាចា សម្មាអាជីវោ ច, ចិត្តេ ភាវិយមានេ ទ្វេ ធម្មា ភាវនំ គច្ឆន្តិ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ច, បញ្ញាយ ភាវិយមានាយ ទ្វេ ធម្មា ភាវនំ គច្ឆន្តិ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បោ ច។

តត្ថ យោ ច សម្មាកម្មន្តោ យោ ច សម្មាវាយាមោ សិយា កាយិកោ សិយា ចេតសិកោ, តត្ថ យោ កាយសង្គហោ, សោ កាយេ ភាវិតេ ភាវនំ គច្ឆតិ, យោ ចិត្តសង្គហោ, សោ ចិត្តេ ភាវិតេ ភាវនំ គច្ឆតិ។ សោ សមថវិបស្សនំ ភាវយន្តោ បញ្ចវិធំ អធិគមំ គច្ឆតិ [អធិគច្ឆតិ (សី.)] ខិប្បាធិគមោ ច ហោតិ, វិមុត្តាធិគមោ ច ហោតិ, មហាធិគមោ ច ហោតិ, វិបុលាធិគមោ ច ហោតិ, អនវសេសាធិគមោ ច ហោតិ។ តត្ថ សមថេន ខិប្បាធិគមោ ច មហាធិគមោ ច វិបុលាធិគមោ ច ហោតិ, វិបស្សនាយ វិមុត្តាធិគមោ ច អនវសេសាធិគមោ ច ហោតិ។

៥៦. តត្ថ យោ ទេសយតិ, សោ ទសពលសមន្នាគតោ សត្ថា ឱវាទេន សាវកេ ន វិសំវាទយតិ។ សោ តិវិធំ ឥទំ ករោថ ឥមិនា ឧបាយេន ករោថ ឥទំ វោ ករុមានានំ ហិតាយ សុខាយ ភវិស្សតិ, សោ តថា ឱវទិតោ តថានុសិដ្ឋោ តថាករោន្តោ តថាបដិបជ្ជន្តោ តំ ភូមឹ ន បាបុណិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ សោ តថា ឱវទិតោ តថានុសិដ្ឋោ សីលក្ខន្ធំ អបរិបូរយន្តោ តំ ភូមឹ អនុបាបុណិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ សោ តថា ឱវទិតោ តថានុសិដ្ឋោ សីលក្ខន្ធំ បរិបូរយន្តោ តំ ភូមឹ អនុបាបុណិស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។

សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តេ សតោ ឥមេ ធម្មា អនភិសម្ពុទ្ធាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ សព្ពាសវបរិក្ខីណស្ស តេ សតោ ឥមេ អាសវា អបរិក្ខីណាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ យស្ស តេ អត្ថាយ ធម្មោ ទេសិតោ, សោ ន និយ្យាតិ តក្ករស្ស សម្មា ទុក្ខក្ខយាយាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ សាវកោ ខោ បន តេ ធម្មានុធម្មប្បដិបន្នោ សាមីចិប្បដិបន្នោ អនុធម្មចារី សោ បុព្ពេន អបរំ ឧឡារំ វិសេសាធិគមំ ន សច្ឆិករិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។

យេ ខោ បន ធម្មា អន្តរាយិកា, តេ បដិសេវតោ នាលំ អន្តរាយាយាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ យេ ខោ បន ធម្មា អនិយ្យានិកា, តេ និយ្យន្តិ តក្ករស្ស សម្មា ទុក្ខក្ខយាយាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ យេ ខោ បន ធម្មា និយ្យានិកា, តេ និយ្យន្តិ តក្ករស្ស សម្មា ទុក្ខក្ខយាយាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។ សាវកោ ខោ បន តេ សឧបាទិសេសោ អនុបាទិសេសំ និព្ពានធាតុំ អនុបាបុណិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។

ទិដ្ឋិសម្បន្នោ មាតរំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ ហត្ថេហិ វា បាទេហិ វា សុហតំ ករេយ្យាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, បុថុជ្ជនោ មាតរំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ ហត្ថេហិ វា បាទេហិ វា សុហតំ ករេយ្យាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។ ឯវំ បិតរំ, អរហន្តំ, ភិក្ខុំ។ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ បុគ្គលោ សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យ សង្ឃេ វា សង្ឃរាជឹ ជនេយ្យាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, បុថុជ្ជនោ សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យ សង្ឃេ វា សង្ឃរាជឹ ជនេយ្យាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ, ទិដ្ឋិសម្បន្នោ តថាគតស្ស ទុដ្ឋចិត្តោ លោហិតំ ឧប្បាទេយ្យ, បរិនិព្ពុតស្ស វា តថាគតស្ស ទុដ្ឋចិត្តោ ថូបំ ភិន្ទេយ្យាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ បុថុជ្ជនោ តថាគតស្ស ទុដ្ឋចិត្តោ លោហិតំ ឧប្បាទេយ្យ, បរិនិព្ពុតស្ស វា តថាគតស្ស ទុដ្ឋចិត្តោ ថូបំ ភិន្ទេយ្យាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ អញ្ញំ សត្ថារំ អបទិសេយ្យ អបិ ជីវិតហេតូតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, បុថុជ្ជនោ អញ្ញំ សត្ថារំ អបទិសេយ្យាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ ឥតោ ពហិទ្ធា អញ្ញំ ទក្ខិណេយ្យំ បរិយេសេយ្យាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, បុថុជ្ជនោ ឥតោ ពហិទ្ធា អញ្ញំ ទក្ខិណេយ្យំ បរិយេសេយ្យាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ, ទិដ្ឋិសម្បន្នោ កុតូហលមង្គលេន សុទ្ធឹ បច្ចេយ្យាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ បុថុជ្ជនោ កុតូហលមង្គលេន សុទ្ធឹ បច្ចេយ្យាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។

៥៧. ឥត្ថី រាជា ចក្កវត្តី សិយាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, បុរិសោ រាជា ចក្កវត្តី សិយាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ; ឥត្ថី សក្កោ ទេវានមិន្ទោ សិយាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, បុរិសោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ សិយាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ; ឥត្ថី មារោ បាបិមា សិយាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, បុរិសោ មារោ បាបិមា សិយាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ; ឥត្ថី មហាព្រហ្មា សិយាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, បុរិសោ មហាព្រហ្មា សិយាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ; ឥត្ថី តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ សិយាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, បុរិសោ តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ សិយាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។

ទ្វេ តថាគតា អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា អបុព្ពំ អចរិមំ ឯកិស្សា លោកធាតុយា ឧប្បជ្ជេយ្យុំ វា ធម្មំ វា ទេសេយ្យុន្តិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, ឯកោវ តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឯកិស្សា លោកធាតុយា ឧប្បជ្ជិស្សតិ វា ធម្មំ វា ទេសេស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។

តិណ្ណំ ទុច្ចរិតានំ ឥដ្ឋោ កន្តោ បិយោ មនាបោ វិបាកោ ភវិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, តិណ្ណំ ទុច្ចរិតានំ អនិដ្ឋោ អកន្តោ អប្បិយោ អមនាបោ វិបាកោ ភវិស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ ។ តិណ្ណំ សុចរិតានំ អនិដ្ឋោ អកន្តោ អប្បិយោ អមនាបោ វិបាកោ ភវិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, តិណ្ណំ សុចរិតានំ ឥដ្ឋោ កន្តោ បិយោ មនាបោ វិបាកោ ភវិស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។

អញ្ញតរោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា កុហកោ លបកោ នេមិត្តកោ កុហនលបននេមិត្តកត្តំ បុព្ពង្គមំ កត្វា បញ្ច នីវរណេ អប្បហាយ ចេតសោ ឧបក្កិលេសេ បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណេ ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ អនុបដ្ឋិតស្សតិ [អនុបដ្ឋិតសតិ (សី.)] វិហរន្តោ សត្ត ពោជ្ឈង្គេ អភាវយិត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុជ្ឈិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, អញ្ញតរោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា សព្ពទោសាបគតោ បញ្ច នីវរណេ បហាយ ចេតសោ ឧបក្កិលេសេ បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណេ ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ ឧបដ្ឋិតស្សតិ វិហរន្តោ សត្ត ពោជ្ឈង្គេ ភាវយិត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុជ្ឈិស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។ យំ ឯត្ថ ញាណំ ហេតុសោ ឋានសោ អនោធិសោ ឥទំ វុច្ចតិ ឋានាដ្ឋានញាណំ បឋមំ តថាគតពលំ។

ឥតិ ឋានាដ្ឋានគតា សព្ពេ ខយធម្មា វយធម្មា វិរាគធម្មា និរោធធម្មា កេចិ សគ្គូបគា កេចិ អបាយូបគា កេចិ និព្ពានូបគា, ឯវំ ភគវា អាហ –

៥៨. សព្ពេ សត្តា [បស្ស សំ. និ. ១.១៣៣] មរិស្សន្តិ, មរណន្តំ ហិ ជីវិតំ។

> យថាកម្មំ គមិស្សន្តិ, បុញ្ញបាបផលូបគា;
> និរយំ បាបកម្មន្តា, បុញ្ញកម្មា ច សុគ្គតិំ;
> អបរេ ច មគ្គំ ភាវេត្វា, បរិនិព្ពន្តិនាសវាតិ [បរិនិព្ពន្តិ អនាសវាតិ (សី. ក.)]។

សព្ពេ សត្តាតិ អរិយា ច អនរិយា ច សក្កាយបរិយាបន្នា ច សក្កាយវីតិវត្តា ច។ **មរិស្សន្តី**តិ ទ្វីហិ មរណេហិ ទន្ធមរណេន ច អទន្ធមរណេន ច, សក្កាយបរិយាបន្នានំ អទន្ធមរណំ សក្កាយវីតិវត្តានំ ទន្ធមរណំ។ **មរណន្តំ ហិ ជីវិត**ន្តិ ខយា អាយុស្ស ឥន្ទ្រិយានំ ឧបរោធា ជីវិតបរិយន្តោ មរណបរិយន្តោ។ **យថាកម្មំ គមិស្សន្តី**តិ កម្មស្សកតា។ **បុញ្ញបាបផលូបគា**តិ កម្មានំ ផលទស្សាវិតា ច អវិប្បវាសោ ច។

និរយំ បាបកម្មន្តាតិ អបុញ្ញសង្ខារា។ **បុញ្ញកម្មា ច សុគ្គតិ**ន្តិ បុញ្ញសង្ខារា សុគតិំ គមិស្សន្តិ។ **អបរេ ច មគ្គំ ភាវេត្វា, បរិនិព្ពន្តិនាសវា**តិ សព្ពសង្ខារានំ សមតិក្កមនំ។ តេនាហ ភគវា – “សព្ពេ…បេ… នាសវា”តិ។

“សព្ពេ សត្តា មរិស្សន្តិ, មរណន្តំ ហិ ជីវិតំ។ យថាកម្មំ គមិស្សន្តិ, បុញ្ញបាបផលូបគា។ និរយំ បាបកម្មន្តា”តិ អាគាឡ្ហា ច និជ្ឈាមា ច បដិបទា។ “អបរេ ច មគ្គំ ភាវេត្វា, បរិនិព្ពន្តិនាសវា”តិ មជ្ឈិមា បដិបទា។ “សព្ពេ សត្តា មរិស្សន្តិ, មរណន្តំ ហិ ជីវិតំ, យថាកម្មំ គមិស្សន្តិ, បុញ្ញបាបផលូបគា, និរយំ បាបកម្មន្តា”តិ អយំ សំកិលេសោ។ ឯវំ សំសារំ និព្ពត្តយតិ។ “សព្ពេ សត្តា មរិស្សន្តិ…បេ… និរយំ បាបកម្មន្តា”តិ ឥមេ តយោ វដ្ដា ទុក្ខវដ្ដោ កម្មវដ្ដោ កិលេសវដ្ដោ។ “អបរេ ច មគ្គំ ភាវេត្វា, បរិនិព្ពន្តិនាសវា”តិ តិណ្ណំ វដ្ដានំ វិវដ្ដនា។ “សព្ពេ សត្តា មរិស្សន្តិ…បេ… និរយំ បាបកម្មន្តា”តិ អាទីនវោ, “បុញ្ញកម្មា ច សុគ្គតិ”ន្តិ អស្សាទោ, “អបរេ ច មគ្គំ ភាវេត្វា, បរិនិព្ពន្តិនាសវា”តិ និស្សរណំ។ “សព្ពេ សត្តា មរិស្សន្តិ…បេ… និរយំ បាបកម្មន្តា”តិ ហេតុ ច ផលញ្ច, បញ្ចក្ខន្ធា ផលំ, តណ្ហា ហេតុ, “អបរេ ច មគ្គំ ភាវេត្វា, បរិនិព្ពន្តិនាសវា”តិ មគ្គោ ច ផលញ្ច។ “សព្ពេ សត្តា មរិស្សន្តិ, មរណន្តំ ហិ ជីវិតំ។ យថាកម្មំ គមិស្សន្តិ, បុញ្ញបាបផលូបគា, និរយំ បាបកម្មន្តា”តិ អយំ សំកិលេសោ, សោ សំកិលេសោ តិវិធោ តណ្ហាសំកិលេសោ ទិដ្ឋិសំកិលេសោ ទុច្ចរិតសំកិលេសោតិ។

៥៩. តត្ថ តណ្ហាសំកិលេសោ តីហិ តណ្ហាហិ និទ្ទិសិតព្ពោ – កាមតណ្ហាយ ភវតណ្ហាយ វិភវតណ្ហាយ។ យេន យេន វា បន វត្ថុនា អជ្ឈោសិតោ, តេន តេនេវ និទ្ទិសិតព្ពោ, តស្សា វិត្ថារោ ឆត្តឹសាយ តណ្ហាយ ជាលិនិយា វិចរិតានិ។ តត្ថ ទិដ្ឋិសំកិលេសោ ឧច្ឆេទសស្សតេន និទ្ទិសិតព្ពោ, យេន យេន វា បន វត្ថុនា ទិដ្ឋិវសេន អភិនិវិសតិ, “ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ”ន្តិ តេន តេនេវ និទ្ទិសិតព្ពោ, តស្សា វិត្ថារោ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានិ។ តត្ថ ទុច្ចរិតសំកិលេសោ ចេតនា ចេតសិកកម្មេន និទ្ទិសិតព្ពោ, តីហិ ទុច្ចរិតេហិ កាយទុច្ចរិតេន វចីទុច្ចរិតេន មនោទុច្ចរិតេន, តស្សា វិត្ថារោ ទស អកុសលកម្មបថា។ អបរេ ច មគ្គំ ភាវេត្វា, បរិនិព្ពន្តិនាសវាតិ ឥទំ វោទានំ។

តយិទំ វោទានំ តិវិធំ; តណ្ហាសំកិលេសោ សមថេន វិសុជ្ឈតិ, សោ សមថោ សមាធិក្ខន្ធោ, ទិដ្ឋិសំកិលេសោ វិបស្សនាយ វិសុជ្ឈតិ, សា វិបស្សនា បញ្ញាក្ខន្ធោ, ទុច្ចរិតសំកិលេសោ សុចរិតេន វិសុជ្ឈតិ, តំ សុចរិតំ សី

លក្ខន្ទោ។

“សព្ពេ សត្តា មរិស្សន្តិ, មរណន្តំ ហិ ជីវិតំ, យថាកម្មំ គមិស្សន្តិ, បុញ្ញបាបផលូបគា, និរយំ បាបកម្មន្តា”តិ អបុញ្ញប្បដិបទា, “បុញ្ញកម្មា ច សុគ្គតិ”ន្តិ បុញ្ញប្បដិបទា, “អបរេ ច មគ្គំ ភាវេត្វា, បរិនិព្ពន្តិនាសវា”តិ បុញ្ញបាបសមតិក្កមប្បដិបទា, តត្ថ យា ច បុញ្ញប្បដិបទា យា ច អបុញ្ញប្បដិបទា, អយំ ឯកា បដិបទា សព្ពត្ថគាមិនី ឯកា អបាយេសុ, ឯកា ទេវេសុ, យា ច បុញ្ញបាបសមតិក្កមា បដិបទា អយំ តត្ថ តត្ថ គាមិនី បដិបទា។

តយោ រាសី – មិច្ឆត្តនិយតោ រាសិ, សម្មត្តនិយតោ រាសិ, អនិយតោ រាសិ, តត្ថ យោ ច មិច្ឆត្តនិយតោ រាសិ យោ ច សម្មត្តនិយតោ រាសិ ឯកា បដិបទា តត្ថ តត្ថ គាមិនី, តត្ថ យោ អនិយតោ រាសិ, អយំ សព្ពត្ថគាមិនី បដិបទា។ កេន ការណេន? បច្ចយំ លភន្តោ និរយេ ឧបបជ្ជេយ្យ, បច្ចយំ លភន្តោ តិរច្ឆានយោនីសុ ឧបបជ្ជេយ្យ, បច្ចយំ លភន្តោ បេត្តិវិសយេសុ ឧបបជ្ជេយ្យ, បច្ចយំ លភន្តោ អសុរេសុ ឧបបជ្ជេយ្យ, បច្ចយំ លភន្តោ ទេវេសុ ឧបបជ្ជេយ្យ, បច្ចយំ លភន្តោ មនុស្សេសុ ឧបបជ្ជេយ្យ, បច្ចយំ លភន្តោ បរិនិព្ពាយេយ្យ, តស្មាយំ សព្ពត្ថគាមិនី បដិបទា, យំ ឯត្ថ ញាណំ ហេតុសោ ឋានសោ អនោធិសោ, ឥទំ វុច្ចតិ សព្ពត្ថគាមិនី បដិបទា ញាណំ ទុតិយំ តថាគតពលំ។

ឥតិ សព្ពត្ថគាមិនី បដិបទា អនេកធាតុលោកោ, តត្ថ តត្ថ គាមិនី បដិបទា នានាធាតុលោកោ។ តត្ថ កតមោ អនេកធាតុលោកោ? ចក្ខុធាតុ រូបធាតុ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ, សោតធាតុ សទ្ទធាតុ សោតវិញ្ញាណធាតុ, ឃានធាតុ គន្ធធាតុ ឃានវិញ្ញាណធាតុ, ជិវ្ហាធាតុ រសធាតុ ជិវ្ហាវិញ្ញាណធាតុ, កាយធាតុ ផោដ្ឋព្ពធាតុ កាយវិញ្ញាណធាតុ, មនោធាតុ ធម្មធាតុ មនោវិញ្ញាណធាតុ, បថវីធាតុ, អាបោធាតុ, តេជោធាតុ, វាយោធាតុ, អាកាសធាតុ, វិញ្ញាណធាតុ, កាមធាតុ, ព្យាបាទធាតុ, វិហឹសាធាតុ, នេក្ខម្មធាតុ, អព្យាបាទធាតុ, អវិហឹសាធាតុ, ទុក្ខធាតុ, ទោមនស្សធាតុ , អវិជ្ជាធាតុ, សុខធាតុ, សោមនស្សធាតុ, ឧបេក្ខាធាតុ, រូបធាតុ, អរូបធាតុ, និរោធធាតុ, សង្ខារធាតុ, និព្ពានធាតុ, អយំ អនេកធាតុលោកោ។

តត្ថ កតមោ នានាធាតុលោកោ? អញ្ញា ចក្ខុធាតុ, អញ្ញា រូបធាតុ, អញ្ញា ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ។ ឯវំ សព្ពា។ អញ្ញា និព្ពានធាតុ។ យំ ឯត្ថ ញាណំ ហេតុសោ ឋានសោ អនោធិសោ, ឥទំ វុច្ចតិ អនេកធាតុ នានាធាតុ ញាណំ តតិយំ តថាគតពលំ។

៦០. ឥតិ អនេកធាតុ នានាធាតុកស្ស លោកស្ស យំ យទេវ ធាតុំ សត្តា អធិមុច្ចន្តិ, តំ តទេវ អធិដ្ឋហន្តិ អភិនិវិសន្តិ, កេចិ រូបាធិមុត្តា, កេចិ សទ្ទាធិមុត្តា, កេចិ គន្ធាធិមុត្តា, កេចិ រសាធិមុត្តា, កេចិ ផោដ្ឋព្ពាធិមុត្តា, កេចិ ធម្មាធិមុត្តា, កេចិ ឥត្ថាធិមុត្តា, កេចិ បុរិសាធិមុត្តា, កេចិ ចាគាធិមុត្តា, កេចិ ហីនាធិមុត្តា , កេចិ បណីតាធិមុត្តា, កេចិ ទេវាធិមុត្តា, កេចិ មនុស្សាធិមុត្តា, កេចិ និព្ពានាធិមុត្តា។ យំ ឯត្ថ ញាណំ ហេតុសោ ឋានសោ អនោធិសោ, អយំ វេនេយ្យោ, អយំ ន វេនេយ្យោ, អយំ សគ្គគាមី, អយំ ទុគ្គតិគាមីតិ, ឥទំ វុច្ចតិ សត្តានំ នានាធិមុត្តិកតា ញាណំ ចតុត្ថំ តថាគតពលំ។

ឥតិ តេ យថាធិមុត្តា ច ភវន្តិ, តំ តំ កម្មសមាទានំ សមាទិយន្តិ។ តេ ឆព្ពិធំ កម្មំ សមាទិយន្តិ – កេចិ លោភវសេន, កេចិ ទោសវសេន, កេចិ មោហវសេន, កេចិ សទ្ធាវសេន, កេចិ វីរិយវសេន, កេចិ បញ្ញាវសេន។ តំ វិភជ្ជមានំ ទុវិធំ – សំសារគាមិ ច និព្ពានគាមិ ច។

តត្ថ យំ លោភវសេន ទោសវសេន មោហវសេន ច កម្មំ ករោតិ, ឥទំ កម្មំ កណ្ហំ កណ្ហវិបាកំ។ តត្ថ យំ សទ្ធាវសេន កម្មំ ករោតិ, ឥទំ កម្មំ សុក្កំ សុក្កវិបាកំ។ តត្ថ យំ លោភវសេន ទោសវសេន មោហវសេន សទ្ធាវសេន ច កម្មំ ករោតិ, ឥទំ កម្មំ កណ្ហសុក្កំ កណ្ហសុក្កវិបាកំ។ តត្ថ យំ វីរិយវសេន បញ្ញាវសេន ច កម្មំ ករោតិ, ឥទំ កម្មំ អកណ្ហំ អសុក្កំ អកណ្ហអសុក្កវិបាកំ កម្មុត្តមំ កម្មសេដ្ឋំ កម្មក្ខយាយ សំវត្តតិ។

ចត្តារិ កម្មសមាទានានិ។ អត្ថិ កម្មសមាទានំ បច្ចុប្បន្នសុខំ អាយតឹ ទុក្ខវិបាកំ, អត្ថិ កម្មសមាទានំ បច្ចុប្បន្នទុក្ខំ អាយតឹ សុខវិបាកំ, អត្ថិ កម្មសមាទានំ បច្ចុប្បន្នទុក្ខញ្ចេវ អាយតឹ ច ទុក្ខវិបាកំ, អត្ថិ កម្មសមាទានំ បច្ចុប្បន្នសុខញ្ចេវ អាយតឹ ច សុខវិបាកំ។ យំ ឯវំ ជាតិយំ កម្មសមាទានំ, ឥមិនា បុគ្គលេន អកុសលកម្មសមាទានំ ឧបចិតំ អវិបក្កំ វិបាកាយ បច្ចុបដ្ឋិតំ ន ច ភព្ពោ អភិនិព្ពិធា គន្តុន្តិ តំ ភគវា ន ឱវទតិ។ យថា ទេវទត្តំ កោកាលិកំ សុនក្ខត្តំ លិច្ឆវិបុត្តំ, យេ វា បនញ្ញេបិ សត្តា មិច្ឆត្តនិយតា ឥមេសញ្ច បុគ្គលានំ

ឧបចិតំ អកុសលំ ន ច តាវ បារិបូរិំ គតំ, បុរា បារិបូរិំ គច្ឆតិ។ បុរា ផលំ និព្ពត្តយតិ, បុរា មគ្គមាវារយតិ, បុរា វេនេយ្យត្តំ សមតិក្កមតីតិ តេ ភគវា អសមត្ថេ ឱវទតិ។ យថា បុណ្ណញ្ច គោវតិកំ អចេលញ្ច កុក្កុរវតិកំ។

៦១. ឥមស្ស ច បុគ្គលស្ស អកុសលកម្មសមាទានំ បរិបូរមានំ មគ្គំ អាវារយិស្សតិ បុរា បារិបូរិំ គច្ឆតិ, បុរា ផលំ និព្ពត្តយតិ, បុរា មគ្គមាវារយតិ, បុរា វេនេយ្យត្តំ សមតិក្កមតីតិ តំ ភគវា អសមត្ថំ ឱវទតិ។ យថា អាយស្មន្តំ អង្គុលិមាលំ។

សព្ពេសំ មុទុមជ្ឈាធិមត្តតា។ តត្ថ មុទុ អានេញ្ជាភិសង្ខារា មជ្ឈំ អវសេសកុសលសង្ខារា, អធិមត្តំ អកុសលសង្ខារា, យំ ឯត្ថ ញាណំ ហេតុសោ ឋានសោ អនោធិសោ, ឥទំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ, ឥទំ ឧបបជ្ជវេទនីយំ, ឥទំ អបរាបរិយវេទនីយំ, ឥទំ និរយវេទនីយំ, ឥទំ តិរច្ឆានវេទនីយំ, ឥទំ បេត្តិវិសយវេទនីយំ, ឥទំ អសុរវេទនីយំ, ឥទំ ទេវវេទនីយំ, ឥទំ មនុស្សវេទនីយន្តិ, ឥទំ វុច្ចតិ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ កម្មសមាទានានំ ហេតុសោ ឋានសោ អនោធិសោ វិបាកវេមត្តតា ញាណំ បញ្ចមំ តថាគតពលំ។

៦២. ឥតិ តថា សមាទិន្នានំ កម្មានំ សមាទិន្នានំ ឈានានំ វិមោក្ខានំ សមាធីនំ សមាបត្តីនំ អយំ សំកិលេសោ, ឥទំ វោទានំ, ឥទំ វុដ្ឋានំ, ឯវំ សំកិលិស្សតិ, ឯវំ វោទាយតិ, ឯវំ វុដ្ឋហតីតិ ញាណំ អនាវរណំ។

តត្ថ កតិ ឈានានិ? ចត្តារិ ឈានានិ។ កតិ វិមោក្ខា? ឯកាទស ច អដ្ឋ ច សត្ត ច តយោ ច ទ្វេ ច។ កតិ សមាធី? តយោ សមាធី – សវិតក្កោ សវិចារោ សមាធិ, អវិតក្កោ វិចារមត្តោ សមាធិ, អវិតក្កោ អវិចារោ សមាធិ។ កតិ សមាបត្តិយោ? បញ្ច សមាបត្តិយោ – សញ្ញាសមាបត្តិ អសញ្ញាសមាបត្តិ នេវសញ្ញានាសញ្ញាសមាបត្តិ វិភូតសញ្ញាសមាបត្តិ [វិភូតសមាបត្តិ (សី. ក.)] និរោធសមាបត្តិ។

តត្ថ កតមោ សំកិលេសោ? បឋមជ្ឈានស្ស កាមរាគព្យាបាទា សំកិលេសោ។ យេ ច កុក្កុដឈាយី ទ្វេ បឋមកា យោ វា បន កោចិ ហានភាគិយោ សមាធិ, អយំ សំកិលេសោ។ តត្ថ កតមំ វោទានំ, នីវរណបារិសុទ្ធិ, បឋមស្ស ឈានស្ស យេ ច កុក្កុដឈាយី ទ្វេ បច្ឆិមកា យោ វា បន កោចិ វិសេសភាគិយោ សមាធិ, ឥទំ វោទានំ។ តត្ថ កតមំ វុដ្ឋានំ? យំ សមាបត្តិវុដ្ឋានកោសល្លំ, ឥទំ វុដ្ឋានំ។ យំ ឯត្ថ ញាណំ ហេតុសោ ឋានសោ អនោធិសោ, ឥទំ វុច្ចតិ សព្ពេសំ ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តីនំ សំកិលេសវោទានវុដ្ឋានញាណំ ឆដ្ឋំ តថាគតពលំ។

៦៣. ឥតិ តស្សេវ សមាធិស្ស តយោ ធម្មា បរិវារា ឥន្ទ្រិយានិ ពលានិ វីរិយមិតិ, តានិយេវ ឥន្ទ្រិយានិ វីរិយវសេន ពលានិ ភវន្តិ, អាធិបតេយ្យដ្ឋេន ឥន្ទ្រិយានិ, អកម្បិយដ្ឋេន ពលានិ, ឥតិ តេសំ មុទុមជ្ឈាធិមត្តតា អយំ មុទិន្ទ្រិយោ អយំ មជ្ឈិន្ទ្រិយោ អយំ តិក្ខិន្ទ្រិយោតិ។ តត្ថ ភគវា តិក្ខិន្ទ្រិយំ សំខិត្តេន ឱវាទេន ឱវទតិ, មជ្ឈិន្ទ្រិយំ ភគវា សំខិត្តវិត្ថារេន ឱវទតិ, មុទិន្ទ្រិយំ ភគវា វិត្ថារេន ឱវទតិ។ តត្ថ ភគវា តិក្ខិន្ទ្រិយស្ស មុទុកំ ធម្មទេសនំ ឧបទិសតិ, មជ្ឈិន្ទ្រិយស្ស ភគវា មុទុតិក្ខធម្មទេសនំ ឧបទិសតិ, មុទិន្ទ្រិយស្ស ភគវា តិក្ខំ ធម្មទេសនំ ឧបទិសតិ។ តត្ថ ភគវា តិក្ខិន្ទ្រិយស្ស សមថំ ឧបទិសតិ, មជ្ឈិន្ទ្រិយស្ស ភគវា សមថវិបស្សនំ ឧបទិសតិ, មុទិន្ទ្រិយស្ស ភគវា វិបស្សនំ ឧបទិសតិ។ តត្ថ ភគវា តិក្ខិន្ទ្រិយស្ស និស្សរណំ ឧបទិសតិ, មជ្ឈិន្ទ្រិយស្ស ភគវា អាទីនវញ្ច និស្សរណញ្ច ឧបទិសតិ, មុទិន្ទ្រិយស្ស ភគវា អស្សាទញ្ច អាទីនវញ្ច និស្សរណញ្ច ឧបទិសតិ។ តត្ថ ភគវា តិក្ខិន្ទ្រិយស្ស អធិបញ្ញាសិក្ខាយ បញ្ញាបយតិ, មជ្ឈិន្ទ្រិយស្ស ភគវា អធិចិត្តសិក្ខាយ បញ្ញាបយតិ, មុទិន្ទ្រិយស្ស ភគវា អធិសីលសិក្ខាយ បញ្ញាបយតិ។

យំ ឯត្ថ ញាណំ ហេតុសោ ឋានសោ អនោធិសោ អយំ ឥមំ ភូមិំ ភាវនញ្ច គតោ, ឥមាយ វេលាយ ឥមាយ អនុសាសនិយា ឯវំ ធាតុកោ ចាយំ អយំ ចស្ស អាសយោ អយញ្ច អនុសយោ ឥតិ, ឥទំ វុច្ចតិ បរសត្តានំ បរបុគ្គលានំ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តវេមត្តតា ញាណំ សត្តមំ តថាគតពលំ។

ឥតិ តត្ថ យំ អនេកវិហិតំ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរតិ។ សេយ្យថិទំ, ឯកម្បិ ជាតិំ ទ្វេបិ ជាតិយោ តិស្សោបិ ជាតិយោ ចតស្សោបិ ជាតិយោ បញ្ចបិ ជាតិយោ ទសបិ ជាតិយោ វីសម្បិ ជាតិយោ តីសម្បិ ជាតិយោ ចត្តារីសម្បិ ជាតិយោ បញ្ញាសម្បិ ជាតិយោ ជាតិសតម្បិ ជាតិសហស្សម្បិ ជាតិសតសហស្សម្បិ អនេកានិបិ ជាតិសតានិ អនេកានិបិ ជាតិសហស្សានិ អនេកានិបិ ជាតិសតសហស្សានិ អនេកេបិ សំវដ្ដកប្បេ អនេកេបិ វិវដ្ដកប្បេ អនេកេបិ សំវដ្ដវិវដ្ដកប្បេ។ អមុត្រាសិំ ឯវំនាមោ ឯវំគោត្តោ ឯវំវណ្ណោ ឯវំមាហារោ ឯវំសុខទុក្ខប្បដិសំវេទី ឯវំមាយុបរិយន្តោ, សោ តតោ ចុតោ អមុត្រ ឧទបាទិំ។ តត្រាបាសិំ ឯវំនាមោ ឯវំគោត្តោ ឯវំវណ្ណោ

ឯវមាហារោ ឯវំសុខទុក្ខប្បដិសំវេទី ឯវមាយុបរិយន្តោ, សោ តតោ ចុតោ ឥធូបបន្នោតិ, ឥតិ សាការំ សឧទ្ទេសំ អនេកវិហិតំ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរតិ។

៦៤. តត្ថ សគ្គូបគេសុ ច សត្តេសុ មនុស្សូបគេសុ ច សត្តេសុ អបាយូបគេសុ ច សត្តេសុ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស លោភាទយោ ឧស្សន្នា អលោភាទយោ មន្ទា, ឥមស្ស បុគ្គលស្ស អលោភាទយោ ឧស្សន្នា លោភាទយោ មន្ទា, យេ វា បន ឧស្សន្នា យេ វា បន មន្ទា ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ឥមានិ ឥន្ទ្រិយានិ ឧបចិតានិ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស ឥមានិ ឥន្ទ្រិយានិ អនុបចិតានិ អមុកាយ វា កប្បកោដិយំ កប្បសតសហស្សេ វា កប្បសហស្សេ វា កប្បសតេ វា កប្បេ វា អន្តរកប្បេ វា ឧបឌ្ឍកប្បេ វា សំវច្ឆរេ វា ឧបឌ្ឍសំវច្ឆរេ វា មាសេ វា បក្ខេ វា ទិវសេ វា មុហុត្តេ វា ឥមិនា បមាទេន វា បសាទេន វាតិ។ តំ តំ ភវំ ភគវា អនុស្សរន្តោ អសេសំ ជានាតិ, តត្ថ យំ ទិព្ពេន ចក្ខុនា វិសុទ្ធេន អតិក្កន្តមានុសកេន សត្តេ បស្សតិ ចវមានេ ឧបបជ្ជមានេ ហីនេ បណីតេ សុវណ្ណេ ទុព្ពណ្ណេ សុគតេ ទុគ្គតេ យថាកម្មូបគេ សត្តេ បជានាតិ ឥមេ វត ភោន្តោ សត្តា កាយទុច្ចរិតេន សមន្នាគតា វចីទុច្ចរិតេន សមន្នាគតា មនោទុច្ចរិតេន សមន្នាគតា អរិយានំ ឧបវាទកា មិច្ឆាទិដ្ឋិកា មិច្ឆាទិដ្ឋិកម្មសមាទានា, តេ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា អបាយំ ទុគ្គតិំ វិនិបាតំ និរយំ ឧបបន្នា។

ឥមេ វា បន ភោន្តោ សត្តា កាយសុចរិតេន សមន្នាគតា វចីសុចរិតេន សមន្នាគតា មនោសុចរិតេន សមន្នាគតា អរិយានំ អនុបវាទកា សម្មាទិដ្ឋិកា សម្មាទិដ្ឋិកម្មសមាទានា, តេ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតិំ សគ្គំ លោកំ ឧបបន្នា, តត្ថ សគ្គូបគេសុ ច សត្តេសុ មនុស្សូបគេសុ ច សត្តេសុ អបាយូបគេសុ ច សត្តេសុ ឥមិនា បុគ្គលេន ឯវរូបំ កម្មំ អមុកាយ កប្បកោដិយំ ឧបចិតំ កប្បសតសហស្សេ វា កប្បសហស្សេ វា កប្បសតេ វា កប្បេ វា អន្តរកប្បេ វា ឧបឌ្ឍកប្បេ វា សំវច្ឆរេ វា ឧបឌ្ឍសំវច្ឆរេ វា មាសេ វា បក្ខេ វា ទិវសេ វា មុហុត្តេ វា ឥមិនា បមាទេន វា បសាទេន វាតិ។ ឥមានិ ភគវតោ ទ្វេ ញាណានិ – បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណញ្ច ទិព្ពចក្ខុ ច អដ្ឋមំ នវមំ តថាគតពលំ។

ឥតិ តត្ថ យំ សព្ពញ្ញុតា បត្តា វិទិតា សព្ពធម្មា វិរជំ វីតមលំ ឧប្បន្នំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ និហតោ មារោ ពោធិមូលេ, ឥទំ ភគវតោ ទសមំ ពលំ សព្ពាសវបរិក្ខយំ ញាណំ។ ទសពលសមន្នាគតា ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោតិ។

និយុត្តោ វិចយោ ហារសម្បាតោ។

៣. យុត្តិហារសម្បាតោ

៦៥. តត្ថ កតមោ យុត្តិហារសម្បាតោ?

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ;
សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ, ញត្វាន ឧទយព្ពយំ;
ថិនមិទ្ធាភិភូ ភិក្ខុ, សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ”តិ។

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ រក្ខិតចិត្តស្ស សម្មាសង្កប្បគោចរោ ភវិស្សតីតិ យុជ្ជតិ, សម្មាសង្កប្បគោចរោ សម្មាទិដ្ឋិ ភវិស្សតីតិ យុជ្ជតិ, សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ វិហរន្តោ ឧទយព្ពយំ បដិវិជ្ឈិស្សតីតិ យុជ្ជតិ, ឧទយព្ពយំ បដិវិជ្ឈន្តោ សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហិស្សតីតិ យុជ្ជតិ។ សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហន្តោ សព្ពានិ ទុគ្គតិវិនិបាតភយានិ សមតិក្កមិស្សតីតិ យុជ្ជតីតិ។

និយុត្តោ យុត្តិហារសម្បាតោ។

៤. បទដ្ឋានហារសម្បាតោ

៦៦. តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ ហារសម្បាតោ?

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ គាថា។ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា”តិ តិណ្ណំ សុចរិតានំ បទដ្ឋានំ។ “សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ សមថស្ស បទដ្ឋានំ។ “សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ”តិ វិបស្សនាយ បទដ្ឋានំ។ “ញត្វាន ឧទយព្ពយ”ន្តិ ទស្សនភូមិយា បទដ្ឋានំ។ “ថិនមិទ្ធាភិភូ ភិក្ខូ”តិ វីរិយស្ស បទដ្ឋានំ។ “សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ”តិ ភាវនាយ បទដ្ឋានំ។

និយុត្តោ បទដ្ឋានោ ហារសម្បាតោ។

៥. លក្ខណហារសម្បាតោ

៦៧. តត្ថ កតមោ លក្ខណោ ហារសម្បាតោ?

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ គាថា។ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ ឥទំ សតិន្ទ្រិយំ, សតិន្ទ្រិយេ គហិតេ គហិតានិ ភវន្តិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ។ “សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ”តិ សម្មាទិដ្ឋិយា គហិតាយ គហិតោ ភវតិ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ។ តំ កិស្ស ហេតុ? សម្មាទិដ្ឋិតោ ហិ សម្មាសង្កប្បោ បភវតិ, សម្មាសង្កប្បតោ សម្មាវាចា បភវតិ, សម្មាវាចាតោ សម្មាកម្មន្តោ បភវតិ, សម្មាកម្មន្តតោ សម្មាអាជីវោ បភវតិ, សម្មាអាជីវតោ សម្មាវាយាមោ បភវតិ, សម្មាវាយាមតោ សម្មាសតិ បភវតិ, សម្មាសតិតោ សម្មាសមាធិ បភវតិ, សម្មាសមាធិតោ សម្មាវិមុត្តិ បភវតិ, សម្មាវិមុត្តិតោ សម្មាវិមុត្តិញាណទស្សនំ បភវតិ។

និយុត្តោ លក្ខណោ ហារសម្បាតោ។

៦. ចតុព្យូហហារសម្បាតោ

៦៨. តត្ថ កតមោ ចតុព្យូហោ ហារសម្បាតោ។

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ គាថា។ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា”តិ រក្ខិតំ បរិបាលីយតីតិ ឯសា និរុត្តិ។ ឥធ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ ទុគ្គតីហិ បរិមុច្ចិតុកាមា ភវិស្សន្តិ, តេ ធម្មចារិនោ ភវិស្សន្តីតិ អយំ ឯត្ថ ភគវតោ អធិប្បាយោ។ កោកាលិកោ ហិ សារិបុត្តមោគ្គល្លានេសុ ថេរេសុ ចិត្តំ បទោសយិត្វា មហាបទុមនិរយេ ឧបបន្នោ។ ភគវា ច សតិអារក្ខេន ចេតសា សមន្នាគតោ, សុត្តម្ហិ វុត្តំ “សតិយា ចិត្តំ រក្ខិតព្ព”ន្តិ។

និយុត្តោ ចតុព្យូហោ ហារសម្បាតោ។

៧. អាវដ្ដហារសម្បាតោ

៦៩. តត្ថ កតមោ អាវដ្ដោ ហារសម្បាតោ?

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ គាថា។ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ សមថោ [អយំ សមថោ (សី. ក.)]។ “សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ”តិ វិបស្សនា។ “ញត្វាន ឧទយព្ពយ”ន្តិ ទុក្ខបរិញ្ញា។ “ថិនមិទ្ធាភិភូ ភិក្ខូ”តិ សមុទយបហានំ។ “សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ”តិ និរោធោ [អយំ និរោធោ (សី. ក.)]។ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ។

និយុត្តោ អាវដ្ដោ ហារសម្បាតោ។

៨. វិភត្តិហារសម្បាតោ

៧០. តត្ថ កតមោ វិភត្តិហារសម្បាតោ?

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ គាថា។ កុសលបក្ខោ កុសលបក្ខេន និទ្ទិសិតព្ពោ។ អកុសលបក្ខោ អកុសលបក្ខេន និទ្ទិសិតព្ពោ។

និយុត្តោ វិភត្តិហារសម្បាតោ។

៩. បរិវត្តនហារសម្បាតោ

៧១. តត្ថ កតមោ បរិវត្តនោ ហារសម្បាតោ?

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ គាថា។ សមថវិបស្សនាយ ភាវិតាយ និរោធោ ផលំ, បរិញ្ញាតំ ទុក្ខំ, សមុទយោ បហីនោ, មគ្គោ ភាវិតោ បដិបក្ខេន។

និយុត្តោ បរិវត្តនោ ហារសម្បាតោ។

១០. វេវចនហារសម្បាតោ

៧២. តត្ថ កតមោ វេវចនោ ហារសម្បាតោ?

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ គាថា។ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា”តិ ចិត្តំ មនោ វិញ្ញាណំ មនិន្ទ្រិយំ មនាយតនំ វិជាននា វិជានិតត្តំ, ឥទំ វេវចនំ។ “សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ នេក្ខម្មសង្កប្បោ អព្យាបាទសង្កប្បោ អវិហឹសាសង្កប្បោ, ឥទំ វេវចនំ។ “សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ”តិ សម្មាទិដ្ឋិ នាម បញ្ញាសត្ថំ បញ្ញាខគ្គោ បញ្ញារតនំ បញ្ញាបជ្ជោតោ បញ្ញាបតោទោ បញ្ញាបាសាទោ, ឥទំ វេវចនំ។

និយុត្តោ វេវចនោ ហារសម្បាតោ។

១១. បញ្ញត្តិហារសម្បាតោ

៧៣. តត្ថ កតមោ បញ្ញត្តិហារសម្បាតោ?

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ គាថា។ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សា”តិ បទដ្ឋានបញ្ញត្តិ សតិយា។ “សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ ភាវនាបញ្ញត្តិ សមថស្ស។ “សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ, ញត្វាន ឧទយព្ពយ”ន្តិ ទស្សនភូមិយា និក្ខេបបញ្ញត្តិ។ “ថិនមិទ្ធាភិភូ ភិក្ខូ”តិ សមុទយស្ស អនវសេសប្បហានបញ្ញត្តិ, “សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ”តិ ភាវនាបញ្ញត្តិ មគ្គស្ស។

និយុត្តោ បញ្ញត្តិហារសម្បាតោ។

១២. ឱតរណហារសម្បាតោ

៧៤. តត្ថ កតមោ ឱតរណោ ហារសម្បាតោ?

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ គាថា។ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ” ។ “សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ”តិ សម្មាទិដ្ឋិយា គហិតាយ គហិតានិ ភវន្តិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, អយំ ឥន្ទ្រិយេហិ ឱតរណា។

តានិយេវ ឥន្ទ្រិយានិ វិជ្ជា, វិជ្ជុប្បាទា អវិជ្ជានិរោធោ, អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ, សង្ខារនិរោធា វិញ្ញាណនិរោធោ, ឯវំ សព្ពំ, អយំ បដិច្ចសមុប្បាទេន ឱតរណា។

តានិយេវ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ តីហិ ខន្ធេហិ សង្គហិតានិ – សីលក្ខន្ធេន សមាធិក្ខន្ធេន បញ្ញាក្ខន្ធេន។ អយំ ខន្ធេហិ ឱតរណា។

តានិ យេវ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ សង្ខារបរិយាបន្នានិ។ យេ សង្ខារា អនាសវា នោ ច ភវង្គា, តេ សង្ខារា ធម្មធាតុសង្គហិតា, អយំ ធាតូហិ ឱតរណា។

សា ធម្មធាតុ ធម្មាយតនបរិយាបន្នា, យំ អាយតនំ អនាសវំ នោ ច ភវង្គំ, អយំ អាយតនេហិ ឱតរណា។

និយុត្តោ ឱតរណោ ហារសម្បាតោ។

១៣. សោធនហារសម្បាតោ

៧៥. តត្ថ កតមោ សោធនោ ហារសម្បាតោ?

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ គាថា។ យត្ថ អារម្ភោ សុទ្ធោ, សោ បញ្ហោ វិសជ្ជិតោ ភវតិ។ យត្ថ បន អារម្ភោ ន សុទ្ធោ, ន តាវ សោ បញ្ហោ វិសជ្ជិតោ ភវតិ។

និយុត្តោ សោធនោ ហារសម្បាតោ។

១៤. អធិដ្ឋានហារសម្បាតោ

៧៦. តត្ថ កតមោ អធិដ្ឋានោ ហារសម្បាតោ?

តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោតិ គាថា។ តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សាតិ ឯកត្តតា។ ចិត្តំ មនោ វិញ្ញាណំ, អយំ វេមត្តតា។ សម្មាសង្កប្បគោចរោតិ ឯកត្តតា។ នេក្ខម្មសង្កប្បោ អព្យាបាទសង្កប្បោ អវិហឹសាសង្កប្បោ អយំ វេមត្តតា។ សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោតិ ឯកត្តតា។ សម្មាទិដ្ឋិ នាម យំ ទុក្ខេ ញាណំ ទុក្ខសមុទយេ ញាណំ ទុក្ខនិរោធេ ញាណំ ទុក្ខនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយ ញាណំ មគ្គេ ញាណំ ហេតុម្ហិ ញាណំ ហេតុសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ ញាណំ បច្ចយេ ញាណំ បច្ចយសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ ញាណំ, យំ តត្ថ តត្ថ យថាភូតំ ញាណទស្សនំ អភិសមយោ សម្បដិវេធោ សច្ចាគមនំ, អយំ វេមត្តតា។ ញត្វាន ឧទយព្ពយន្តិ ឯកត្តតា, ឧទយេន អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា, សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ, ឯវំ សព្ពំ សមុទយោ ភវតិ។ វយេន អវិជ្ជានិរោធា សង្ខារនិរោធោ, ឯវំ សព្ពំ និរោធោ ហោតិ, អយំ វេមត្តតា។ ថិនមិទ្ធាភិភូ ភិក្ខូតិ ឯកត្តតា, ថិនំ នាម យា ចិត្តស្ស អកល្លតា អកម្មនិយតា, មិទ្ធំ នាម យំ កាយស្ស លីនត្តំ, អយំ វេមត្តតា។ សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេតិ ឯកត្តតា, ទេវមនុស្សេ វា ឧបនិធាយ អបាយា ទុគ្គតិ, និព្ពានំ វា ឧបនិធាយ សព្ពា ឧបបត្តិយោ ទុគ្គតិ, អយំ វេមត្តតា។

និយុត្តោ អធិដ្ឋានោ ហារសម្បាតោ។

១៥. បរិក្ខារហារសម្បាតោ

៧៧. តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ ហារសម្បាតោ?

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ”តិ គាថា។ អយំ សមថវិបស្សនាយ បរិក្ខារោ។

និយុត្តោ បរិក្ខារោ ហារសម្បាតោ។

១៦. សមារោបនហារសម្បាតោ

៧៨. តត្ថ កតមោ សមារោបនោ ហារសម្បាតោ?

“តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បគោចរោ;
សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោ, ញត្វាន ឧទយព្ពយំ;
ថិនមិទ្ធាភិភូ ភិក្ខុ, សព្ពា ទុគ្គតិយោ ជហេ”តិ។

តស្មា រក្ខិតចិត្តស្សាតិ តិណ្ណំ សុចរិតានំ បទដ្ឋានំ, ចិត្តេ រក្ខិតេ តំ រក្ខិតំ ភវតិ កាយកម្មំ វចីកម្មំ មនោកម្មំ។ សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោតិ សម្មាទិដ្ឋិយា ភាវិតាយ ភាវិតោ ភវតិ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ។ កេន ការណេន? សម្មាទិដ្ឋិតោ ហិ សម្មាសង្កប្បោ បភវតិ, សម្មាសង្កប្បតោ សម្មាវាចា បភវតិ, សម្មាវាចាតោ សម្មាកម្មន្តោ បភវតិ, សម្មាកម្មន្តតោ សម្មាអាជីវោ បភវតិ, សម្មាអាជីវតោ សម្មាវាយាមោ បភវតិ, សម្មាវាយាមតោ សម្មាសតិ បភវតិ, សម្មាសតិតោ សម្មាសមាធិ បភវតិ, សម្មាសមាធិតោ សម្មាវិមុត្តិ បភវតិ, សម្មាវិមុត្តិតោ សម្មាវិមុត្តិញាណទស្សនំ បភវតិ។ អយំ អនុបាទិសេសោ បុគ្គលោ អនុបាទិសេសា ច និព្ពានធាតុ។

និយុត្តោ សមារោបនោ ហារសម្បាតោ។

តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ –

“សោឡស ហារា បឋមំ, ទិសលោចនតោ ទិសា វិលោកេត្វា;
សង្ខិបិយ អង្កុសេន ហិ, នយេហិ តីហិ និទ្ទិសេ សុត្ត”ន្តិ។

និយុត្តោ ហារសម្បាតោ។

នយសមុដ្ឋានំ

៧៩. តត្ថ កតមំ នយសមុដ្ឋានំ? បុព្ពា កោដិ ន បញ្ញាយតិ អវិជ្ជាយច ភវតណ្ហាយ ច, តត្ថ អវិជ្ជានីវរណំ តណ្ហាសំយោជនំ។ អវិជ្ជានីវរណា សត្តា អវិជ្ជាសំយុត្តា [អវិជ្ជាយ សំយុត្តា (សី. ក.)] អវិជ្ជាបក្ខេន វិចរន្តិ, តេ វុច្ចន្តិ ទិដ្ឋិចរិតាតិ។ តណ្ហាសំយោជនា សត្តា តណ្ហាសំយុត្តា តណ្ហាបក្ខេន វិចរន្តិ, តេ វុច្ចន្តិ តណ្ហាចរិតាតិ។ ទិដ្ឋិចរិតា ឥតោ ពហិទ្ធា បព្ពជិតា អត្តកិលមថានុយោគមនុយុត្តា វិហរន្តិ។ តណ្ហាចរិតា ឥតោ ពហិទ្ធា បព្ពជិតា កាមេសុ កាមសុខល្លិកានុយោគមនុយុត្តា វិហរន្តិ។

តត្ថ កឹការណំ យំ ទិដ្ឋិចរិតា ឥតោ ពហិទ្ធា បព្ពជិតា អត្តកិលមថានុយោគមនុយុត្តា វិហរន្តិ, តណ្ហាចរិតា ឥតោ ពហិទ្ធា បព្ពជិតា កាមេសុ កាមសុខល្លិកានុយោគមនុយុត្តា វិហរន្តិ? ឥតោ ពហិទ្ធា នត្ថិ សច្ចវវត្ថានំ, កុតោ ចតុសច្ចប្បកាសនា វា សមថវិបស្សនាកោសល្លំ វា ឧបសមសុខប្បត្តិ វា! តេ ឧបសមសុខស្ស អនភិញ្ញា វិបរីតចេតា ឯវមាហំសុ “នត្ថិ សុខេន សុខំ, ទុក្ខេន នាម សុខំ អធិគន្តព្ព”ន្តិ។ យោ កាមេ បដិសេវតិ, សោ លោកំ វឌ្ឍយតិ, យោ លោកំ វឌ្ឍយតិ, សោ ពហុំ បុញ្ញំ បសវតីតិ តេ ឯវំសញ្ញី ឯវំទិដ្ឋី ទុក្ខេន សុខំ បត្ថយមានា កាមេសុ បុញ្ញសញ្ញី អត្តកិលមថានុយោគមនុយុត្តា ច វិហរន្តិ កាមសុខល្លិកានុយោគមនុយុត្តា ច, តេ តទភិញ្ញា សន្តា រោគមេវ វឌ្ឍយន្តិ, គណ្ឌមេវ វឌ្ឍយន្តិ, សល្លមេវ វឌ្ឍយន្តិ, តេ រោគាភិតុន្នា គណ្ឌបដិបីឡិតា សល្លានុវិទ្ធា និរយតិរច្ឆានយោនិបេតាសុរេសុ ឧម្មុជ្ជនិមុជ្ជានិ ករោន្តា ឧគ្ឃាតនិគ្ឃាតំ បច្ចនុភោន្តា រោគគណ្ឌសល្លភេសជ្ជំ ន វិន្ទន្តិ។ តត្ថ អត្តកិលមថានុយោគោ កាមសុខល្លិកានុយោគោ ច សំកិលេសោ, សមថវិបស្សនា វោទានំ។ អត្តកិលមថានុយោគោ កាមសុខល្លិកានុយោគោ ច រោគោ, សមថវិបស្សនា រោគនិគ្ឃាតកភេសជ្ជំ។ អត្តកិលមថានុយោគោ កាមសុខល្លិកានុយោគោ ច គណ្ឌោ, សមថវិបស្សនា គណ្ឌនិគ្ឃាតកភេសជ្ជំ ។ អត្តកិលមថានុយោគោ កាមសុខល្លិកានុយោគោ ច សល្លោ, សមថវិបស្សនា សល្លុទ្ធរណភេសជ្ជំ។

តត្ថ សំកិលេសោ ទុក្ខំ, តទភិសង្គោ តណ្ហា សមុទយោ, តណ្ហានិរោធោ ទុក្ខនិរោធោ, សមថវិបស្សនា ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា, ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ។ ទុក្ខំ បរិញ្ញេយ្យំ, សមុទយោ បហាតព្ពោ, មគ្គោ ភាវេតព្ពោ, និរោធោ សច្ឆិកាតព្ពោ។

៨០. តត្ថ ទិដ្ឋិចរិតា រូបំ អត្តតោ ឧបគច្ឆន្តិ។ វេទនំ…បេ.… សញ្ញំ…បេ.… សង្ខារេ…បេ.… វិញ្ញាណំ អត្តតោ ឧបគច្ឆន្តិ។ តណ្ហាចរិតា រូបវន្តំ អត្តានំ ឧបគច្ឆន្តិ។ អត្តនិ វា រូបំ, រូបស្មិំ វា អត្តានំ, វេទនាវន្តំ…បេ.… សញ្ញាវន្តំ…បេ.… សង្ខារវន្តំ…បេ.… វិញ្ញាណវន្តំ អត្តានំ ឧបគច្ឆន្តិ, អត្តនិ វា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណស្មិំ វា អត្តានំ, អយំ វុច្ចតិ វីសតិវត្ថុកា សក្កាយទិដ្ឋិ។

តស្សា បដិបក្ខោ លោកុត្តរា សម្មាទិដ្ឋិ, អន្វាយិកា សម្មាសង្កប្បោ សម្មាវាចា សម្មាកម្មន្តោ សម្មាអាជីវោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ, អយំ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ។ តេ តយោ ខន្ធា សីលក្ខន្ធោ សមាធិក្ខន្ធោ បញ្ញាក្ខន្ធោ។ សីលក្ខន្ធោ សមាធិក្ខន្ធោ ច សមថោ, បញ្ញាក្ខន្ធោ វិបស្សនា។ តត្ថ សក្កាយោ ទុក្ខំ, សក្កាយសមុទយោ ទុក្ខសមុទយោ, សក្កាយនិរោធោ ទុក្ខនិរោធោ, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា, ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ។ ទុក្ខំ បរិញ្ញេយ្យំ, សមុទយោ បហាតព្ពោ, មគ្គោ ភាវេតព្ពោ, និរោធោ សច្ឆិកាតព្ពោ។

តត្ថ យេ រូបំ អត្តតោ ឧបគច្ឆន្តិ។ វេទនំ…បេ.… សញ្ញំ…បេ.… សង្ខារេ…បេ.… វិញ្ញាណំ អត្តតោ ឧបគច្ឆន្តិ។ ឥមេ វុច្ចន្តិ “ឧច្ឆេទវាទិនោ”តិ។ យេ រូបវន្តំ អត្តានំ ឧបគច្ឆន្តិ។ អត្តនិ វា រូបំ, រូបស្មិំ វា អត្តានំ។ យេ វេទនាវន្តំ…បេ.… យេ សញ្ញាវន្តំ…បេ.… យេ សង្ខារវន្តំ…បេ.… យេ វិញ្ញាណវន្តំ អត្តានំ ឧបគច្ឆន្តិ, អត្តនិ វា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណស្មិំ វា អត្តានំ។ ឥមេ វុច្ចន្តិ “សស្សតវាទិនោ”តិ, តត្ថ ឧច្ឆេទសស្សតវាទា ឧភោ អន្តា, អយំ សំសារបវត្តិ។ តស្ស បដិបក្ខោ មជ្ឈិមា បដិបទា អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, អយំ សំសារនិវត្តិ។ តត្ថ បវត្តិ ទុក្ខំ, តទភិសង្គោ តណ្ហា សមុទយោ, តណ្ហានិរោធោ ទុក្ខនិរោធោ, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា, ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ។ ទុក្ខំ បរិញ្ញេយ្យំ, សមុទយោ បហាតព្ពោ, មគ្គោ ភាវេតព្ពោ, និរោធោ សច្ឆិកាតព្ពោ។

តត្ថ ឧច្ឆេទសស្សតំ សមាសតោ វីសតិវត្ថុកា សក្កាយទិដ្ឋិ, វិត្ថារតោ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានិ, តេសំ បដិបក្ខោ តេចត្តាលីសំ ពោធិបក្ខិយា ធម្មា អដ្ឋ វិមោក្ខា ទស កសិណាយតនានិ។ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានិ មោហជាលំ

អនាទិអនិធនប្បវត្តំ។ តេចត្តាលីសំ [តេតាលីសំ (សី.)] ពោធិបក្ខិយា ធម្មា ញាណវជិរំ មោហជាលប្បទាលនំ។ តត្ថ មោហោ អវិជ្ជា, ជាលំ ភវតណ្ហា, តេន វុច្ចតិ “បុព្ពា កោដិ ន បញ្ញាយតិ អវិជ្ជាយ ច ភវតណ្ហាយ ចា”តិ។

៨១. តត្ថ ទិដ្ឋិចរិតោ អស្មិំ សាសនេ បព្ពជិតោ សល្លេខានុសន្តតវុត្តិ ភវតិ សល្លេខេ តិព្ពគារវោ។ តណ្ហាចរិតោ អស្មិំ សាសនេ បព្ពជិតោ សិក្ខានុសន្តតវុត្តិ ភវតិ សិក្ខាយ តិព្ពគារវោ។ ទិដ្ឋិចរិតោ សម្មត្តនិយាមំ ឱក្កមន្តោ ធម្មានុសារី ភវតិ។ តណ្ហាចរិតោ សម្មត្តនិយាមំ ឱក្កមន្តោ សទ្ធានុសារី ភវតិ, ទិដ្ឋិចរិតោ សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យាតិ។ តណ្ហាចរិតោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យាតិ។

តត្ថ កឹការណំ, យំ តណ្ហាចរិតោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យាតិ, តស្ស ហិ កាមា អបរិច្ចត្តា ភវន្តិ, សោ កាមេហិ វិវេចិយមានោ ទុក្ខេន បដិនិស្សរតិ ទន្ធញ្ច ធម្មំ អាជានាតិ? យោ បនាយំ ទិដ្ឋិចរិតោ អយំ អាទិតោយេវ កាមេហិ អនត្ថិកោ ភវតិ។ សោ តតោ វិវេចិយមានោ ខិប្បញ្ច បដិនិស្សរតិ, ខិប្បញ្ច ធម្មំ អាជានាតិ។ ទុក្ខាបិ បដិបទា ទុវិធា ទន្ធាភិញ្ញា ច ខិប្បាភិញ្ញា ច។ សុខាបិ បដិបទា ទុវិធា ទន្ធាភិញ្ញា ច ខិប្បាភិញ្ញា ច។ សត្តាបិ ទុវិធា មុទិន្ទ្រិយាបិ តិក្ខិន្ទ្រិយាបិ។ យេ មុទិន្ទ្រិយា, តេ ទន្ធញ្ច បដិនិស្សរន្តិ ទន្ធញ្ច ធម្មំ អាជានន្តិ។ យេ តិក្ខិន្ទ្រិយា, តេ ខិប្បញ្ច បដិនិស្សរន្តិ, ខិប្បញ្ច ធម្មំ អាជានន្តិ, ឥមា ចតស្សោ បដិបទា។ យេ ហិ កេចិ និយ្យិំសុ វា និយ្យន្តិ វា និយ្យិស្សន្តិ វា, តេ ឥមាហិ ឯវ ចតូហិ បដិបទាហិ។ ឯវំ អរិយា ចតុក្កមគ្គំ បញ្ញាបេន្តិ អពុធជនសេវិតាយ ពាលកន្តាយ រត្តវាសិនិយា នន្ទិយា ភវតណ្ហាយ អវដ្ដនត្ថំ [អាវដ្ដនត្ថំ (សី. ក.)]។ អយំ វុច្ចតិ នន្ទិយាវដ្ដស្ស នយស្ស ភូមីតិ, តេនាហ “តណ្ហញ្ច អវិជ្ជម្បិ ច សមថេនា”តិ។

៨២. វេយ្យាករណេសុ ហិ យេ កុសលាកុសលាតិ តេ ទុវិធា ឧបបរិក្ខិតព្ពា – លោកវដ្ដានុសារី ច លោកវិវដ្ដានុសារី ច។ វដ្ដំ នាម សំសារោ។ វិវដ្ដំ និព្ពានំ។ កម្មកិលេសា ហេតុ សំសារស្ស។ តត្ថ កម្មំ ចេតនា ចេតសិកញ្ច និទ្ទិសិតព្ពំ។ តំ កថំ ទដ្ឋព្ពំ? ឧបចយេន សព្ពេបិ កិលេសា ចតូហិ វិបល្លាសេហិ និទ្ទិសិតព្ពា។ តេ កត្ថ ទដ្ឋព្ពា? ទស វត្ថុកេ កិលេសបុញ្ជេ។ កតមានិ ទស វត្ថូនិ? ចត្តារោ អាហារា, ចត្តារោ វិបល្លាសា, ចត្តារិ ឧបាទានានិ, ចត្តារោ យោគា, ចត្តារោ គន្ថា, ចត្តារោ អាសវា, ចត្តារោ ឱឃា, ចត្តារោ សល្លា, ចតស្សោ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ ចត្តារិ អគតិគមនានិ។ បឋមេ អាហារេ បឋមោ វិបល្លាសោ, ទុតិយេ អាហារេ ទុតិយោ វិបល្លាសោ, តតិយេ អាហារេ តតិយោ វិបល្លាសោ, ចតុត្ថេ អាហារេ ចតុត្ថោ វិបល្លាសោ។ បឋមេ វិបល្លាសេ បឋមំ ឧបាទានំ។ ទុតិយេ វិបល្លាសេ ទុតិយំ ឧបាទានំ, តតិយេ វិបល្លាសេ តតិយំ ឧបាទានំ, ចតុត្ថេ វិបល្លាសេ ចតុត្ថំ ឧបាទានំ។ បឋមេ ឧបាទានេ បឋមោ យោគោ, ទុតិយេ ឧបាទានេ ទុតិយោ យោគោ, តតិយេ ឧបាទានេ តតិយោ យោគោ, ចតុត្ថេ ឧបាទានេ ចតុត្ថោ យោគោ។ បឋមេ យោគេ បឋមោ គន្ថោ, ទុតិយេ យោគេ ទុតិយោ គន្ថោ, តតិយេ យោគេ តតិយោ គន្ថោ, ចតុត្ថេ យោគេ ចតុត្ថោ គន្ថោ, បឋមេ គន្ថេ បឋមោ អាសវោ, ទុតិយេ គន្ថេ ទុតិយោ អាសវោ, តតិយេ គន្ថេ តតិយោ អាសវោ, ចតុត្ថេ គន្ថេ ចតុត្ថោ អាសវោ។ បឋមេ អាសវេ បឋមោ ឱឃោ, ទុតិយេ អាសវេ ទុតិយោ ឱឃោ, តតិយេ អាសវេ តតិយោ ឱឃោ, ចតុត្ថេ អាសវេ ចតុត្ថោ ឱឃោ។ បឋមេ ឱឃេ បឋមោ សល្លោ, ទុតិយេ ឱឃេ ទុតិយោ សល្លោ, តតិយេ ឱឃេ តតិយោ សល្លោ, ចតុត្ថេ ឱឃេ ចតុត្ថោ សល្លោ។ បឋមេ សល្លេ បឋមា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, ទុតិយេ សល្លេ ទុតិយា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, តតិយេ សល្លេ តតិយា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, ចតុត្ថេ សល្លេ ចតុត្ថី [ចតុត្ថា (សី.)] វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, បឋមាយំ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយំ បឋមំ អគតិគមនំ។ ទុតិយាយំ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយំ ទុតិយំ អគតិគមនំ។ តតិយាយំ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយំ តតិយំ អគតិគមនំ, ចតុត្ថិយំ [ចតុត្ថាយំ (សី.)] វិញ្ញាណដ្ឋិតិយំ ចតុត្ថំ អគតិគមនំ។

៨៣. តត្ថ យោ ច កពឡីការោ អាហារោ ផស្សោ អាហារោ, ឥមេ តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ យោ ច មនោសញ្ចេតនាហារោ យោ ច វិញ្ញាណាហារោ, ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ តត្ថ យោ ច “អសុភេ សុភ”ន្តិ វិបល្លាសោ, យោ ច “ទុក្ខេ សុខ”ន្តិ វិបល្លាសោ, ឥមេ តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ យោ ច “អនិច្ចេ និច្ច”ន្តិ វិបល្លាសោ, យោ ច “អនត្តនិ អត្តា”តិ វិបល្លាសោ, ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ តត្ថ យញ្ច កាមុបាទានំ យញ្ច ភវុបាទានំ, ឥមេ តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ យញ្ច ទិដ្ឋុបាទានំ យញ្ច អត្តវាទុបាទានំ, ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ តត្ថ យោ ច កាមយោគោ, យោ ច ភវយោគោ, ឥមេ តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ យោ ច ទិដ្ឋិយោគោ, យោ ច អវិជ្ជាយោគោ, ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ តត្ថ យោ ច អភិជ្ឈាកាយគន្ថោ, យោ ច ព្យាបាទោ កាយគន្ថោ, ឥមេ តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ យោ ច បរាមាសកាយគន្ថោ, យោ ច ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្ថោ, ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ តត្ថ យោ ច កាមាសវោ, យោ ច ភវាសវោ, ឥមេ តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ យោ ច ទិដ្ឋាសវោ, យោ ច អវិជ្ជាសវោ, ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ តត្ថ យោ ច កាមោឃោ, យោ ច ភវោឃោ, ឥមេ តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ យោ ច ទិដ្ឋោឃោ,

យោ ច អវិជ្ជាយោ, ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ តត្ថ យោ ច រាគសល្លោ, យោ ច ទោសសល្លោ, ឥមេ តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ យោ ច មានសល្លោ, យោ ច មោហសល្លោ, ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ តត្ថ យា ច រូបូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, យា ច វេទនូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, ឥមេ តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ យា ច សញ្ញូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, យា ច សង្ខារូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ តត្ថ យញ្ច ឆន្ទា អគតិគមនំ យញ្ច ទោសា អគតិគមនំ, ឥមេ តណ្ហាចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។ យញ្ច ភយា អគតិគមនំ, យញ្ច មោហា អគតិគមនំ, ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។

៨៤. តត្ថ កពឡីការេ អាហារេ "អសុភេ សុភ"ន្តិ វិបល្លាសោ, ផស្សេ អាហារេ "ទុក្ខេ សុខ"ន្តិ វិបល្លាសោ, វិញ្ញាណេ អាហារេ "អនិច្ចេ និច្ច"ន្តិ វិបល្លាសោ, មនោសញ្ចេតនាយ អាហារេ "អនត្តនិ អត្តា"តិ វិបល្លាសោ។ បឋមេ វិបល្លាសេ ឋិតោ កាមេ ឧបាទិយតិ , ឥទំ វុច្ចតិ កាមុបាទានំ; ទុតិយេ វិបល្លាសេ ឋិតោ អនាគតំ ភវំ ឧបាទិយតិ , ឥទំ វុច្ចតិ ភវុបាទានំ; តតិយេ វិបល្លាសេ ឋិតោ សំសារាភិនន្ទិនី ទិដ្ឋី ឧបាទិយតិ, ឥទំ វុច្ចតិ ទិដ្ឋុបាទានំ; ចតុត្ថេ វិបល្លាសេ ឋិតោ អត្តានំ កប្បិយំ ឧបាទិយតិ, ឥទំ វុច្ចតិ អត្តវាទុបាទានំ។

កាមុបាទានេន កាមេហិ សំយុជ្ជតិ, អយំ វុច្ចតិ កាមយោគោ; ភវុបាទានេន ភវេហិ សំយុជ្ជតិ, អយំ វុច្ចតិ ភវយោគោ; ទិដ្ឋុបាទានេន បាបិកាយ ទិដ្ឋិយា សំយុជ្ជតិ, អយំ វុច្ចតិ ទិដ្ឋិយោគោ; អត្តវាទុបាទានេន អវិជ្ជាយ សំយុជ្ជតិ, អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជាយោគោ។

បឋមេ យោគេ ឋិតោ អភិជ្ឈាយ កាយំ គន្ថតិ, អយំ វុច្ចតិ អភិជ្ឈាកាយគន្ថោ; ទុតិយេ យោគេ ឋិតោ ព្យាបាទេន កាយំ គន្ថតិ, អយំ វុច្ចតិ ព្យាបាទកាយគន្ថោ; តតិយេ យោគេ ឋិតោ បរាមាសេន កាយំ គន្ថតិ, អយំ វុច្ចតិ បរាមាសកាយគន្ថោ; ចតុត្ថេ យោគេ ឋិតោ ឥទំសច្ចាភិនិវេសេន កាយំ គន្ថតិ, អយំ វុច្ចតិ ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្ថោ។

តស្ស ឯវំគន្ថិតា កិលេសា អាសវន្តិ។ កុតោ ច វុច្ចតិ អាសវន្តីតិ? អនុសយតោ វា បរិយុដ្ឋានតោ វា។ តត្ថ អភិជ្ឈាកាយគន្ថេន កាមាសវោ, ព្យាបាទកាយគន្ថេន ភវាសវោ, បរាមាសកាយគន្ថេន ទិដ្ឋាសវោ, ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្ថេន អវិជ្ជាសវោ។

តស្ស ឥមេ ចត្តារោ អាសវា វេបុល្លំ គតា ឱឃា ភវន្តិ។ ឥតិ អាសវវេបុល្លា ឱឃវេបុល្លំ។ តត្ថ កាមាសវេន កាមោឃោ, ភវាសវេន ភវោឃោ, ទិដ្ឋាសវេន ទិដ្ឋោឃោ, អវិជ្ជាសវេន អវិជ្ជោឃោ។

តស្ស ឥមេ ចត្តារោ ឱឃា អនុសយសហគតា អជ្ឈាសយំ អនុបវិដ្ឋា ហទយំ អាហច្ច តិដ្ឋន្តិ, តេន វុច្ចន្តិ សល្លាឥតិ។ តត្ថ កាមោឃេន រាគសល្លោ, ភវោឃេន ទោសសល្លោ, ទិដ្ឋោឃេន មានសល្លោ, អវិជ្ជោឃេន មោហសល្លោ។

តស្ស ឥមេហិ ចតូហិ សល្លេហិ បរិយាទិន្នំ [បរិយាទិណ្ណំ (ក.)] វិញ្ញាណំ ចតូសុ ធម្មេសុ សណ្ឋហតិ រូបេ វេទនាយ សញ្ញាយ សង្ខារេសុ។ តត្ថ រាគសល្លេន នន្ទូបសេចនេន វិញ្ញាណេន រូបូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, ទោសសល្លេន នន្ទូបសេចនេន វិញ្ញាណេន វេទនូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, មានសល្លេន នន្ទូបសេចនេន វិញ្ញាណេន សញ្ញូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, មោហសល្លេន នន្ទូបសេចនេន វិញ្ញាណេន សង្ខារូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ។

តស្ស ឥមាហិ ចតូហិ វិញ្ញាណដ្ឋិតីហិ ឧបត្ថទ្ធំ វិញ្ញាណំ ចតូហិ ធម្មេហិ អគតី គច្ឆតិ ឆន្ទា ទោសា ភយា មោហា។ តត្ថ រាគេន ឆន្ទាគតី គច្ឆតិ, ទោសេន ទោសាគតី គច្ឆតិ, ភយេន ភយាគតី គច្ឆតិ, មោហេន មោហាគតី គច្ឆតិ។ ឥតិ ខោ តញ្ច កម្មំ ឥមេ ច កិលេសា, ឯស ហេតុ សំសារស្ស, ឯវំ សព្ពេ កិលេសា ចតូហិ វិបល្លាសេហិ និទ្ទិសិតព្ពា។

៨៥. តត្ថ ឥមា ចតស្សោ ទិសា កពឡីការោ អាហារោ "អសុភេ សុភ"ន្តិ វិបល្លាសោ, កាមុបាទានំ, កាមយោគោ, អភិជ្ឈាកាយគន្ថោ, កាមាសវោ, កាមោឃោ, រាគសល្លោ, រូបូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, ឆន្ទា អគតិគមនន្តិ បឋមា ទិសា។

ផស្សោ អាហារោ, "ទុក្ខេ សុខ"ន្តិ វិបល្លាសោ, ភវុបាទានំ, ភវយោគោ, ព្យាបាទកាយគន្ថោ, ភវាសវោ, ភវោឃោ, ទោសសល្លោ, វេទនូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, ទោសា អគតិគមនន្តិ ទុតិយា ទិសា។

វិញ្ញាណាហារោ “អនិច្ចេ និច្ច”ន្តិ វិបល្លាសោ, ទិដ្ឋុបាទានំ, ទិដ្ឋិយោគោ បរាមាសកាយគន្ថោ, ទិដ្ឋាសវោ, ទិដ្ឋោឃោ, មានសល្លោ, សញ្ញូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, ភយា អគតិគមនន្តិ តតិយា ទិសា។

មនោសញ្ចេតនាហារោ “អនត្តនិ អត្តា”តិ វិបល្លាសោ, អត្តវាទុបាទានំ, អវិជ្ជាយោគោ, ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្ថោ, អវិជ្ជាសវោ, អវិជ្ជោឃោ, មោហសល្លោ, សង្ខារូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, មោហា អគតិគមនន្តិ ចតុត្ថី ទិសា។

តត្ថ យោ ច កពឡីការោ អាហារោ យោ ច “អសុភេ សុភ”ន្តិ វិបល្លាសោ, កាមុបាទានំ, កាមយោគោ, អភិជ្ឈាកាយគន្ថោ, កាមាសវោ , កាមោឃោ, រាគសល្លោ, រូបូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ ឆន្ទា អគតិគមនន្តិ, ឥមេសំ ទសន្នំ សុត្តានំ ឯកោ អត្ថោ, ព្យញ្ជនមេវ នានំ។ ឥមេ រាគចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។

តត្ថ យោ ច ផស្សោ អាហារោ យោ ច “ទុក្ខេ សុខ”ន្តិ វិបល្លាសោ, ភវុបាទានំ, ភវយោគោ , ព្យាបាទកាយគន្ថោ, ភវាសវោ, ភវោឃោ, ទោសសល្លោ, វេទនូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, ទោសា អគតិគមនន្តិ ឥមេសំ ទសន្នំ សុត្តានំ ឯកោ អត្ថោ ព្យញ្ជនមេវ នានំ, ឥមេ ទោសចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា។

តត្ថ យោ ច វិញ្ញាណាហារោ យោ ច “អនិច្ចេ និច្ច”ន្តិ វិបល្លាសោ, ទិដ្ឋុបាទានំ, ទិដ្ឋិយោគោ, បរាមាសកាយគន្ថោ, ទិដ្ឋាសវោ, ទិដ្ឋោឃោ, មានសល្លោ, សញ្ញូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, ភយា អគតិគមនន្តិ ឥមេសំ ទសន្នំ សុត្តានំ ឯកោ អត្ថោ, ព្យញ្ជនមេវ នានំ។ ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស មន្ទស្ស ឧបក្កិលេសា។

តត្ថ យោ ច មនោសញ្ចេតនាហារោ យោ ច “អនត្តនិ អត្តា”តិ វិបល្លាសោ, អត្តវាទុបាទានំ, អវិជ្ជាយោគោ, ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្ថោ, អវិជ្ជាសវោ, អវិជ្ជោឃោ, មោហសល្លោ, សង្ខារូបគា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ, មោហា អគតិគមនន្តិ, ឥមេសំ ទសន្នំ សុត្តានំ ឯកោ អត្ថោ, ព្យញ្ជនមេវ នានំ។ ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស ឧទត្តស្ស [ឧទត្ថស្ស (សី. ក.)] ឧបក្កិលេសា។

តត្ថ យោ ច កពឡីការោ អាហារោ យោ ច ផស្សោ អាហារោ, ឥមេ អប្បណិហិតេន វិមោក្ខមុខេន បរិញ្ញំ គច្ឆន្តិ, វិញ្ញាណាហារោ សុញ្ញតាយ, មនោសញ្ចេតនាហារោ អនិមិត្តេន, តត្ថ យោ ច “អសុភេ សុភ”ន្តិ វិបល្លាសោ, យោ ច “ទុក្ខេ សុខ”ន្តិ វិបល្លាសោ, ឥមេ អប្បណិហិតេន វិមោក្ខមុខេន បហានំ អព្ភត្ថំ គច្ឆន្តិ។ “អនិច្ចេ និច្ច”ន្តិ វិបល្លាសោ សុញ្ញតាយ, “អនត្តនិ អត្តា”តិ វិបល្លាសោ អនិមិត្តេន។ តត្ថ កាមុបាទានញ្ច ភវុបាទានញ្ច អប្បណិហិតេន វិមោក្ខមុខេន បហានំ គច្ឆន្តិ។ ទិដ្ឋុបាទានំ សុញ្ញតាយ, អត្តវាទុបាទានំ អនិមិត្តេន។ តត្ថ កាមយោគោ ច ភវយោគោ ច អប្បណិហិតេន វិមោក្ខមុខេន បហានំ គច្ឆន្តិ, ទិដ្ឋិយោគោ សុញ្ញតាយ, អវិជ្ជាយោគោ អនិមិត្តេន។ តត្ថ អភិជ្ឈាកាយគន្ថោ ច ព្យាបាទកាយគន្ថោ ច អប្បណិហិតេន វិមោក្ខមុខេន បហានំ គច្ឆន្តិ, បរាមាសកាយគន្ថោ សុញ្ញតាយ, ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្ថោ អនិមិត្តេន។

តត្ថ កាមាសវោ ច ភវាសវោ ច អប្បណិហិតេន វិមោក្ខមុខេន បហានំ គច្ឆន្តិ, ទិដ្ឋាសវោ សុញ្ញតាយ, អវិជ្ជាសវោ អនិមិត្តេន។ តត្ថ កាមោឃោ ច ភវោឃោ ច អប្បណិហិតេន វិមោក្ខមុខេន បហានំ គច្ឆន្តិ, ទិដ្ឋោឃោ សុញ្ញតាយ, អវិជ្ជោឃោ អនិមិត្តេន។ តត្ថ រាគសល្លោ ច ទោសសល្លោ ច អប្បណិហិតេន វិមោក្ខមុខេន បហានំ គច្ឆន្តិ, មានសល្លោ សុញ្ញតាយ, មោហសល្លោ អនិមិត្តេន។ តត្ថ រូបូបគា ច វិញ្ញាណដ្ឋិតិ វេទនូបគា ច វិញ្ញាណដ្ឋិតិ អប្បណិហិតេន វិមោក្ខមុខេន បរិញ្ញំ គច្ឆន្តិ, សញ្ញូបគា សុញ្ញតាយ, សង្ខារូបគា អនិមិត្តេន។

តត្ថ ឆន្ទា ច អគតិគមនំ ទោសា ច អគតិគមនំ អប្បណិហិតេន វិមោក្ខមុខេន បហានំ គច្ឆន្តិ, ភយា អគតិគមនំ សុញ្ញតាយ, មោហា អគតិគមនំ អនិមិត្តេន វិមោក្ខមុខេន បហានំ គច្ឆន្តិ។ ឥតិ សព្ពេ លោកវដ្ដានុសារិនោ ធម្មា និយ្យន្តិ។ តេ លោកា តីហិ វិមោក្ខមុខេហិ។

៨៦. តត្រិទំ និយ្យានំ –

ចតស្សោ បដិបទា, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ចត្តារិ ឈានានិ, ចត្តារោ វិហារា, ចត្តារោ សម្មប្បធានា, ចត្តារោ អច្ឆរិយា អព្ភុតា ធម្មា, ចត្តារិ អធិដ្ឋានានិ, ចតស្សោ សមាធិភាវនា, ចត្តារោ សុខភាគិយា ធម្មា, ចតស្សោ អប្បមាណា។

បឋមា បដិបទា បឋមំ សតិបដ្ឋានំ, ទុតិយា បដិបទា ទុតិយំ សតិបដ្ឋានំ, តតិយា បដិបទា តតិយំ សតិបដ្ឋានំ, ចតុត្ថី បដិបទា ចតុត្ថំ សតិបដ្ឋានំ។ បឋមំ សតិបដ្ឋានំ បឋមំ ឈានំ, ទុតិយំ សតិបដ្ឋានំ ទុតិយំ ឈានំ, តតិយំ សតិបដ្ឋានំ តតិយំ ឈានំ។ ចតុត្ថំ សតិបដ្ឋានំ ចតុត្ថំ ឈានំ។ បឋមំ ឈានំ បឋមោ វិហារោ, ទុតិយំ ឈានំ ទុតិយោ វិហារោ, តតិយំ ឈានំ តតិយោ វិហារោ, ចតុត្ថំ ឈានំ ចតុត្ថោ វិហារោ។ បឋមោ វិហារោ បឋមំ សម្មប្បធានំ, ទុតិយោ វិហារោ ទុតិយំ សម្មប្បធានំ, តតិយោ វិហារោ តតិយំ សម្មប្បធានំ, ចតុត្ថោ វិហារោ ចតុត្ថំ សម្មប្បធានំ។ បឋមំ សម្មប្បធានំ បឋមោ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោ, ទុតិយំ ទុតិយោ, តតិយំ តតិយោ, ចតុត្ថំ សម្មប្បធានំ ចតុត្ថោ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោ។ បឋមោ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោ បឋមំ អធិដ្ឋានំ, ទុតិយោ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោ ទុតិយំ អធិដ្ឋានំ, តតិយោ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោ តតិយំ អធិដ្ឋានំ, ចតុត្ថោ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោ ចតុត្ថំ អធិដ្ឋានំ។ បឋមំ អធិដ្ឋានំ បឋមា សមាធិភាវនា, ទុតិយំ អធិដ្ឋានំ ទុតិយា សមាធិភាវនា, តតិយំ អធិដ្ឋានំ តតិយា សមាធិភាវនា, ចតុត្ថំ អធិដ្ឋានំ ចតុត្ថី សមាធិភាវនា។ បឋមា សមាធិភាវនា បឋមោ សុខភាគិយោ ធម្មោ, ទុតិយា សមាធិភាវនា ទុតិយោ សុខភាគិយោ ធម្មោ, តតិយា សមាធិភាវនា តតិយោ សុខភាគិយោ ធម្មោ, ចតុត្ថី សមាធិភាវនា ចតុត្ថោ សុខភាគិយោ ធម្មោ។ បឋមោ សុខភាគិយោ ធម្មោ បឋមំ អប្បមាណំ, ទុតិយោ សុខភាគិយោ ធម្មោ ទុតិយំ អប្បមាណំ, តតិយោ សុខភាគិយោ ធម្មោ តតិយំ អប្បមាណំ, ចតុត្ថោ សុខភាគិយោ ធម្មោ ចតុត្ថំ អប្បមាណំ។ បឋមា បដិបទា ភាវិតា ពហុលីកតា [ពហុលិកតា (ក.)] បឋមំ សតិបដ្ឋានំ បរិបូរេតិ, ទុតិយា បដិបទា ភាវិតា ពហុលីកតា ទុតិយំ សតិបដ្ឋានំ បរិបូរេតិ, តតិយា បដិបទា ភាវិតា ពហុលីកតា តតិយំ សតិបដ្ឋានំ បរិបូរេតិ, ចតុត្ថី បដិបទា ភាវិតា ពហុលីកតា ចតុត្ថំ សតិបដ្ឋានំ បរិបូរេតិ។ បឋមោ សតិបដ្ឋានោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ បឋមំ ឈានំ បរិបូរេតិ, ទុតិយោ សតិបដ្ឋានោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ ទុតិយំ ឈានំ បរិបូរេតិ, តតិយោ សតិបដ្ឋានោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ តតិយំ ឈានំ បរិបូរេតិ, ចតុត្ថោ សតិបដ្ឋានោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ ចតុត្ថំ ឈានំ បរិបូរេតិ។

បឋមំ ឈានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ បឋមំ វិហារំ បរិបូរេតិ, ទុតិយំ ឈានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ ទុតិយំ វិហារំ បរិបូរេតិ, តតិយំ ឈានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ តតិយំ វិហារំ បរិបូរេតិ, ចតុត្ថំ ឈានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ ចតុត្ថំ វិហារំ បរិបូរេតិ។ បឋមោ វិហារោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ អនុប្បន្នានំ បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ អនុប្បាទំ បរិបូរេតិ, ទុតិយោ វិហារោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ ឧប្បន្នានំ បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានំ បរិបូរេតិ, តតិយោ វិហារោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ អនុប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បាទំ បរិបូរេតិ, ចតុត្ថោ វិហារោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ ឧប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឋិតី អសម្មោសំ ភិយ្យោភាវំ បរិបូរេតិ។ បឋមំ សម្មប្បធានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ មានប្បហានំ បរិបូរេតិ, ទុតិយំ សម្មប្បធានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ អាលយសមុគ្ឃាតំ បរិបូរេតិ, តតិយំ សម្មប្បធានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ អវិជ្ជាបហានំ បរិបូរេតិ, ចតុត្ថំ សម្មប្បធានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ ភវូបសមំ បរិបូរេតិ។ មានប្បហានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ សច្ចាធិដ្ឋានំ បរិបូរេតិ, អាលយសមុគ្ឃាតោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ ចាគាធិដ្ឋានំ បរិបូរេតិ, អវិជ្ជាបហានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ បញ្ញាធិដ្ឋានំ បរិបូរេតិ, ភវូបសមោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ ឧបសមាធិដ្ឋានំ បរិបូរេតិ។ សច្ចាធិដ្ឋានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ ឆន្ទសមាធី បរិបូរេតិ, ចាគាធិដ្ឋានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ វីរិយសមាធី បរិបូរេតិ, បញ្ញាធិដ្ឋានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ ចិត្តសមាធី បរិបូរេតិ, ឧបសមាធិដ្ឋានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ វីមំសាសមាធី បរិបូរេតិ។ ឆន្ទសមាធិ ភាវិតោ ពហុលីកតោ ឥន្ទ្រិយសំវរំ បរិបូរេតិ, វីរិយសមាធិ ភាវិតោ ពហុលីកតោ តបំ បរិបូរេតិ, ចិត្តសមាធិ ភាវិតោ ពហុលីកតោ ពុទ្ធី បរិបូរេតិ, វីមំសាសមាធិ ភាវិតោ ពហុលីកតោ សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គំ បរិបូរេតិ។ ឥន្ទ្រិយសំវរោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ មេត្តំ បរិបូរេតិ, តបោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ ករុណំ បរិបូរេតិ, ពុទ្ធិ ភាវិតា ពហុលីកតា មុទិតំ បរិបូរេតិ, សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ ឧបេក្ខំ បរិបូរេតិ។

៨៧. តត្ថ ឥមា ចតស្សោ ទិសា បឋមា បដិបទា បឋមោ សតិបដ្ឋានោ បឋមំ ឈានំ បឋមោ វិហារោ បឋមោ សម្មប្បធានោ បឋមោ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោ សច្ចាធិដ្ឋានំ ឆន្ទសមាធិ ឥន្ទ្រិយសំវរោ មេត្តា ឥតិ បឋមា ទិសា។

ទុតិយា បដិបទា ទុតិយោ សតិបដ្ឋានោ ទុតិយោ វិហារោ ទុតិយោ សម្មប្បធានោ ទុតិយោ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោ ភវាធិដ្ឋានំ វីរិយសមាធិ តបោ ករុណា ឥតិ ទុតិយា ទិសា។

តតិយា បដិបទា តតិយោ សតិបដ្ឋានោ តតិយំ ឈានំ តតិយោ វិហារោ តតិយោ សម្មប្បធានោ តតិយោ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោ បញ្ញាធិដ្ឋានំ ចិត្តសមាធិ ពុទ្ធិ មុទិតា ឥតិ តតិយា ទិសា។

ចតុត្ថី បដិបទា ចតុត្ថោ សតិបដ្ឋានោ ចតុត្ថំ ឈានំ ចតុត្ថោ វិហារោ ចតុត្ថោ សម្មប្បធានោ ចតុត្ថោ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោ ឧបសមាធិដ្ឋានំ វីមំសាសមាធិ សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គោ ឧបេក្ខា ឥតិ ចតុត្ថី ទិសា។

តត្ថ បឋមា បដិបទា បឋមោ សតិបដ្ឋានោ បឋមំ ឈានំ បឋមោ វិហារោ បឋមោ សម្មប្បធានោ បឋមោ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោ សច្ចាធិដ្ឋានំ ឆន្ទសមាធិ ឥន្ទ្រិយសំវរោ, មេត្តា ឥតិ ឥមេសំ ទសន្នំ សុត្តានំ ឯកោ អត្ថោ, ព្យញ្ជនមេវ នានំ។ ឥទំ រាគចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ភេសជ្ជំ។

ទុតិយា បដិបទា ទុតិយោ សតិបដ្ឋានោ ទុតិយំ ឈានំ ទុតិយោ វិហារោ ទុតិយោ សម្មប្បធានោ ទុតិយោ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោ ចាគាធិដ្ឋានំ វីរិយសមាធិ តបោ ករុណា ឥតិ ឥមេសំ ទសន្នំ សុត្តានំ ឯកោ អត្ថោ, ព្យញ្ជនមេវ នានំ។ ឥទំ ទោសចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ភេសជ្ជំ។

តតិយា បដិបទា តតិយោ សតិបដ្ឋានោ តតិយំ ឈានំ តតិយោ វិហារោ តតិយោ សម្មប្បធានោ តតិយោ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោ បញ្ញាធិដ្ឋានំ ចិត្តសមាធិ ពុទ្ធិ មុទិតា ឥតិ ឥមេសំ ទសន្នំ សុត្តានំ ឯកោ អត្ថោ, ព្យញ្ជនមេវ នានំ។ ឥទំ ទិដ្ឋិចរិតស្ស មន្ទស្ស ភេសជ្ជំ។

ចតុត្ថី បដិបទា ចតុត្ថោ សតិបដ្ឋានោ ចតុត្ថំ ឈានំ ចតុត្ថោ វិហារោ ចតុត្ថោ សម្មប្បធានោ ចតុត្ថោ អច្ឆរិយោ អព្ភុតោ ធម្មោ ឧបសមាធិដ្ឋានំ វីមំសាសមាធិ សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គោ ឧបេក្ខា ឥតិ ឥមេសំ ទសន្នំ សុត្តានំ ឯកោ អត្ថោ, ព្យញ្ជនមេវ នានំ។ ឥទំ ទិដ្ឋិចរិតស្ស ឧទត្តស្ស ភេសជ្ជំ។

តត្ថ ទុក្ខា ច បដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា ទុក្ខា ច បដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា អប្បណិហិតំ វិមោក្ខមុខំ, សុខា បដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា សុញ្ញតំ វិមោក្ខមុខំ, សុខា បដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា អនិមិត្តំ វិមោក្ខមុខំ។

តត្ថ កាយេ កាយានុបស្សិតា សតិបដ្ឋានញ្ច វេទនាសុ វេទនានុបស្សិតា សតិបដ្ឋានញ្ច អប្បណិហិតំ វិមោក្ខមុខំ, ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សិតា សុញ្ញតំ វិមោក្ខមុខំ។ ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សិតា អនិមិត្តំ វិមោក្ខមុខំ។

តត្ថ បឋមញ្ច ឈានំ ទុតិយញ្ច ឈានំ អប្បណិហិតំ វិមោក្ខមុខំ, តតិយំ ឈានំ សុញ្ញតំ វិមោក្ខមុខំ, ចតុត្ថំ ឈានំ អនិមិត្តំ វិមោក្ខមុខំ។

តត្ថ បឋមោ ច វិហារោ ទុតិយោ ច វិហារោ អប្បណិហិតំ វិមោក្ខមុខំ, តតិយោ វិហារោ សុញ្ញតំ វិមោក្ខមុខំ, ចតុត្ថោ វិហារោ អនិមិត្តំ វិមោក្ខមុខំ។

យត្ថ បឋមញ្ច សម្មប្បធានំ ទុតិយញ្ច សម្មប្បធានំ អប្បណិហិតំ វិមោក្ខមុខំ, តតិយំ សម្មប្បធានំ សុញ្ញតំ វិមោក្ខមុខំ, ចតុត្ថំ សម្មប្បធានំ អនិមិត្តំ វិមោក្ខមុខំ។

តត្ថ មានប្បហានញ្ច អាលយសមុគ្ឃាតោ ច អប្បណិហិតំ វិមោក្ខមុខំ, អវិជ្ជាបហានំ សុញ្ញតំ វិមោក្ខមុខំ, ភវូបសមោ អនិមិត្តំ វិមោក្ខមុខំ។

តត្ថ សច្ចាធិដ្ឋានញ្ច ចាគាធិដ្ឋានញ្ច អប្បណិហិតំ វិមោក្ខមុខំ, បញ្ញាធិដ្ឋានំ សុញ្ញតំ វិមោក្ខមុខំ, ឧបសមាធិដ្ឋានំ អនិមិត្តំ វិមោក្ខមុខំ។

តត្ថ ឆន្ទសមាធិ ច វីរិយសមាធិ ច អប្បណិហិតំ វិមោក្ខមុខំ, ចិត្តសមាធិ សុញ្ញតំ វិមោក្ខមុខំ, វីមំសាសមាធិ អនិមិត្តំ វិមោក្ខមុខំ។

តត្ថ ឥន្ទ្រិយសំវរោ ច តបោ ច អប្បណិហិតំ វិមោក្ខមុខំ, ពុទ្ធិ សុញ្ញតំ វិមោក្ខមុខំ សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គោ អនិមិត្តំ វិមោក្ខមុខំ។

តត្ថ មេត្តា ច ករុណា ច អប្បណិហិតំ វិមោក្ខមុខំ, មុទិតា សុញ្ញតំ វិមោក្ខមុខំ ឧបេក្ខា អនិមិត្តំ វិមោក្ខមុខំ។

តេសំ វិក្កីឡិតំ។ ចត្តារោ អាហារា តេសំ បដិបក្ខោ ចតស្សោ បដិបទា...បេ... ចត្តារោ វិបល្លាសា តេសំ បដិបក្ខោ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា។ ចត្តារិ ឧបាទានានិ តេសំ បដិបក្ខោ ចត្តារិ ឈានានិ។ ចត្តារោ យោគា តេសំ

បដិបក្ខោ ចត្តារោ វិហារា។ ចត្តារោ គន្ថា តេសំ បដិបក្ខោ ចត្តារោ សម្មប្បធានា។ ចត្តារោ អាសវា តេសំ បដិបក្ខោ ចត្តារោ អច្ឆរិយា អព្ភុតា ធម្មា។ ចត្តារោ ឱឃា តេសំ បដិបក្ខោ ចត្តារិ អធិដ្ឋានានិ។ ចត្តារោ សល្លា តេសំ បដិបក្ខោ ចតស្សោ សមាធិភាវនា។ ចតស្សោ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ តាសំ បដិបក្ខោ ចត្តារោ សុខភាគិយា ធម្មា។ ចត្តារិ អគតិគមនានិ តេសំ បដិបក្ខោ ចតស្សោ អប្បមាណា។

សីហា ពុទ្ធា បច្ចេកពុទ្ធា សាវកា ច ហតរាគទោសមោហា, តេសំ វិក្កីឡិតំ ភាវនា សច្ឆិកិរិយា ព្យន្តីកិរិយា ច។ វិក្កីឡិតំ ឥន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំ វិក្កីឡិតំ វិបរិយាសានធិដ្ឋានញ្ច។ ឥន្ទ្រិយានិ សទ្ធម្មគោចរោ វិបរិយាសា កិលេសគោចរោ។ អយំ វុច្ចតិ សីហវិក្កីឡិតស្ស ច នយស្ស ទិសាលោចនស្ស ច នយស្ស ភូមីតិ។ តេនាហ “យោ នេតិ វិបល្លាសេហិ សំកិលេសេ”តិ។ វេយ្យាករណេសុ ហិ យេ “កុសលាកុសលា”តិ ច។

តត្ថ យេ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យន្តិ, ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា; យេ សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យន្តិ, ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា។ តេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អយំ សំកិលេសោ, ចត្តារោ អាហារា, ចត្តារោ វិបល្លាសា, ចត្តារិ ឧបាទានានិ, ចត្តារោ យោគា, ចត្តារោ គន្ថា, ចត្តារោ អាសវា, ចត្តារោ ឱឃា, ចត្តារោ សល្លា, ចតស្សោ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ, ចត្តារិ អគតិគមនានីតិ។ តេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ ឥទំ វោទានំ, ចតស្សោ បដិបទា, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ចត្តារិ ឈានានិ, ចត្តារោ វិហារា, ចត្តារោ សម្មប្បធានា, ចត្តារោ អច្ឆរិយា អព្ភុតា ធម្មា, ចត្តារិ អធិដ្ឋានានិ, ចតស្សោ សមាធិភាវនា, ចត្តារោ សុខភាគិយា ធម្មា, ចតស្សោ អប្បមាណា ឥតិ។

៨៨. តត្ថ យេ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យន្តិ ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា។ យេ សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យន្តិ, ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា។ តត្ថ យោ សុខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ, អយំ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ។ យោ សាធារណាយ, អយំ វិបញ្ចិតញ្ញូ។ យោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ, អយំ នេយ្យោ។

តត្ថ ភគវា ឧគ្ឃដិតញ្ញុស្ស បុគ្គលស្ស សមថំ ឧបទិសតិ, នេយ្យស្ស វិបស្សនំ, សមថវិបស្សនំ វិបញ្ចិតញ្ញុស្ស។ តត្ថ ភគវា ឧគ្ឃដិតញ្ញុស្ស បុគ្គលស្ស មុទុកំ ធម្មទេសនំ ឧបទិសតិ, តិក្ខំ នេយ្យស្ស, មុទុតិក្ខំ វិបញ្ចិតញ្ញុស្ស, តត្ថ ភគវា ឧគ្ឃដិតញ្ញុស្ស បុគ្គលស្ស សំខិត្តេន ធម្មំ ទេសយតិ, សំខិត្តវិត្ថារេន វិបញ្ចិតញ្ញុស្ស, វិត្ថារេន នេយ្យស្ស។ តត្ថ ភគវា ឧគ្ឃដិតញ្ញុស្ស បុគ្គលស្ស និស្សរណំ ឧបទិសតិ, វិបញ្ចិតញ្ញុស្ស អាទីនវញ្ច និស្សរណញ្ច ឧបទិសតិ, នេយ្យស្ស អស្សាទញ្ច អាទីនវញ្ច និស្សរណញ្ច ឧបទិសតិ។ តត្ថ ភគវា ឧគ្ឃដិតញ្ញុស្ស អធិបញ្ញាសិក្ខំ បញ្ញាបយតិ, អធិចិត្តំ វិបញ្ចិតញ្ញុស្ស, អធិសីលំ នេយ្យស្ស។

តត្ថ យេ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យន្តិ, ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា។ យេ សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ ច និយ្យន្តិ។ ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា។ ឥតិ ខោ ចត្តារិ ហុត្វា តីណិ ភវន្តិ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ វិបញ្ចិតញ្ញូ នេយ្យោតិ។

តេសំ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ អយំ សំកិលេសោ, តីណិ អកុសលមូលានិ លោភោ អកុសលមូលំ ទោសោ អកុសលមូលំ មោហោ អកុសលមូលំ , តីណិ ទុច្ចរិតានិ – កាយទុច្ចរិតំ វចីទុច្ចរិតំ មនោទុច្ចរិតំ; តយោ អកុសលវិតក្កា – កាមវិតក្កោ ព្យាបាទវិតក្កោ វិហឹសាវិតក្កោ; តិស្សោ អកុសលសញ្ញា – កាមសញ្ញា ព្យាបាទសញ្ញា វិហឹសាសញ្ញា; តិស្សោ វិបរីតសញ្ញា – និច្ចសញ្ញា សុខសញ្ញា អត្តសញ្ញា; តិស្សោ វេទនា – សុខា វេទនា ទុក្ខា វេទនា អទុក្ខមសុខា វេទនា; តិស្សោ ទុក្ខតា – ទុក្ខទុក្ខតា សង្ខារទុក្ខតា វិបរិណាមទុក្ខតា; តយោ អគ្គី – រាគគ្គិ ទោសគ្គិ មោហគ្គិ; តយោ សល្លា – រាគសល្លោ ទោសសល្លោ មោហសល្លោ; តិស្សោ ជដា – រាគជដា ទោសជដា មោហជដា; តិស្សោ អកុសលូបបរិក្ខា – អកុសលំ កាយកម្មំ អកុសលំ វចីកម្មំ អកុសលំ មនោកម្មំ។ តិស្សោ វិបត្តិយោ – សីលវិបត្តិ ទិដ្ឋិវិបត្តិ អាចារវិបត្តីតិ។ តេសំ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ ឥទំ វោទានំ។ តីណិ កុសលមូលានិ – អលោភោ កុសលមូលំ អទោសោ កុសលមូលំ អមោហោ កុសលមូលំ។ តីណិ សុចរិតានិ – កាយសុចរិតំ វចីសុចរិតំ មនោសុចរិតំ។ តយោ កុសលវិតក្កា – នេក្ខម្មវិតក្កោ អព្យាបាទវិតក្កោ អវិហឹសាវិតក្កោ។ តយោ សមាធី – សវិតក្កោ សវិចារោ សមាធិ អវិតក្កោ វិចារមត្តោ សមាធិ អវិតក្កោ អវិចារោ សមាធិ។ តិស្សោ កុសលសញ្ញា – នេក្ខម្មសញ្ញា អព្យាបាទសញ្ញា អវិហឹសាសញ្ញា។ តិស្សោ អវិបរីតសញ្ញា – អនិច្ចសញ្ញា ទុក្ខសញ្ញា អនត្តសញ្ញា។ តិស្សោ កុសលូបបរិក្ខា – កុសលំ កាយកម្មំ កុសលំ វចីកម្មំ កុសលំ មនោកម្មំ។ តីណិ សោចេយ្យានិ – កាយសោចេយ្យំ វចីសោចេយ្យំ មនោសោចេយ្យំ; តិស្សោ សម្បត្តិយោ – សីលសម្បត្តិ សមាធិសម្បត្តិ បញ្ញាសម្បត្តិ។ តិស្សោ សិក្ខា – អធិសីលសិក្ខា អធិចិត្តសិក្ខា អធិបញ្ញាសិក្ខា; តយោ ខន្ធា – សីលក្ខន្ធោ សមាធិក្ខន្ធោ បញ្ញាក្ខន្ធោ។ តីណិ វិមោក្ខមុខានិ – សុញ្ញតំ អនិមិត្តំ អប្បណិហិតន្តិ។

ឥតិ ខោ ចត្តារិ ហុត្វា តីណិ ភវន្តិ, តីណិ ហុត្វា ទ្វេ ភវន្តិ តណ្ហាចរិតោ ច ទិដ្ឋិចរិតោ ច។

តេសំ ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ អយំ សំកិលេសោ, តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច អហិរិកញ្ច អនោត្តប្បញ្ច អស្សតិ ច អសម្បជញ្ញញ្ច អយោនិសោ មនសិការោ ច កោសជ្ជញ្ច ទោវចស្សញ្ច អហំការោ ច មមំការោ ច អស្សទ្ធា ច បមាទោ ច អសទ្ធម្មស្សវនញ្ច អសំវរោ ច អភិជ្ឈា ច ព្យាបាទោ ច នីវរណញ្ច សំយោជនញ្ច កោធោ ច ឧបនាហោ ច មក្ខោ ច បលាសោ ច ឥស្សា ច មច្ឆេរញ្ច មាយា ច សាឋេយ្យញ្ច សស្សតទិដ្ឋិ ច ឧច្ឆេទទិដ្ឋិចាតិ។

តេសំ ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ ឥទំ វោទានំ, សមថោ ច វិបស្សនា ច ហិរី ច ឱត្តប្បញ្ច សតិ ច សម្បជញ្ញញ្ច យោនិសោ មនសិការោ ច វីរិយារម្ភោ ច សោវចស្សញ្ច ធម្មេ ញាណញ្ច អន្វយេ ញាណញ្ច ខយេ ញាណញ្ច អនុប្បាទេ ញាណញ្ច សទ្ធា ច អប្បមាទោ ច សទ្ធម្មស្សវនញ្ច សំវរោ ច អនភិជ្ឈា ច អព្យាបាទោ ច រាគវិរាគា ច ចេតោវិមុត្តិ អវិជ្ជាវិរាគា ច បញ្ញាវិមុត្តិ អភិសមយោ ច អប្បិច្ឆតា ច សន្តុដ្ឋិ ច អក្កោធោ ច អនុបនាហោ ច អមក្ខោ ច អបលាសោ ច ឥស្សាបហានញ្ច មច្ឆរិយប្បហានញ្ច វិជ្ជា ច វិមុត្តិ ច សង្ខតារម្មណោ ច វិមោក្ខោ អសង្ខតារម្មណោ ច វិមោក្ខោ សឧបាទិសេសា ច និព្ពានធាតុ អនុបាទិសេសា ច និព្ពានធាតូតិ។

អយំ វុច្ចតិ តិបុក្ខលស្ស ច នយស្ស អង្កុសស្ស ច នយស្ស ភូមីតិ។ តេនាហ “យោ អកុសលេ សមូលេហិ នេតី”តិ “ឱលោកេត្វា ទិសលោចនេនា”តិ ច។

និយុត្តំ នយសមុដ្ឋានំ។

សាសនបដ្ឋានំ

៨៩. តត្ថ អដ្ឋារស មូលបទា កុហឹ ទដ្ឋព្ពា? សាសនបដ្ឋានេ។ តត្ថ កតមំ សាសនបដ្ឋានំ? សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ, វាសនាភាគិយំ សុត្តំ, និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ, អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ, វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ, តណ្ហាសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ, ទិដ្ឋិសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ, ទុច្ចរិតសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ, តណ្ហាវោទានភាគិយំ សុត្តំ, ទិដ្ឋិវោទានភាគិយំ សុត្តំ, ទុច្ចរិតវោទានភាគិយំ សុត្តំ។

តត្ថ សំកិលេសោ តិវិធោ – តណ្ហាសំកិលេសោ ទិដ្ឋិសំកិលេសោ ទុច្ចរិតសំកិលេសោ។ តត្ថ តណ្ហាសំកិលេសោ សមថេន វិសុជ្ឈតិ, សោ សមថោ សមាធិក្ខន្ធោ។ ទិដ្ឋិសំកិលេសោ វិបស្សនាយ វិសុជ្ឈតិ, សា វិបស្សនា បញ្ញាក្ខន្ធោ។ ទុច្ចរិតសំកិលេសោ សុចរិតេន វិសុជ្ឈតិ, តំ សុចរិតំ សីលក្ខន្ធោ។ តស្ស សីលេ បតិដ្ឋិតស្ស យទិ អាសត្តិ ឧប្បជ្ជតិ ភវេសុ, ឯវំ សាយំ សមថវិបស្សនា ភាវនាមយំ បុញ្ញក្រិយវត្ថុ ភវតិ តត្រូបបត្តិយា សំវត្តតិ។ តមានិ ចត្តារិ សុត្តានិ, សាធារណានិ កតានិ អដ្ឋ ភវន្តិ, តានិយេវ អដ្ឋ សុត្តានិ សាធារណានិ កតានិ សោឡស ភវន្តិ។

ឥមេហិ សោឡសហិ សុត្តេហិ ភិន្នេហិ នវវិធំ សុត្តំ ភិន្នំ ភវតិ។ គាថាយ គាថា អនុមិនិតព្ពា, វេយ្យាករណេន វេយ្យាករណំ អនុមិនិតព្ពំ។ សុត្តេន សុត្តំ អនុមិនិតព្ពំ។

៩០. តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ?

“កាមន្ធា ជាលសញ្ឆន្នា, តណ្ហាឆទនឆាទិតា;
បមត្តពន្ធនា [បមត្តពន្ធុនា (ឧទា. ៧៤)] ពទ្ធា, មច្ឆាវ កុមិនាមុខេ;
ជរាមរណមន្វេន្តិ, វច្ឆោ ខីរបកោវ [ខីរូបកោវ (ក.) បស្ស ឧទា. ៦៤] មាតរ”ន្តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

ចត្តារិមានិ , ភិក្ខវេ, អគតិគមនានិ។ កតមានិ ចត្តារិ? ឆន្ទាគតឹ [ឆន្ទា អគតឹ (សី. ក.) បស្ស អ. និ. ៤.១៧] គច្ឆតិ, ទោសាគតឹ គច្ឆតិ, មោហាគតឹ គច្ឆតិ, ភយាគតឹ គច្ឆតិ។ ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, ចត្តារិ អគតិគមនានិ។ ឥទមវោច ភគវា, ឥទំ វត្វាន សុគតោ, អថាបរំ ឯតទវោច សត្ថា –

“ឆន្ទា ទោសា ភយា មោហា, យោ ធម្មំ អតិវត្តតិ;
និហីយតិ តស្ស យសោ, កាឡបក្ខេវ ចន្ទិមា”តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា, មនោសេដ្ឋា មនោមយា;
មនសា ចេ បទុដ្ឋេន, ភាសតិ វា ករោតិ វា;
តតោ នំ ទុក្ខមន្វេតិ, ចក្កំវ វហតោ បទ”ន្តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“មិទ្ធី [បស្ស ធ. ប. ៣២៥] យទា ហោតិ មហគ្ឃសោ ច, និទ្ទាយិតា សម្បរិវត្តសាយី;
មហាវរាហោវ និវាបបុដ្ឋោ, បុនប្បុនំ គព្ភមុបេតិ មន្ទោ”តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“អយសាវ មលំ សមុដ្ឋិតំ, តតុដ្ឋាយ [តទុដ្ឋាយ (សី.) បស្ស ធ. ប. ២៤០] តមេវ ខាទតិ;
ឯវំ អតិធោនចារិនំ, សានិ [តានិ (សី.) បស្ស ធ. ប. ២៤០] កម្មានិ នយន្តិ ទុគ្គតិ”ន្តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“ចោរោ យថា សន្ធិមុខេ គហីតោ, សកម្មុនា ហញ្ញតិ ពជ្ឈតេ ច;
ឯវំ អយំ បេច្ច បជា បរត្ថ, សកម្មុនា ហញ្ញតិ ពជ្ឈតេ ចា”តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“សុខកាមានិ ភូតានិ, យោ ទណ្ឌេន វិហឹសតិ;
អត្តនោ សុខមេសានោ, បេច្ច សោ ន លភតេ [លភេ (ក.) បស្ស ធ. ប. ១៣១] សុខ”ន្តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“គុន្នំ ចេ តរមានានំ, ជិម្ហំ គច្ឆតិ បុង្គវោ;
សព្ពា តា ជិម្ហំ គច្ឆន្តិ, នេត្តេ ជិម្ហំ គតេ [ជិម្ហគតេ (សី. ក.) បស្ស អ. និ. ៤.៧០] សតិ។

“ឯវមេវ មនុស្សេសុ, យោ ហោតិ សេដ្ឋសម្មតោ;
សោ ចេ អធម្មំ ចរតិ, បគេវ ឥតរា បជា;
សព្ពំ រដ្ឋំ ទុក្ខំ សេតិ, រាជា ចេ ហោតិ អធម្មិកោ”តិ។
ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“សុកិច្ឆរូបាវតិមេ មនុស្សា, ករោន្តិ បាបំ ឧបធីសុ រត្តា;
គច្ឆន្តិ តេ ពហុជនសន្និវាសំ, និរយំ អវីចឹ កដុកំ ភយានក”ន្តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“ផលំ វេ [បស្ស អ. និ. ៤.៦៨] កទលឹ ហន្តិ, ផលំ វេឡុំ ផលំ នឡំ;
សក្ការោ កាបុរិសំ ហន្តិ, គព្ភោ អស្សតរឹ យថា”តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“កោធមក្ខគរុ ភិក្ខុ, លាភសក្ការគារវោ [លាភសក្ការការណា (សី. ក.) បស្ស អ. និ. ៤.៤៣];
សុខេត្តេ បូតិពីជំវ, សទ្ធម្មេ ន វិរូហតី”តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

៩១. “ឥធាហំ, ភិក្ខវេ, ឯកច្ចំ បុគ្គលំ បទុដ្ឋចិត្តំ ឯវំ ចេតសា ចេតោ បរិច្ច បជានាមិ, (យថា ខោ អយំ បុគ្គលោ ឥរិយតិ, យញ្ច បដិបទំ បដិបន្នោ, យញ្ច មគ្គំ សមារូឡ្ហោ) [( ) នត្ថិ អ. និ. ១.៤៣-៤៤; ឥតិវុ. ២០]។ ឥមម្ហិ ចាយំ សមយេ កាលំ ករេយ្យ, យថាភតំ និក្ខិត្តោ, ឯវំ និរយេ។ តំ កិស្ស ហេតុ? ចិត្តំ ហិស្ស, ភិក្ខវេ, បទុដ្ឋំ [បទោសិតំ (សី. ក.) អ. និ. ១.៤៣; ឥតិវុ. ២០ បស្សិតព្ពំ], ចេតោបទោសហេតុ [ចិត្តបទោសហេតុ (សី. ក.)] ខោ បន, ភិក្ខវេ, ឯវមិធេកច្ចេ សត្តា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា អបាយំ ទុគ្គតឹ វិនិបាតំ និរយំ ឧបបជ្ជន្តី”តិ។ ឯតមត្ថំ ភគវា អវោច, តត្ថេតំ ឥតិ វុច្ចតិ –

“បទុដ្ឋចិត្តំ ញត្វាន, ឯកច្ចំ ឥធ បុគ្គលំ;
ឯតមត្ថញ្ច ព្យាកាសិ, ពុទ្ធោ [សត្ថា (សី. ក.)] ភិក្ខូន សន្តិកេ;

ឥមម្ហិ ចាយំ សមយេ, កាលំ កយិរាថ បុគ្គលោ;
និរយំ ឧបបជ្ជេយ្យ, ចិត្តំ ហិស្ស បទូសិតំ;
ចេតោបទោសហេតុ ហិ, សត្តា គច្ឆន្តិ ទុគ្គតឹ។

យថាភតំ និក្ខិបេយ្យ, ឯវមេវ តថាវិធោ;
កាយស្ស ភេទា ទុប្បញ្ញោ, និរយំ សោបបជ្ជតី”តិ។

អយម្បិ អត្ថោ វុត្តោ ភគវតា ឥតិ មេ សុតន្តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“សចេ ភាយថ ទុក្ខស្ស, សចេ វោ ទុក្ខមប្បិយំ;
មាកត្ថ បាបកំ កម្មំ, អាវិ [អាវី (សី.) បស្ស ឧទា. ៤៤] វា យទិ វា រហោ។

“សចេ ច បាបកំ កម្មំ, ករិស្សថ ករោថ វា;
ន វោ ទុក្ខា បមុត្យត្ថិ, ឧបេច្ចបិ បលាយត”ន្តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“អធម្មេន ធនំ លទ្ធា, មុសាវាទេន ចូភយំ;
មមេតិ ពាលា មញ្ញន្តិ, តំ កថំ នុ ភវិស្សតិ។

“អន្តរាយា សុ ភវិស្សន្តិ, សម្ភតស្ស វិនស្សតិ;
មតា សគ្គំ ន គច្ឆន្តិ, ននុ ឯត្តាវតា ហតា”តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“កថំ ខណតិ អត្តានំ, កថំ មិត្តេហិ ជីរតិ;
កថំ វិវដ្ដតេ ធម្មា, កថំ សគ្គំ ន គច្ឆតិ។

“លោភា ខណតិ អត្តានំ, លុទ្ធោ មិត្តេហិ ជីរតិ;
លោភា វិវដ្ដតេ ធម្មា, លោភា សគ្គំ ន គច្ឆតី”តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“ចរន្តិ ពាលា ទុម្មេធា, អមិត្តេនេវ អត្តនា;
ករោន្តា បាបកំ កម្មំ, យំ ហោតិ កដុកប្ផលំ [កដកំ ផលំ (ក.) បស្ស ធ. ប. ៦៦]។

“ន តំ កម្មំ កតំ សាធុ, យំ កត្វា អនុតប្បតិ;
យស្ស អស្សុមុខោ រោទំ, វិបាកំ បដិសេវតី”តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“ទុក្ករំ ទុត្តិតិក្ខញ្ច, អព្យត្តេន ច [អវិយត្តេន (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ១.១៧] សាមញ្ញំ;
ពហូ ហិ តត្ថ សម្ពាធា, យត្ថ ពាលោ វិសីទតិ។

“យោ ហិ អត្ថញ្ច ធម្មញ្ច, ភាសមានេ តថាគតេ;
មនំ បទោសយេ ពាលោ, មោឃំ ខោ តស្ស ជីវិតំ។

“ឯតញ្ចាហំ អរហាមិ, ទុក្ខញ្ច ឥតោ ច បាបិយតរំ ភន្តេ;
យោ អប្បមេយ្យេសុ តថាគតេសុ, ចិត្តំ បទោសេមិ អវីតរាគោ”តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“អប្បមេយ្យំ បមិនន្តោ, កោធ វិទ្វា វិកប្បយេ;
អប្បមេយ្យំ បមាយិនំ [បមាយន្តំ (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ១.១៧៩], និវុតំ តំ មញ្ញេ អកិស្សវ”ន្តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“បុរិសស្ស ហិ ជាតស្ស, កុឋារិ [កុធារិ (ក.) បស្ស សំ. និ. ១.១៨០] ជាយតេ មុខេ;
យាយ ឆិន្ទតិ អត្តានំ, ពាលោ ទុព្ភាសិតំ ភណំ។

“ន ហិ សត្ថំ សុនិសិតំ, វិសំ ហលាហលំ តវ;
ឯវំ វិរទ្ធំ បាតេតិ, វាចា ទុព្ភាសិតា យថា”តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

៨២. “យោ និន្ទិយំ បសំសតិ, តំ វា និន្ទតិ យោ បសំសិយោ។

វិចិនាតិ មុខេន សោ កលិំ, កលិនា តេន សុខំ ន វិន្ទតិ។

“អប្បមត្តោ អយំ កលិ, យោ អក្ខេសុ ធនបរាជយោ;
សព្ពស្សាបិ សហាបិ អត្តនា, អយមេវ មហន្តតរោ [មហត្តរោ (ក.) បស្ស អ. និ. ៤.៣; សំ. និ. ១.១៨០] កលិ;
យោ សុគតេសុ មនំ បទោសយេ។

“សតំ សហស្សានំ និរព្ពុទានំ, ឆត្តិំសតី បញ្ច ច អព្ពុទានិ;
យមរិយគរហី និរយំ ឧបេតិ, វាចំ មនញ្ច បណិធាយ បាបក”ន្តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

“យោ លោភគុណេ អនុយុត្តោ, សោ វចសា [វចសា ច (ក.) បស្ស សុ. និ. ៦៦៨] បរិភាសតិ អញ្ញេ;
អស្សទ្ធោ កទរិយោ [អនរិយោ (សី. ក.)] អវទញ្ញូ, មច្ឆរិ បេសុណិយំ អនុយុត្តោ។

“មុខទុគ្គ វិភូត អនរិយ, ភូនហុ បាបក ទុក្កដការិ;
បុរិសន្ត កលី អវជាតបុត្ត [អវជាតកបុត្ត (សី. ក.) បស្ស សុ. និ. ៦៦៩], មា ពហុភាណិធ នេរយិកោសិ។

“រជមាកិរសី អហិតាយ, សន្តេ គរហសិ កិព្ពិសការី;
ពហូនិ ទុច្ចរិតានិ ចរិត្វា, គច្ឆសិ ខោ បបតំ ចិររត្ត”ន្តិ។

ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

តត្ថ កតមំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ?

“មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា, មនោសេដ្ឋា មនោមយា;
មនសា ចេ បសន្នេន, ភាសតិ វា ករោតិ វា;
តតោ នំ សុខមន្វេតិ, ឆាយាវ អនបាយិនី”តិ [អនុបាយិនីតិ (ក.) បស្ស ធ. ប. ២]។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

៨៣. មហានាមោ សក្កោ ភគវន្តំ ឯតទវោច – “ឥទំ, ភន្តេ, កបិលវត្ថុ ឥទ្ធញ្ចេវ ផីតញ្ច ពាហុជញ្ញំ [ពាហុជនំ (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ៥.១០១៨] អាកិណ្ណមនុស្សំ សម្ពាធព្យូហំ, សោ ខោ អហំ, ភន្តេ, ភគវន្តំ វា បយិរុបាសិត្វា មនោភាវនីយេ វា ភិក្ខូ សាយន្ហសមយំ កបិលវត្ថុំ បវិសន្តោ ភន្តេនបិ ហត្ថិនា សមាគច្ឆាមិ, ភន្តេនបិ អស្សេន សមាគច្ឆាមិ, ភន្តេនបិ រថេន សមាគច្ឆាមិ, ភន្តេនបិ សកដេន សមាគច្ឆាមិ, ភន្តេនបិ បុរិសេន សមាគច្ឆាមិ, តស្ស មយ្ហំ, ភន្តេ, តស្មិំ សមយេ មុស្សតេវ ភគវន្តំ អារព្ភ សតិ, មុស្សតិ ធម្មំ អារព្ភ សតិ, មុស្សតិ សង្ឃំ អារព្ភ សតិ។ តស្ស មយ្ហំ, ភន្តេ, ឯវំ ហោតិ ‘ឥមម្ហិ ចាហំ សាយន្ហសមយេ កាលំ ករេយ្យំ, កា មយ្ហំ [មមស្ស (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ៥.១០១៨] គតិ, កោ អភិសម្បរាយោ’”តិ។

“មា ភាយិ, មហានាម, មា ភាយិ, មហានាម, អបាបកំ តេ មរណំ ភវិស្សតិ, អបាបិកា [អបាបិកា តេ (សី.)] កាលង្កិរិយា។ ចតូហិ ខោ, មហានាម, ធម្មេហិ សមន្នាគតោ អរិយសាវកោ និព្ពាននិន្នោ ហោតិ និព្ពានបោណោ និព្ពានបព្ភារោ។ កតមេហិ ចតូហិ? ឥធ, មហានាម, អរិយសាវកោ ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោ ហោតិ, ឥតិបិ សោ ភគវា អរហំ...បេ.... ពុទ្ធោ ភគវាតិ។ ធម្មេ...បេ.... សង្ឃេ...បេ.... អរិយកន្តេហិ សីលេហិ សមន្នាគតោ ហោតិ អខណ្ឌេហិ...បេ.... សមាធិសំវត្តនិកេហិ។ សេយ្យថាបិ, មហានាម, រុក្ខោ បាចីននិន្នោ បាចីនបោណោ បាចីនបព្ភារោ, សោ មូលច្ឆិន្នោ [មូលេហិ ឆិន្នោ (សី. ក.)] កតមេន បបតេយ្យា”តិ? “យេន, ភន្តេ, និន្នោ យេន បោណោ យេន បព្ភារោ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហានាម, ឥមេហិ ចតូហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ អរិយសាវកោ និព្ពាននិន្នោ ហោតិ និព្ពានបោណោ និព្ពានបព្ភារោ។ មា ភាយិ, មហានាម, មា ភាយិ, មហានាម, អបាបកំ តេ មរណំ ភវិស្សតិ, អបាបិកា កាលង្កិរិយា”តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

“សុខកាមានិ ភូតានិ, យោ ទណ្ឌេន ន ហឹសតិ;
អត្តនោ សុខមេសានោ, បេច្ច សោ លភតេ សុខ”ន្តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

“គុន្នញ្ចេ តរមានានំ, ឧជុំ គច្ឆតិ បុង្គវោ;
សព្ពា តា ឧជុំ គច្ឆន្តិ, នេត្តេ ឧជុំ គតេ សតិ។

“ឯវមេវ មនុស្សេសុ, យោ ហោតិ សេដ្ឋសម្មតោ;
សោ សចេ [សោ ចេវ (សី.) បស្ស (សី.) បស្ស អ. និ. ៤.៧០] ធម្មំ ចរតិ, បគេវ ឥតរា បជា;
សព្ពំ រដ្ឋំ សុខំ សេតិ, រាជា ចេ ហោតិ ធម្មិកោ”តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

៨៤. ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ។ តេន ខោ បន សមយេន សម្ពហុលា ភិក្ខូ ភគវតោ ចីវរកម្មំ ករោន្តិ “និដ្ឋិតចីវរោ ភគវា តេមាសច្ចយេន ចារិកំ បក្កមិស្សតី”តិ។ តេន ខោ បន សមយេន ឥសិទត្តបុរាណា ថបតយោ សាកេតេ [សាធុកេ (សំ. និ. ៥.១០០២)] បដិវសន្តិ កេនចិ ទេវ ករណីយេន។ អស្សោសុំ ខោ ឥសិទត្តបុរាណា ថបតយោ “សម្ពហុលា កិរ ភិក្ខូ ភគវតោ ចីវរកម្មំ ករោន្តិ។ និដ្ឋិតចីវរោ ភគវា តេមាសច្ចយេន ចារិកំ បក្កមិស្សតី”តិ។

អថ ខោ ឥសិទត្តបុរាណា ថបតយោ មគ្គេ បុរិសំ ឋបេសុំ “យទា ត្វំ អម្ភោ បុរិស បស្សេយ្យាសិ ភគវន្តំ អាគច្ឆន្តំ អរហន្តំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ, អថ អម្ហាកំ អារោចេយ្យាសី”តិ។ ទ្វីហតីហំ ឋិតោ ខោ សោ បុរិសោ អទ្ទស ភគវន្តំ ទូរតោវ អាគច្ឆន្តំ, ទិស្វាន យេន ឥសិទត្តបុរាណា ថបតយោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា ឥសិទត្តបុរាណេ ថបតយោ ឯតទវោច “អយំ សោ ភន្តេ [អយំ ភន្តេ (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ៥.១០០២] ភគវា អាគច្ឆតិ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ, យស្សទានិ កាលំ មញ្ញថា”តិ។

អថ ខោ ឥសិទត្តបុរាណា ថបតយោ យេន ភគវា តេនុបសង្កមឹសុ, ឧបសង្កមិត្វា ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា ភគវន្តំ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធឹសុ។ អថ ខោ ភគវា មគ្គា ឱក្កម្ម យេន អញ្ញតរំ រុក្ខមូលំ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ។ ឥសិទត្តបុរាណា ថបតយោ ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ និសីទឹសុ, ឯកមន្តំ និសិន្នា ខោ ឥសិទត្តបុរាណា ថបតយោ ភគវន្តំ ឯតទវោចុំ –

“យទា មយំ ភន្តេ ភគវន្តំ សុណោម ‘សាវត្ថិយា កោសលេសុ ចារិកំ បក្កមិស្សតី’តិ, ហោតិ នោ តស្មឹ សមយេ អនត្តមនតា ហោតិ ទោមនស្សំ ‘ទូរេ នោ ភគវា ភវិស្សតី’តិ។ យទា បន មយំ ភន្តេ ភគវន្តំ សុណោម ‘សាវត្ថិយា កោសលេសុ ចារិកំ បក្កន្តោ’តិ, ហោតិ នោ តស្មឹ សមយេ អនត្តមនតា ហោតិ ទោមនស្សំ ‘ទូរេ នោ ភគវា’តិ...បេ....។

“យទា បន មយំ ភន្តេ ភគវន្តំ សុណោម ‘កាសីសុ មគធេសុ [កាសីហិ មាគធេ (សំ. និ. ៥.១០០២)] ចារិកំ បក្កមិស្សតី’តិ, ហោតិ នោ តស្មឹ សមយេ អនត្តមនតា ហោតិ ទោមនស្សំ ‘ទូរេ នោ ភគវា ភវិស្សតី’តិ ។ យទា

បន មយំ ភន្តេ ភគវន្តំ សុណោម ‘កាសីសុ មគធេសុ ចារិកំ បក្កន្តោ’តិ, អនប្បកា នោ តស្មឹ សមយេ អនត្តមនតា ហោតិ អនប្បកំ ទោមនស្សំ ‘ទូរេ នោ ភគវា’តិ។

“យទា បន មយំ ភន្តេ ភគវន្តំ សុណោម ‘មគធេសុ កាសីសុ ចារិកំ បក្កមិស្សតី’តិ, ហោតិ នោ តស្មឹ សមយេ អត្តមនតា ហោតិ សោមនស្សំ ‘អាសន្នេ នោ ភគវា ភវិស្សតី’តិ។ យទា បន មយំ ភន្តេ ភគវន្តំ សុណោម ‘មគធេសុ កាសីសុ ចារិកំ បក្កន្តោ’តិ, ហោតិ នោ តស្មឹ សមយេ អត្តមនតា ហោតិ សោមនស្សំ ‘អាសន្នេ នោ ភគវា’តិ…បេ….។

“យទា បន មយំ ភន្តេ ភគវន្តំ សុណោម ‘កោសលេសុ សាវត្ថិំ [សាវត្ថិយំ (សី. ក.)] ចារិកំ បក្កមិស្សតី’តិ។ ហោតិ នោ តស្មឹ សមយេ អត្តមនតា ហោតិ សោមនស្សំ ‘អាសន្នេ នោ ភគវា ភវិស្សតី’តិ។

“យទា បន មយំ ភន្តេ ភគវន្តំ សុណោម ‘សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ’តិ ហោតិ អនប្បកា នោ តស្មឹ សមយេ អត្តមនតា, ហោតិ អនប្បកំ សោមនស្សំ ‘អាសន្នេ នោ ភគវា’”តិ។

“តស្មាតិហ, ថបតយោ, សម្ពាធោ ឃរាវាសោ រជាបថោ, អព្ភោកាសោ បព្ពជ្ជា, អលញ្ច បន វោ, ថបតយោ, អប្បមាទាយា”តិ។ “អត្ថិ ខោ នោ, ភន្តេ, ឯតម្ហា សម្ពាធា អញ្ញោ សម្ពាធោ សម្ពាធតរោ ចេវ សម្ពាធសង្ខាតតរោ ចា”តិ? “កតមោ បន វោ, ថបតយោ, ឯតម្ហា សម្ពាធា អញ្ញោ សម្ពាធោ សម្ពាធតរោ ចេវ សម្ពាធសង្ខាតតរោ ចា”តិ?

“ឥធ មយំ, ភន្តេ, យទា រាជា បសេនទិ កោសលោ ឧយ្យានភូមឹ និយ្យាតុកាមោ [គន្តុកាមោ (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ៥.១០០២] ហោតិ, យេ តេ រញ្ញោ បសេនទិស្ស កោសលស្ស នាគា ឱបវយ្ហា, តេ កប្បេត្វា យា តា រញ្ញោ បសេនទិស្ស កោសលស្ស បជាបតិយោ បិយា មនាបា, តា [តាសំ (សី. ក.)] ឯកំ បុរតោ ឯកំ បច្ឆតោ និសីទាបេម, តាសំ ខោ បន, ភន្តេ, ភគិនីនំ ឯវរូបោ គន្ធោ ហោតិ។ សេយ្យថាបិ នាម គន្ធករណ្ឌកស្ស តាវទេវ វិវរិយមានស្ស, យថា តំ រាជកញ្ញានំ [រាជារហេន (សី. ក.)] គន្ធេន វិភូសិតានំ។ តាសំ ខោ បន, ភន្តេ, ភគិនីនំ ឯវរូបោ កាយសម្ផស្សោ ហោតិ, សេយ្យថាបិ នាម តូលបិចុនោ វា កប្បាសបិចុនោ វា, យថា តំ រាជកញ្ញានំ សុខេធិតានំ។ តស្មឹ ខោ បន, ភន្តេ, សមយេ នាគោបិ រក្ខិតព្ពោ ហោតិ។ តាបិ ភគិនិយោ រក្ខិតព្ពា ហោតិ។ អត្តាបិ រក្ខិតព្ពា ហោតិ។ ន ខោ បន មយំ, ភន្តេ, អភិជានាម តាសុ ភគិនីសុ បាបកំ ចិត្តំ ឧប្បាទេន្តា, អយំ ខោ នោ, ភន្តេ, ឯតម្ហា សម្ពាធា អញ្ញោ សម្ពាធោ សម្ពាធតរោ ចេវ សម្ពាធសង្ខាតតរោ ចាតិ។

“តស្មាតិហ , ថបតយោ, សម្ពាធោ ឃរាវាសោ រជាបថោ, អព្ភោកាសោ បព្ពជ្ជា។ អលញ្ច បន វោ, ថបតយោ, អប្បមាទាយ។ ចតូហិ ខោ ថបតយោ, ធម្មេហិ សមន្នាគតោ អរិយសាវកោ សោតាបន្នោ ហោតិ អវិនិបាតធម្មោ និយតោ សម្ពោធិបរាយណោ។

“កតមេហិ ចតូហិ? ឥធ, ថបតយោ, សុតវា អរិយសាវកោ ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតោ ហោតិ ឥតិបិ សោ ភគវា អរហំ…បេ…. ពុទ្ធោ ភគវាតិ, ធម្មេ…បេ…. សង្ឃេ…បេ…. វិគតមលមច្ឆេរេន ចេតសា អគារំ អជ្ឈាវសតិ, មុត្តចាគោ បយតបាណិ វោស្សគ្គរតោ យាចយោគោ ទានសំវិភាគរតោ អប្បដិវិភត្តំ។ ឥមេហិ ខោ, ថបតយោ, ចតូហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ អរិយសាវកោ សោតាបន្នោ ហោតិ អវិនិបាតធម្មោ និយតោ សម្ពោធិបរាយណោ។

“តុម្ហេ ខោ, ថបតយោ, ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេន សមន្នាគតា ឥតិបិ សោ ភគវា អរហំ…បេ…. ពុទ្ធោ ភគវាតិ, ធម្មេ…បេ…. សង្ឃេ…បេ…. យំ ខោ បន កិញ្ចិ កុលេ ទេយ្យធម្មំ, សព្ពំ តំ អប្បដិវិភត្តំ សីលវន្តេហិ កល្យាណធម្មេហិ, តំ កឹ មញ្ញថ, ថបតយោ, កតិវិធា តេ កោសលេសុ មនុស្សា យេ តុម្ហាកំ សមសមា យទិទំ ទានសំវិភាគេហី”តិ? “លាភា នោ, ភន្តេ, សុលទ្ធំ នោ, ភន្តេ, យេសំ នោ ភគវា ឯវំ បជានាតី”តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

៩៥. “ឯកបុប្ផំ ចជិត្វាន [យជិត្វាន (ក.) បស្ស ថេរគា. ៩៦], សហស្សំ កប្បកោដិយោ។

ទេវេ ចេវ មនុស្សេ ច, សេសេន បរិនិព្ពុតោ”តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

“អស្សត្ថេ ហរិតោភាសេ, សំវិរូឡ្ហម្ហិ បាទបេ;
ឯកំ ពុទ្ធគតំ [ពុទ្ធកតំ (ក.) បស្ស ថេរគា. ២១៧] សញ្ញំ, អលភិត្ថំ [អលភឹហំ (សី. ក.)] បតិស្សតោ។

“អជ្ជ តឹសំ តតោ កប្បា, នាភិជានាមិ ទុគ្គតិំ;
តិស្សោ វិជ្ជា សច្ឆិកតា, តស្សា សញ្ញាយ វាសនា”តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

“បិណ្ឌាយ កោសលំ បុរំ, បាវិសិ អគ្គបុគ្គលោ;
អនុកម្បកោ បុរេភត្តំ, តណ្ហានិឃាតកោ មុនិ។

“បុរិសស្ស វដំសកោ ហត្ថេ, សព្ពបុប្ផេហិលង្កតោ;
សោ អទ្ទសាសិ សម្ពុទ្ធំ, ភិក្ខុសង្ឃបុរក្ខតំ។

“បវិសន្តំ រាជមគ្គេន, ទេវមានុសបូជិតំ;
ហដ្ឋោ ចិត្តំ បសាទេត្វា, សម្ពុទ្ធមុបសង្កមិ។

“សោ តំ វដំសកំ សុរភិំ, វណ្ណវន្តំ មនោរមំ;
សម្ពុទ្ធស្សូបនាមេសិ, បសន្នោ សេហិ បាណិភិ។

“តតោ អគ្គិសិខា វណ្ណា, ពុទ្ធស្ស លបនន្តរា;
សហស្សរំសិ វិជ្ជុរិវ, ឱក្កា និក្ខមិ អាននា។

“បទក្ខិណំ ករិត្វាន, សីសេ អាទិច្ចពន្ធុនោ;
តិក្ខត្តុំ បរិវេដ្ឋេត្វា, មុទ្ធនន្តរធាយថ។

“ឥទំ ទិស្វា អច្ឆរិយំ, អព្ភុតំ លោមហំសនំ;
ឯកំសំ ចីវរំ កត្វា, អានន្ទោ ឯតទព្រវិ។

“‘កោ ហេតុ សិតកម្មស្ស, ព្យាករោហិ មហាមុនេ;
ធម្មាលោកោ ភវិស្សតិ, កង្ខំ វិតរ នោ មុនេ។

“‘យស្ស តំ សព្ពធម្មេសុ, សទា ញាណំ បវត្តតិ;
កង្ខី វេមតិកំ ថេរំ, អានន្ទំ ឯតទព្រវិ។

“‘យោ សោ អានន្ទ បុរិសោ, មយិ ចិត្តំ បសាទយិ;
ចតុរាសីតិកប្បានិ, ទុគ្គតិំ ន គមិស្សតិ។

“‘ទេវេសុ ទេវសោភគ្គំ, ទិព្ពំ រជ្ជំ បសាសិយ;
មនុជេសុ មនុជិន្ទោ, រាជា រដ្ឋេ ភវិស្សតិ។

“‘សោ ចរិមំ បព្ពជិត្វា, សច្ឆិកត្វាន [សច្ឆិកត្វា ច (ក.)] ធម្មតំ;
បច្ចេកពុទ្ធោ ធុតរាគោ, វដំសកោ នាម ភវិស្សតិ។

“‘នត្ថិ ចិត្តេ [បស្ស វិ. វ. ៨០៤] បសន្នម្ហិ, អប្បកា នាម ទក្ខិណា;
តថាគតេ វា សម្ពុទ្ធេ, អថ វា តស្ស សាវកេ។

“‘ឯវំ អចិន្តិយា [បស្ស អប. ថេរ ១.១.៨២] ពុទ្ធា, ពុទ្ធធម្មា អចិន្តិយា;
អចិន្តិយេ បសន្នានំ, វិបាកោ ហោតិ អចិន្តិយោ’”តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

៨៦. “ឥធាហំ, ភិក្ខវេ, ឯកច្ចំ បុគ្គលំ បសន្នចិត្តំ ឯវំ ចេតសា ចេតោ បរិច្ច បជានាមិ “(យថា ខោ អយំ បុគ្គលោ ឥរិយតិ, យញ្ច បដិបទំ បដិបន្នោ, យញ្ច មគ្គំ សមារូឡ្ហោ) [( ) នត្ថិ អ. និ. ១.៤៣-៤៤; ឥតិវុ. ២១]។ ឥមម្ហិ ចាយំ សមយេ កាលំ ករេយ្យ, យថាភតំ និក្ខិត្តោ ឯវំ សគ្គេ។ តំ កិស្ស ហេតុ? ចិត្តំ ហិស្ស, ភិក្ខវេ, បសន្នំ, ចេតោបសាទហេតុ [ចិត្តប្បសាទហេតុ (សី. ក.)] ខោ បន ឯវមិធេកច្ចេ សត្តា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតិំ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជន្តី”តិ។ ឯតមត្ថំ ភគវា អវោច, តត្ថេតំ ឥតិ វុច្ចតិ –

“បសន្នចិត្តំ ញត្វាន, ឯកច្ចំ ឥធ បុគ្គលំ;
ឯតមត្ថញ្ច ព្យាកាសិ, ពុទ្ធោ [សត្ថា (សី. ក.) បស្ស ឥតិវុ. ២១] ភិក្ខូន សន្តិកេ។

“ឥមម្ហិ ចាយំ សមយេ, កាលំ កយិរាថ បុគ្គលោ;
សគ្គម្ហិ ឧបបជ្ជេយ្យ, ចិត្តំ ហិស្ស បសាទិតំ។

“ចេតោបសាទហេតុ ហិ, សត្តា គច្ឆន្តិ សុគ្គតិំ;
យថាភតំ និក្ខិបេយ្យ, ឯវមេវំ តថាវិធោ;
កាយស្ស ភេទា សប្បញ្ញោ, សគ្គំ សោ ឧបបជ្ជតី”តិ។

“អយម្បិ អត្ថោ វុត្តោ ភគវតា ឥតិ មេ សុត”ន្តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

“សុវណ្ណច្ឆទនំ នាវំ, នារិ អារុយ្ហ តិដ្ឋសិ;
ឱគាហសិ [ឱគាហសេ (សី. ក.) បស្ស វិ. វ. ៥៣] បោក្ខរណិំ, បទ្មំ ឆិន្ទសិ បាណិនា។

“កេន តេ តាទិសោ វណ្ណោ, អានុភាវោ ជុតិ ច តេ;
ឧប្បជ្ជន្តិ ច តេ ភោគា, យេ កេចិ មនសិច្ឆិតា។

“បុច្ឆិតា ទេវតេ សំស, កិស្ស កម្មស្សិទំ ផលំ;
សា ទេវតា អត្តមនា, ទេវរាជេន បុច្ឆិតា។

“បញ្ហំ បុដ្ឋា វិយាកាសិ, សក្កស្ស ឥតិ មេ សុតំ;
អទ្ធានំ បដិបន្នាហំ, ទិស្វា ថូបំ មនោរមំ។

“តត្ថ ចិត្តំ បសាទេសិំ, កស្សបស្ស យសស្សិនោ;
បទុមបុប្ផេហិ បូជេសិំ, បសន្នា សេហិ តស្សេវ;
កម្មស្ស ផលំ វិបាកោ, ឯតាទិសំ កតបុញ្ញា លភន្តី”តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

“ទានកថា សីលកថា សគ្គកថា បុញ្ញកថា បុញ្ញវិបាកកថា”តិ;
ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

“អបិចាបិ បំសុថូបេសុ ឧទ្ទិស្សកតេសុ ទសពលធរានំ តត្ថបិ ការំ កត្វា សគ្គេសុ នរា បមោទន្តី”តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

៨៧. “ន្ទវបុត្តសវិវណ្ណា, សព្ពេ សុភគសណ្ឋិតី។

ឧទកេន បំសុំ តេមេត្វា, ថូបំ វឌ្ឍេថ កស្សបំ។

“អយំ សុគត្តេ សុគតស្ស ថូបោ, មហេសិនោ ទសពលធម្មធារិនោ;
តស្មិំ [យស្មិំ (សី.)] ឥមេ ទេវមនុជា បសន្នា, ការំ ករោន្តា ជរាមរណា បមុច្ចរេ”តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

“ឧឡារំ វត តំ អាសិ, យាហំ ថូបំ មហេសិនោ;
ឧប្បលានិ ច ចត្តារិ, មាលញ្ច អភិរោបយិំ។

“អជ្ជ តីសំ តតោ កប្បា, នាភិជានាមិ ទុគ្គតិំ;
វិនិបាតំ ន គច្ឆាមិ, ថូបំ បូជេត្វ [បូជេត្វា (ក.)] សត្ថុនោ”តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

“ពាត្តឹសលក្ខណធរស្ស, វិជិតវិជយស្ស លោកនាថស្ស;
សតសហស្សំ កប្បេ, មុទិតោ ថូបំ អបូជេសិ។

“យំ មយា បសុតំ បុញ្ញំ, តេន ច បុញ្ញេន ទេវ សោភគ្គំ;
រជ្ជានិ ច ការិតានិ, អនាគន្តូន វិនិបាតំ។

“យំ ចក្ខុ អទន្តទមកស្ស, សាសនេ បណិហិតំ តថា;
ចិត្តំ តំ មេ សព្ពំ, លទ្ធំ វិមុត្តចិត្តម្ហិ វិធូតមលតោ”តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

៩៨. “សាមាកបត្តោទនមត្តមេវ ហិ, បច្ចេកពុទ្ធម្ហិ អទាសិ ទក្ខិណំ។

វិមុត្តចិត្តេ អខិលេ អនាសវេ, អរណវិហារិម្ហិ អសង្គមានសេ។

“តស្មិញ្ច ឱកប្បយិ ធម្មមុត្តមំ, តស្មិញ្ច ធម្មេ បណិធេសិ មានសំ;
ឯវំ វិហារីហិ មេ សង្គមោ សិយា, ភវេ កុទាសុបិ ច មា អបេក្ខវា។

“តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកតោ អហំ, សហស្សក្ខត្តុំ កុរុសូបបជ្ជថ [កុរូសូបបជ្ជថ (សី.)];
ទីឃាយុកេសុ អមមេសុ បាណិសុ, វិសេសគាមីសុ អហីនគាមិសុ។

“តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកតោ អហំ, សហស្សក្ខត្តុំ តិទសោបបជ្ជថ;
វិចិត្រមាលាភរណានុលេបិសុ, វិសិដ្ឋកាយូបគតោ យសស្សិសុ។

“តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកតោ អហំ, វិមុត្តចិត្តោ អខិលោ អនាសវោ;
ឥមេហិ មេ អន្តិមទេហធារិភិ, សមាគមោ អាសិហិ តាហិ តាសិហិ។

“បច្ចក្ខំ ខ្វិមំ អវច តថាគតោ ជិនោ, សមិជ្ឈតេ សីលវតោ យទិច្ឆតិ;
យថា យថា មេ មនសា វិចិន្តិតំ, តថា សមិទ្ធំ អយមន្តិមោ ភវោ”តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

“ឯកតឹសម្ហិ កប្បម្ហិ ជិនោ អនេជោ, អនន្តទស្សី ភគវា សិខីតិ;
តស្សាបិ រាជា ភាតា សិខិទ្ទេ [សិខណ្ឌិ (សី.)], ពុទ្ធេ ច ធម្មេ ច អភិប្បសន្នោ។

“បរិនិព្ពុតេ លោកវិនាយកម្ហិ, ថូបំ សកាសិ វិបុលំ មហន្តំ;
សមន្តតោ គាវុតិកំ មហេសិនោ, ទេវាតិទេវស្ស នរុត្តមស្ស។

“តស្មឹ មនុស្សោ ពលិមាភិហារី, បត្តយ្ហ ជាតិសុមនំ បហដ្ឋោ;
វាតេន បុប្ផំ បតិតស្ស ឯកំ, តាហំ គហេត្វាន តស្សេវ ទាសិ។

“សោ មំ អវោចាភិបសន្នចិត្តោ, តុយ្ហមេវ ឯតំ បុប្ផំ ទទាមិ;

តាហំ គហេត្វា អភិរោបយេសិ, បុនប្បុនំ ពុទ្ធមនុស្សរន្តោ។

“អជ្ជ តីសំ តតោ កប្បា, នាភិជានាមិ ទុគ្គតី;
វិនិបាតញ្ច ន គច្ឆាមិ, ថូបបូជាយិទំ ផល”ន្តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

“កបិលំ នាម នគរំ, សុវិភត្តំ មហាបថំ;
អាកិណ្ណមិទ្ធំ ផីតញ្ច, ព្រហ្មទត្តស្ស រាជិនោ។

“កុម្មាសំ វិក្កិណី តត្ថ, បញ្ចាលានំ បុរុត្តមេ;
សោហំ អទ្ទសី សម្ពុទ្ធំ, ឧបរិដ្ឋំ យសស្សិនំ។

“ហដ្ឋោ ចិត្តំ បសាទេត្វា, និមន្តេសឹ នរុត្តមំ;
អរិដ្ឋំ ធុរភត្តេន, យំ មេ គេហម្ហិ វិជ្ជថ។

“តតោ ច កត្តិកោ បុណ្ណោ [កត្តិកា បុណ្ណា (ក.)], បុណ្ណមាសី ឧបដ្ឋិតា;
នវំ ទុស្សយុគំ គយ្ហ, អរិដ្ឋស្សោបនាមយឹ។

“បសន្នចិត្តំ ញត្វាន, បដិគ្គណ្ហិ នរុត្តមោ;
អនុកម្បកោ ការុណិកោ, តណ្ហានិឃាតកោ មុនិ។

“តាហំ កម្មំ ករិត្វាន, កល្យាណំ ពុទ្ធវណ្ណិតំ;
ទេវេ ចេវ មនុស្សេ ច, សន្ធាវិត្វា តតោ ចុតោ។

“ពារាណសិយំ នគរេ, សេដ្ឋិស្ស ឯកបុត្តកោ;
អឌ្ឍេ កុលស្មឹ ឧប្បជ្ជឹ, បាណេហិ ច បិយតរោ។

“តតោ ច វិញ្ញុតំ បត្តោ, ទេវបុត្តេន ចោទិតោ;
បាសាទា ឱរុហិត្វាន, សម្ពុទ្ធមុបសង្កមឹ។

“សោ មេ ធម្មមទេសយិ, អនុកម្បាយ គោតមោ;
ទុក្ខំ ទុក្ខសមុប្បាទំ, ទុក្ខស្ស ច អតិក្កមំ។

“អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ, ទុក្ខូបសមគាមិនំ;
ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ, មុនិ ធម្មមទេសយិ។

“តស្សាហំ វចនំ សុត្វា, វិហរឹ សាសនេ រតោ;
សមថំ បដិវិជ្ឈាហំ, រត្តិន្ទិវមតន្ទិតោ។

“អជ្ឈត្តញ្ច ពហិទ្ធា ច, យេ មេ វិជ្ជឹសុ [វិជ្ជឹសុ (សី.)] អាសវា;
សព្ពេ អាសុំ សមុច្ឆិន្នា, ន ច ឧប្បជ្ជរេ បុន។

“បរិយន្តកតំ ទុក្ខំ, ចរិមោយំ សមុស្សយោ;
ជាតិមរណសំសារោ, នត្ថិទានិ បុនព្ភវោ”តិ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

៩៩. តត្ថ កតមំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ?

“ឧទ្ធំ អធោ សព្ពធិ វិប្បមុត្តោ, អយំ អហស្មីតិ [អយមហមស្មីតិ (សី.) បស្ស ឧទា. ៦១] អនានុបស្សី;

ឯវំ វិមុត្តោ ឧទតារិ ឱឃំ, អតិណ្ណបុព្ពំ អបុនព្ភវាយា”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

“សីលវតោ , អានន្ទ, ន ចេតនា [ចេតនាយ (អ. និ. ១១.២)] ករណីយា ‘កិន្តិ មេ អវិប្បដិសារោ ជាយេយ្យា’តិ។ ធម្មតា ឯសា, អានន្ទ, យំ សីលវតោ អវិប្បដិសារោ ជាយេយ្យ។ អវិប្បដិសារិនា, អានន្ទ, ន ចេតនា ករណីយា ‘កិន្តិ មេ បាមោជ្ជំ ជាយេយ្យា’តិ។ ធម្មតា ឯសា, អានន្ទ, យំ អវិប្បដិសារិនោ បាមោជ្ជំ ជាយេយ្យ។ បមុទិតេន, អានន្ទ, ន ចេតនា ករណីយា ‘កិន្តិ មេ បីតិ ជាយេយ្យា’តិ។ ធម្មតា ឯសា, អានន្ទ, យំ បមុទិតស្ស បីតិ ជាយេយ្យ។ បីតិមនស្ស, អានន្ទ, ន ចេតនា ករណីយា ‘កិន្តិ មេ កាយោ បស្សម្ភេយ្យា’តិ។ ធម្មតា ឯសា, អានន្ទ, យំ បីតិមនស្ស កាយោ បស្សម្ភេយ្យ។ បស្សទ្ធកាយស្ស អានន្ទ, ន ចេតនា ករណីយា ‘កិន្តាហំ សុខំ វេទិយេយ្យ’ន្តិ។ ធម្មតា ឯសា, អានន្ទ, យំ បស្សទ្ធកាយោ សុខំ វេទិយេយ្យ។ សុខិនោ អានន្ទ, ន ចេតនា ករណីយា ‘កិន្តិ មេ សមាធិ ជាយេយ្យា’តិ។ ធម្មតា ឯសា, អានន្ទ, យំ សុខិនោ សមាធិ ជាយេយ្យ។ សមាហិតស្ស អានន្ទ, ន ចេតនា ករណីយា ‘កិន្តាហំ យថាភូតំ បជានេយ្យ’ន្តិ។ ធម្មតា ឯសា, អានន្ទ, យំ សមាហិតោ យថាភូតំ បជានេយ្យ។ យថាភូតំ បជានតា , អានន្ទ, ន ចេតនា ករណីយា ‘កិន្តិ មេ និព្ពិទា ជាយេយ្យា’តិ។ ធម្មតា ឯសា, អានន្ទ, យំ យថាភូតំ បជានន្តោ និព្ពិន្ទេយ្យ។ និព្ពិន្ទន្តេន, អានន្ទ, ន ចេតនា ករណីយា ‘កិន្តិ មេ វិរាគោ ជាយេយ្យា’តិ។ ធម្មតា ឯសា, អានន្ទ, យំ និព្ពិន្ទន្តោ វិរជ្ជេយ្យ។ វិរជ្ជន្តេន អានន្ទ ន ចេតនា ករណីយា ‘កិន្តិ មេ វិមុត្តិ ជាយេយ្យា’តិ។ ធម្មតា ឯសា, អានន្ទ, យំ វិរជ្ជន្តោ វិមុច្ចេយ្យ។ វិមុត្តេន, អានន្ទ, ន ចេតនា ករណីយា ‘កិន្តិ មេ វិមុត្តិញាណទស្សនំ ឧប្បជ្ជេយ្យា’តិ។ ធម្មតា ឯសា, អានន្ទ, យំ វិមុត្តស្ស វិមុត្តិញាណទស្សនំ ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

១០០. “យទា ហវេ បាតុភវន្តិ ធម្មា, អាតាបិនោ ឈាយតោ ព្រាហ្មណស្ស។

អថស្ស កង្ខា វបយន្តិ សព្ពា, យតោ បជានាតិ សហេតុធម្ម”ន្តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

“យទា ហវេ បាតុភវន្តិ ធម្មា, អាតាបិនោ ឈាយតោ ព្រាហ្មណស្ស;
អថស្ស កង្ខា វបយន្តិ សព្ពា, យតោ ខយំ បច្ចយានំ អវេទី”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

“កីនុ [បស្ស សំ. និ. ២.២៤៣] កុជ្ឈសិ មា កុជ្ឈិ, អក្កោធោ តិស្ស តេ វរំ;
កោធមានមក្ខវិនយត្ថំ ហិ, តិស្ស ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតី”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

“កទាហំ នន្ទំ បស្សេយ្យំ, អារញ្ញំ [អរញ្ញំ (ក.) បស្ស សំ. និ. ២.២៤២] បំសុកូលិកំ;
អញ្ញាតុញ្ឆេន យាបេន្តំ, កាមេសុ អនបេក្ខិន”ន្តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

“កឹសុ ឆេត្វា សុខំ សេតិ, កឹសុ ឆេត្វា ន សោចតិ;
កិស្សស្សុ [កិស្សស្ស (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ១.១៨៧] ឯកធម្មស្ស, វធំ រោចេសិ គោតមាតិ។

“កោធំ ឆេត្វា សុខំ សេតិ, កោធំ ឆេត្វា ន សោចតិ;
កោធស្ស វិសមូលស្ស, មធុរគ្គស្ស ព្រាហ្មណ;
វធំ អរិយា បសំសន្តិ, តំ ហិ ឆេត្វា ន សោចតី”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

“កឹសុ ហនេ ឧប្បតិតំ, កឹសុ ជាតំ វិនោទយេ;
កិញ្ចស្សុ បជហេ ធីរោ, កិស្សាភិសមយោ សុខោ។

“កោធំ ហនេ ឧប្បតិតំ, រាគំ ជាតំ វិនោទយេ;
អវិជ្ជំ បជហេ ធីរោ, សច្ចាភិសមយោ សុខោ”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

១០៦. “សត្តិយា វិយ ឱមដ្ឋោ, ឌយ្ហមានោវ [ទយ្ហមានេវ (ក.) សំ. និ. ១.២១; ថេរគា. ៣៩ បស្សិតព្ពំ] មត្ថកេ។

កាមរាគប្បហានាយ, សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ។

“សត្តិយា វិយ ឱមដ្ឋោ, ឌយ្ហមានោវ មត្ថកេ;
សក្កាយទិដ្ឋិប្បហានាយ, សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

“សព្ពេ ខយន្តា និចយា, បតនន្តា សមុស្សយា;
សព្ពេសំ មរណមាគម្ម, សព្ពេសំ ជីវិតមទ្ធុវំ;
ឯតំ ភយំ មរណេ [មរណំ (ក.) បស្ស សំ. និ. ១.១០០] បេក្ខមានោ, បុញ្ញានិ កយិរាថ សុខាវហានិ។

“សព្ពេ ខយន្តា និចយា, បតនន្តា សមុស្សយា;
សព្ពេសំ មរណមាគម្ម, សព្ពេសំ ជីវិតមទ្ធុវំ;
ឯតំ ភយំ មរណេ បេក្ខមានោ, លោកាមិសំ បជហេ សន្តិបេក្ខោ”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

“សុខំ សយន្តិ មុនយោ, ន តេ សោចន្តិ មារិធ;
យេសំ ឈានរតំ ចិត្តំ, បញ្ញវា សុសមាហិតោ;
អារទ្ធវីរិយោ បហិតត្តោ, ឱឃំ តរតិ ទុត្តរំ។

“វិរតោ កាមសញ្ញាយ, សព្ពសំយោជនាតីតោ [សព្ពសំយោជនាតិគោ (សី.) បស្ស សំ. និ. ១.៩៦];
នន្ទីភវបរិក្ខីណោ [នន្ទីរាគបរិក្ខីណោ (ក.) សំ. និ. ១.៩៦], សោ គម្ភីរេ ន សីទតី”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

“សទ្ធហានោ អរហតំ, ធម្មំ និព្ពានបត្តិយា;
សុស្សូសំ លភតេ បញ្ញំ, អប្បមត្តោ វិចក្ខណោ។

បតិរូបការី ធុរវា, ឧដ្ឋាតា វិន្ទតេ ធនំ;
សច្ចេន កិត្តិំ បប្បោតិ, ទទំ មិត្តានិ គន្ថតិ;
អស្មា លោកា បរំ លោកំ, ឯវំ [សវេ (សី.) បស្ស សំ. និ. ១.២៤៦] បេច្ច ន សោចតី”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

“សព្ពគន្ថបហីនស្ស, វិប្បមុត្តស្ស តេ សតោ;
សមណស្ស ន តំ សាធុ, យទញ្ញមនុសាសសីតិ។

“យេន កេនចិ វណ្ណេន, សំវាសោ សក្ក ជាយតិ;
ន តំ អរហតិ សប្បញ្ញោ, មនសា អនុកម្បិតុំ [អននុកម្បិតំ (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ១.២៣៦]។

“មនសា ចេ បសន្នេន, យទញ្ញមនុសាសតិ;
ន តេន ហោតិ សំយុត្តោ, យានុកម្បា អនុទ្ទយា”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

១០២. “រាគោ ច ទោសោ ច កុតោនិទានា, អរតី រតី [អរតិ រតិ (ក.) សំ. និ. ១.២៣៧; សុ. និ. ២៧៣ បស្សិតព្ពំ] លោមហំសោ កុតោជា។

កុតោ សមុដ្ឋាយ មនោវិតក្កា, កុមារកា ធង្កមិវោស្សជន្តិ។

“រាគោ ច ទោសោ ច ឥតោនិទានា, អរតី រតី លោមហំសោ ឥតោជា;
ឥតោ សមុដ្ឋាយ មនោវិតក្កា, កុមារកា ធង្កមិវោស្សជន្តិ។

“ស្នេហជា អត្តសម្ភូតា, និគ្រោធស្សេវ ខន្ធជា;
បុថុ វិសត្តា កាមេសុ, មាលុវាវ វិតតា វនេ។

“យេ នំ បជានន្តិ យតោនិទានំ, តេ នំ វិនោទេន្តិ សុណោហិ យក្ខ;
តេ ទុត្តរំ ឱឃមិមំ តរន្តិ, អតិណ្ណបុព្ពំ អបុនព្ភវាយា”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

“ទុក្ករំ ភគវា សុទុក្ករំ ភគវា”តិ;

“ទុក្ករំ វាបិ ករោន្តិ, [កាមទាតិ ភគវា]
សេក្ខា សីលសមាហិតា;
ឋិតត្តា អនគារិយុបេតស្ស, តុដ្ឋិ ហោតិ សុខាវហា”តិ។

“ទុល្លភា [ទុល្លភំ (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ១.៨៧] ភគវា យទិទំ តុដ្ឋី”តិ;
“ទុល្លភំ វាបិ លភន្តិ, [កាមទាតិ ភគវា]
ចិត្តវូបសមេ រតា;
យេសំ ទិវា ច រត្តោ ច, ភាវនាយ រតោ មនោ”តិ។

“ទុស្សមាទហំ ភគវា យទិទំ ចិត្ត”ន្តិ;
“ទុស្សមាទហំ វាបិ សមាទហន្តិ, [កាមទាតិ ភគវា]
ឥន្ទ្រិយូបសមេ រតា;
តេ ឆេត្វា មច្ចុនោ ជាលំ, អរិយា គច្ឆន្តិ កាមទា”តិ។

“ទុគ្គមោ ភគវា វិសមោ មគ្គោ”តិ;
“ទុគ្គមេ វិសមេ វាបិ, អរិយា គច្ឆន្តិ កាមទ [កាមទា (ក.) បស្ស សំ. និ. ១.៨៧];
អនរិយា វិសមេ មគ្គេ, បបតន្តិ អវំសិរា;
អរិយានំ សមោ មគ្គោ, អរិយា ហិ វិសមេ សមា”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

១០៣. “ឥទំ ហិ [បស្ស សំ. និ. ១.១០១] តំ ជេតវនំ, ឥសិសង្ឃនិសេវិតំ។

អាវុត្ថំ ធម្មរាជេន, បីតិសញ្ជននំ មម។

“កម្មំ វិជ្ជា ច ធម្មោ ច, សីលំ ជីវិតមុត្តមំ;
ឯតេន មច្ចា សុជ្ឈន្តិ, ន គោត្តេន ធនេន វា។

“តស្មា ហិ បណ្ឌិតោ បោសោ, សម្បស្សំ អត្ថមត្តនោ;

យោនិសោ វិចិនេ ធម្មំ, ឯវំ តត្ថ វិសុជ្ឈតិ។

“សារិបុត្តោវ បញ្ញាយ, សីលេន ឧបសមេន ច;
យោបិ បារង្គតោ ភិក្ខុ, ឯតាវបរមោ សិយា”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

“អតីតំ នាន្វាគមេយ្យ, នប្បដិកង្ខេ អនាគតំ;
យទតីតំ បហីនំ [បហីណំ (សី.) បស្ស ម. និ. ៣.២៧២] តំ, អប្បត្តញ្ច អនាគតំ។

“បច្ចុប្បន្នញ្ច យោ ធម្មំ, តត្ថ តត្ថ វិបស្សតិ;
អសំហីរំ អសំកុប្បំ, តំ វិទ្វា មនុព្រូហយេ។

“អជ្ជេវ កិច្ចមាតប្បំ [កិច្ចំ អាតប្បំ (សី.)], កោ ជញ្ញា មរណំ សុវេ;
ន ហិ នោ សង្គរំ តេន, មហាសេនេន មច្ចុនា។

“ឯវំ វិហារិំ អាតាបិំ, អហោរត្តមតន្ទិតំ;
តំ វេ “ភទ្ទេករត្តោ”តិ, សន្តោ អាចិក្ខតេ មុនី”តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

“ចត្តារិមានិ , ភិក្ខវេ, សច្ឆិកាតព្ពានិ។ កតមានិ ចត្តារិ? អត្ថិ, ភិក្ខវេ, ធម្មា ចក្ខុនា បញ្ញាយ ច សច្ឆិកាតព្ពា, អត្ថិ ធម្មា សតិយា បញ្ញាយ ច សច្ឆិកាតព្ពា, អត្ថិ ធម្មា កាយេន បញ្ញាយ ច សច្ឆិកាតព្ពា, អត្ថិ ធម្មា បញ្ញាយ វេទិតព្ពា, បញ្ញាយ ច សច្ឆិកាតព្ពា។

“កតមេ ច, ភិក្ខវេ, ធម្មា ចក្ខុនា បញ្ញាយ ច សច្ឆិកាតព្ពា? ទិព្ពចក្ខុ សុវិសុទ្ធំ អតិក្កន្តមានុសកំ ចក្ខុនា បញ្ញាយ ច សច្ឆិកាតព្ពំ។

“កតមេ ច, ភិក្ខវេ, ធម្មា សតិយា បញ្ញាយ ច សច្ឆិកាតព្ពា? បុព្ពេនិវាសានុស្សតិ សតិយា បញ្ញាយ ច សច្ឆិកាតព្ពា។

“កតមេ ច, ភិក្ខវេ, ធម្មា កាយេន បញ្ញាយ ច សច្ឆិកាតព្ពា? ឥទ្ធិវិធា និរោធា កាយេន បញ្ញាយ ច សច្ឆិកាតព្ពា។

“កតមេ ច, ភិក្ខវេ, ធម្មា បញ្ញាយ វេទិតព្ពា, បញ្ញាយ សច្ឆិកាតព្ពា? អាសវានំ ខយេ ញាណំ បញ្ញាយ វេទិតព្ពំ, បញ្ញាយ ច សច្ឆិកាតព្ព”ន្តិ។

ឥទំ និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ។

១០៤. តត្ថ កតមំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ?

“យស្ស សេលូបមំ ចិត្តំ, ឋិតំ នានុបកម្បតិ;
វិរត្តំ រជនីយេសុ, កោបនេយ្យេ ន កុប្បតិ;
យស្សេវំ ភាវិតំ ចិត្តំ, កុតោ នំ [តំ (ឧទា. ៣៤)] ទុក្ខមេស្សតី”តិ។

ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ។

អាយស្មតោ ច សារិបុត្តស្ស ចារិកាទសមំ វេយ្យាករណំ កាតព្ពន្តិ។

ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ។

“យោ ព្រាហ្មណោ ពាហិតបាបធម្មោ, និហុំហុង្កោ [និហុហុង្កោ (សី.) បស្ស ឧទា. ៤] និក្កសាវោ យតត្តោ;
វេទន្តគូ វុសិតព្រហ្មចរិយោ, ធម្មេន សោ ព្រហ្មវាទំ វទេយ្យ;
យស្សុស្សទា នត្ថិ កុហិញ្ចិ លោកេ”តិ។

ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ។

“ពាហិត្វា បាបកេ ធម្មេ, យេ ចរន្តិ សទា សតា;
ខីណសំយោជនា ពុទ្ធា, តេ វេ លោកស្មិ [លោកស្មីំ (សី. ក.) បស្ស ឧទា. ៥] ព្រាហ្មណា”តិ។

ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ។

“យត្ថ អាបោ ច បថវី, តេជោ វាយោ ន គាធតិ;
ន តត្ថ សុក្កា ជោតន្តិ, អាទិច្ចោ នប្បកាសតិ;
ន តត្ថ ចន្ទិមា ភាតិ, តមោ តត្ថ ន វិជ្ជតិ។

“យទា ច អត្តនាវេទិ [វេទី (សី.) បស្ស ឧទា. ១០], មុនិ មោនេន ព្រាហ្មណោ;
អថ រូបា អរូបា ច, សុខទុក្ខា បមុច្ចតី”តិ។

ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ។

“យទា សកេសុ [បស្ស ឧទា. ៧] ធម្មេសុ, បារគូ ហោតិ ព្រាហ្មណោ;
អថ ឯតំ បិសាចញ្ច, បក្កុលញ្ចាតិវត្តតី”តិ។

ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ។

“នាភិនន្ទតិ អាយន្តី [អាយន្តិំ នាភិនន្ទតិ (ឧទា. ៨)], បក្កមន្តី ន សោចតិ;
សង្គា សង្គាមជិំ មុត្តំ, តមហំ ព្រូមិ ព្រាហ្មណ”ន្តិ។

ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ។

“ន ឧទកេន សុចី [សុចិ (សី. ក.) បស្ស ឧទា. ៩] ហោតិ, ពហ្វេត្ថ ន្ហាយតី [នហាយតិ (សី.)] ជនោ;
យម្ហិ សច្ចញ្ច ធម្មោ ច, សោ សុចី សោ ច ព្រាហ្មណោ”តិ។

ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ។

“យទា ហវេ បាតុភវន្តិ ធម្មា, អាតាបិនោ ឈាយតោ ព្រាហ្មណស្ស;
វិធូបយំ តិដ្ឋតិ មារសេនំ, សូរិយោវ ឱភាសយមន្តលិក្ខ”ន្តិ។

ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ។

“សន្តិន្ទ្រិយំ បស្សថ ឥរិយមានំ, តេវិជ្ជបត្តំ អបហានធម្មំ;
សព្ពានិ យោគានិ ឧបាតិវត្តោ, អកិញ្ចនោ ឥរិយតិ បំសុកូលិកោ។

“តំ ទេវតា សម្ពហុលា ឧឡារា, ព្រហ្មវិមានំ ឧបសង្កមិត្វា;
អាជានិយំ ជាតិពលំ និសេធំ, និធ នមស្សន្តិ បសន្នចិត្តា។

“នមោ តេ បុរិសាជញ្ញ, នមោ តេ បុរិសុត្តម;
យស្ស តេ នាភិជានាម, កឹ ត្វំ និស្សាយ ឈាយសី”តិ។

ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ។

“សហាយា វតិមេ ភិក្ខូ, ចិររត្តំ សមេតិកា;
សមេតិ នេសំ សទ្ធម្មោ, ធម្មេ ពុទ្ធប្បវេទិតេ”។

“សុវិនីតា កប្បិនេន, ធម្មេ អរិយប្បវេទិតេ;
ធារេន្តិ អន្តិមំ ទេហំ, ជេត្វា មារំ សវាហិនិ”ន្តិ [សវាហន”ន្តិ (ក.) បស្ស សំ. និ. ២.២៤៦]។

ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ។

“នយិទំ សិថិលមារព្ភ, នយិទំ អប្បេន ថាមសា;
និព្ពានំ អធិគន្តព្ពំ, សព្ពទុក្ខប្បមោចនំ [សព្ពគន្ថបមោចនំ (ក.) បស្ស សំ. និ. ២.២៣៨]។

“អយញ្ច ទហរោ ភិក្ខុ, អយមុត្តមបុរិសោ;
ធារេតិ អន្តិមំ ទេហំ, ជេត្វា មារំ សវាហិនិ”ន្តិ។

ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ។

“ទុព្ពណ្ណកោ លូខចីវរោ, មោឃរាជា សទា សតោ;
ខីណាសវោ វិសំយុត្តោ, កតកិច្ចោ អនាសវោ។

“តេវិជ្ជោ ឥទ្ធិប្បត្តោ ច, ចេតោបរិយកោវិទោ [ចេតោបរិយាយកោវិទោ (សី.)];
ធារេតិ អន្តិមំ ទេហំ, ជេត្វា មារំ សវាហិនិ”ន្តិ។

ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ។

១០៥. “តថាគតោ, ភិក្ខវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ រូបស្ស និព្ពិទា វិរាគា និរោធា អនុបាទា វិមុត្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធោតិ វុច្ចតិ។ ភិក្ខុបិ, ភិក្ខវេ, បញ្ញាវិមុត្តោ រូបស្ស និព្ពិទា វិរាគា និរោធា អនុបាទា វិមុត្តោ បញ្ញាវិមុត្តោតិ វុច្ចតិ។

“តថាគតោ, ភិក្ខវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ វេទនាយ…បេ… សញ្ញាយ…បេ… សង្ខារានំ…បេ… វិញ្ញាណស្ស និព្ពិទា វិរាគា និរោធា អនុបាទា វិមុត្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធោតិ វុច្ចតិ។ ភិក្ខុបិ, ភិក្ខវេ, បញ្ញាវិមុត្តោ វិញ្ញាណស្ស និព្ពិទា វិរាគា និរោធា អនុបាទា វិមុត្តោ បញ្ញាវិមុត្តោតិ វុច្ចតិ។

“តត្រ ខោ, ភិក្ខវេ, កោ វិសេសោ កោ អធិប្បយាសោ [អធិប្បាយោ (ក.) បស្ស សំ. និ. ៣.៥៨] កឹ នានាករណំ តថាគតស្ស អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បញ្ញាវិមុត្តេន ភិក្ខុនាតិ? ភគវំមូលកា នោ, ភន្តេ, ធម្មា…បេ…

“តថាគតោ, ភិក្ខវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា, អសញ្ជាតស្ស មគ្គស្ស សញ្ជនេតា, អនក្ខាតស្ស មគ្គស្ស អក្ខាតា , មគ្គញ្ញូ មគ្គវិទូ មគ្គកោវិទោ, មគ្គានុគា ច, ភិក្ខវេ, ឯតរហិ សាវកា វិហរន្តិ បច្ឆាសមន្នាគតា។ អយំ ខោ, ភិក្ខវេ, វិសេសោ, អយំ អធិប្បយាសោ, ឥទំ នានាករណំ តថាគតស្ស អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បញ្ញាវិមុត្តេន ភិក្ខុនា”តិ។

ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ។

១០៦. តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ?

“ឆន្នមតិវស្សតិ [បស្ស ឧទា. ៤៥], វិវដំ នាតិវស្សតិ;
តស្មា ឆន្នំ វិវរេថ, ឯវំ តំ នាតិវស្សតី”តិ។

“ឆន្នមតិវស្សតី”តិ សំកិលេសោ, “វិវដំ នាតិវស្សតី”តិ វាសនា, “តស្មា ឆន្នំ វិវរេថ, ឯវំ តំ នាតិវស្សតី”តិ អយំ សំកិលេសោ ច វាសនា ច។ ឥទំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ។

“ចត្តារោមេ, មហារាជ [ភិក្ខវេ (អ. និ. ៤.៨៥)], បុគ្គលា សន្តោ សំវិជ្ជមានា លោកស្មិំ។ កតមេ ចត្តារោ? តមោ តមបរាយណោ តមោ ជោតិបរាយណោ ជោតិ តមបរាយណោ ជោតិ ជោតិបរាយណោ”តិ។ តត្ថ យោ ច បុគ្គលោ ជោតិ តមបរាយណោ យោ ច បុគ្គលោ តមោ តមបរាយណោ, ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា សំកិលេសភាគិយា, យោ ច បុគ្គលោ តមោ ជោតិបរាយណោ យោ ច បុគ្គលោ ជោតិ ជោតិបរាយណោ, ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា វាសនាភាគិយា។ ឥទំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ។

តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ?

“ន តំ ទឡ្ហំ ពន្ធនមាហុ ធីរា, យទាយសំ ទារុជបព្ពជញ្ច [ទារុជំ បព្ពជញ្ច (សំ. និ. ១.១២១)];
សារត្តរត្តា មណិកុណ្ឌលេសុ, បុត្តេសុ ទារេសុ ច យា អបេក្ខា”តិ;
អយំ សំកិលេសោ។

“ឯតំ ទឡ្ហំ ពន្ធនមាហុ ធីរា, ឱហារិនំ សិថិលំ ទុប្បមុញ្ចំ;
ឯតម្បិ ឆេត្វាន បរិព្ពជន្តិ, អនបេក្ខិនោ កាមសុខំ បហាយា”តិ។

អយំ និព្ពេធោ ។ ឥទំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ។

១០៧. “យញ្ច, ភិក្ខវេ, ចេតេតិ, យញ្ច បកប្បេតិ, យញ្ច អនុសេតិ។ អារម្មណមេតំ ហោតិ វិញ្ញាណស្ស ឋិតិយា, អារម្មណេ សតិ បតិដ្ឋា វិញ្ញាណស្ស ហោតិ, តស្មិំ បតិដ្ឋិតេ វិញ្ញាណេ វិរូឡ្ហេ អាយតិំ [អាយតិ (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ២.៣៨] បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ ហោតិ, អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិយា សតិ អាយតិំ [អាយតិ (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ២.៣៨] ជាតិជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា សម្ភវន្តិ, ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ។

“នោ ចេ, ភិក្ខវេ, ចេតេតិ, នោ ចេ បកប្បេតិ, អថ ចេ អនុសេតិ។ អារម្មណមេតំ ហោតិ វិញ្ញាណស្ស ឋិតិយា, អារម្មណេ សតិ បតិដ្ឋា វិញ្ញាណស្ស [តស្ស វិញ្ញាណស្ស (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ២.៣៨] ហោតិ, តស្មិំ បតិដ្ឋិតេ វិញ្ញាណេ វិរូឡ្ហេ អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ ហោតិ, អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិយា សតិ អាយតិំ ជាតិជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា សម្ភវន្តិ, ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី”តិ។ អយំ សំកិលេសោ។

“យតោ ច ខោ, ភិក្ខវេ, នោ ចេវ [ច (សី. ក.)] ចេតេតិ, នោ ច បកប្បេតិ, នោ ច អនុសេតិ។ អារម្មណមេតំ ន ហោតិ វិញ្ញាណស្ស ឋិតិយា, អារម្មណេ អសតិ បតិដ្ឋា វិញ្ញាណស្ស ន ហោតិ, តស្មិំ អប្បតិដ្ឋិតេ វិញ្ញាណេ អវិរូឡ្ហេ អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិ ន ហោតិ, អាយតិំ បុនព្ភវាភិនិព្ពត្តិយា អសតិ អាយតិំ ជាតិជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា និរុជ្ឈន្តិ។ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតី”តិ, អយំ និព្ពេធោ។ ឥទំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ។

១០៨. តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ?

“‘សមុទ្ទោ សមុទ្ទោ’តិ ខោ, ភិក្ខវេ, អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ ភាសតិ, នេសោ, ភិក្ខវេ, អរិយស្ស វិនយេ សមុទ្ទោ, មហា ឯសោ ភិក្ខវេ, ឧទករាសិ មហាឧទកណ្ណវោ។ ចក្ខុ, ភិក្ខវេ, បុរិសស្ស សមុទ្ទោ, តស្ស រូបមយោ វេគោ។ អយំ សំកិលេសោ។

“យោ តំ រូបមយំ វេគំ សហតិ អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, អតរិ [អតារិ (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ៤.២២៨] ចក្ខុសមុទ្ទំ សឧមិំ សាវដ្តំ សគហំ [សគាហំ (សំ. និ. ៤.២២៨)] សរក្ខសំ តិណ្ណោ បារង្គតោ ថលេ តិដ្ឋតិ ព្រាហ្មណោ”តិ។ អយំ អសេក្ខោ។

“‘សោតំ, ភិក្ខវេ...បេ.... ឃានំ...បេ.... ជិវ្ហា...បេ.... កាយោ...បេ.... មនោ, ភិក្ខវេ, បុរិសស្ស សមុទ្ទោ តស្ស ធម្មមយោ វេគោតិ។ អយំ សំកិលេសោ។

“យោ តំ ធម្មមយំ វេគំ សហតិ, អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, អតរិ មនោសមុទ្ទំ សឧមិំ សាវដ្តំ សគហំ សរក្ខសំ តិណ្ណោ បារង្គតោ ថលេ តិដ្ឋតិ ព្រាហ្មណោ”តិ។ អយំ អសេក្ខោ។ ឥទមវោច ភគវា, ឥទំ វត្វាន សុគតោ, អថាបរំ ឯតទវោច សត្ថា –

“យោ ឥមំ សមុទ្ទំ សគហំ សរក្ខសំ,
សឩមិ សាវដ្ដំ សភយំ ទុត្តរំ អច្ចតរិ;
ស វេទន្តគូ វុសិតព្រហ្មចរិយោ, លោកន្តគូ បារគតោតិ វុច្ចតី”តិ។

អយំ អសេក្ខោ។ ឥទំ សំកិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ។

“ឆយិមេ, ភិក្ខវេ, ពឡិសា លោកស្មឹ អនយាយ សត្តានំ ព្យាពាធាយ [វធាយ (សំ. និ. ៤.២៣០)] បាណីនំ។ កតមេ ឆ? សន្តិ, ភិក្ខវេ, ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា រូបា ឥដ្ឋា កន្តា មនាបា បិយរូបា កាមូបសំហិតា រជនីយា, តញ្ចេ ភិក្ខុ អភិនន្ទតិ អភិវទតិ អជ្ឈោសាយ តិដ្ឋតិ, អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ គិលិតពឡិសោ [គិលពឡិសោ (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ៤.២៣០] មារស្ស អនយំ អាបន្នោ, ព្យសនំ អាបន្នោ, យថាកាមំ ករណីយោ បាបិមតោ។

“សន្តិ, ភិក្ខវេ, សោតវិញ្ញេយ្យា សទ្ទា…បេ.… ឃានវិញ្ញេយ្យា គន្ធា…បេ.… ជិវ្ហាវិញ្ញេយ្យា រសា…បេ.… កាយវិញ្ញេយ្យា ផោដ្ឋព្ពា…បេ.… មនោវិញ្ញេយ្យា ធម្មា ឥដ្ឋា កន្តា មនាបា បិយរូបា កាមូបសំហិតា រជនីយា, តញ្ចេ ភិក្ខុ អភិនន្ទតិ អភិវទតិ អជ្ឈោសាយ តិដ្ឋតិ។ អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ គិលិតពឡិសោ មារស្ស អនយំ អាបន្នោ, ព្យសនំ អាបន្នោ, យថាកាមំ ករណីយោ [យថាកាមករណីយោ (សី.) សំ. និ. ៤.២៣០] បាបិមតោ”តិ។ អយំ សំកិលេសោ។

“សន្តិ ច, ភិក្ខវេ, ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា រូបា ឥដ្ឋា កន្តា មនាបា បិយរូបា កាមូបសំហិតា រជនីយា, តញ្ចេ ភិក្ខុ នាភិនន្ទតិ នាភិវទតិ នាជ្ឈោសាយ តិដ្ឋតិ, អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ន គិលិតពឡិសោ មារស្ស, អភេទិ ពឡិសំ, បរិភេទិ ពឡិសំ, ន អនយំ អាបន្នោ, ន ព្យសនំ អាបន្នោ, ន យថាកាមំ ករណីយោ បាបិមតោ។

“សន្តិ ច, ភិក្ខវេ, សោតវិញ្ញេយ្យា សទ្ទា…បេ.… មនោវិញ្ញេយ្យា ធម្មា ឥដ្ឋា កន្តា មនាបា បិយរូបា កាមូបសំហិតា រជនីយា, តញ្ចេ ភិក្ខុ នាភិនន្ទតិ នាភិវទតិ, នាជ្ឈោសាយ តិដ្ឋតិ។ អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ន គិលិតពឡិសោ មារស្ស, អភេទិ ពឡិសំ, បរិភេទិ ពឡិសំ, ន អនយំ អាបន្នោ, ន ព្យសនំ អាបន្នោ, ន យថាកាមំ ករណីយោ បាបិមតោ”តិ។ អយំ អសេក្ខោ។ ឥទំ សំកិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ។

១០៩. តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ?

“អយំ លោកោ សន្តាបជាតោ, ផស្សបរេតោ រោគំ វទតិ អត្តតោ [អត្តនោ (សី. ក.) បស្ស ឧទា. ៣០];
យេន យេន ហិ មញ្ញតិ [មញ្ញន្តិ (សី. ក.)], តតោ តំ ហោតិ អញ្ញថា។

“អញ្ញថាភាវី ភវសត្តោ លោកោ, ភវបរេតោ ភវមេវាភិនន្ទតិ;
យទភិនន្ទតិ តំ ភយំ;
យស្ស ភាយតិ តំ ទុក្ខ”ន្តិ; អយំ សំកិលេសោ។

“ភវវិប្បហានាយ ខោ បនិទំ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតី”តិ; អយំ និព្ពេធោ;

“យេ ហិ កេចិ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា ភវេន ភវស្ស វិប្បមោក្ខមាហំសុ, សព្ពេ តេ ‘អវិប្បមុត្តា ភវស្មា’តិ វទាមិ។ យេ វា បន កេចិ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា វិភវេន ភវស្ស និស្សរណមាហំសុ, សព្ពេ តេ ‘អនិស្សដា ភវស្មា’តិ វទាមិ។ ឧបធី [ឧបធិ (សី. ក.) បស្ស ឧទា. ៣០] ហិ បដិច្ច ទុក្ខមិទំ សម្ភោតី”តិ។ អយំ សំកិលេសោ។

“សព្ពុបាទានក្ខយា នត្ថិ ទុក្ខស្ស សម្ភវោ”តិ។ អយំ និព្ពេធោ។

“លោកមិមំ បស្ស, បុថូ អវិជ្ជាយ បរេតា ភូតា ភូតរតា, ភវា អបរិមុត្តា, យេ ហិ កេចិ ភវា សព្ពធិ សព្ពត្ថតាយ, សព្ពេ តេ ភវា អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា”តិ។ អយំ សំកិលេសោ។

“ឯវមេតំ យថាភូតំ, សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតោ;
ភវតណ្ហា បហីយតិ, វិភវំ នាភិនន្ទតិ;
សព្ពសោ តណ្ហានំ ខយា, អសេសវិរាគនិរោធោ និព្ពាន”ន្តិ;
អយំ និព្ពេធោ។

“តស្ស និព្ពុតស្ស ភិក្ខុនោ, អនុបាទា បុនព្ភវោ ន ហោតិ;
អភិភូតោ មារោ វិជិតសង្គាមោ, ឧបច្ចគា សព្ពភវានិ តាទី”តិ។

អយំ អសេក្ខោ។ ឥទំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ។

“ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ [បស្ស អ. និ. ៤.៥], បុគ្គលា។ កតមេ ចត្តារោ? អនុសោតគាមី បដិសោតគាមី ឋិតត្តោ តិណ្ណោ បារង្គតោ ថលេ តិដ្ឋតិ ព្រាហ្មណោ”តិ។ តត្ថ យោយំ បុគ្គលោ អនុសោតគាមី, អយំ បុគ្គលោ សំកិលេសភាគិយោ។ តត្ថ យោយំ បុគ្គលោ បដិសោតគាមី យោ ច ឋិតត្តោ, ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា និព្ពេធភាគិយា។ តត្ថ យោយំ បុគ្គលោ តិណ្ណោ បារង្គតោ ថលេ តិដ្ឋតិ ព្រាហ្មណោ, អយំ អសេក្ខោ។ ឥទំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ។

១១០. តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ?

ឆឡាភិជាតិកោ អត្ថិ បុគ្គលោ កណ្ហោ កណ្ហាភិជាតិកោ កណ្ហំ ធម្មំ អភិជាយតិ, អត្ថិ បុគ្គលោ កណ្ហោ កណ្ហាភិជាតិកោ សុក្កំ ធម្មំ អភិជាយតិ, អត្ថិ បុគ្គលោ កណ្ហោ កណ្ហាភិជាតិកោ អកណ្ហំ អសុក្កំ អកណ្ហអសុក្កវិបាកំ អច្ចន្តទិដ្ឋំ [អន្តំ និដ្ឋំ (សី.)] និព្ពានំ អារាធេតិ, អត្ថិ បុគ្គលោ សុក្កោ សុក្កាភិជាតិកោ កណ្ហំ ធម្មំ អភិជាយតិ, អត្ថិ បុគ្គលោ សុក្កោ សុក្កាភិជាតិកោ សុក្កំ ធម្មំ អភិជាយតិ, អត្ថិ បុគ្គលោ សុក្កោ សុក្កាភិជាតិកោ អកណ្ហំ អសុក្កំ អកណ្ហអសុក្កវិបាកំ អច្ចន្តទិដ្ឋំ និព្ពានំ អារាធេតិ។

តត្ថ យោ ច បុគ្គលោ កណ្ហោ កណ្ហាភិជាតិកោ កណ្ហំ ធម្មំ អភិជាយតិ, យោ ច បុគ្គលោ សុក្កោ សុក្កាភិជាតិកោ កណ្ហំ ធម្មំ អភិជាយតិ, ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា សំកិលេសភាគិយា។

តត្ថ យោ ច បុគ្គលោ កណ្ហោ កណ្ហាភិជាតិកោ សុក្កំ ធម្មំ អភិជាយតិ, យោ ច បុគ្គលោ សុក្កោ សុក្កាភិជាតិកោ សុក្កំ ធម្មំ អភិជាយតិ, ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា វាសនាភាគិយា។

តត្ថ យោ ច បុគ្គលោ កណ្ហោ កណ្ហាភិជាតិកោ អកណ្ហំ អសុក្កំ អកណ្ហអសុក្កវិបាកំ អច្ចន្តទិដ្ឋំ និព្ពានំ អារាធេតិ, យោ ច បុគ្គលោ សុក្កោ សុក្កាភិជាតិកោ អកណ្ហំ អសុក្កំ អកណ្ហអសុក្កវិបាកំ អច្ចន្តទិដ្ឋំ និព្ពានំ អារាធេតិ, ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា និព្ពេធភាគិយា, ឥទំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ។

“ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ [បស្ស អ. និ. ៤.២៣២-២៣៣], កម្មានិ។ កតមានិ ចត្តារិ? អត្ថិ កម្មំ កណ្ហំ កណ្ហវិបាកំ, អត្ថិ កម្មំ សុក្កំ សុក្កវិបាកំ, អត្ថិ កម្មំ កណ្ហសុក្កំ កណ្ហសុក្កវិបាកំ, អត្ថិ កម្មំ អកណ្ហំ អសុក្កំ អកណ្ហអសុក្កវិបាកំ កម្មុត្តមំ កម្មសេដ្ឋំ កម្មក្ខយាយ សំវត្តតិ”។

តត្ថ យញ្ច កម្មំ កណ្ហំ កណ្ហវិបាកំ, យញ្ច កម្មំ កណ្ហសុក្កំ កណ្ហសុក្កវិបាកំ, អយំ សំកិលេសោ។ យញ្ច កម្មំ សុក្កំ សុក្កវិបាកំ, អយំ វាសនា។ យញ្ច កម្មំ អកណ្ហំ អសុក្កំ អកណ្ហអសុក្កវិបាកំ កម្មុត្តមំ កម្មសេដ្ឋំ កម្មក្ខយាយ សំវត្តតិ, អយំ និព្ពេធោ។ ឥទំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ។

១១១. តត្ថ កតមំ វាសនាភាគិយញ្ច, និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ?

“លទ្ធាន មានុសត្តំ ទ្វេ, កិច្ចំ អកិច្ចមេវ ច;
សុកិច្ចំ ចេវ បុញ្ញានិ, សំយោជនវិប្បហានំ វា”តិ។

“សុកិច្ចំ ចេវ បុញ្ញានី”តិ វាសនា។ “សំយោជនវិប្បហានំ វា”តិ និព្ពេធោ។

“បុញ្ញានិ ករិត្វាន, សគ្គា សគ្គំ វជន្តិ កតបុញ្ញា;
សំយោជនប្បហានា, ជរាមរណា វិប្បមុច្ចន្តី”តិ។

“បុញ្ញានិ ករិត្វាន, សគ្គា សគ្គំ វជន្តិ កតបុញ្ញា”តិ វាសនា។ “សំយោជនប្បហានា ជរាមរណា វិប្បមុច្ចន្តី”តិ និព្ពេធោ។ ឥទំ វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ។

“ទ្វេមានិ, ភិក្ខវេ, បធានានិ [បស្ស អ. និ. ២.២]។ កតមានិ ទ្វេ? យោ ច អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជិតេសុ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារំ បរិច្ចជតិ, យោ ច អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជិតេសុ សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គោ តណ្ហក្ខយោ វិរាគោ និរោធោ និព្ពាន”ន្តិ។ តត្ថ យោ អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជិតេសុ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារំ បរិច្ចជតិ, អយំ វាសនា។

យោ អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជិតេសុ សព្ពូបធិបដិនិស្សគ្គោ តណ្ហក្ខយោ វិរាគោ និរោធោ និព្ពានំ, អយំ និព្ពេធោ។ ឥទំ វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច សុត្តំ។

តត្ថ តណ្ហាសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ តណ្ហាបក្ខេនេវ និទ្ទិសិតព្ពំ តីហិ តណ្ហាហិ – កាមតណ្ហាយ ភវតណ្ហាយ វិភវតណ្ហាយ។ យេន យេន វា បន វត្ថុនា អជ្ឈោសិតា, តេន តេនេវ និទ្ទិសិតព្ពំ, តស្សា វិត្ថារោ ឆត្តិំសតណ្ហាជាលិនិយា វិចរិតានិ។

តត្ថ ទិដ្ឋិសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ ទិដ្ឋិបក្ខេនេវ និទ្ទិសិតព្ពំ ឧច្ឆេទសស្សតេន, យេន យេន វា បន វត្ថុនា ទិដ្ឋិវសេន អភិនិវិសតិ “ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ”ន្តិ, តេន តេនេវ និទ្ទិសិតព្ពំ, តស្សា វិត្ថារោ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតានិ។

តត្ថ ទុច្ចរិតសំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ ចេតនាយ ចេតសិកកម្មេន និទ្ទិសិតព្ពំ តីហិ ទុច្ចរិតេហិ – កាយទុច្ចរិតេន វចីទុច្ចរិតេន មនោទុច្ចរិតេន, តស្ស វិត្ថារោ ទសអកុសលកម្មបថា។

តត្ថ តណ្ហាវោទានភាគិយំ សុត្តំ សមថេន និទ្ទិសិតព្ពំ, ទិដ្ឋិវោទានភាគិយំ សុត្តំ វិបស្សនា និទ្ទិសិតព្ពំ, ទុច្ចរិតវោទានភាគិយំ សុត្តំ សុចរិតេន និទ្ទិសិតព្ពំ។ តីណិ អកុសលមូលានិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? សំសារស្ស និព្ពត្តិយា។ តថា និព្ពត្តេ សំសារេ កាយទុច្ចរិតំ កាយសុចរិតំ វចីទុច្ចរិតំ វចីសុចរិតំ មនោទុច្ចរិតំ មនោសុចរិតំ ឥមិនា អសុភេន កម្មវិបាកេន ឥទំ ពាលលក្ខណំ និព្ពត្តតីតិ។ ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

ឥមិនា សុភេន កម្មវិបាកេន ឥទំ មហាបុរិសលក្ខណំ និព្ពត្តតីតិ។ ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។

តត្ថ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ ចតូហិ កិលេសភូមីហិ និទ្ទិសិតព្ពំ – អនុសយភូមិយា បរិយុដ្ឋានភូមិយា សំយោជនភូមិយា ឧបាទានភូមិយា។ សានុសយស្ស បរិយុដ្ឋានំ ជាយតិ, បរិយុដ្ឋិតោ សំយុជ្ជតិ, សំយុជ្ជន្តោ ឧបាទិយតិ, ឧបាទានបច្ចយា ភវោ, ភវបច្ចយា ជាតិ, ជាតិបច្ចយា ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា សម្ភវន្តិ, ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ។ ឥមាហិ ចតូហិ កិលេសភូមីហិ សព្ពេ កិលេសា សង្គហំ សមោសរណំ គច្ឆន្តិ, ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ។

វាសនាភាគិយំ សុត្តំ តីហិ សុចរិតេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ, និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ ចតូហិ សច្ចេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ, អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ តីហិ ធម្មេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ – ពុទ្ធធម្មេហិ បច្ចេកពុទ្ធធម្មេហិ សាវកភូមិយា។ ឈាយិវិសយេ និទ្ទិសិតព្ពន្តិ។

១១២. តត្ថ កតមេ អដ្ឋារស មូលបទា? លោកិយំ លោកុត្តរំ លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ច, សត្តាធិដ្ឋានំ ធម្មាធិដ្ឋានំ សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច, ញាណំ ញេយ្យំ ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច, ទស្សនំ ភាវនា ទស្សនញ្ច ភាវនា ច, សកវចនំ បរវចនំ សកវចនញ្ច បរវចនញ្ច, វិសជ្ជនីយំ អវិសជ្ជនីយំ វិសជ្ជនីយញ្ច អវិសជ្ជនីយញ្ច, កម្មំ វិបាកោ កម្មញ្ច វិបាកោ ច, កុសលំ អកុសលំ កុសលញ្ច អកុសលញ្ច, អនុញ្ញាតំ បដិក្ខិត្តំ អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ច, ថវោ ចាតិ។

តត្ថ កតមំ លោកិយំ?

“ន ហិ បាបំ កតំ កម្មំ, សជ្ជុខីរំវ មុច្ចតិ;
ឧហន្តំ [ទហន្តំ (សី. ក.) បស្ស ធ. ប. ៧១] ពាលមន្វេតិ, ភស្មច្ឆន្នោវ [ភស្មាឆន្នោវ (ក.)] បាវកោតិ។

ឥទំ លោកិយំ។

“ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, អគតិគមនានិ សព្ពំ…បេ.… និហីយតេ តស្ស យសោ កាឡបក្ខេវ ចន្ទិមា”តិ។ ឥទំ លោកិយំ។

“អដ្ឋិមេ, ភិក្ខវេ, លោកធម្មា [បស្ស អ. និ. ៨.៦]។ កតមេ អដ្ឋ? លាភោ អលាភោ, យសោ អយសោ, និន្ទា បសំសា, សុខំ ទុក្ខំ។ ឥមេ ខោ, ភិក្ខវេ, អដ្ឋ លោកធម្មា”តិ។ ឥទំ លោកិយំ។

តត្ថ កតមំ លោកុត្តរំ?

“យស្សិន្ទ្រិយានិ សមថង្គតានិ [សមថំ គតានិ (សី.) បស្ស ធ. ប. ៩៤]; អស្សា យថា សារថិនា សុទន្តា;
បហីនមានស្ស អនាសវស្ស, ទេវាបិ តស្ស បិហយន្តិ តាទិនោ”តិ។

ឥទំ លោកុត្តរំ។

“បញ្ចិមានិ, ភិក្ខវេ, ឥន្ទ្រិយានិ លោកុត្តរានិ។ កតមានិ បញ្ច? សទ្ធិន្ទ្រិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយំ។ ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, បញ្ចិន្ទ្រិយានិ លោកុត្តរានី”តិ។ ឥទំ លោកុត្តរំ។

តត្ថ កតមំ លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ច?

“លទ្ធាន មានុសត្តំ ទ្វេ, កិច្ចំ អកិច្ចមេវ ចា”តិ ទ្វេ គាថា។ យំ ឥហ “សុកិច្ចំ ចេវ បុញ្ញានី”តិ ច “បុញ្ញានិ ករិត្វាន, សគ្គា សគ្គំ វជន្តិ កតបុញ្ញា”តិ ច។ ឥទំ លោកិយំ។

យំ ឥហ “សំយោជនវិប្បហានំ វា”តិ ច “សំយោជនប្បហានា, ជរាមរណា វិប្បមុច្ចន្តី”តិ ច, ឥទំ លោកុត្តរំ។ ឥទំ លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ច។

“វិញ្ញាណេ ចេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ សតិ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ ហោតិ, នាមរូបស្ស អវក្កន្តិយា សតិ បុនព្ភវោ ហោតិ, បុនព្ភវេ សតិ ជាតិ ហោតិ, ជាតិយា សតិ ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា សម្ភវន្តិ។ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ [បស្ស សំ. និ. ២.៥៥], មហារុក្ខោ, តស្ស យានិ ចេវ មូលានិ អធោគមានិ យានិ ច តិរិយំ គមានិ, សព្ពានិ តានិ ឧទ្ធំ ឱជំ អភិហរន្តិ។ ឯវំ ហិ សោ, ភិក្ខវេ, មហារុក្ខោ តទាហារោ តទុបាទានោ ចិរំ ទីឃមទ្ធានំ តិដ្ឋេយ្យ។ ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, វិញ្ញាណេ អាហារេ សតិ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ ហោតិ សព្ពំ...បេ.... ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី”តិ។ ឥទំ លោកិយំ។

“វិញ្ញាណេ ចេ, ភិក្ខវេ, អាហារេ អសតិ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ ន ហោតិ, នាមរូបស្ស អវក្កន្តិយា អសតិ បុនព្ភវោ ន ហោតិ, បុនព្ភវេ អសតិ ជាតិ ន ហោតិ, ជាតិយា អសតិ ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា និរុជ្ឈន្តិ។ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតិ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, មហារុក្ខោ អថ បុរិសោ អាគច្ឆេយ្យ កុទ្ទាលបិដកំ [កុទាលបិដកំ (ក.)] អាទាយ, សោ តំ រុក្ខំ មូលេ ឆិន្ទេយ្យ, មូលេ [មូលំ (សំ. និ. ២.៥៥)] ឆេត្វា បលិខណេយ្យ, បលិខណិត្វា មូលានិ ឧទ្ធរេយ្យ អន្តមសោ ឧសីរនាឡិមត្តានិបិ។ សោ តំ រុក្ខំ ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ ឆិន្ទេយ្យ, ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ ឆិន្ទិត្វា [ឆិត្វា (សី. ក.)] ផាលេយ្យ, ផាលេត្វា សកលិកំ សកលិកំ ករេយ្យ, សកលិកំ សកលិកំ ករិត្វា វាតាតបេ វិសោសេយ្យ, វាតាតបេ វិសោសេត្វា អគ្គិនា ឌហេយ្យ, អគ្គិនា ឌហេត្វា មសិំ ករេយ្យ, មសិំ ករិត្វា មហាវាតេ វា ឱផុនេយ្យ, នទិយា វា សីឃសោតាយ បវាហេយ្យ, ឯវំ ហិ សោ, ភិក្ខវេ, មហារុក្ខោ ឧច្ឆិន្នមូលោ អស្ស តាលាវត្ថុកតោ អនភាវំកតោ [អនភាវំគតោ (សី.)] អាយតិំ អនុប្បាទធម្មោ។ ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, វិញ្ញាណេ អាហារេ អសតិ នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ ន ហោតិ, នាមរូបស្ស អវក្កន្តិយា អសតិ សព្ពំ...បេ.... ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធោ ហោតី”តិ។ ឥទំ លោកុត្តរំ។ ឥទំ លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ច។

១១៣. តត្ថ កតមំ សត្តាធិដ្ឋានំ?

“សព្ពា ទិសា អនុបរិគម្ម ចេតសា, នេវជ្ឈគា បិយតរមត្តនា ក្វចិ;
ឯវំ បិយោ បុថុ អត្តា បរេសំ, តស្មា ន ហឹសេ បរមត្តកាមោ”តិ [បរំ អត្តកាមោតិ (សី.) សំ. និ. ១.១១៩; ឧទា. ៤១ បស្សិតព្ពំ]។

ឥទំ សត្តាធិដ្ឋានំ។

“យេ កេចិ ភូតា ភវិស្សន្តិ យេ វាបិ [ច (សី. ក.) បស្ស ឧទា. ៤២], សព្ពេ គមិស្សន្តិ បហាយ ទេហំ;
តំ សព្ពជានិ កុសលោ វិទិត្វា, អាតាបិយោ [អាតាបី សោ (សី. ក.) បស្ស ឧទា. ៤២] ព្រហ្មចរិយំ ចរេយ្យា”តិ។

ឥទំ សត្ថាធិដ្ឋានំ។

“សត្ថហិ, ភិក្ខវេ, អង្គេហិ សមន្នាគតំ កល្យាណមិត្តំ អបិ វិវេចិយមានេន បណាមិយមានេន គលេ បិសនមជ្ជមានេន [គលេបិ បមជ្ជមានេន (សី.)] យាវជីវំ ន វិជហិតព្ពំ។ កតមេហិ សត្តហិ? បិយោ ច ហោតិ មនាបោ ច គរុ ច ភាវនីយោ ច វត្តា ច វចនក្ខមោ ច គម្ភីរញ្ច កថំ កត្តា ហោតិ, នោ ច អដ្ឋានេ [ន ច អដ្ឋានេ (សី. ក.) បស្ស អ. និ. ៧.៣៧] និយោជេតិ។ ឥមេហិ ខោ, ភិក្ខវេ, សត្តហិ...បេ.... ន វិជហិតព្ពំ។ ឥទមវោច ភគវា, ឥទំ វត្វាន សុគតោ។ អថាបរំ ឯតទវោច សត្ថា –

“បិយោ គរុ ភាវនីយោ, វត្តា ច វចនក្ខមោ;
គម្ភីរញ្ច កថំ កត្តា, ន ចដ្ឋានេ និយោជកោ;
តំ មិត្តំ មិត្តកាមេន, យាវជីវម្បិ សេវិយ”ន្តិ។

ឥទំ សត្ថាធិដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមំ ធម្មាធិដ្ឋានំ?

“យញ្ច កាមសុខំ លោកេ, យញ្ចិទំ ទិវិយំ សុខំ;
តណ្ហក្ខយសុខស្សេតេ [តណ្ហក្ខយា សុខស្សេតេ (សី.) បស្ស ឧទា. ១២], កលំ នាគ្ឃន្តិ សោឡសិ”ន្តិ។

ឥទំ ធម្មាធិដ្ឋានំ។

“សុសុខំ [បស្ស ថេរគា. ២២៧] វត និព្ពានំ, សម្មាសម្ពុទ្ធទេសិតំ;
អសោកំ វិរជំ ខេមំ, យត្ថ ទុក្ខំ និរុជ្ឈតី”តិ។

ឥទំ ធម្មាធិដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមំ សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច

“មាតរំ បិតរំ ហន្ត្វា, រាជានោ ទ្វេ ច ខត្តិយេ;
រដ្ឋំ សានុចរំ ហន្ត្វា”តិ ឥទំ ធម្មាធិដ្ឋានំ។

“អនីឃោ យាតិ ព្រាហ្មណោ”តិ; ឥទំ សត្តាធិដ្ឋានំ;
ឥទំ សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច។

“ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, ឥទ្ធិបាទា [បស្ស ឥទ្ធិបាទសំយុត្តេ]។ កតមេ ចត្តារោ? ឆន្ទសមាធិបធានសង្ខារសមន្នាគតោ ឥទ្ធិបាទោ, វីរិយ...បេ.... ចិត្ត។ វីមំសាសមាធិបធានសង្ខារសមន្នាគតោ ឥទ្ធិបាទោ”តិ។ ឥទំ ធម្មាធិដ្ឋានំ។

សោ កាយេបិ ចិត្តំ សមោទហតិ, ចិត្តេបិ កាយំ សមោទហតិ, កាយេ សុខសញ្ញញ្ច លហុសញ្ញញ្ច ឱក្កមិត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ ឥទំ សត្តាធិដ្ឋានំ, ឥទំ សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច។

១១៤. តត្ថ កតមំ ញាណំ?

“យំ តំ លោកុត្តរំ ញាណំ, សព្ពញ្ញូ យេន វុច្ចតិ;
ន តស្ស បរិហានត្ថិ, សព្ពកាលេ បវត្តតី”តិ។

ឥទំ ញាណំ។

“បញ្ញា ហិ សេដ្ឋា លោកស្មិំ, យាយំ និព្ពានគាមិនី [និព្ពេធគាមិនី (ឥតិវុ. ៤១)];
យាយ សម្មា បជានាតិ, ជាតិមរណសង្ខយ”ន្តិ។

ឥទំ ញាណំ។

តត្ថ កតមំ ញេយ្យំ?

“កិត្តយិស្សាមិ តេ [វោ (សី. ក.) បស្ស សុ. និ. ១០៧២] សន្តិំ, [ជោតកាតិ ភគវា,]
ទិដ្ឋេ ធម្មេ អនីតិហំ;
យំ វិទិត្វា សតោ ចរំ, តរេ លោកេ វិសត្តិកំ។

“តញ្ចាហំ អភិនន្ទាមិ, មហេសិ សន្តិមុត្តមំ;
យំ វិទិត្វា សតោ ចរំ, តរេ លោកេ វិសត្តិកំ។

“យំ កិញ្ចិ សម្បជានាសិ, [ជោតកាតិ ភគវា]
ឧទ្ធំ អធោ តិរិយញ្ចាបិ មជ្ឈេ;
ឯតំ វិទិត្វា សង្គោតិ លោកេ,
ភវាភវាយ មាកាសិ តណ្ហ”ន្តិ។

ឥទំ ញេយ្យំ។

“ចតុន្នំ, ភិក្ខវេ, អរិយសច្ចានំ អននុពោធា អប្បដិវេធា ឯវមិទំ ទីឃមទ្ធានំ សន្ធាវិតំ សំសរិតំ មមញ្ចេវ តុម្ហាកញ្ច...បេ.... តយិទំ, ភិក្ខវេ, ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ អនុពុទ្ធំ បដិវិទ្ធំ, ទុក្ខសមុទយំ [ទុក្ខសមុទយោ (សី. ក.) បស្ស ទី. និ. ២.១៥៥] អរិយសច្ចំ អនុពុទ្ធំ បដិវិទ្ធំ, ទុក្ខនិរោធំ [ទុក្ខនិរោធោ (សី. ក.)] អរិយសច្ចំ អនុពុទ្ធំ បដិវិទ្ធំ, ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា អរិយសច្ចំ អនុពុទ្ធំ បដិវិទ្ធំ។ ឧច្ឆិន្នា ភវតណ្ហា, ខីណា ភវនេត្តិ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ។ ឥទមវោច ភគវា, ឥទំ វត្វាន សុគតោ, អថាបរំ ឯតទវោច សត្ថា –

“ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ, យថាភូតំ អទស្សនា;
សំសិតំ [សំសរិតំ (សី.)] ទីឃមទ្ធានំ, តាសុ តាស្វេវ ជាតិសុ។

“តានិ ឯតានិ ទិដ្ឋានិ, ភវនេត្តិ សមូហតា;
ឧច្ឆិន្នំ មូលំ ទុក្ខស្ស, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ។

ឥទំ ញេយ្យំ។

តត្ថ កតមំ ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច? រូបំ អនិច្ចំ, វេទនា អនិច្ចា, សញ្ញា អនិច្ចា, សង្ខារា អនិច្ចា, វិញ្ញាណំ អនិច្ចន្តិ។ ឥទំ ញេយ្យំ។

ឯវំ ជានំ ឯវំ បស្សំ អរិយសាវកោ “រូបំ អនិច្ច”ន្តិ បស្សតិ, “វេទនា អនិច្ចា”តិ បស្សតិ, “សញ្ញំ...បេ.... សង្ខារេ...បេ.... វិញ្ញាណំ អនិច្ច”ន្តិ បស្សតីតិ។ ឥទំ ញាណំ។

សោ បរិមុច្ចតិ រូបេន, បរិមុច្ចតិ វេទនាយ, បរិមុច្ចតិ សញ្ញាយ, បរិមុច្ចតិ សង្ខារេហិ, បរិមុច្ចតិ វិញ្ញាណម្ហា, បរិមុច្ចតិ ទុក្ខស្មាតិ វទាមីតិ។ ឥទំ ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច។

“សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា”តិ ឥទំ ញេយ្យំ។ “យទា បញ្ញាយ បស្សតី”តិ ឥទំ ញាណំ។ “អថ និព្ពិន្ទតិ ទុក្ខេ ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយា”តិ ឥទំ ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច។

“សព្ពេ សង្ខារា ទុក្ខា”តិ ឥទំ ញេយ្យំ។ “យទា បញ្ញាយ បស្សតី”តិ ឥទំ ញាណំ។ “អថ និព្ពិន្ទតិ ទុក្ខេ ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយា”តិ ឥទំ ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច។

“សព្ពេ ធម្មា អនត្តា”តិ ឥទំ ញេយ្យំ។ “យទា បញ្ញាយ បស្សតី”តិ ឥទំ ញាណំ។ “អថ និព្ពិន្ទតិ ទុក្ខេ ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយា”តិ ឥទំ ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច។

“យេ ហិ កេចិ, សោណ [បស្ស សំ. និ. ៣.៤៩], សមណា វា ព្រាហ្មណា វា អនិច្ចេន រូបេន ទុក្ខេន វិបរិណាមធម្មេន ‘សេយ្យោហមស្មី’តិ វា សមនុបស្សន្តិ, ‘សទិសោហមស្មី’តិ វា សមនុបស្សន្តិ, ‘ហីនោហមស្មី’តិ វា សមនុបស្សន្តិ។ កិមញ្ញត្រ យថាភូតស្ស អទស្សនា។ អនិច្ចាយ វេទនាយ…បេ… អនិច្ចាយ សញ្ញាយ…បេ… អនិច្ចេហិ សង្ខារេហិ…បេ… អនិច្ចេន វិញ្ញាណេន ទុក្ខេន វិបរិណាមធម្មេន ‘សេយ្យោហមស្មី’តិ វា សមនុបស្សន្តិ, ‘សទិសោហមស្មី’តិ វា សមនុបស្សន្តិ, ‘ហីនោហមស្មី’តិ វា សមនុបស្សន្តិ, កិមញ្ញត្រ យថាភូតស្ស អទស្សនា”តិ។ ឥទំ ញេយ្យំ។

“យេ ច ខោ កេចិ, សោណ, សមណា វា ព្រាហ្មណា វា អនិច្ចេន រូបេន ទុក្ខេន វិបរិណាមធម្មេន ‘សេយ្យោហមស្មី’តិបិ ន សមនុបស្សន្តិ, ‘សទិសោហមស្មី’តិបិ ន សមនុបស្សន្តិ, ‘ហីនោហមស្មី’តិបិ ន សមនុបស្សន្តិ, កិមញ្ញត្រ យថាភូតស្ស ទស្សនា។ អនិច្ចាយ វេទនាយ…បេ… អនិច្ចាយ សញ្ញាយ…បេ… អនិច្ចេហិ សង្ខារេហិ…បេ… អនិច្ចេន វិញ្ញាណេន ទុក្ខេន វិបរិណាមធម្មេន ‘សេយ្យោហមស្មី’តិបិ ន សមនុបស្សន្តិ, ‘សទិសោហមស្មី’តិបិ ន សមនុបស្សន្តិ, ‘ហីនោហមស្មី’តិបិ ន សមនុបស្សន្តិ, កិមញ្ញត្រ យថាភូតស្ស ទស្សនាតិ។ ឥទំ ញាណំ។

ឥទំ ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច។

តត្ថ កតមំ ទស្សនំ?

១១៥. “យេ អរិយសច្ចានិ វិភាវយន្តិ, គម្ភីរបញ្ញេន សុទេសិតានិ។

កិញ្ចាបិ តេ ហោន្តិ ភុសំ បមត្តា [ភុសប្បមត្តា (សី.) បស្ស ខុ. បា. ៦០៩], ន តេ ភវំ អដ្ឋមមាទិយន្តី”តិ។

ឥទំ ទស្សនំ។

“យថិន្ទខីលោ បថវិស្សិតោ សិយា, ចតុព្ភិ វាតេហិ អសម្បកម្បិយោ;
តថូបមំ សប្បុរិសំ វទាមិ, យោ អរិយសច្ចានិ អវេច្ច បស្សតី”តិ។

ឥទំ ទស្សនំ។

“ចតូហិ, ភិក្ខវេ, សោតាបត្តិយង្គេហិ សមន្នាគតោ អរិយសាវកោ អាកង្ខមានោ អត្តនាវ អត្តានំ ព្យាករេយ្យ ‘ខីណនិរយោម្ហិ, ខីណតិរច្ឆានយោនិ, ខីណបេត្តិវិសយោ, ខីណាបាយទុគ្គតិវិនិបាតោ, សោតាបន្នោហមស្មិ អវិនិបាតធម្មោ និយតោ សម្ពោធិបរាយណោ, សត្តក្ខត្តុបរមំ [សត្តក្ខត្តុបរមោ (សី.)] ទេវេ ច មនុស្សេ ច សន្ធាវិត្វា សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សាមី’តិ។ កតមេហិ ចតូហិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកស្ស តថាគតេ សទ្ធា និវិដ្ឋា បតិដ្ឋិតា វិរូឡ្ហា មូលជាតា អសំហារិយា សមណេន វា ព្រាហ្មណេន វា ទេវេន វា មារេន វា ព្រហ្មុនា វា កេនចិ វា លោកស្មិំ សហ ធម្មេន, ធម្មេ ខោ បន និដ្ឋំ គតោ ហោតិ, ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោ សន្ទិដ្ឋិកោ អកាលិកោ ឯហិបស្សិកោ ឱបនេយ្យិកោ បច្ចត្តំ វេទិតព្ពោ វិញ្ញូហិ, យទិទំ មទនិម្មទនោ…បេ… និរោធោ និព្ពានំ, សហ ធម្មិយា ខោ បនស្ស ហោន្តិ ឥដ្ឋា កន្តា បិយា មនាបា គិហី ចេវ បព្ពជិតា ច។ អរិយកន្តេហិ ខោ បន សីលេហិ សមន្នាគតោ ហោតិ អខណ្ឌេហិ អច្ឆិទ្ទេហិ អសពលេហិ អកម្មាសេហិ ភុជិស្សេហិ វិញ្ញុប្បសត្ថេហិ អបរាមដ្ឋេហិ សមាធិសំវត្តនិកេហិ។ ឥមេហិ ខោ, ភិក្ខវេ, ចតូហិ សោតាបត្តិយង្គេហិ សមន្នាគតោ អរិយសាវកោ អាកង្ខមានោ អត្តនាវ អត្តានំ ព្យាករេយ្យ ‘ខីណនិរយោម្ហិ, ខីណតិរច្ឆានយោនិ, ខីណបេត្តិវិសយោ, ខីណាបាយទុគ្គតិវិនិបាតោ, សោតាបន្នោហមស្មិ អវិនិបាតធម្មោ និយតោ សម្ពោធិបរាយណោ, សត្តក្ខត្តុបរមំ ទេវេ ច មនុស្សេ ច សន្ធាវិត្វា សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សាមី’”តិ។

ឥទំ ទស្សនំ។

តត្ថ កតមា ភាវនា?

“យស្សិន្ទ្រិយានិ ភាវិតានិ [សុភាវិតានិ (សី. ក.) បស្ស សុ. និ. ៥១២], អជ្ឈត្តំ ពហិទ្ធា ច សព្ពលោកេ;
និព្ពិជ្ឈ ឥមំ បរញ្ច លោកំ, កាលំ កង្ខតិ ភាវិតោ សទន្តោ”តិ។

អយំ ភាវនា។

“ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, ធម្មបទានិ [បស្ស អ. និ. ៤.២៩]។ កតមានិ ចត្តារិ? អនភិជ្ឈា ធម្មបទំ, អព្យាបាទោ ធម្មបទំ, សម្មាសតិ ធម្មបទំ, សម្មាសមាធិ ធម្មបទំ, ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, ចត្តារិ ធម្មបទានី”តិ។ អយំ ភាវនា។

តត្ថ កតមំ ទស្សនញ្ច ភាវនា ច? “បញ្ច ឆិន្ទេ បញ្ច ជហេ”តិ ឥទំ ទស្សនំ។ “បញ្ច ចុត្តរិ ភាវយេ។ បញ្ចសង្គាតិគោ ភិក្ខុ, ឱឃតិណ្ណោតិ វុច្ចតី”តិ អយំ ភាវនា។ ឥទំ ទស្សនញ្ច ភាវនា ច។

“តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, ឥន្ទ្រិយានិ [បស្ស សំ. និ. ៥.៤៩៣]។ កតមានិ តីណិ, អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ អញ្ញិន្ទ្រិយំ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។ កតមញ្ច, ភិក្ខវេ, អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អនភិសមេតស្ស ទុក្ខស្ស អរិយសច្ចស្ស អភិសមយាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរិយំ អារភតិ ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតិ បទហតិ, អនភិសមេតស្ស ទុក្ខសមុទយស្ស អរិយសច្ចស្ស…បេ.… ទុក្ខនិរោធស្ស…បេ.… ទុក្ខនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយ អរិយសច្ចស្ស អភិសមយាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរិយំ អារភតិ ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតិ បទហតិ។ ឥទំ, ភិក្ខវេ, អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយ”ន្តិ។ ឥទំ ទស្សនំ។

“កតមញ្ច, ភិក្ខវេ, អញ្ញិន្ទ្រិយំ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ‘ឥទំ ទុក្ខ’ន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ, ‘អយំ ទុក្ខសមុទយោ’តិ យថាភូតំ បជានាតិ, ‘អយំ ទុក្ខនិរោធោ’តិ…បេ.… ‘អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា’តិ យថាភូតំ បជានាតិ។ ឥទំ, ភិក្ខវេ, អញ្ញិន្ទ្រិយំ។

“កតមញ្ច , ភិក្ខវេ, អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អាសវានំ ខយា អនាសវំ ចេតោវិមុត្តិំ បញ្ញាវិមុត្តិំ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ, ខីណា ជាតិ, វុសិតំ ព្រហ្មចរិយំ, កតំ ករណីយំ នាបរំ ឥត្ថត្តាយាតិ បជានាតិ។ ឥទំ, ភិក្ខវេ, អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយ”ន្តិ។ អយំ ភាវនា។

ឥទំ ទស្សនញ្ច ភាវនា ច។

១១៦. តត្ថ កតមំ សកវចនំ?

“សព្ពបាបស្ស អករណំ, កុសលស្ស ឧបសម្បទា;
សចិត្តបរិយោទាបនំ, ឯតំ ពុទ្ធាន សាសន”ន្តិ។

ឥទំ សកវចនំ។

“តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, ពាលស្ស ពាលលក្ខណានិ ពាលនិមិត្តានិ ពាលាបទានានិ, យេហិ ពាលំ ពាលោតិ បរេ សញ្ជានន្តិ។ កតមានិ តីណិ? ពាលោ, ភិក្ខវេ, ទុច្ចិន្តិតចិន្តី ច ហោតិ, ទុព្ភាសិតភាសី ច ហោតិ, ទុក្កដកម្មការី [ទុក្កតកម្មការី (សី.) ម. និ. ៣.២៤៦; អ. និ. ៣.៣ បស្សិតព្ពំ] ច ហោតិ។ ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, តីណិ ពាលស្ស ពាលលក្ខណានិ ពាលនិមិត្តានិ ពាលាបទានានិ។

“តីណិមានិ , ភិក្ខវេ, បណ្ឌិតស្ស បណ្ឌិតលក្ខណានិ បណ្ឌិតនិមិត្តានិ បណ្ឌិតាបទានានិ, យេហិ បណ្ឌិតំ បណ្ឌិតោតិ បរេ សញ្ជានន្តិ។ កតមានិ តីណិ? បណ្ឌិតោ, ភិក្ខវេ, សុចិន្តិតចិន្តី ច ហោតិ, សុភាសិតភាសី ច ហោតិ, សុកតកម្មការី ច ហោតិ។ ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, តីណិ បណ្ឌិតស្ស បណ្ឌិតលក្ខណានិ បណ្ឌិតនិមិត្តានិ បណ្ឌិតាបទានានី”តិ។

ឥទំ សកវចនំ។

តត្ថ កតមំ បរវចនំ?

“បថវីសមោ នត្ថិ វិត្ថតោ, និន្នោ បាតាលសមោ ន វិជ្ជតិ;
មេរុសមោ នត្ថិ ឧន្នតោ, ចក្កវត្តិសទិសោ នត្ថិ បោរិសោ”តិ។

ឥទំ បរវចនំ។

‘‘‘ហោតុ , ទេវានមិន្ទ, សុភាសិតេន ជយោតិ។ ហោតុ, វេបចិត្តិ សុភាសិតេន ជយោតិ។ ភណ, វេបចិត្តិ, គាថ’ន្តិ។ អថ ខោ, ភិក្ខវេ, វេបចិត្តិ អសុរិន្ទោ ឥមំ គាថំ អភាសិ –

‘‘ភិយ្យោ ពាលា បភិជ្ជេយ្យុំ [បកុជ្ឈេយ្យុំ (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ១.២៥១], នោ ចស្ស បដិសេធកោ;
តស្មា ភុសេន ទណ្ឌេន, ធីរោ ពាលំ និសេធយេ’’តិ។

‘‘ភាសិតាយ ខោ បន, ភិក្ខវេ, វេបចិត្តិនា អសុរិន្ទេន គាថាយ អសុរា អនុមោទឹសុ, ទេវា តុណ្ហី អហេសុំ។ អថ ខោ, ភិក្ខវេ, វេបចិត្តិ អសុរិន្ទោ សក្កំ ទេវានមិន្ទំ ឯតទវោច ‘ភណ, ទេវានមិន្ទ, គាថ’ន្តិ។ ឯវំ វុត្តេ, ភិក្ខវេ, សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ឥមំ គាថំ អភាសិ –

‘‘ឯតទេវ អហំ មញ្ញេ, ពាលស្ស បដិសេធនំ;
បរំ សង្កុបិតំ ញត្វា, យោ សតោ ឧបសម្មតី’’តិ។

‘‘ភាសិតាយ ខោ បន, ភិក្ខវេ, សក្កេន ទេវានមិន្ទេន គាថាយ ទេវា អនុមោទឹសុ, អសុរា តុណ្ហី អហេសុំ។ អថ ខោ, ភិក្ខវេ, សក្កោ ទេវានមិន្ទោ វេបចិត្តិំ អសុរិន្ទំ ឯតទវោច ‘ភណ, វេបចិត្តិ, គាថ’ន្តិ។ ឯវំ វុត្តេ, ភិក្ខវេ, វេបចិត្តិ អសុរិន្ទោ ឥមំ គាថំ អភាសិ –

‘‘ឯតទេវ តិតិក្ខាយ, វជ្ជំ បស្សាមិ វាសវ;
យទា នំ មញ្ញតិ [មញ្ញតី (សី.) បស្ស សំ. និ. ១.២៥១] ពាលោ, ភយា ម្យាយំ តិតិក្ខតិ;
អជ្ឈារុហតិ ទុម្មេធោ, គោវ ភិយ្យោ បលាយិន’’ន្តិ។

‘‘ភាសិតាយ ខោ បន, ភិក្ខវេ, វេបចិត្តិនា អសុរិន្ទេន គាថាយ អសុរា អនុមោទឹសុ, ទេវា តុណ្ហី អហេសុំ។ អថ ខោ វេបចិត្តិ អសុរិន្ទោ សក្កំ ទេវានមិន្ទំ ឯតទវោច ‘ភណ, ទេវានមិន្ទ, គាថ’ន្តិ។ ឯវំ វុត្តេ, ភិក្ខវេ, សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ឥមា គាថាយោ អភាសិ –

‘‘កាមំ មញ្ញតុ វា មា វា, ភយា ម្យាយំ តិតិក្ខតិ;
សទត្ថបរមា អត្ថា, ខន្តា ភិយ្យោ ន វិជ្ជតិ។

‘‘យោ ហវេ ពលវា សន្តោ, ទុព្ពលស្ស តិតិក្ខតិ;
តមាហុ បរមំ ខន្តិំ, និច្ចំ ខមតិ ទុព្ពលោ។

‘‘អពលំ តំ ពលំ អាហុ, យស្ស ពាលពលំ ពលំ;
ពលស្ស ធម្មគុត្តស្ស, បដិវត្តា ន វិជ្ជតិ។

‘‘តស្សេវ តេន បាបិយោ, យោ កុទ្ធំ បដិកុជ្ឈតិ;
កុទ្ធំ អប្បដិកុជ្ឈន្តោ, សង្គាមំ ជេតិ ទុជ្ជយំ។

‘‘ឧភិន្នមត្ថំ ចរតិ, អត្តនោ ច បរស្ស ច;
បរំ សង្កុបិតំ ញត្វា, យោ សតោ ឧបសម្មតិ។

‘‘ឧភិន្នំ តិកិច្ឆន្តានំ, អត្តនោ ច បរស្ស ច;
ជនា មញ្ញន្តិ ពាលោតិ, យេ ធម្មស្ស អកោវិទា’’តិ។

‘‘ភាសិតាសុ ខោ បន, ភិក្ខវេ, សក្កេន ទេវានមិន្ទេន គាថាសុ ទេវា អនុមោទឹសុ, អសុរា តុណ្ហី អហេសុ’’ន្តិ។ ឥទំ បរវចនំ។

១១៧. តត្ថ កតមំ សកវចនញ្ច បរវចនញ្ច?

យញ្ច បត្តំ យញ្ច បត្តព្ពំ ឧភយមេតំ រជានុកិណ្ណំ អាតុរស្សានុសិក្ខតោ។ យេ ច សិក្ខាសារា សីលំ វតំ ជីវិតំ ព្រហ្មចរិយំ ឧបដ្ឋានសារា, អយមេកោ អន្តោ។ យេ ច ឯវំវាទិនោ ឯវំទិដ្ឋិនោ ‘‘នត្ថិ កាមេសុ ទោសោ’’តិ, អយំ

ទុតិយោ អន្តោ។ ឥច្ចេតេ ឧភោ អន្តា កដសិវឌ្ឍនា កដសិយោ ទិដ្ឋី វឌ្ឍេន្តិ។ ឯតេ ឧភោ អន្តេ អនភិញ្ញាយ ឱលីយន្តិ ឯកេ អតិធាវន្តិ ឯកេតិ។ ឥទំ បរវចនំ។

យេ ច ខោ តេ ឧភោ អន្តេ អភិញ្ញាយ តត្រ ច ន អហេសុំ, តេន ច អមញ្ញឹសុ, វដ្តំ តេសំ នត្ថិ បញ្ញាបនាយាតិ។ ឥទំ សកវចនំ។ អយំ ឧទានោ សកវចនញ្ច បរវចនញ្ច។

រាជា បសេនទិ [បស្សេនទិ (ក.) បស្ស សំ. និ. ១.១១៣] កោសលោ ភគវន្តំ ឯតទវោច – ឥធ មយ្ហំ, ភន្តេ, រហោគតស្ស បដិសល្លីនស្ស ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ “កេសំ នុ ខោ បិយោ អត្តា, កេសំ អប្បិយោ អត្តា”តិ។ តស្ស មយ្ហំ, ភន្តេ, ឯតទហោសិ “យេ ច ខោ កេចិ កាយេន ទុច្ចរិតំ ចរន្តិ, វាចាយ ទុច្ចរិតំ ចរន្តិ, មនសា ទុច្ចរិតំ ចរន្តិ, តេសំ អប្បិយោ អត្តា។ កិញ្ចាបិ តេ ឯវំ វទេយ្យុំ ‘បិយោ នោ អត្តា’តិ, អថ ខោ តេសំ អប្បិយោ អត្តា។ តំ កិស្ស ហេតុ? យំ ហិ អប្បិយោ អប្បិយស្ស ករេយ្យ, តំ តេ អត្តនាវ អត្តនោ ករោន្តិ, តស្មា តេសំ អប្បិយោ អត្តា។ យេ ច ខោ កេចិ កាយេន សុចរិតំ ចរន្តិ, វាចាយ សុចរិតំ ចរន្តិ, មនសា សុចរិតំ ចរន្តិ, តេសំ បិយោ អត្តា។ កិញ្ចាបិ តេ ឯវំ វទេយ្យុំ ‘អប្បិយោ នោ អត្តា’តិ, អថ ខោ តេសំ បិយោ អត្តា។ តំ កិស្ស ហេតុ? យំ ហិ បិយោ បិយស្ស ករេយ្យ ។ តំ តេ អត្តនាវ អត្តនោ ករោន្តិ។ តស្មា តេសំ បិយោ អត្តា”តិ។

“ឯវមេតំ, មហារាជ, ឯវមេតំ, មហារាជ, យេ ហិ កេចិ, មហារាជ, កាយេន ទុច្ចរិតំ ចរន្តិ, វាចាយ ទុច្ចរិតំ ចរន្តិ, មនសា ទុច្ចរិតំ ចរន្តិ តស្មា តេសំ អប្បិយោ អត្តា។ កិញ្ចាបិ តេ ឯវំ វទេយ្យុំ ‘បិយោ នោ អត្តា’តិ, អថ ខោ តេសំ អប្បិយោ អត្តា។ តំ កិស្ស ហេតុ? យំ ហិ, មហារាជ, អប្បិយោ អប្បិយស្ស ករេយ្យ, តំ តេ អត្តនាវ អត្តនោ ករោន្តិ, តស្មា តេសំ អប្បិយោ អត្តា។ យេ ច ខោ កេចិ មហារាជ កាយេន សុចរិតំ ចរន្តិ, វាចាយ សុចរិតំ ចរន្តិ, មនសា សុចរិតំ ចរន្តិ, តេសំ បិយោ អត្តា។ កិញ្ចាបិ តេ ឯវំ វទេយ្យុំ ‘អប្បិយោ នោ អត្តា’តិ, អថ ខោ តេសំ បិយោ អត្តា។ តំ កិស្ស ហេតុ? យំ ហិ, មហារាជ, បិយោ បិយស្ស ករេយ្យ, តំ តេ អត្តនាវ អត្តនោ ករោន្តិ, តស្មា តេសំ បិយោ អត្តាតិ។ ឥទមវោច ភគវា…បេ…. សត្ថា –

“អត្តានញ្ចេ បិយំ ជញ្ញា, ន នំ បាបេន សំយុជេ;
ន ហិ តំ សុលភំ ហោតិ, សុខំ ទុក្កដការិនា។

“អន្តកេនាធិបន្នស្ស [មរណេនាភិភូតស្ស (ក.) បស្ស សំ. និ. ១.១១៥], ជហតោ មានុសំ ភវំ;
កឹ ហិ តស្ស សកំ ហោតិ, កិញ្ច អាទាយ គច្ឆតិ;
កិញ្ចស្ស អនុគំ ហោតិ, ឆាយាវ អនបាយិនី។

“ឧភោ បុញ្ញញ្ច បាបញ្ច, យំ មច្ចោ កុរុតេ ឥធ;
តញ្ហិ តស្ស សកំ ហោតិ, តំវ អាទាយ គច្ឆតិ;
តំវស្ស អនុគំ ហោតិ, ឆាយាវ អនបាយិនី។

“តស្មា ករេយ្យ កល្យាណំ, និចយំ សម្បរាយិកំ;
បុញ្ញានិ បរលោកស្មិំ, បតិដ្ឋា ហោន្តិ បាណិន”ន្តិ។

ឥទំ សុត្តំ បរវចនំ។ អនុគីតិ សកវចនំ។ ឥទំ សកវចនញ្ច បរវចនញ្ច។

១១៨. តត្ថ កតមំ វិសជ្ជនីយំ?

បញ្ហេ បុច្ឆិតេ ឥទំ អភិញ្ញេយ្យំ, ឥទំ បរិញ្ញេយ្យំ, ឥទំ បហាតព្ពំ, ឥទំ ភាវេតព្ពំ, ឥទំ សច្ឆិកាតព្ពំ, ឥមេ ធម្មា ឯវំគហិតា ឥទំ ផលំ និព្ពត្តយន្តិ។ តេសំ ឯវំគហិតានំ អយមត្ថោ ឥតិ ឥទំ វិសជ្ជនីយំ។ “ឧឡារោ ពុទ្ធោ ភគវា”តិ ពុទ្ធឧឡារតំ ធម្មស្វាក្ខាតតំ សង្ឃសុប្បដិបត្តិញ្ច ឯកំសេនេវ និទ្ទិសេ។ “សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា”តិ “សព្ពេ សង្ខារា ទុក្ខា”តិ “សព្ពេ ធម្មា អនត្តា”តិ ឯកំសេនេវ និទ្ទិសេ។ យំ វា បនញ្ញម្បិ ឯវំ ជាតិយំ។ ឥទំ វិសជ្ជនីយំ។

តត្ថ កតមំ អវិសជ្ជនីយំ?

“អាកង្ខតោ តេ នរទម្មសារថិ [នរទម្មសារថី (សី.)], ទេវា មនុស្សា មនសា វិចិន្តិតំ;
សព្ពេ ន ជញ្ញា កសិណាបិ បាណិនោ, សន្តំ សមាធឹ អរណំ និសេវតោ;
កិន្តំ ភគវា អាកង្ខតី”តិ។

ឥទំ អវិសជ្ជនីយំ។

ឯត្តកោ ភគវា សីលក្ខន្ធេ សមាធិក្ខន្ធេ បញ្ញាក្ខន្ធេ វិមុត្តិក្ខន្ធេ វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធេ ឥរិយាយំ បភាវេ ហិតេសិតាយំ ករុណាយំ ឥទ្ធិយន្តិ។ ឥទំ អវិសជ្ជនីយំ។

“តថាគតស្ស, ភិក្ខវេ, អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស លោកេ ឧប្បាទា តិណ្ណំ រតនានំ ឧប្បាទោ ពុទ្ធរតនស្ស ធម្មរតនស្ស សង្ឃរតនស្ស”។ កឹ បមាណានិ តីណិ រតនានីតិ? ឥទំ អវិសជ្ជនីយំ។

ពុទ្ធវិសយោ អវិសជ្ជនីយោ។ បុគ្គលបរោបរញ្ញុតា អវិសជ្ជនីយា។ “បុព្ពា, ភិក្ខវេ, កោដិ ន បញ្ញាយតិ អវិជ្ជានីវរណានំ សត្តានំ តណ្ហាសំយោជនានំ សកឹ និរយំ សកឹ តិរច្ឆានយោនឹ សកឹ បេត្តិវិសយំ សកឹ អសុរយោនឹ សកឹ ទេវេ សកឹ មនុស្សេ សន្ធាវិតំ សំសរិតំ”។ កតមា បុព្ពា កោដីតិ អវិសជ្ជនីយំ។ ន បញ្ញាយតីតិ សាវកានំ ញាណវេកល្លេន។ ទុវិធា ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ ទេសនា អត្តូបនាយិកា ច បរូបនាយិកា ច។ ន បញ្ញាយតីតិ បរូបនាយិកា។ នត្ថិ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ អវិជាននាតិ [អប្បជាននាតិ (សី.)] អត្តូបនាយិកា។ យថា ភគវា កោកាលិកំ ភិក្ខុំ អារព្ភ អញ្ញតរំ ភិក្ខុំ ឯវមាហ –

“សេយ្យថាបិ , ភិក្ខុ, វីសតិខារិកោ កោសលកោ តិលវាហោ…បេ…. ន ត្វេវ ឯកោ អព្ពុទោ និរយោ។ សេយ្យថាបិ ភិក្ខុ, វីសតិ អព្ពុទា និរយា, ឯវមេកោ និរព្ពុទោ និរយោ [និរព្ពុទនិរយោ (សំ. និ. ១.១៨១)]។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុ, វីសតិ និរព្ពុទា និរយា, ឯវមេកោ អពពោ និរយោ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុ, វីសតិ អពពា និរយា, ឯវមេកោ អដដោ និរយោ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុ, វីសតិ អដដា និរយា, ឯវមេកោ អហហោ និរយោ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុ, វីសតិ អហហា និរយា, ឯវមេកោ កុមុទោ និរយោ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុ, វីសតិ កុមុទា និរយា, ឯវមេកោ សោគន្ធិកោ និរយោ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុ, វីសតិ សោគន្ធិកា និរយា, ឯវមេកោ ឧប្បលកោ និរយោ [ឧប្បលនិរយោ (សំ. និ. ១.១៨១)]។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុ, វីសតិ ឧប្បលកា និរយា, ឯវមេកោ បុណ្ឌរីកោ និរយោ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុ, វីសតិ បុណ្ឌរីកា និរយា, ឯវមេកោ បទុមោ និរយោ។ បទុមេ បន, ភិក្ខុ, និរយេ កោកាលិកោ ភិក្ខុ ឧបបន្នោ សារិបុត្តមោគ្គល្លានេសុ ចិត្តំ អាឃាតេត្វា”តិ។ យំ វា បន កិញ្ចិ ភគវា អាហ “អយំ អប្បមេយ្យោ អសង្ខេយ្យោ”តិ។ សព្ពំ តំ អវិសជ្ជនីយំ។ ឥទំ អវិសជ្ជនីយំ។

១១៨. តត្ថ កតមំ វិសជ្ជនីយញ្ច អវិសជ្ជនីយញ្ច, យទា សោ ឧបកោ អាជីវកោ ភគវន្តំ អាហ “កុហឹ, អាវុសោ គោតម, គមិស្សសី”តិ។ ភគវា អាហ –

“ពារាណសឹ គមិស្សាមិ, អហំ តំ អមតទុន្ទុភឹ;
ធម្មចក្កំ បវត្តេតុំ, លោកេ អប្បដិវត្តិយ”ន្តិ។

ឧបកោ អាជីវកោ អាហ “‘ជិនោ’តិ ខោ អាវុសោ, ភោ គោតម, បដិជានាសី”តិ។ ភគវា អាហ –

“មាទិសា វេ ជិនា [ជិនា វេ មាទិសា (សី. ក.) បស្ស ម. និ. ២.៣៤១] ហោន្តិ, យេ បត្តា អាសវក្ខយំ;
ជិតា មេ បាបកា ធម្មា, តស្មាហំ ឧបកា ជិនោ”តិ។

កថំ ជិនោ កេន ជិនោតិ វិសជ្ជនីយំ។ កតមោ ជិនោតិ អវិសជ្ជនីយំ។ កតមោ អាសវក្ខយោ, រាគក្ខយោ ទោសក្ខយោ មោហក្ខយោតិ វិសជ្ជនីយំ។ កិត្តកោ អាសវក្ខយោតិ អវិសជ្ជនីយំ។ ឥទំ វិសជ្ជនីយញ្ច អវិសជ្ជនីយញ្ច។

អត្ថិ តថាគតោតិ វិសជ្ជនីយំ។ អត្ថិ រូបន្តិ វិសជ្ជនីយំ។ រូបំ តថាគតោតិ អវិសជ្ជនីយំ។ រូបវា តថាគតោតិ អវិសជ្ជនីយំ។ រូបេ តថាគតោតិ អវិសជ្ជនីយំ។ តថាគតេ រូបន្តិ អវិសជ្ជនីយំ។ ឯវំ អត្ថិ វេទនា…បេ…. សញ្ញា…បេ…. សង្ខារា…បេ…. អត្ថិ វិញ្ញាណន្តិ វិសជ្ជនីយំ។ វិញ្ញាណំ តថាគតោតិ អវិសជ្ជនីយំ។ វិញ្ញាណវា តថាគតោតិ អវិសជ្ជនីយំ។ វិញ្ញាណេ តថាគតោតិ អវិសជ្ជនីយំ។ តថាគតេ វិញ្ញាណន្តិ អវិសជ្ជនីយំ។ អញ្ញត្រ រូបេន តថាគតោតិ អវិសជ្ជនីយំ។ អញ្ញត្រ វេទនាយ…បេ…. សញ្ញាយ…បេ…. សង្ខារេហិ…បេ…. វិញ្ញាណេន តថាគតោតិ អវិសជ្ជនីយំ។ អយំ សោ តថាគតោ អរូបកោ…បេ…. អវេទនកោ…បេ…. អសញ្ញកោ…បេ…. អសង្ខារកោ…បេ…. អវិញ្ញាណកោតិ អវិសជ្ជនីយំ។ ឥទំ វិសជ្ជនីយញ្ច អវិសជ្ជនីយញ្ច។

បស្សតិ ភគវា ទិព្ពេន ចក្ខុនា វិសុទ្ធេន អតិក្កន្តមានុសកេន សត្តេ ចវមានេ ឧបបជ្ជមានេ ឯវំ សព្ពំ... បេ... យថាកម្មូបគេ សត្តេ បជានាតីតិ វិសជ្ជនីយំ។ កតមេ សត្តា, កតមោ តថាគតោតិ អវិសជ្ជនីយំ។ ឥទំ វិសជ្ជនីយញ្ច អវិសជ្ជនីយញ្ច។

អត្ថិ តថាគតោតិ វិសជ្ជនីយំ។ អត្ថិ តថាគតោ បរំ មរណាតិ អវិសជ្ជនីយំ។ ឥទំ វិសជ្ជនីយញ្ច អវិសជ្ជនីយញ្ច។

១២០. តត្ថ កតមំ កម្មំ?

"អន្តកេនាធិបន្នស្ស , ជហតោ មានុសំ ភវំ;
កឹ ហិ តស្ស សកំ ហោតិ, កិញ្ច អាទាយ គច្ឆតិ;
កិញ្ចស្ស អនុគំ ហោតិ, ឆាយាវ អនបាយិនី។

"ឧភោ បុញ្ញញ្ច បាបញ្ច, យំ មច្ចោ កុរុតេ ឥធ;
តញ្ហិ តស្ស សកំ ហោតិ, តំវ [តញ្ច (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ១.១១៥] អាទាយ គច្ឆតិ;
តំវស្ស អនុគំ ហោតិ, ឆាយាវ អនបាយិនី"តិ។

ឥទំ កម្មំ។

"បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, ពាលំ បីឋសមារូឡ្ហំ វា មញ្ចសមារូឡ្ហំ វា ឆមាយំ [ឆមាយ (សី. ក.) បស្ស ម. និ. ៣.២៤៨] វា សេមានំ យានិស្ស បុព្ពេ បាបកានិ កម្មានិ កតានិ កាយេន ទុច្ចរិតានិ វាចាយ ទុច្ចរិតានិ មនសា ទុច្ចរិតានិ, តានិស្ស តម្ហិ សមយេ ឱលម្ពន្តិ អជ្ឈោលម្ពន្តិ អភិប្បលម្ពន្តិ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, មហតំ បព្ពតកូដានំ ឆាយា សាយន្ហសមយំ បថវិយំ ឱលម្ពន្តិ អជ្ឈោលម្ពន្តិ អភិប្បលម្ពន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, ពាលំ បីឋសមារូឡ្ហំ វា មញ្ចសមារូឡ្ហំ វា ឆមាយំ វា សេមានំ យានិស្ស បុព្ពេ បាបកានិ កម្មានិ កតានិ កាយេន ទុច្ចរិតានិ វាចាយ ទុច្ចរិតានិ មនសា ទុច្ចរិតានិ, តានិស្ស តម្ហិ សមយេ ឱលម្ពន្តិ អជ្ឈោលម្ពន្តិ អភិប្បលម្ពន្តិ។ តត្រ, ភិក្ខវេ, ពាលស្ស ឯវំ ហោតិ 'អកតំ វត មេ កល្យាណំ, អកតំ កុសលំ, អកតំ ភីរុត្តាណំ។ កតំ បាបំ, កតំ លុទ្ទំ, កតំ កិព្ពិសំ, យាវតា ភោ អកតកល្យាណានំ អកតកុសលានំ អកតភីរុត្តាណានំ កតបាបានំ កតលុទ្ទានំ កតកិព្ពិសានំ គតិ, តំ គតឹ បេច្ច គច្ឆាមី'តិ, សោ សោចតិ កិលមតិ បរិទេវតិ ឧរត្តាឡឹ កន្ទតិ សម្មោហំ អាបជ្ជតី"តិ។

"បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, បណ្ឌិតំ បីឋសមារូឡ្ហំ វា មញ្ចសមារូឡ្ហំ វា ឆមាយំ វា សេមានំ យានិស្ស បុព្ពេ កល្យាណានិ កម្មានិ កតានិ កាយេន សុចរិតានិ វាចាយ សុចរិតានិ មនសា សុចរិតានិ, តានិស្ស តម្ហិ សមយេ ឱលម្ពន្តិ អជ្ឈោលម្ពន្តិ អភិប្បលម្ពន្តិ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, មហតំ បព្ពតកូដានំ ឆាយា សាយន្ហសមយំ បថវិយំ ឱលម្ពន្តិ អជ្ឈោលម្ពន្តិ អភិប្បលម្ពន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, បណ្ឌិតំ បីឋសមារូឡ្ហំ វា មញ្ចសមារូឡ្ហំ វា ឆមាយំ វា សេមានំ យានិស្ស បុព្ពេ កល្យាណានិ កម្មានិ កតានិ កាយេន សុចរិតានិ វាចាយ សុចរិតានិ មនសា សុចរិតានិ, តានិស្ស តម្ហិ សមយេ ឱលម្ពន្តិ អជ្ឈោលម្ពន្តិ អភិប្បលម្ពន្តិ។ តត្រ, ភិក្ខវេ, បណ្ឌិតស្ស 'ឯវំ ហោតិ អកតំ វត មេ បាបំ , អកតំ លុទ្ទំ, អកតំ កិព្ពិសំ។ កតំ កល្យាណំ, កតំ កុសលំ, កតំ ភីរុត្តាណំ, យាវតា ភោ អកតបាបានំ អកតលុទ្ទានំ អកតកិព្ពិសានំ កតកល្យាណានំ កតកុសលានំ កតភីរុត្តាណានំ គតិ, តំ គតឹ បេច្ច គច្ឆាមី'តិ, សោ ន សោចតិ ន កិលមតិ ន បរិទេវតិ ន ឧរត្តាឡឹ កន្ទតិ ន សម្មោហំ អាបជ្ជតិ, 'កតំ មេ បុញ្ញំ, អកតំ បាបំ, យា ភវិស្សតិ គតិ អកតបាបស្ស អកតលុទ្ទស្ស អកតកិព្ពិសស្ស កតបុញ្ញស្ស កតកុសលស្ស កតភីរុត្តាណស្ស, តំ បេច្ច ភវេ គតឹ បច្ចនុភវិស្សាមី'តិ វិប្បដិសារោ ន ជាយតិ។ អវិប្បដិសារិនោ ខោ, ភិក្ខវេ, ឥត្ថិយា វា បុរិសស្ស វា គិហិនោ វា បព្ពជិតស្ស វា ភទ្ទកំ មរណំ ភទ្ទិកា កាលង្កិរិយាតិ វទាមី"តិ។ ឥទំ កម្មំ។

"តីណិមានិ , ភិក្ខវេ, ទុច្ចរិតានិ។ កតមានិ តីណិ, កាយទុច្ចរិតំ វចីទុច្ចរិតំ មនោទុច្ចរិតំ។ ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, តីណិ ទុច្ចរិតានិ។ តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, សុចរិតានិ។ កតមានិ តីណិ? កាយសុចរិតំ វចីសុចរិតំ មនោសុចរិតំ។ ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, តីណិ សុចរិតានិ។ ឥទំ កម្មំ។

តត្ថ កតមោ វិបាកោ?

“លាភា វោ, ភិក្ខវេ, សុលទ្ធំ វោ, ភិក្ខវេ, ខណោ វោ, ភិក្ខវេ, បដិលទ្ធោ ព្រហ្មចរិយវាសាយ។ ទិដ្ឋា មយា, ភិក្ខវេ, ឆ ផស្សាយតនិកា នាម និរយា។ តត្ថ យំ កិញ្ចិ ចក្ខុនា រូបំ បស្សតិ អនិដ្ឋរូបំយេវ បស្សតិ, នោ ឥដ្ឋរូបំ។ អកន្តរូបំយេវ បស្សតិ, នោ កន្តរូបំ។ អមនាបរូបំយេវ បស្សតិ, នោ មនាបរូបំ។

យំ កិញ្ចិ សោតេន សទ្ទំ សុណាតិ…បេ.… ឃានេន…បេ.… ជិវ្ហាយ…បេ.… កាយេន…បេ.… យំ កិញ្ចិ មនសា ធម្មំ វិជានាតិ អនិដ្ឋធម្មំយេវ វិជានាតិ, នោ ឥដ្ឋធម្មំ។ អកន្តធម្មំយេវ វិជានាតិ, នោ កន្តធម្មំ។ អមនាបធម្មំយេវ វិជានាតិ, នោ មនាបធម្មំ។ លាភា វោ, ភិក្ខវេ, សុលទ្ធំ វោ, ភិក្ខវេ, ខណោ វោ, ភិក្ខវេ, បដិលទ្ធោ ព្រហ្មចរិយវាសាយ។

“ទិដ្ឋា មយា, ភិក្ខវេ, ឆ ផស្សាយតនិកា នាម សគ្គា។ តត្ថ យំ កិញ្ចិ ចក្ខុនា រូបំ បស្សតិ ឥដ្ឋរូបំយេវ បស្សតិ, នោ អនិដ្ឋរូបំ។ កន្តរូបំយេវ បស្សតិ, នោ អកន្តរូបំ។ មនាបរូបំយេវ បស្សតិ, នោ អមនាបរូបំ។ យំ កិញ្ចិ សោតេន សទ្ទំ សុណាតិ…បេ.… ឃានេន …បេ.… ជិវ្ហាយ…បេ.… កាយេន…បេ.… មនសា ធម្មំ វិជានាតិ ឥដ្ឋធម្មំយេវ វិជានាតិ, នោ អនិដ្ឋធម្មំ។ កន្តធម្មំយេវ វិជានាតិ, នោ អកន្តធម្មំ។ មនាបធម្មំយេវ វិជានាតិ, នោ អមនាបធម្មំ។ លាភា វោ, ភិក្ខវេ, សុលទ្ធំ វោ, ភិក្ខវេ, ខណោ វោ, ភិក្ខវេ, បដិលទ្ធោ ព្រហ្មចរិយវាសាយា”តិ។ អយំ វិបាកោ។

“សដ្ឋិវស្សសហស្សានិ, បរិបុណ្ណានិ សព្ពសោ;
និរយេ បច្ចមានានំ [បច្ចមានស្ស (ក.) បស្ស បេ. វ. ៨០២], កទា អន្តោ ភវិស្សតិ។

“នត្ថិ អន្តោ កុតោ អន្តោ, ន អន្តោ បដិទិស្សតិ [បតិទិស្សតិ (សី.) ជា. ១.៤.៥៥];
តទា ហិ បកតំ បាបំ, តុយ្ហំ មយ្ហញ្ច មារិសា”តិ។

អយំ វិបាកោ។

១២១. តត្ថ កតមំ កម្មញ្ច វិបាកោ ច?

“អធម្មចារី ហិ នរោ បមត្តោ, យហឹ យហឹ គច្ឆតិ ទុគ្គតឹ យោ;
សោ នំ អធម្មោ ចរិតោ ហនាតិ, សយំ គហីតោ យថា កណ្ហសប្បោ។

“ន ហិ [បស្ស ថេរគា. ៣០៤] ធម្មោ អធម្មោ ច, ឧភោ សមវិបាកិនោ;
អធម្មោ និរយំ នេតិ, ធម្មោ បាបេតិ សុគ្គតិ”ន្តិ។

ឥទំ កម្មញ្ច វិបាកោ ច។

“មា, ភិក្ខវេ, បុញ្ញានំ ភាយិត្ថ, សុខស្សេតំ, ភិក្ខវេ, អធិវចនំ ឥដ្ឋស្ស កន្តស្ស បិយស្ស មនាបស្ស យទិទំ បុញ្ញានិ។ អភិជានាមិ ខោ បនាហំ, ភិក្ខវេ, ទីឃរត្តំ កតានំ បុញ្ញានំ ឥដ្ឋំ [ទីឃរត្តំ ឥដ្ឋំ (សី. ក.) បស្ស ឥតិវុ. ២២] កន្តំ បិយំ មនាបំ វិបាកំ បច្ចនុភូតំ, សត្ត វស្សានិ មេត្តចិត្តំ ភាវេត្វា សត្ត សំវដ្ដវិវដ្ដកប្បេ ន ឥមំ [ន យិមំ (ឥតិវុ. ២២)] លោកំ បុនរាគមាសឹ។ សំវដ្ដមានេ សុទាហំ, ភិក្ខវេ, កប្បេ អាភស្សរូបគោ ហោមិ។ វិវដ្ដមានេ កប្បេ សុញ្ញំ ព្រហ្មវិមានំ ឧបបជ្ជាមិ។ តត្រ សុទាហំ [សុទំ (ឥតិវុ. ២២)], ភិក្ខវេ, ព្រហ្មា ហោមិ មហាព្រហ្មា អភិភូ អនភិភូតោ អញ្ញទត្ថុទសោ វសវត្តី។ ឆត្តឹសក្ខត្តុំ ខោ បនាហំ, ភិក្ខវេ, សក្កោ អហោសឹ ទេវានមិន្ទោ, អនេកសតក្ខត្តុំ រាជា អហោសឹ ចក្កវត្តី [ចក្កវត្តិ (ក.)] ធម្មិកោ ធម្មរាជា ចាតុរន្តោ វិជិតាវី ជនបទត្ថាវរិយប្បត្តោ សត្តរតនសមន្នាគតោ, កោ បន វាទោ បទេសរជ្ជស្ស? តស្ស មយ្ហំ, ភិក្ខវេ, ឯតទហោសិ ‘កិស្ស នុ ខោ មេ ឥទំ កម្មស្ស ផលំ, កិស្ស កម្មស្ស វិបាកោ, យេនាហំ ឯតរហិ ឯវំមហិទ្ធិកោ ឯវំមហានុភាវោ’តិ។ តស្ស មយ្ហំ, ភិក្ខវេ, ឯតទហោសិ ‘តិណ្ណំ ខោ មេ ឥទំ កម្មានំ ផលំ, តិណ្ណំ កម្មានំ វិបាកោ។ យេនាហំ ឯតរហិ ឯវំមហិទ្ធិកោ ឯវំមហានុភាវោ’តិ។ សេយ្យថិទំ, ទានស្ស ទមស្ស សំយមស្សា”តិ។ តត្ថ យញ្ច ទានំ យោ ច ទមោ យោ ច សំយមោ, ឥទំ កម្មំ។ យោ តប្បច្ចយា វិបាកោ បច្ចនុភូតោ, អយំ វិបាកោ។ តថា ចូឡកម្មវិភង្គោ វត្តព្ពោ។

យំ សុភស្ស មាណវស្ស តោទេយ្យបុត្តស្ស ទេសិតំ។ តត្ថ យេ ធម្មា អប្បាយុកទីឃាយុកតាយ សំវត្តន្តិ ព ហ្វាពាធអប្បាពាធតាយ អប្បេសក្ខមហេសក្ខតាយ ទុព្ពណ្ណសុវណ្ណតាយ នីចកុលិកឧច្ចកុលិកតាយ

អប្បភោគមហាភោគតាយ ទុប្បញ្ញបញ្ញវន្តតាយ ច សំវត្តន្តិ, ឥទំ កម្មំ។ យា តត្ថ អប្បាយុកទីឃាយុកតា…បេ.… ទុប្បញ្ញបញ្ញវន្តតា, អយំ វិបាកោ។ ឥទំ កម្មញ្ច វិបាកោ ច។

១២២. តត្ថ កតមំ កុសលំ?

“វាចានុរក្ខី មនសា សុសំវុតោ, កាយេន ច នាកុសលំ កយិរា [អកុសលំ ន កយិរា (សី.) បស្ស ធ. ប. ២៨១];
ឯតេ តយោ កម្មបថេ វិសោធយេ, អារាធយេ មគ្គមិសិប្បវេទិត”ន្តិ។

ឥទំ កុសលំ។

“យស្ស កាយេន វាចាយ, មនសា នត្ថិ ទុក្កដំ;
សំវុតំ តីហិ ឋានេហិ, តមហំ ព្រូមិ ព្រាហ្មណ”ន្តិ។

ឥទំ កុសលំ។

“តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, កុសលមូលានិ។ កតមានិ តីណិ? អលោភោ កុសលមូលំ, អទោសោ កុសលមូលំ, អមោហោ កុសលមូលំ។ ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, តីណិ កុសលមូលានិ។ ឥទំ កុសលំ។ “វិជ្ជា, ភិក្ខវេ [វិជ្ជា ច ខោ ភិក្ខវេ (សំយុត្តនិកាយេ)], បុព្ពង្គមា កុសលានំ ធម្មានំ សមាបត្តិយា អនុទេវ [អន្វទេវ (សី. ក.), ស្យាទិកណ្ឌេ (មោក្ខល្លានេ) ១១ សុត្តំ បស្សិតព្ពំ] ហិរី ឱត្តប្បញ្ចា”តិ។ ឥទំ កុសលំ។

តត្ថ កតមំ អកុសលំ?

“យស្ស អច្ចន្ត ទុស្សីល្យំ, មាលុវា សាលមិវោត្ថតំ;
ករោតិ សោ តថត្តានំ, យថា នំ ឥច្ឆតី ទិសោ”តិ។

ឥទំ អកុសលំ។

“អត្តនា ហិ កតំ បាបំ, អត្តជំ អត្តសម្ភវំ;
អភិមត្ថតិ [អភិមន្ថតិ (សី.) បស្ស ធ. ប. ១៦១] ទុម្មេធំ, វជិរំវស្មមយំ មណិ”ន្តិ។

ឥទំ អកុសលំ។

“ទស កម្មបថេ និសេវិយ, អកុសលាកុសលេហិ វិវជ្ជិតា;
គរហា ច ភវន្តិ ទេវតេ, ពាលមតី និរយេសុ បច្ចរេ”តិ។

ឥទំ អកុសលំ។

“តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, អកុសលមូលានិ [បស្ស អ. និ. ៣.៧០], កតមានិ តីណិ? លោភោ អកុសលមូលំ, ទោសោ អកុសលមូលំ, មោហោ អកុសលមូលំ។ ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, តីណិ អកុសលមូលានិ”។ ឥទំ អកុសលំ។

តត្ថ កតមំ កុសលញ្ច អកុសលញ្ច?

“យាទិសំ [សំ. និ. ១.២៥៦] វបតេ ពីជំ, តាទិសំ ហរតេ ផលំ;
កល្យាណការី កល្យាណំ, បាបការី ច បាបក”ន្តិ។

តត្ថ យំ អាហ “កល្យាណការី កល្យាណ”ន្តិ, ឥទំ កុសលំ។ យំ អាហ “បាបការី ច បាបក”ន្តិ, ឥទំ អកុសលំ។ ឥទំ កុសលញ្ច អកុសលញ្ច។

“សុភេន កម្មេន វជន្តិ សុគ្គតឹ, អបាយភូមឹ អសុភេន កម្មុនា;
ខយា ច កម្មស្ស វិមុត្តចេតសោ, និព្ពន្តិ តេ ជោតិរិវិន្ធនក្ខយា”។

តត្ថ យំ អាហ “សុភេន កម្មេន វជន្តិ សុគ្គតិ”ន្តិ, ឥទំ កុសលំ។ យំ អាហ “អបាយភូមី អសុភេន កម្មុនា”តិ, ឥទំ អកុសលំ។ ឥទំ កុសលញ្ច អកុសលញ្ច។

១២៣. តត្ថ កតមំ អនុញ្ញាតំ?

“យថាបិ ភមរោ បុប្ផំ, វណ្ណគន្ធមហេឋយំ [វណ្ណគន្ធំ អហេឋយំ (សី.) បស្ស ធ. ប. ៤៩];
បលេតិ [បឡេតិ (ក.)] រសមាទាយ, ឯវំ គាមេ មុនី ចរេ”តិ។

ឥទំ អនុញ្ញាតំ។

“តីណិមានិ , ភិក្ខវេ, ភិក្ខូនំ ករណីយានិ។ កតមានិ តីណិ, ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ វិហរតិ អាចារគោចរសម្បន្នោ អណុមត្តេសុ វជ្ជេសុ ភយទស្សាវី, សមាទាយ សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសុ, កាយកម្មវចីកម្មេន សមន្នាគតោ កុសលេន បរិសុទ្ធាជីវោ។ អារទ្ធវីរិយោ ខោ បន ហោតិ ថាមវា ទឡ្ហបរក្កមោ អនិក្ខិត្តធុរោ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ កុសលានំ ធម្មានំ ភាវនាយ សច្ឆិកិរិយាយ។ បញ្ញវា ខោ បន ហោតិ ឧទយត្ថគាមិនិយា បញ្ញាយ សមន្នាគតោ អរិយាយ និព្ពេធិកាយ សម្មា ទុក្ខក្ខយគាមិនិយា។ ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូនំ តីណិ ករណីយានី”តិ។ ឥទំ អនុញ្ញាតំ។

“ទសយិមេ [ទស ឥមេ (សី. ក.) បស្ស អ. និ. ១០.៤៨], ភិក្ខវេ, ធម្មា បព្ពជិតេន អភិណ្ហំ បច្ចវេក្ខិតព្ពា។ កតមេ ទស? ‘វេវណ្ណិយម្ហិ អជ្ឈុបគតោ’តិ បព្ពជិតេន អភិណ្ហំ បច្ចវេក្ខិតព្ពំ…បេ.… ឥមេ ខោ ភិក្ខវេ ទស ធម្មា បព្ពជិតេន អភិណ្ហំ បច្ចវេក្ខិតព្ពា”តិ។ ឥទំ អនុញ្ញាតំ។

“តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, ករណីយានិ។ កតមានិ តីណិ? កាយសុចរិតំ វចីសុចរិតំ មនោសុចរិតន្តិ។ ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, តីណិ ករណីយានី”តិ។ ឥទំ អនុញ្ញាតំ។

តត្ថ កតមំ បដិក្ខិត្តំ?

“នត្ថិ បុត្តសមំ បេមំ, នត្ថិ គោសមិតំ [គោណសមំ (ក.) បស្ស សំ. និ. ១.១៣] ធនំ;
នត្ថិ សូរិយសមា [សុរិយសមា (សី.)] អាភា, សមុទ្ទបរមា សរា”តិ។

ភគវា អាហ –

“នត្ថិ អត្តសមំ បេមំ, នត្ថិ ធញ្ញសមំ ធនំ;
នត្ថិ បញ្ញាសមា អាភា, វុដ្ឋិវេបរមា សរា”តិ។

ឯត្ថ យំ បុរិមកំ, ឥទំ បដិក្ខិត្តំ។

“តីណិមានិ , ភិក្ខវេ អករណីយានិ។ កតមានិ តីណិ? កាយទុច្ចរិតំ វចីទុច្ចរិតំ មនោទុច្ចរិតន្តិ។ ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, តីណិ អករណីយានី”តិ។ ឥទំ បដិក្ខិត្តំ។

១២៤. តត្ថ កតមំ អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ច?

“កីសូធ ភីតា ជនតា អនេកា, មគ្គោ ចនេកាយតនោ បវុត្តោ [ចនេកាយតនប្បវុត្តា (សំ. និ. ១.៧៥)];
បុច្ឆាមិ តំ គោតម ភូរិបញ្ញ, កិស្មិំ ឋិតោ បរលោកំ ន ភាយេតិ។

“វាចំ មនញ្ច បណិធាយ សម្មា, កាយេន បាបានិ អកុព្ពមានោ;
ពហ្វន្នបានំ ឃរមាវសន្តោ, សទ្ធោ មុទូ សំវិភាគី វទញ្ញូ;
ឯតេសុ ធម្មេសុ ឋិតោ ចតូសុ, ធម្មេ ឋិតោ បរលោកំ ន ភាយេ”តិ។

តត្ថ យំ អាហ “វាចំ មនញ្ច បណិធាយ សម្មា”តិ, ឥទំ អនុញ្ញាតំ។ “កាយេន បាបានិ អកុព្ពមានោ”តិ, ឥទំ បដិក្ខិត្តំ។ “ពហ្វន្នបានំ ឃរមាវសន្តោ, សទ្ធោ មុទូ សំវិភាគី វទញ្ញូ។ ឯតេសុ ធម្មេសុ ឋិតោ ចតូសុ, ធម្មេ ឋិតោ

បរលោកំ ន ភាយេ”តិ, ឥទំ អនុញ្ញាតំ។ ឥទំ អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ច។

“សព្ពបាបស្ស អករណំ, កុសលស្ស ឧបសម្បទា;
សចិត្តបរិយោទាបនំ, ឯតំ ពុទ្ធានសាសនំ”។

តត្ថ យំ អាហ “សព្ពបាបស្ស អករណ”ន្តិ, ឥទំ បដិក្ខិត្តំ, យំ អាហ “កុសលស្ស ឧបសម្បទា”តិ, ឥទំ អនុញ្ញាតំ។ ឥទំ អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ច។

“កាយសមាចារម្បាហំ, ទេវានមិន្ទ, ទុវិធេន វទាមិ សេវិតព្ពម្បិ អសេវិតព្ពម្បិ។ វចីសមាចារម្បាហំ , ទេវានមិន្ទ , ទុវិធេន វទាមិ សេវិតព្ពម្បិ អសេវិតព្ពម្បិ។ មនោសមាចារម្បាហំ ទេវានមិន្ទ, ទុវិធេន វទាមិ...បេ.... បរិយេសនម្បាហំ, ទេវានមិន្ទ, ទុវិធេន វទាមិ សេវិតព្ពម្បិ អសេវិតព្ពម្បិ”។

“កាយសមាចារម្បាហំ, ទេវានមិន្ទ, ទុវិធេន វទាមិ សេវិតព្ពម្បិ អសេវិតព្ពម្បី”តិ ឥតិ ខោ បនេតំ វុត្តំ, កិញ្ចេតំ បដិច្ច វុត្តំ។ យថារូបញ្ច ខោ កាយសមាចារំ សេវតោ អកុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, កុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, ឯវរូបោ កាយសមាចារោ ន សេវិតព្ពោ។ តត្ថ យំ ជញ្ញា កាយសមាចារំ “ឥមំ [ឥទំ (ក.) បស្ស ទី. និ. ២.៣៦៤] ខោ មេ កាយសមាចារំ សេវតោ អកុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, កុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តី”តិ, ឯវរូបោ កាយសមាចារោ សេវិតព្ពោ។ “កាយសមាចារម្បាហំ ទេវានមិន្ទ, ទុវិធេន វទាមិ សេវិតព្ពម្បិ អសេវិតព្ពម្បី”តិ ឥតិ យំ តំ វុត្តំ, ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្តំ។ “វចីសមាចារំ...បេ.... “បរិយេសនម្បាហំ, ទេវានមិន្ទ, ទុវិធេន វទាមិ សេវិតព្ពម្បិ អសេវិតព្ពម្បី”តិ ឥតិ ខោ បនេតំ វុត្តំ, កិញ្ចេតំ បដិច្ច វុត្តំ។ យថារូបញ្ច ខោ បរិយេសនំ សេវតោ អកុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, កុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, ឯវរូបា បរិយេសនា ន សេវិតព្ពា។ តត្ថ យំ ជញ្ញា បរិយេសនំ “ឥមំ ខោ មេ បរិយេសនំ សេវតោ អកុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, កុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តី”តិ, ឯវរូបា បរិយេសនា សេវិតព្ពា។ “បរិយេសនម្បាហំ, ទេវានមិន្ទ, ទុវិធេន វទាមិ សេវិតព្ពម្បិ អសេវិតព្ពម្បី”តិ ឥតិ យំ តំ វុត្តំ, ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្តំ។

តត្ថ យំ អាហ “សេវិតព្ពម្បី”តិ, ឥទំ អនុញ្ញាតំ។ យំ អាហ “ន សេវិតព្ពម្បី”តិ, ឥទំ បដិក្ខិត្តំ។ ឥទំ អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ច។

១៧០. តត្ថ កតមោ ថវោ?

“មគ្គានដ្ឋង្គិកោ [បស្ស ធ. ប. ២៧៣] សេដ្ឋោ, សច្ចានំ ចតុរោ បទា;
វិរាគោ សេដ្ឋោ ធម្មានំ, ទ្វិបទានញ្ច ចក្ខុមា”តិ។

អយំ ថវោ។

“តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, អគ្គានិ។ កតមានិ តីណិ? យាវតា, ភិក្ខវេ, សត្តា អបទា វា ទ្វិបទា វា ចតុប្បទា វា ពហុប្បទា វា រូបិនោ វា អរូបិនោ វា សញ្ញិនោ វា អសញ្ញិនោ វា នេវសញ្ញីនាសញ្ញិនោ វា, តថាគតោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតិ សេដ្ឋមក្ខាយតិ បវរមក្ខាយតិ , យទិទំ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ។ យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មានំ [អ. និ. ៤.៣៤; ឥតិវុ. ៨១ បស្សិតព្ពំ] បណ្ណត្តិសង្ខតានំ វា អសង្ខតានំ វា, វិរាគោ តេសំ ធម្មានំ អគ្គមក្ខាយតិ សេដ្ឋមក្ខាយតិ បវរមក្ខាយតិ, យទិទំ មទនិម្មទនោ...បេ.... និរោធោ និព្ពានំ។ យាវតា, ភិក្ខវេ, សង្ឃានំ បណ្ណត្តិ គណានំ បណ្ណត្តិ មហាជនសន្និបាតានំ បណ្ណត្តិ, តថាគតសាវកសង្ឃោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតិ សេដ្ឋមក្ខាយតិ បវរមក្ខាយតិ, យទិទំ ចត្តារិ បុរិសយុគានិ អដ្ឋ បុរិសបុគ្គលា...បេ.... បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្សាតិ។

“សព្ពលោកុត្តរោ សត្ថា, ធម្មោ ច កុសលក្ខតោ [កុសលមក្ខតោ (ក.)];
គណោ ច នរសីហស្ស, តានិ តីណិ វិសិស្សរេ។

“សមណបទុមសញ្ចយោ គណោ, ធម្មវរោ ច វិទូនំ សក្កតោ;
នរវរទមកោ ច ចក្ខុមា, តានិ តីណិ លោកស្ស ឧត្តរិ។

“សត្ថា ច អប្បដិសមោ, ធម្មោ ច សព្ពោ និរុបទាហោ;
អរិយោ ច គណវរោ, តានិ ខលុ វិសិស្សរេ តីណិ។

“សច្ចនាមោ ជិនោ ខេមោ សព្ពាភិភូ, សច្ចធម្មោ នត្ថញ្ញោ តស្ស ឧត្តរិ;
អរិយសង្ឃោ និច្ចំ វិញ្ញូនំ បូជិតោ, តានិ តីណិ លោកស្ស ឧត្តរិ។

“ឯកាយនំ ជាតិខយន្តទស្សី, មគ្គំ បជានាតិ ហិតានុកម្បី;
ឯតេន មគ្គេន តរិំសុ បុព្ពេ, តរិស្សន្តិ យេ ច [យេ ចាបិ (សី. ក.) បស្ស សំ. និ. ៥.៣៨៤] តរន្តិ ឱឃំ។

“តំ តាទិសំ ទេវមនុស្សសេដ្ឋំ;
សត្តា នមស្សន្តិ វិសុទ្ធិបេក្ខា”តិ។

អយំ ថវោតិ។

តត្ថ លោកិយំ សុត្តំ ទ្វីហិ សុត្តេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ សំកិលេសភាគិយេន ច វាសនាភាគិយេន ច។ លោកុត្តរំបិ សុត្តំ តីហិ សុត្តេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ ទស្សនភាគិយេន ច ភាវនាភាគិយេន ច អសេក្ខភាគិយេន ច។ លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ច។ យស្មិំ សុត្តេ យំ យំ បទំ ទិស្សតិ សំកិលេសភាគិយំ វា វាសនាភាគិយំ វា, តេន តេន លោកិយន្តិ និទ្ទិសិតព្ពំ, ទស្សនភាគិយំ វា ភាវនាភាគិយំ វា អសេក្ខភាគិយំ វា យំ យំ បទំ ទិស្សតិ តេន តេន លោកុត្តរន្តិ និទ្ទិសិតព្ពំ។

វាសនាភាគិយំ សុត្តំ សំកិលេសភាគិយស្ស សុត្តស្ស និគ្ឃាតាយ, ទស្សនភាគិយំ សុត្តំ វាសនាភាគិយស្ស សុត្តស្ស និគ្ឃាតាយ, ភាវនាភាគិយំ សុត្តំ ទស្សនភាគិយស្ស សុត្តស្ស បដិនិស្សគ្គាយ, អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ ភាវនាភាគិយស្ស សុត្តស្ស បដិនិស្សគ្គាយ, អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារត្ថំ។

លោកុត្តរំ សុត្តំ សត្តាធិដ្ឋានំ ឆព្ពីសតិយា បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ, តេ តីហិ សុត្តេហិ សមន្វេសិតព្ពា ទស្សនភាគិយេន ភាវនាភាគិយេន អសេក្ខភាគិយេន ចាតិ។

តត្ថ ទស្សនភាគិយំ សុត្តំ បញ្ចហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ ឯកពីជិនា កោលំកោលេន សត្តក្ខត្តុបរមេន សទ្ធានុសារិនា ធម្មានុសារិនា ចាតិ, ទស្សនភាគិយំ សុត្តំ ឥមេហិ បញ្ចហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ។ ភាវនាភាគិយំ សុត្តំ ទ្វាទសហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ សកទាគាមិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នេន, សកទាគាមិនា, អនាគាមិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នេន, អនាគាមិនា , អន្តរា បរិនិព្ពាយិនា, ឧបហច្ច បរិនិព្ពាយិនា, អសង្ខារបរិនិព្ពាយិនា, សសង្ខារបរិនិព្ពាយិនា, ឧទ្ធំសោតេន អកនិដ្ឋគាមិនា, សទ្ធាវិមុត្តេន, ទិដ្ឋិប្បត្តេន, កាយសក្ខិនា ចាតិ, ភាវនាភាគិយំ សុត្តំ ឥមេហិ ទ្វាទសហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ។ អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ នវហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ សទ្ធាវិមុត្តេន, បញ្ញាវិមុត្តេន, សុញ្ញតវិមុត្តេន, អនិមិត្តវិមុត្តេន, អប្បណិហិតវិមុត្តេន, ឧភតោភាគវិមុត្តេន សមសីសិនា បច្ចេកពុទ្ធសម្មាសម្ពុទ្ធេហិ ចាតិ, អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ ឥមេហិ នវហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ។ ឯវំ លោកុត្តរំ សុត្តំ សត្តាធិដ្ឋានំ ឥមេហិ ឆព្ពីសតិយា បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ។

លោកិយំ សុត្តំ សត្តាធិដ្ឋានំ ឯកូនវីសតិយា បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ។ តេ ចរិតេហិ និទ្ទិដ្ឋា សមន្វេសិតព្ពា កេចិ រាគចរិតា, កេចិ ទោសចរិតា, កេចិ មោហចរិតា, កេចិ រាគចរិតា ច ទោសចរិតា ច, កេចិ រាគចរិតា ច មោហចរិតា ច, កេចិ ទោសចរិតា ច មោហចរិតា ច, កេចិ រាគចរិតា ច ទោសចរិតា ច មោហចរិតា ច, រាគមុខេ ឋិតោ រាគចរិតោ, រាគមុខេ ឋិតោ ទោសចរិតោ, រាគមុខេ ឋិតោ មោហចរិតោ, រាគមុខេ ឋិតោ រាគចរិតោ ច ទោសចរិតោ ច មោហចរិតោ ច, ទោសមុខេ ឋិតោ ទោសចរិតោ, ទោសមុខេ ឋិតោ មោហចរិតោ, ទោសមុខេ ឋិតោ រាគចរិតោ, ទោសមុខេ ឋិតោ រាគចរិតោ ច ទោសចរិតោ ច មោហចរិតោ ច, មោហមុខេ ឋិតោ មោហចរិតោ, មោហមុខេ ឋិតោ រាគចរិតោ មោហមុខេ ឋិតោ ទោសចរិតោ, មោហមុខេ ឋិតោ រាគចរិតោ ច ទោសចរិតោ ច មោហចរិតោ ចាតិ, លោកិយំ សុត្តំ សត្តាធិដ្ឋានំ ឥមេហិ ឯកូនវីសតិយា បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ។

វាសនាភាគិយំ សុត្តំ សីលវន្តេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ, តេ សីលវន្តោ បញ្ច បុគ្គលា បកតិសីលំ សមាទានសីលំ ចិត្តប្បសាទោ សមថោ វិបស្សនា ចាតិ, វាសនាភាគិយំ សុត្តំ ឥមេហិ បញ្ចហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ។

លោកុត្តរំ សុត្តំ ធម្មាធិដ្ឋានំ តីហិ សុត្តេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ ទស្សនភាគិយេន ភាវនាភាគិយេន អសេក្ខភាគិយេន ច។

លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ច សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច ឧភយេន និទ្ទិសិតព្ពំ, ញាណំ បញ្ញាយ និទ្ទិសិតព្ពំ បញ្ញិន្ទ្រិយេន បញ្ញាពលេន អធិបញ្ញាសិក្ខាយ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គេន សម្មាទិដ្ឋិយា តីរណាយ សន្តីរណាយ ធម្មេ ញាណេន អន្វយេ ញាណេន ខយេ ញាណេន អនុប្បាទេ ញាណេន អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយេន អញ្ញិន្ទ្រិយេន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយេន ចក្ខុនា វិជ្ជាយ ពុទ្ធិយា ភូរិយា មេធាយ, យំ យំ វា បន លព្ភតិ, តេន តេន បញ្ញាធិវចនេន និទ្ទិសិតព្ពំ។

ញេយ្យំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នេហិ អជ្ឈត្តិកពាហិរេហិ ហីនប្បណីតេហិ ទូរសន្តិកេហិ សង្ខតាសង្ខតេហិ កុសលាកុសលាព្យាកតេហិ សង្ខេបតោ វា ឆហិ អារម្មណេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ។ ញាណញ្ច ញេយ្យញ្ច តទុភយេន និទ្ទិសិតព្ពំ, បញ្ញាបិ អារម្មណភូតា ញេយ្យំ, យំ កិញ្ចិ អារម្មណភូតំ អជ្ឈត្តិកំ វា ពាហិរំ វា, សព្ពំ តំ សង្ខតេន អសង្ខតេន ច និទ្ទិសិតព្ពំ។

ទស្សនំ ភាវនា [ទស្សនា ភាវនា (សី.)] សករចនំ បររចនំ វិសជ្ជនីយំ អវិសជ្ជនីយំ កម្មំ វិបាកោតិ សព្ពត្ថ តទុភយំ សុត្តេ យថា និទ្ទិដ្ឋំ, តថា ឧបធារយិត្វា លព្ភមានតោ និទ្ទិសិតព្ពំ, យំ វា បន កិញ្ចិ ភគវា អញ្ញតររចនំ ភាសតិ, សព្ពំ តំ យថានិទ្ទិដ្ឋំ ធារយិតព្ពំ។

ទុវិធោ ហេតុ យញ្ច កម្មំ យេ ច កិលេសា, សមុទយោ កិលេសា។ តត្ថ កិលេសា សំកិលេសភាគិយេន សុត្តេន និទ្ទិសិតព្ពា។ សមុទយោ សំកិលេសភាគិយេន ច វាសនាភាគិយេន ច សុត្តេន និទ្ទិសិតព្ពោ។ តត្ថ កុសលំ ចតូហិ សុត្តេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ វាសនាភាគិយេន ទស្សនភាគិយេន ភាវនាភាគិយេន អសេក្ខភាគិយេន ច។ អកុសលំ សំកិលេសភាគិយេន សុត្តេន និទ្ទិសិតព្ពំ ។ កុសលញ្ច អកុសលញ្ច តទុភយេន [តទុភយេហិ (សី.)] និទ្ទិសិតព្ពំ។ អនុញ្ញាតំ ភគវតោ អនុញ្ញាតាយ និទ្ទិសិតព្ពំ, តំ បញ្ចវិធំ សំវរោ បហានំ ភាវនា សច្ឆិកិរិយា កប្បិយានុលោមោតិ, យំ ទិស្សតិ តាសុ តាសុ ភូមីសុ, តំ កប្បិយានុលោមេន និទ្ទិសិតព្ពំ។ បដិក្ខិត្តំ ភគវតា បដិក្ខិត្តការណេន និទ្ទិសិតព្ពំ។ អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ច តទុភយេន និទ្ទិសិតព្ពំ។ ថវោ បសំសាយ និទ្ទិសិតព្ពោ។ សោ បញ្ចវិធេន វេទិតព្ពោ ភគវតោ ធម្មស្ស អរិយសង្ឃស្ស អរិយធម្មានំ សិក្ខាយ លោកិយគុណសម្បត្តិយាតិ។ ឯវំ ថវោ បញ្ចវិធេន និទ្ទិសិតព្ពោ។

ឥន្ទ្រិយភូមិ នវហិ បទេហិ និទ្ទិសិតព្ពា, កិលេសភូមិ នវហិ បទេហិ និទ្ទិសិតព្ពា, ឯវមេតានិ អដ្ឋារស បទានិ ហោន្តិ នវ បទានិ កុសលានិ នវ បទានិ អកុសលានីតិ, តថាហិ វុត្តំ “អដ្ឋារស មូលបទា កុហឹ ទដ្ឋព្ពា, សាសនបដ្ឋានេ”តិ។ តេនាហ អាយស្មា មហាកច្ចាយនោ –

> “នវហិ ច បទេហិ កុសលា, នវហិ ច យុជ្ជន្តិ អកុសលប្បក្ខា;
> ឯតេ ខលុ មូលបទា, ភវន្តិ អដ្ឋារស បទានី”តិ។

និយុត្តំ សាសនបដ្ឋានំ។

ឯត្តាវតា សមត្តា នេត្តិ យា អាយស្មតា មហាកច្ចាយនេន ភាសិតា ភគវតា អនុមោទិតា មូលសង្គីតិយំ សង្គីតាតិ។

នេត្តិប្បករណំ និដ្ឋិតំ។